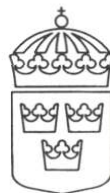

Riksdagens protokoll

1993/94:6

Onsdagen den 13 oktober

Kl. 9.05 – 22.30

Protokoll
1993/94:6

1 § Utökning av antalet suppleanter i näringsutskottet

Valberedningen hade enligt ett till kammaren inkommet protokollsutdrag tillstyrkt att antalet suppleanter i näringsutskottet ökades från 23 till 24.

Kammaren biföll denna framställning.

2 § Val av suppleant i näringsutskottet

Företogs val av ny suppleant i näringsutskottet.

Kammaren valde i enlighet med valberedningens förslag till

suppleant i näringsutskottet

Ola Karlsson (m)

3 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 7 oktober.

4 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1993/94:27 till bostadsutskottet

1993/94:32 och 33 till försvarsutskottet

1993/94:52 till socialförsäkringsutskottet

1993/94:56 till skatteutskottet

1993/94:57 till lagutskottet

Skrivelse

1993/94:13 till näringsutskottet

*Allmänpolitisk
debatt*

5 § Allmänpolitisk debatt

*Ekonomisk
politik*

Ekonomisk politik

Anf. 1 GÖRAN PERSSON (s):

Fru talman! Under de gångna fyra veckorna har jag fört en rad samtal med olika personer. Somliga av dem är kvalificerade ekonomer och analytiker, andra är erfarna företrädare för näringslivet och de fackliga organisationerna.

De flesta ger följande bild av Sverige i dag: Genom kronans fall har den svenska industrins konkurrenskraft förbättrats avsevärt. Marknadsandelarna för exportindustrin ökar och bytesbalansen förbättras kraftigt.

Men enbart denna injektion i samhällsekonomi förmår inte att vända utvecklingen.

Alltjämt arbetar den svenska ekonomin långt under sin produktionsförmåga. Kapacitetsutnyttjandet är mycket lågt. Gapet mellan möjlig och faktisk produktion är närmare 10 %. Så många som 600 000 människor står utanför arbetsmarknaden.

Förklaringen till detta är att samtliga inhemska efterfrågekomponenter fortsätter att falla. Konjunkturinstitutet beräknar i sin höstrapport att den privata konsumtionen i år faller med 5 %. Sparkvoten beräknas ligga runt 10 %.

Raset i den inhemska efterfrågan gör att nedgången i bruttonationalprodukten fortsätter. Följdriktigt faller sysselsättningen i alla sektorer mellan åren 1992 och 1993. Även nästa år, då produktionen i den konkurrensutsatta industrin kan väntas ta fart, fortsätter arbetslösheten att öka. Den höga arbetslösheten har förödande konsekvenser för de offentliga finanserna. Med fortsatt hög arbetslöshet kommer budgetunderskottet att vara fortsatt stort.

Fru talman! Så här skulle jag kunna fortsätta att tala om den svenska ekonomin. Men det är inte bara med nyckeltal som det går att beskriva den verklighet som vi alla möter.

Ett mer vardagligt språk berättar om samma sak, fast på annat sätt. Vi läser i tidningen och ser på TV att läget har vänt och att det är strålände tider för exportföretagen och för börsen, men vi märker inte detta i vår vardag. Vi är rädda för att ytterligare någon i familjen skall förlora sitt arbete. Vi vågar inte ta några risker att byta ut den gamla bilen eller att köpa en cykel till lillgrabben. Vi vågar inte åka på semester, därför att vi inte vet hur familjens ekonomi kommer att utvecklas den närmaste tiden. Vi undrar hur det blir med pensionerna, sjukförsäkringen, föräldraförsäkringen och de andra sociala trygghetssystemen.

Så här låter det i många svenska hem runt köksborden. Bakom de nakna och abstrakta nyckeltalen döljer sig en handfast verklighet, en verklighet där allt fler känner djup oro och osäkerhet inför framtiden.

Fru talman! Det är just i ett sådant läge som vi folkvalda politiker har ett

alldeles särskilt ansvar. Insikt och lyhördhet måste prägla både våra ord och gärningar.

Det vore enkelt för mig att t.ex. här och nu ironisera över regeringens många misstag och prognosmissar i den ekonomiska politiken – för den listan är mycket lång, alldeles för lång. Det vet vi alla.

Fru talman! Låt mig i stället bara konstatera att regeringen har misslyckats på de tre viktigaste områdena när det gäller människors trygghet och frihet.

För det första: Av den stolta parollen från regeringens första finansplan i januari 1992, i vilken det sades att regeringen skulle "återupprätta Sverige som en tillväxt- och företagarnation med en stark och växande ekonomi", blev det i själva verket intet.

Tillväxten är negativ och ekonomin krymper. För tredje året i rad sjunker tillväxten i Sverige. Bland OECD-länderna ligger vi i botten. 30 000 svenska företag har gått i konkurs.

För det andra: Arbetslösheten är naturligtvis regeringens ojämförligt största misslyckande. Närmare 400 000 jobb har försvunnit sedan regeringen trädde till. Massarbetslösheten är en realitet. Runt 600 000 människor står utanför den ordinarie arbetsmarknaden.

För det tredje: Regeringen har förlorat kontrollen över statsbudgetens utveckling. Man har fullständigt misslyckats med att uppskatta budgetsaldots storlek. Avvikelsen har uppgått till över 100 miljarder kronor, från finansplanen ena året till kompletteringspropositionen andra året.

Så här är det, och så här har det varit alltsedan den höstdag för två år sedan då retoriken började flöda om "den enda vägen" och "den enda vägens politik". Felaktiga prognoser och bedömningar har avlöst varandra.

Ytligt sett är dessa många misslyckanden en tillgång för oppositionen. Men det är faktiskt inte så jag ser på saken. För bakom dessa många misstag och missbedömningar döljer sig ett allvar som kräver mer än ironi och retorik.

Den ekonomiska situationen är nu så bekymmersam för så många människor att uppgiften att ändra inriktningen på den ekonomiska politiken måste överordnas varje frestelse att vinna kortsiktiga poäng i den allmänna debatten. Ju fler som på sakliga grunder övertygas om det felaktiga i regeringens strategi, desto bättre.

En kursändring för den ekonomiska politiken handlar först och främst om nödvändigheten av en ny och annorlunda analys av den ekonomiska situationen än den som regeringen bygger sin politik på.

Huvuddragen i en sådan analys är följande:

Den låga inhemska efterfrågan måste ställas i fokus för den ekonomiska politiken.

Den låga efterfrågan tar sig bl.a. uttryck i ett extremt högt hushållssparande. Hade hushållens vilja att spendera sina inkomster varit oförändrad sedan 1991 hade efterfrågan i dag varit 75 miljarder kronor högre.

Sparkvoten är nu högre än på årtionden. Det sammanhänger inte minst med den osäkerhet som många hushåll känner inför framtiden. Man oroas av arbetslöshetens utveckling och av hur det blir med förändringarna i trygg-

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

hetssystemen. Kort sagt, man oroas över hur det blir med den lilla världens ekonomi.

Så länge hushållen och företagen inte konsumerar och investerar kommer efterfrågan att fortsätta att falla. Detta skärper kraven på att penningpolitiken läggs om. Den enskilt viktigaste ekonomisk-politiska åtgärden är sänkt ränta. Samtidigt måste finanspolitiken avpassas efter efterfrågeläget och bidra till att stimulera ekonomin.

Genom den rekordhöga arbetslösheten har de offentliga finanserna urholkats och gigantiska underskott uppstått. Detta sammanhänger dels med vikande inkomster, dels med ökade utgifter för arbetslösheten. Bara kontantstödet kommer troligen att nästa år närma sig 45 miljarder kronor. 45 miljarder kronor i a-kasseersättningar och kontantstöd!

Det gigantiska budgetunderskottet kan direkt avläsas i växande statsskuld och ökande ränteutgifter, utgifter som tränger ut andra och betydligt mer angelägna utgifter ur statsbudgeten.

I grund och botten är detta en moralisk fråga. För lång tid framöver kommer generationer efter oss att tvingas betala för 90-talets massarbetslöshet. Äreminnet över vår generation riskerar att bli synonymt med statsskuldsträtor.

Det är den här analysen av vårt lands ekonomiska problem som måste geomsyra en omläggning av den ekonomiska politiken. Insikten om behovet av denna omläggning finns också bland allt fler kvalificerade bedömare. Då tänker jag även på många borgerliga ekonomer och analytiker. Regeringen blir mer och mer isolerad i den seriösa ekonomisk-politiska debatten.

Nu skall politiken läggas om. Det är vår bestämda uppfattning och mening. Direktavskrivningar för investeringar, rekryteringsstöd, utbildnings-satsningar och byggsatsningar är några av våra förslag. Skicka inte ut vårdens och skolans anställda i arbetslöshet i denna dystra konjunktur!

Utöver det måste den ekonomiska politiken bygga på en analys där de relevanta sambanden görs tydliga, så att människor förstår innebörden och innehåll. Utan efterfrågan, ingen produktion. Utan produktion, ingen sysselsättning. Utan högre sysselsättning, ingen långsiktig sanering av statens finanser.

Fru talman! Låt mig för ett ögonblick rikta strålkastarljuset mot den sista länken i kedjan: de offentliga finanserna.

Statsfinanserna är urholkade, budgetunderskottet rekordstort och statsskulden växande. Inget annat land har på så kort tid försämrat sina statsfinanser så kraftigt som Sverige under regeringen Bildts regim. Sverige har det största lånebehovet inom OECD-området och den snabbast växande statsskulden.

Den grundläggande förklaringen till detta är givetvis den låga aktiviteten i ekonomin och den höga arbetslösheten. Men till detta måste adderas det höga pris som svenska folket nu får betala för att regeringskoalitionen över huvud taget skall hålla ihop. Konkret tar sig detta uttryck i ofinansierade skattesänkningar och ekonomiskt oförsvarbara nya reformer av typen vårdnadsbidrag.

Det är i ljuset av detta budgetpolitiska moras som man skall granska regeringens verbala ambition att häva de växande underskotten. För när man

synar regeringens så omhuldade saneringsplan för statsfinanserna, visar det sig att det i själva verket inte finns särskilt mycket mer än luft i den.

Dagens Nyheters ledarsida, som ju inte direkt kan beskyllas för att vara en av regeringens värsta kritiker, skrev så här om regeringens plan den 27 augusti i år:

”Vårbudgetens upphaussade extra sparplan på 81 miljarder kronor för de närmaste fem åren bestod till 35 miljarder av begränsningar i offentlig konsumtion som tre av regeringspartierna använt sommaren för att ta avstånd från.”

Tidningen fortsatte: ”Besparingsposterna i övrigt utgjordes av kommande pensionsreformer som regeringen ännu inte skaffat sig riksdagsmajoritet för, en ny arbetslöshetsförsäkring som inte är utarbetad, sänkt ersättningsnivå i föräldraförsäkringen som socialministern sedan stoppat, höjda patientavgifter efter en utredning som inte blir färdig för beslut förrän efter nästa val samt minskade bostadssubventioner om fyra fem år.”

Så långt Dagens Nyheters ledarsida. För min egen del drar jag följande slutsats: Den här regeringen, liksom tidigare borgerliga koalitionsregeringar, innehåller så starka centrifugala krafter att det i praktiken är omöjligt att föra en konsekvent och fast finanspolitik. Kittet som håller ihop borgerliga koalitionsregeringar är att varje partis väljargrupp förr eller senare måste få just sin hjärtefråga expedierad – alldeles oavsett om budgetunderskottet skenar.

Mot den här bakgrunden är det inte konstigt att många – på samma sätt som inför valet 1982 – riktar blickarna mot socialdemokratin och hur vi ser på budgetunderskottet, statsskulden och räntebördan.

Låt mig därför vara mycket tydlig. Vi har gjort det förr. Det är inte första gången vi socialdemokrater får ära ett gigantiskt budgetunderskott, som vi steg för steg, krona för krona, tvingas ta ned. En slapp finanspolitik är för oss främmande. Vi vet vilka förödande ekonomiska och fördelningspolitiska konsekvenser ett stort budgetunderskott och en växande statsskuld har.

Följdriktigt är det mandat som jag och andra socialdemokratiska ledamöter av denna kammare fått av vår partikongress tydligt och entydigt: Underskotten skall ned; genom ökad tillväxt och sysselsättning, skatter och avgifter, men också genom utgiftsnedskärningar som fördelas rättvist mellan medborgarna.

På den här punkten viker jag inte en tum. Att få inkomster och utgifter att balansera är en gammal god socialdemokratisk tradition, och den tänker jag fullfölja.

Fru talman! Om knappt ett år går svenska folket till val. En lång valrörelse ligger framför oss. De frågor som var och en måste ställa sig inför vägvalet den 18 september är följande:

- Blev Sverige bättre med regeringen Bildt?
- Fick du som är pensionär bättre levnadsvillkor och större trygghet med en borgerlig regering?
- Fick du som är hyresgäst lägre boendekostnader och större svängrum med en borgerlig bostadspolitik?
- Fick du som är anställd i den offentliga sektorn en bättre vardag och större arbetslust med en borgerlig regering?

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

- Har rättvisan, jämställdheten och friheten ökat med en borgerlig politik?

För mig och tusentals andra svenskar är svaren på de här frågorna givna.

Vi socialdemokrater kommer att göra allt för att övertyga väljarna om att vårt land behöver en ny regering som får mandat att föra Sverige ur den ekonomiska krisen.

Säkert kommer debattens vågor att gå höga mellan oss. Det är lätt att hårda ord växlas i stridens hetta. Men låt oss inte under valåret glömma att det som gjort det här landet starkt och rikt och till ett bra land att leva i är att människor kunnat mötas i samverkan och samförstånd och därmed kunnat öka allas vår frihet.

Vi socialdemokrater inbjuder alla goda krafter att samverka om att föra Sverige ur den ekonomiska krisen. Enskilda medborgare, de politiska partierna, löntagare och företagare – alla måste vi samlas kring den uppgiften.

Bara genom att öka tillväxten och sysselsättningen kan vi utveckla välfärden och säkerställa människors trygghet och frihet.

Bara i samverkan kan vi skapa klara spelregler för arbete och företagande och ge långsiktiga besked om socialförsäkringar och pensioner.

Fru talman! Så ser den dagordning ut som jag anser ligger framför mig och denna riksdag. Det är omkring den dagordningen vi socialdemokrater bjuder in till samverkan – för att rädda välfärden, för att slå vakt om jobben och för att fördela bördorna rättvist.

(Applåder)

Anf. 2 IAN WACHTMEISTER (nyd):

Fru talman! Vem är det vi jobbar för, vi som jobbar i riksdagen? Jo, vi jobbar för det svenska folket, får vi hoppas, eftersom det är svenska folket som betalar våra löner och därmed också betalar för de misstag som eventuellt begås – och det sker dess värre.

Men inte nog med det! Det är inte bara det svenska folket som betalar, utan det är det svenska folk som inte ens finns i dag – även barn, barnbarn och barnbarns barn får vara med och betala. Därför är det så viktigt att vi kan prestera någonting som vi med stolthet kan lämna över till dem, och det gör vi inte i dag, fru talman. Den attityd som finns i Sverige till budgetunderskott, statsskuld och alltihop är en helt annan. Det visar att vi inte bryr oss tillräckligt. *Après nous le déluge*, finns det något som heter. Det är franska och betyder "Efter oss syndafloden".

Det är de som i dag finns i Sveriges regering och riksdag – Socialdemokraterna går givetvis inte fria – som en gång kommer att framstå som de stora banditerna, de som är skyldiga till att vi inte kunde vidta motåtgärder i den mycket prekära situation som Sverige i dag befinner sig i efter en lång tids vanstyre. Jag skall inte ta till överord, men det här är faktiskt inga överord. Vi kommer att kritiseras för att vi inte kom loss. Vi kommer att framstå som de hjärntvättade ledarna som inte kunde tänka om.

När den kritiken en gång framställs kommer alla givetvis att skylla ifrån sig. I en demokrati är ju ingen ansvarig – utom när det går bra; då är det regeringens förtjänst. Tänk om vi kunde samarbeta och ta till vara alla utomordentliga förslag och idéer som finns – de finns t.o.m. här i riksdagen. De

finns också ute i landet. Problemen vi har är nämligen gemensamma. De har ingenting med olika partier att göra. De har med människor att göra. Lösningen av dessa problem borde därför vara ett gemensamt intresse. Eller hur, fru talman?

Det budgetår som nu har börjat kommer svenska staten att gå med en förlust på 217 miljarder kronor. Här i riksdagen bollar man med miljarder som om det vore kronor. Man vet knappt hur många nollor det är i beloppen – det spelar ju ingen roll.

Hur mycket är 217 miljarder kronor? Om vi antar att Medelsvensson tjänar 170 000 kr om året är det den inkomstskatt som fyra och en kvarts miljon människor i Sverige skulle jobba ihop på ett år. Med så mycket går Sverige i förlust. De pengarna kommer alltså aldrig in!

Dessutom finns inte dessa fyra och en kvarts miljon människor som arbetskraft i dag – hela arbetskraften är 3,9 miljoner. Och de människorna har redan betalat sin skatt. Jag vill på det här viset bara försöka få folk att begripa vilka enorma förluster vi gör.

Man tänker kanske att 200 miljarder hit eller dit inte spelar så stor roll; det kanske innebär att det skiljer litet grand mellan inkomsternas storlek och utgifterna. Men det är inte så! Det är därför vi brukar använda ölbackar för att beskriva det här. Intäkterna är ganska små – de är bara 350 miljarder – och utgifterna är 550 miljarder. Det innebär skillnaden mellan en liten stapel och en stor stapel. Det är en jättesmäll det handlar om!

Och statsskulden är på väg upp i rymden: 1 000 miljarder! Det är en miljon miljoner. Den nivån passerade vi när baren stängdes här i somras. Och snart är det 1 200 miljarder, och sedan blir det 1 400 miljarder. Statsskulden är den skuld som staten som institution eller som juridisk person – kan vi säga – har, och då har man ändå inte räknat in den skuld vi har till alla pensionärer t.ex. Vi har som stat ett åtagande. Vi har en gång i tiden fått in pengar från dem som skall pensioneras, och de pengarna finns inte heller med i den här kalkylen. I verkligheten är skulden alltså ännu mycket större.

I Sverige finns det två bilder – Göran Persson var inne på det. En är att de svenska företagen, framför allt exportföretagen, går bra. Visst, de går bra. Men det gör inte AB Sverige självt. AB Sverige har kört fel och sköts fel, och det är kris. Om jag inte vore i riksdagen skulle jag använda ett mycket starkare ord, men det här håller på att gå åt skogen eller åt pepparn. Och de skyldiga, som vi nu skall tala om, heter Det politiska etablissemanget.

Vad skall man då göra åt ett företag som är i så eländigt skick som detta och som gör en sådan jättelik förlust? Jo, givetvis skall man skära i alla kostnader som det går att skära i. Man säger inte meddetsamma: Men det går inte att skära i det här! Det kan vi inte göra. Vi måste vänta.

De flesta beslut här i kammaren gäller vad man skall göra 1995, 1998, eller liknande. Men man måste ju skära direkt! Man måste gå på de onödiga utgiftsposterna som en slättermaskin. Finns det sådana då? Här säger man: Det kan vi inte göra – då minskar vi efterfrågan. Vad är det för efterfrågan som minskar om vi hårt går fram över ett paket bestående av organisationsstödet, partistödet till oss själva, presstödet, biståndspolitik, som är inef-

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

fektiv och inte ger någonting alls för pengarna, och flyktingpolitiken. Det är områden där man inte gjort ett dugg förut. Är inte det fantastiskt?

Nu har man kommit fram till en annan lösning, och det för att Bengt Westerberg inte skall bli sur och för att Alf Svensson inte skall lämna regeringen. Här i riksdagen skall alla som företräder organisationer och fack – vare sig ni jobbar för dem eller de för er – kunna fortsätta att smörja dem på något sätt. För detta får svenska folket en nota på 100 miljarder kronor – det är som jag sade i början folket som betalar allt det här.

Om man undantar flyktingpolitiken – den får man ju inte tala om, för då går folk här i spinn – är det fråga om ungefär 35 miljarder kronor. Då har jag i stället lagt till landstingsbyråkratin. Säg att det är 35 miljarder kronor. I ett krisläge skulle man direkt kunna minska det till hälften. Jag känner inte till något företag, stort eller litet, som inte skulle göra det. Men det finns någon sorts handlingsförklaring, därför gör man inte så. Kom nu inte dragande med den inhemska efterfrågan! Det handlar inte om den.

Krismedvetandet är inte tillräckligt. Man seglar vidare med ett annat syfte framför sig som heter nästa val eller någonting annat. Det handlar inte om nästa val. Det handlar faktiskt om Sverige.

Att få ner utgifterna är en sak. En annan är att öka intäkterna, att få Sverige att fungera. Man måste gå på vissa fel. Ett fel i Sverige är facket. Jag menar inte fackföreningarna ute på företagen utan facket som stor institution. Detta vågar man inte säga här inne. Det är farliga saker. Man måste ta en match, därför att facket bevisligen inte vill få i gång företagen. Det visar deras reaktioner men företagen måste komma i gång.

Det har snart gått hundra år sedan Ådalen. Jag hoppas att Göran Persson är ett exempel på att Socialdemokraterna har lämnat den gammaldags attityden och förstår att vi har moderna problem år 1993. Då måste man ändra arbetsrätten och göra någonting ordentligt. Regeringen kommer litet fegt med småförslag. Då dyker socialdemokraterna omedelbart upp och säger: När vi kommer tillbaka till makten skall vi riva upp dessa beslut.

Fru talman! Detta är ett illavarslande tecken på att Sverige är ett land som inte låter sig moderniseras därför att de som styr och ställer biter sig fast i bordskanten. Det låter som om elefanterna vill behålla sin makt i det längsta. Jag vill påminna om att de gjorde det i Östtyskland också.

Måste det gå åt skogen? Nej, det är klart att det inte måste. Men man måste kvickna till och förstå att t.ex. företagandet – det som en gång var det kapital som var så förfärligt och som alla skulle resa sig emot – kanske är en tillgång. Det kanske inte alls är fult att det finns folk som lyckas i affärer och tjänar pengar. Dessa människor skapar ju jobb, inte bara åt sig själva utan åt alla. De bygger ett välförhållande.

Sverige består i dag inte av en massa otäcka typer som är osolidariska, såvida inte stora, feta organisationer håller reda på dem. Det finns en solidaritet i Sverige som jag tror är självklar. Jag har i varje fall inte träffat folk – trots att jag har försökt – som är osolidariska i den bemärkelsen att de inte bryr sig om hur det går för andra människor. Det finns en självklar inställning att vi måste hjälpa dem som inte kan hjälpa sig själva. Så är det. Jag tror att det överallt i Sverige finns en stolthet inför de gamla. Man vill inte skämmas för att de gamla en gång får det dåligt. Man vill tvärtom garantera att de får

det bra. Jag tror att det är en uppfattning som vi har gemensamt. Problemet är snömoset, som ligger ovanpå det här.

Vad skall vi satsa på om vi nu inte skall satsa på företagen? Jag menar riktiga satsningar, inte halvdana. Skall vi göra en nysatsning på landstingen, LO, Sveriges Radio eller något annat? Vi måste ju satsa på något som kan ge någonting. Det vet alla. På Socialdemokraternas kongress fastställde man detta. Alla svamlar om detta och säger att det skall göras. Gör det då! Var inte så rädda för det! Kom loss! Det behövs något nytt.

När vi nu har de här gemensamma problemen har det från många håll föreslagits att man skall lösa dem utan att ta kontakt med Ny demokrati. På det viset har man visat sitt storslagna politiska och demokratiska sinnelag, eller hur? Man skall mobba Ny demokrati. Det skrivs artiklar av socialdemokrater. Det hoppar upp andra gubbar, t.ex. Westerberg, som säger: Det är riktigt. Ny demokrati skall vi inte ha något att göra med.

Låt mig i all ödmjukhet säga att vi faktiskt är de enda som har haft rätt i de stora viktiga frågorna. Vi talade om hur det var för ett år sedan. Då satte ni alla upp seglen och var med på att köra rakt in i bergväggen. Det gör att halva Sverige sjunker i dag. Då sade vi ifrån. Det går inte att slå ihjäl budbäraren, som ni försöker göra. Det är bättre att lyssna.

Innan det här anförandet är slut vill jag säga att vi här inne egentligen kan göra ganska litet jämfört med vad man kan göra genom penningpolitiken. Penningpolitiken sköts på Riksbanken. Det finns inget bättre sätt att snabbt förstöra ett lands finanser än att använda penningpolitiken. Det tar längre tid att förstöra landet med finanspolitik, som vi snackar om. Med penningpolitiken går det så att det visslar.

Den stora tabben som gjordes för ett år sedan var att ni alla, i stort sett, backade upp den penningpolitik som var vansinnig. Den gjorde att det skapades en situation som i pengar räknat betyder en förlust på kanske 80 miljarder kronor och en arbetslöshet för 100 000 människor. Den tokiga penningpolitiken började 1989/90.

Tack!

(Applåder)

Anf. 3 GÖRAN PERSSON (s) replik:

Fru talman! Vi har hört Ian Wachtmeister beskriva Ny demokratis roll i svensk politik. Han beskriver nydemokraterna som mobbade och utstötta, som dem som saknar inflytande. Vi som har följt debatten och sett uppgörelserna här i kammaren och i finansutskottet vet att det är en beskrivning som inte är sann.

Ian Wachtmeister tillhör regeringsunderlaget. Den ekonomiska politik som har spikats i det här landet har kunnat spikas därför att Ny demokrati har gjort upp med regeringen. Efter det att dessa uppgörelser har träffats har omvärlden värderat Sverige. Betyget har inte blivit särskilt gott. Det kanske vi alla förstår när vi har hört detta framträdande i talarstolen.

Anf. 4 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Fru talman! Jag vill först göra ett förtydligande, så att alla kan hänga med. Det jag talade om tidigare när jag nämnde penningpolitiken var allt det som hade att göra med att kronan skulle flyta.

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

Göran Persson sade att vi tillhör regeringsunderlaget. Vi får väl höra med regeringspartierna sedan om de anser att det är så. I politiken tillhör ju Ny demokrati ingenting. Det är farligt att ens ta i oss.

Jag anser att vi tillhör Sverige. Det är det viktiga. Vår uppgift är att lösa problem för Sverige. Jag har försökt göra en analys av situationen i Sverige. Den analysen hade Göran Persson tydligen ingenting att invända emot. Det tackar jag så mycket för.

Anf. 5 GÖRAN PERSSON (s) replik:

Fru talman! Vad jag är kritisk mot när det gäller Ny demokrati är de dubbla rollerna. Ena stunden kostar man på sig den här typen av våldsamma utfall, raljerande beskrivningar och ibland mycket drastiska uttryck. I nästa ögonblick utgör man underlag för den ekonomiska politik som regeringen lägger fast. Det är klart att sådant skadar Sverige. Att man i samma andetag står och talar om att man tillhör Sverige och står för något slags nationell samling är faktiskt att inte uttrycka sig på ett logiskt och klart sätt.

I dagarna kommer vi att få bevittna nästa stora teater med Ny demokrati och regeringen. Det handlar om vårdnadsbidraget. Nydemokraterna kommer att säga: Vi kommer inte att släppa igenom förslaget om vårdnadsbidrag. Det faller vi.

Regeringen kommer att säga att man vägrar kompromissa med Ny demokrati. Medan den teatern pågår kommer räntor att stiga, och omvärlden kommer faktiskt att värdera Sverige allt lägre. Så småningom kommer Ian Wachtmeister återigen till den punkt då han får böja sig. Han får krypa till korset. Så blir det. Det är den typen av dubbelspel från Ny demokratis sida som måste avslöjas och göras tydlig. Ny demokrati är ingenting annat än Anne Wibbles trogna stödtrupp när det gäller den ekonomiska politiken. Och det har drabbat den svenska kronan.

Anf. 6 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Fru talman! Den här debatten är rolig redan från början. Anne Wibble har födelsedag i dag. Men jag tror inte ens att hon med sitt gladaste födelsedagshumor skulle påstå att Ny demokrati är hennes trogna trupp. Hon har i denna kammare sagt att jag är usel, att det är tur att Ny demokrati inte har något inflytande på svensk politik osv.

Göran Persson har synpunkter på mitt sätt att tala. Det är mycket intressant att han har det. Jag har inga synpunkter på Göran Perssons sätt att tala. Han får gärna fortsätta som han har börjat.

När det gäller Ny demokrati tycker jag dock att man skall komma ihåg att det finns 400 000, 500 000, 800 000 eller kanske t.o.m. en miljon människor som faktiskt tycker så här konstigt som vi. Det är väl ganska märkligt, och dem kanske vi skall lyssna på.

Jag vill ta upp en sak som Göran Persson var inne på sitt anförande. Ni tror att det går att lösa problem som vi har i Sverige i dag med samma medicin som man använde förr i tiden. Det går inte. De monopol som nästan alla i detta rum tycker så mycket om och umgås så mycket med utgör en stor fara i Sverige. Ni måste vara med och spränga loss de här bitarna. Göran Persson är fortfarande relativt oförstörd och skulle kunna vara med och göra något

sådant. Jag skulle t.o.m. kunna samarbeta med honom – bara en sådan sak. Det där var ingen invit.

Den fria konkurrensen är så viktig. Vem är det som gynnas av den fria konkurrensen? Det är inte de stora elefanterna. Det är folk. Det är faktiskt människor som röstar på alla dessa partier, även Socialdemokraterna. Därför skall man köra på de här nya fräscha linjerna och ta litet nya tag. Göran Persson är inte så dum i alla fall.

Talmannen anmälde att Göran Persson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 7 JOHAN LÖNNROTH (v):

Fru talman! Göran Persson talade med rätta om hur viktigt det är att vi lyfter ner den ekonomiska debatten i vardagen. Ulla-Karin jobbade deltid som kanslist på ett kommunalt bibliotek 1989 och 1990 och fick då ut ungefär 6 500 kr i månaden efter skatt. Hon utbildade sig till bibliotekarie, men när hon var klar hade den kommunala krisen slagit till. Hon fick inget jobb och lever nu på a-kassan. Hon förlorar 600 kr i månaden på de försämringsriksdagen beslutade om i våras. Nu får hon ut knappt 4 000 kr efter skatt. Hon har tre barn, och hennes sambo riskerar också att förlora sitt jobb. Hon säger att hon aldrig har känt sig så osäker inför framtiden och sparar in på allt hon kan.

Jag har jämfört Ulla-Karins ekonomi med min egen. Jag tjänar betydligt mer och har fått skatten kraftigt sänkt sedan 1989. Jag sparar ganska mycket dels för att jag inte hinner konsumera, dels för att jag liksom Ulla-Karin är osäker om framtiden – och då tänker jag på pensionssystemet snarare än på riksdagsplatsen.

Ulla-Karins och mitt beteende förklarar den svenska krisen i ett nötskal: Hon som behöver konsumera mer och kommunen som skulle behöva hennes arbetskraft har inte råd. Vi som har fått sänkt skatt har råd att konsumera mer men gör det inte, eftersom de väldiga budgetunderskott som arbetslöshetsunderstödet för sådana som Ulla-Karin och skattesänkningarna för sådana som mig har åstadkommit att vi har blivit osäkra om framtiden.

Man kan också utgå ifrån Ulla-Karin och mig för att ta reda på vad som behöver göras. Höj skatten för mig och andra höginkomsttagare och använd pengarna till att ge tillbaks pengarna som staten tagit från kommunerna. Använd de pengar som jag betalar mer i skatt för att betala mellanskillnaden mellan Ulla-Karins a-kassa och hennes kommunala lön. Arbetslösheten skulle då minska utan att budgetunderskottet skulle öka och fördelningen skulle bli mer rättvis.

Krisen är akut. Det måste hända något nu. Det tar litet tid att ändra i skattesystem och statliga utbetalningar till kommunerna. Men nu handlar det om psykologi mer än om reda pengar. Det skulle räcka om mina borgerliga meddebattörer Lars Tobisson, Per-Ola Eriksson, Lars Leijonborg och Stefan Attefall – någon skulle kanske rent av lyssna på Ian Wachtmeister – gick upp här och sade att det faktiskt ligger något i vad alla våra kommunalpolitiker säger. Det är vettigt att stärka kommunernas ekonomi i dag. Då skulle det omedelbart påverka både personal- och budgetplaner i kommunerna, vilket

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

det just nu pågår arbete med. Effekten på arbetslösheten skulle bli omedelbar.

Men det räcker inte med akuta åtgärder mot dagens arbetslöshet. Det krävs också ett långsiktigt hållbart program för att sanera rikets finanser, ett program som övertygar Ulla-Karin och mig om att det inte är våra barn och barnbarn som ensamma skall betala både den stora statsskulden och den miljöskuld som våra generationer har dragit på oss. Också det programmet handlar mycket om psykologi och moral. Människor måste helt enkelt få en ny tro på framtiden.

Avgörande för att ett sådant långsiktigt program skall hålla är också att den stora majoriteten av medel- och arbetarklass som har rimligt stabila jobb och hyggliga inkomster upplever bördorna som rättvist fördelade. För detta krävs dels att de stora skattehöjningarna och besparingarna drabbar hårdast högst upp i samhällspyramiden, dels att det kan visas att de pengar man avstår ifrån blir effektivt använda.

Det finns i dag ett sug efter enkla budskap, att det bara är att återvända till det gamla, att talet om underskott bara är bluff, att det räcker med att avslöja skurkarna som slarvat bort våra pengar och att det räcker att byta regering. Vänsterpartiet klämmer mycket gärna åt banksvindlarna, och vi vill mycket gärna bli av med regeringen Bildt omedelbart. Vi vet att högern inte klarar att sanera rikets finanser, eftersom den inte kan ge sig på sina egna stödtrupper bland höginkomsttagarna.

Men det räcker inte att säga det. Vi måste också forma ett tydligt alternativ som skall bära upp en ny majoritet. Det alternativet kommer att betyda uppoffringar också för den stora majoriteten i Sverige. Skall vi kunna ha en bra skola och en bra sjukvård för alla måste en större del av våra pengar gå till gemensamma ändamål och en mindre del av dem till privat förbrukning.

Den svenska vänsterns och arbetarrörelsens stora och svåra uppgift i dag är att förklara varför också medelklassen måste finna sig i uppoffringar. Vi som har det materiellt bra i dag och som kanske rent av tjänar pengar på att låna till staten mot hög ränta, blir också i längden förlorare om kursen inte ändras. Vi måste kunna visa att även om det kan vara behagligt ett tag att sköta sig själv och skita i andra bakom låsta dörrar, så får man så småningom sitta rädd bakom tredubbla lås och med glassplitter på villamuren.

Sista delen av mitt inlägg är riktat till Göran Persson. Han är välkommen till våra debatter. Efter att ha hört honom i dag förstår jag alla de omdömen om honom som jag hört där det sägs att han är en lysande pedagog. Jag kan instämma i hela hans analys av den borgerliga politiken och dess misslyckanden. Däremot tycker jag fortfarande att hans budskap är ganska otydligt. Vad är det för förslag som Göran Persson kommer att lägga fram som eventuell framtida finansminister?

Göran Persson sade att budskapet från Socialdemokraternas kongress var tydligt. Kongressen ställde sig bakom en motion från Kalmar som bl.a. sade att "socialdemokratisk politik har reducerats till att justera en förtorkad borgerlig åtstramningspolitik." Detta måste väl ändå vara rent sakligt fel. Snarare var det väl borgarna som fullföljde den åtstramning som inleddes redan i och med valutakrisen och den socialdemokratiska regeringens krispaket på hösten 1990. Rätta mig gärna om jag har fel, Göran Persson.

Ni socialdemokrater har ju också här i riksdagen anklagat oss vänsterpartister för att inte stödja åtstramningar under överhettningen i slutet av 80-talet, och vi har delvis krupit till korset. Skall man uppfatta kongressbeslutet om Kalmarmotionen så att ni tar tillbaka den kritiken nu?

I Kalmarmotionen hette det också att "något klart och tydligt socialdemokratiskt alternativ saknas." Detta stämmer bättre med min och Vänsterpartiets uppfattning. Ni avslog i våras våra förslag att höja skatten för höginkomsttagare och finansierade bara en liten del av era egna förslag. Ni skällde på borgerliga indragningar av kommunala pengar, men ställde inte upp när vi tog votering på mer pengar till kommunerna. Ni ville inte heller tala om – Göran Persson talar inte heller om det i dag – var de långsiktiga besparingarna skall göras när konjunkturen vänder uppåt.

I övrigt är det som Göran Persson säger om behovet av långsiktiga besparingar och budgetunderskottets allvar helt i överensstämmelse med vad vi säger i våra ekonomiska motioner och har sagt under mycket lång tid. Ändå finns det de som tolkat det ekonomiska programmet på kongressen så att ni avvisar ett samarbete med Vänsterpartiet. Claes-Göran Kjellander skrev i en krönika i Dagens Nyheter att ett yrkande på kongressen som kunde tolkas så att LO och Vänsterpartiet skulle ersätta Folkpartiet som samarbetspartner i det ekonomiska programmet avslogs med stor majoritet av kongressen.

Göran Persson efterlyser klara besked om socialförsäkringarna. Ingvar Carlsson har antytt att han kan tänka sig generella sänkningar av ersättningsnivåerna i socialförsäkringarna för alla. Vi har sagt att vi föredrar att man i stället sänker ersättningsnivåerna för höginkomsttagarna. För detta har vi fått våldsamma angrepp på oss från ledande socialdemokrater och i A-pressen som påstår att våra förslag, som är fördelningspolitiskt mera rättvisa, skulle stå till höger om den socialdemokratiska politiken – den socialdemokratiska politik som jag inte riktigt kan se vad den innebär.

Jag har också hört referat från möten där ledande socialdemokrater påstått att man inte kan lita på oss i Vänsterpartiet därför att vi inte kan klara av att stå för impopulära beslut. Jag är en av dem som efter stor tvekan blev en anhängare av att vi skulle kompromissa med Göran Persson vid beslutet om kommunaliseringen av lärartjänsterna.

Jag blev utskälld efter noter på en rad möten med lärare i Göteborg. Jag fick uppleva att gamla vänner lämnade partiet på grund av att Vänsterpartiet hade ställt upp för Göran Persson. Vi fick däremot – såvitt jag kunde märka – av massmedia inte del av äran för reformen. Den äran tog Göran Persson på sig ensam.

Mot denna bakgrund vill jag ställa tre raka frågor till Göran Persson.

Ställer socialdemokratin upp på att långsiktigt höja skatten för höginkomsttagare? Jag talar om långsiktighet. Jag kan inte ta en tillfällig höjning av skatten mitt i en lågkonjunktur på allvar. Det är ett så knäppt förslag att jag inte tror att Göran Persson själv tar det på allvar.

Ställer socialdemokratin upp på att ge mer pengar till kommunerna?

Litar socialdemokratin mer på Folkpartiet än på Vänsterpartiet? Har ni för avsikt att i valrörelsen satsa på Folkpartiet som samarbetspartner? Avvisar ni samarbete med oss?

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

Anf. 8 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Fru talman! Jag skall inte svara på den sista frågan. Men jag skulle tro att Göran Persson gärna arbetar tillsammans med både Vänstern och Folkpartiet.

Jag vill anknyta till vad Lönnroth sade om kommunerna. Lönnroth är inte alls så tokig. Lönnroth sitter i finansutskottet. Han har t.o.m. flyttat fram till bordet, vilket är mer än vad de flesta i finansutskottet önskar att jag hade gjort. Men jag sitter där i alla fall.

Påpekandet om kommunen är väsentligt. Vad Lönnroth säger om vad som görs i dag är helt riktigt. Man tar bort dem som producerar. Jag sade detta i partiledardebatten, och jag vill säga det igen. Det är otroligt korkat att göra så. Man tar alltså bort dem som producerar. I den offentliga sektorn är det fråga om dem som ger de sjuka vård och ger utbildningen, dvs. lärare, läkare, biträden, sjuksköterskor osv. Detta är lika korkat som om Volvo vid en rationalisering skulle sluta producera bilar. Vi skall komma ihåg att AB Sverige inte har den möjlighet som AB Volvo har, nämligen att sälja sig självt till Frankrike.

Jag är inte vänsterpartist. Men ibland har Vänstern rätt. Bankerna har gjort fel. Jag vill inte kalla dem för banksvindlare, även om det antagligen finns sådana också. Men bankerna är en del i det system som inte har fungerat i Sverige. De har bidragit till att det har gått sämre genom att inte ge krediter, vilket de är till för. De har i stället försatt företag i konkurs.

Bankernas roll är att skapa ett kreditsystem. Det är alldeles riktigt. Men när bankerna skall rationalisera – det måste även bankerna och den offentliga sektorn göra – blir effekten mycket viktig i vårt land, nämligen att räntan går ned. Det gäller inte den ränta som riksbankschefen sitter och spelar med. Det gäller den ränta som vanliga människor betalar. Den s.k. spreaden minskar, dvs. den marginal som bankerna låter er betala för att täcka kostnaderna. Bankerna spelar givetvis en stor roll.

Det är klart att vi inte kan göra något här i Sverige om inte de stora elefaterna ändrar sitt beteende. Det gäller bankerna och, som jag nämnde förut, facket.

Anf. 9 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Fru talman! Om jag minns rätt fanns det ett förslag i det ursprungliga nydemokratiska programmet – när ni kom in i riksdagen – som gick ut på att ta ifrån kommunerna alla anslag till barnomsorgen. En rad undersökningar visar att barnomsorgen är samhällsekonomiskt lönsam. Era förslag skulle ha betytt en nästan total skrotning av hela den kommunala barnomsorgen.

Tror Ian Wachtmeister att det finns en chans att alla de arbetslösa som då skulle komma från barnomsorgen skulle få jobb i det privata näringslivet? Var någonstans vill Ian Wachtmeister fixa de nya jobben åt dem?

Visst är det nödvändigt att rationalisera. Men det som hände i det svenska banksystemet i slutet av 80-talet var till mycket stor del ett resultat av att Ian Wachtmeisters ideologiska vänner hade fått igenom sina önskemål, dvs. att släppa praktiskt taget allting fritt. Man lät bankerna låna ut hur mycket som helst. Man lät fastighetshajarna köpa fastigheter i London och Bryssel och låna hur mycket som helst. Det berodde på att det ekonomiska system som

Ian Wachtmeister vill ha genomfördes i rasande takt i Sverige i slutet av 80-talet. Jag förstår inte hur Ian Wachtmeister kan undvika att också själv ta på sig en liten del av det ideologiska ansvaret för det mycket olyckliga som hände i det svenska kreditsystemet.

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 10 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Fru talman! Det är bra att Johan Lönnroth gör klart för alla att jag inte är vänsterpartist. Det är jag faktiskt inte alls. Tack för det.

*Ekonomisk
politik*

Johan Lönnroth säger att vi inte vill ge något ansvar till kommunerna i fråga om barnomsorgen – eller hur det nu var. Jag vet inte vad Johan Lönnroth har läst för något. Vi vill ge ansvaret till föräldrarna. Det är föräldrarna som skall ha ansvaret för både barnen och barnomsorgen. Det är alldeles riktigt att vi går emot socialiseringen av barnen i Sverige.

Det går givetvis att privatisera den offentliga sektorn. Det går alldeles utmärkt. De som arbetar där får jobb även i framtiden. De kan utföra sina jobb i konkurrens med andra.

Jag är faktiskt inte skyldig i fråga om fastighetsskojare – eller vad det nu var fråga om. Men låt mig fråga Johan Lönnroth en annan sak. En kamrat till Johan Lönnroth sade en gång att han var så upprörd över att husläkare i det nya systemet t.o.m. skulle kunna tjäna mer än ett landstingsråd. Det var ungefär som om han fick slag vid blotta tanken. Jag tycker, fru talman, att alla läkare skall tjäna dubbelt så mycket som landstingsråd. Jag tycker att de gör dubbelt så mycket nytta. Dessutom tycker jag att det över huvud taget inte skall finnas några landstingsråd.

Anf. 11 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Fru talman! På denna konkreta fråga kan jag svara att jag också upplever det som rimligt att åtminstone vissa läkare tjänar mera pengar än landstingsråd. Jag har också varit en av dem i riksdagen som har talat för att både våra egna arvoden och över huvud taget höga löner i staten gott kan sänkas.

Jag har aldrig hört någon som skulle ha antytt att Ian Wachtmeister är en vänsterpartist. Däremot upplevde jag till min förfäran den senaste valdagen hur unga arbetargrabbar, som förr om åren brukade ta en valsedel för mitt parti, gick raka vägen fram till Ny demokratis valsedelsutdelare och tog Ny demokratis valsedlar. Jag har funderat en hel del på detta och också pratat med några stycken som röstade på Ny demokrati. Det hela gällde just att Ny demokrati var nytt och fräscht och var ett parti som var emot etablissemangen. Vi, de gamla partierna, var litet grand grå och trista.

Ian Wachtmeister försöker fortsätta att spela den här rollen. Han talar om de stora elefanternas dans, om etablissemangen osv. Jag tror inte, Ian Wachtmeister, att det längre håller. Man upplever Ian Wachtmeister som en av de där elefanterna.

Ian Wachtmeister tillhör numera det svenska etablissemangen mycket mer, tror jag, än vad exempelvis Johan Lönnroth gör. Den rollen kan Ian Wachtmeister aldrig komma ifrån. Ny demokratis ledning tillhör det svenska etablissemangen.

Talmannen anmälde att Ian Wachtmeister anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 12 GÖRAN PERSSON (s) replik:

Fru talman! Först vill jag tacka Johan Lönnroth för de vänliga orden. Vi får väl se hur långt pedagogiken räcker. Det är en svår uppgift som vi har framför oss. Jag kan på en gång säga: Jag har inget emot att samarbeta med alla konstruktiva krafter. Vi skall titta på de förslag som ni lägger fram och skärskåda dem. Vi skall konstruktivt bidra till att en rättvis fördelning tillvaratas och hävda den fulla sysselsättningen. Det är alltså klart att vi kan samverka.

Men Johan Lönnroth skall komma ihåg att vi har en erfarenhet, nämligen den att Vänsterpartiet inte fanns där förra gången då överhettningen i den svenska ekonomin skulle bekämpas och vi försökte få till stånd allianser 1989 och 1990 kring en åtstramningspolitik. Det resulterade i att den regering som jag då satt med i fick avgå. Den avgick just därför att vi inte fick stöd från Vänsterpartiet.

Det finns alltså sår, och det finns erfarenheter som har gjort att många av oss som har ansvaret för den socialdemokratiska politiken har frågat oss: Kan vi verkligen lita på Vänsterpartiet? Finns man där när det bränner till?

Jag tackar också för Johan Lönnroths insats i skolpolitiken. Jag kände inte till den förut. Annars var det ju Johan Lönnroths f.d. partikamrat Ylva Johansson som vid det aktuella tillfället drog ett väldigt tungt lass. Hon gjorde det dessutom på ett utomordentligt sätt och har vid flera tillfällen fått uppskattning för detta.

Så till Johan Lönnroths tre konkreta frågor.

Skattereformen ligger fast. Vi har gjort ett avsteg från skattereformen. Det gäller värnskatten. Jag uppfattade att Johan Lönnroth var kritisk på den punkten. Men jag tycker att det är rimligt att vi som har jobb och som tjänar bra är med och delar krisens bördor. Under den här hemska lågkonjunkturen och under den här hårda åtstramningen måste vi faktiskt visa att de som har det bäst ställt får vara med och bidra.

När det gäller att komma åt människor med goda inkomster och att föra det här resonemanget i ett fördelningsperspektiv tror jag inte att skattesatserna i skatteskalorna är ett verkningsfullt instrument. Jag tycker att det i så fall är intressantare att titta på förmögenhetsskatten, på det som nu skall göras beträffande aktiebeskattningen. Det är en intressantare fördelningspolitisk diskussion. Där har vi ju en debatt här i kammaren framför oss. Vi får se hur det blir med positionerna där. Vi kommer definitivt att hävda fördelningspolitiken i de sammanhangen.

Vad gäller kommunerna har vi sagt att vi kopplade den compensation som kommunerna rimligen fått för det borttagna grundavdraget, de 4,5 miljarderna, till att kommunerna inte skulle säga upp människor. Vi har gjort den mycket enkla analysen att människor i dag går från kommunal tjänst som lärare eller vårdanställda ut i arbetslöshet. Efter utstämpling från a-kassan kommer de så småningom in i den kommunala ekonomin igen, men då i form av ekonomiskt bistånd via kommunens socialkontor.

Det är en orimlig politik som vi inte på något sätt kan stödja, utan den måste motverkas. För 1994 har vi pekat på vilken lösning vi vill se och vilken lösning vi har valt.

Anf. 13 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Fru talman! När det gäller överhettningen i slutet av 80-talet förekom det ju en rad turer. Vi avvisade förslagen om införande av strejklöslöshet t.ex., och det är något som vi står fast vid också i dag. Det var rätt att avvisa dessa förslag. Om jag minns rätt har vi i efterhand för övrigt stöd också från Kjell-Olof Feldt.

Däremot har vi här upprepade gånger erkänt att vi hade kunnat bete oss mera konstruktivt då olika förslag var på gång om att strama åt när det gällde överhettningen. I och för sig sade vi också då allmänt att vi kunde tänka oss att höja skatten för höginkomsttagare. Men vi var inte tillräckligt konstruktiva – det är riktigt.

Frågan är: Hur länge skall ni socialdemokrater leva på detta? Jag har redogjort för frågan om lärarna. Det finns också andra exempel i det avseendet.

Skattereformen ligger fast, säger Göran Persson. Sedan talar han om värnskatten, den tillfälliga höjningen av skatten för höginkomsttagare. Jag har talat med en rad ekonomer om detta. Jag tror inte särskilt mycket på ekonomer i största allmänhet. Men på den här punkten tror jag att alla är överens. Att genomföra tillfälliga skattehöjningar mitt i en lågkonjunktur och att sedan ta bort dem när konjunkturen är en annan är rena vansinnespolitiken. Det kan inte vara allvarligt menat, Göran Persson!

För att vi skall klara av det stora budgetunderskottet måste vi långsiktigt höja skatten för sådana som Göran Persson och Johan Lönnroth, dvs. för höginkomsttagarna. Talet om förmögenhetsskatten är i och för sig bra. Men såvitt jag förstår avvisade den socialdemokratiska partistyrelsen och kongressen motioner som handlade just om en höjning av förmögenhetsskatten. Men all right, kommer ni med sådana förslag är det mycket bra. Vi har lagt fram sådana förslag under en lång tid.

Till sist några ord om kommunerna. Göran Persson fortsätter att beskriva rundgången. Det som sägs är alldeles riktigt. Vi ansluter oss till den kritiken. Men jag kunde inte uppfatta något som helst konkret besked när det gäller följande: Ställer ni för att förhindra en ökad arbetslöshet bland de kommunalanställda upp på att nu, i detta akuta läge, ge kommunerna mera pengar?

Anf. 14 GÖRAN PERSSON (s) replik:

Fru talman! Jag tar den sista frågan först. Beskedet för 1994 var tydligt. Däremot vägrar jag att här i kammaren binda mig för 1995, 1996 och 1997. Om vi, Johan Lönnroth, skall få en debatt som är allvarlig och som utgår från krisens djup skall vi vara väldigt försiktiga innan vi ställer ut nya åtaganden för staten.

Någon konsekvens får det så att säga vara också i fråga om Johan Lönnroths nyvunna insikt om krisens allvar och djup. Begär inte att vi nu skall lova guld och gröna skogar. Det har andra gjort förut, och vi ser resultatet av den politiken just i Sverige i dag. Johan Lönnroth skall passa sig väldigt noga.

Jag förstår inte Johan Lönnroths resonemang om värnskatten. Han lutar sig mot ekonomerna, och det må han väl göra. Det är många som har gjort det. Av och till har det dock visat sig vara ett bräckligt stöd. När det gäller värnskatten får väl frågan ses också från en politisk dimension. Jag skall ut,

Prot. 1993/94:6

13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

Johan Lönnroth, och möta arbetslösa, sjuka, pensionärer och alla dem som har fått sin standard drastiskt sänkt med motivet att staten inte längre förmår bära de kostnader som Johan Lönnroth representerar. Så rått och hårt har det hela gjorts och beskrivits.

Om man skall hålla ihop en nation och tala om fördelningspolitik är det anständigt att säga, oavsett vad Johan Lönnroths ekonomer tycker, att också vi som har kommit lindrigt undan i krisen, som har jobb och som tjänar bra, skall känna att vi är med och bidrar. Det får inte finnas en gräddfil för oss, för då saknar politiken fullständigt trovärdighet.

Om Vänsterpartiet ansluter sig till kritiken mot värnskatten på grundval av de bedömningar som nationalekonomer och andra gör – det är möjligt att ni då följer någon gammal lärobok som Adam Smith ursprungligen skrev – är ni fjärran från det fördelningspolitiska ideal som jag faktiskt trodde åtminstone fortfarande gällde som rättesnöre för stora delar av vänstern.

Anf. 15 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Fru talman! Göran Persson talar om "mina ekonomer". Jag tog faktiskt med mig en bok som kom ut i går, och som jag har skrivit. Den heter Schamarna och handlar om ekonomerna i Sverige. Jag tänkte överlämna den till Göran Persson.

Vår kritik av den tillfälliga värnskatten utgår inte från ekonomerna. Den utgår just från de sjuka, pensionärerna och alla dem som Göran Persson talade om. Vi anser att man permanent och omedelbart måste höja skatten för höginkomsttagare. Ni föreslår en tillfällig skattehöjning mitt i en lågkonjunktur. Det är alltså vi som vill tala om hur man långsiktigt skall finansiera pensioner och sjukersättningar och i praktisk handling visa solidaritet med en riktig långsiktig och hållbar värnsskatt.

Kommunerna får i år fortfarande ett visst överskott. Man drar in och sparar folk därför att man är orolig för utvecklingen åren 1995 och 1996. Det kommunerna behöver är just besked om den långsiktiga utvecklingen. Är socialdemokraterna beredda att prioritera den kommunala expansionen och ge de nödvändiga pengarna just till sjukvården och till skolan? Jag talar nu inte om konjunkturpolitik utan om strukturpolitik. Är ni beredda att sätta den offentliga, nödvändiga gemensamma konsumtionen före den privata?

Ni vågar uppenbarligen inte ta ställning till den frågan, och det är mycket beklagligt. Det alla de pensionärer och sjuka som vi träffar, Göran Persson, behöver veta är inte att den borgerliga regeringen har ställt till elände. Det vet de i alla fall. De behöver veta vilken politik som ni och vi gemensamt efter nästa val skall sätta i den borgerliga politikens ställe.

Anf. 16 LARS TOBISSON (m):

Fru talman! De senaste veckorna har varit en dålig period för dem som önskar att den borgerliga politiken skall misslyckas. Det har varit tätt med rapporter om allt fler ljusglimtar i ekonomin. Orderingången ökar, inte bara till exportindustrin utan också från hemmamarknaden. Industriproduktionen stiger. De lediga platserna blir fler och konkurserna färre.

Utan tvivel ökar aktiviteten i näringslivet. Och kanske viktigast av allt:

Hushållens optimism stiger. För första gången sedan 1986 är det nu fler som tror att vi går mot bättre tider än motsatsen.

Men självfallet kvarstår betydande problem. Vi moderater sade redan före valet att saneringen av Sveriges ekonomi blir både mödosam och tidskrävande. Trots mer omfattande arbetsmarknadspolitiska åtgärder än någonsin tidigare ligger den öppna arbetslösheten på en mycket hög nivå. Det stora underskottet i statsbudgeten och det ännu större upplåningsbehovet utesluter de traditionella motmedlen att inrätta fler jobb i den offentliga sektorn och att med subventioner påskynda bostadsbyggandet. Dessutom är det angeläget att nu låta den konkurrensutsatta delen av ekonomin expandera.

En viktig skillnad mot den förra nedgångsperioden runt 1980 är att underskottet i bytesbalansen då växte parallellt med budgetunderskottet, vilket framtvängde upplåning utomlands. Nu visar våra affärer med utlandet överskott, vilket betyder att det offentliga upplåningsbehovet kan tillgodoses med inhemskt sparande.

I längden är det naturligtvis inte tillfredsställande att det privata sparandet placeras i statsskulden – det bör kanaliseras till nya satsningar i näringslivet. Men jag kan inte förstå dem som ser det som ett problem att det privata sparandet i Sverige, från att länge ha varit negativt, nu når upp till nivåer som är jämförbara med andra länders.

Förbättringen av sparandet betyder mycket för att hålla nere prisstegringen. Det är i dag populärt att dödförklara inflationen som politiskt problem. Inget kan vara mera förhastat. Inflationen måste ständigt bekämpas. Det duger inte att lägga ned vapnen tills den åter hunnit växa sig stark. Den försvagade kronkursen ger upphov till utifrån kommande prisimpulser, som kommer att göra sig påminda när den inhemska efterfrågan ökar. Att i dagens läge stimulera den privata konsumtionen med t.ex. en momssänkning framstår därför som ytterst lättsinnigt. Det är ett säkert sätt att beställa en räntehöjning, som skulle bryta den begynnande investeringsuppgången.

Skattepolitiken är förvisso strategisk i detta sammanhang. Men lättnaderna bör sättas in på utbudssidan. Regeringens kommande förslag om slopad flyttskatt underlättar för människor att bosätta sig där jobben finns. När nu beskattningen av småföretagen justeras ned till de nivåer som gäller för de stora aktiebolagen, betyder det en stimulans för den del av företagsamheten som skall ge framtidens nya jobb. Och syftet med att slopa dubbelbeskattningen av aktier är naturligtvis inte att göda kapitalägarna. Det är att förbättra den försörjning med riskkapital som den nödvändiga utbyggnaden av näringslivet kräver.

Sänkta skatter betyder mycket för möjligheterna till nya, flera och riktiga jobb. Därtill är det viktigt att öka flexibiliteten i arbetslivet. Det skall ske på huvudsakligen två vägar. Först och främst är det angeläget att få till stånd en decentralisering av lönebildningen, vilket medger en bättre avkänning mot marknadens krav. Detta är i allt väsentligt en uppgift för arbetsmarknadens parter. På det politiska systemet vilar den andra huvuduppgiften, nämligen att i grunden reformera arbetsrätten. De förändringar för framför allt småföretagsamhetens del som regeringen aviserat är ett första steg för att förbättra möjligheterna för friställda och nytilträdande på arbetsmarknaden att få meningsfull sysselsättning.

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

På samma sätt verkar det kommande förslaget om en allmän arbetslöshetsförsäkring, där den hårda kopplingen till facket och därmed till en viss bransch upphävs. Även i övrigt är det angeläget att införa mera av försäkringsmässigt tänkande i socialförsäkringssystemet, t.ex. på pensionsområdet. Strävan skall vara att låta individen bygga upp egna tillgångar till skydd mot inkomstbortfall, som kan medföras vid skiften i yrkeskarriären. Inte minst en ökande frekvens av arbetsbyten över gränserna gör nationella enhetslösningar otillräckliga.

Detta för över till den största utmaningen i svensk politik under 1990-talet: att lotsa vårt land in i det europeiska integrationsarbetet. Den kvardröjande ovissheten beträffande svenskt medlemskap i EG verkar starkt avhållande på tillkomsten av nya jobb. Det är en viktig uppgift för oss riksdagsmän, som ju ändå till nästan hundra procent är positiva till ett svenskt medlemskap i EG, att klart och tydligt också säga detta och att arbeta för att skingra de tvivel som ännu råder bland medborgarna. Mindre möjlighet har vi kanske att påverka tillkomsten av ett nytt GATT-avtal, men ett sådant skulle få stor betydelse för jobben och välfärden i vårt land.

Fru talman! Jag vill också hälsa Göran Persson välkommen i gänget. Själv har jag varit mitt partis försteman i finansutskottet sedan 1979 och ekonomisk talesman åtminstone sedan 1981. Jag har sett mina motsvarigheter på den andra sidan komma och gå. Först var det Kjell-Olof Feldt, sedan Mats Hellström och Arne Gadd, som ofta tog hjälp av Bo Södersten. Därpå följde Anna-Greta Leijon och nu senast Hans Gustafsson och Allan Larsson. Nu undrar jag hur länge Göran Persson blir kvar.

Jag är ledsn att behöva säga det, men egentligen är uppgiften hopplös. Den som kan något om ekonomi inser att med socialdemokratisk politik går det inte att sanera Sveriges finanser. Det började med att Kjell-Olof Feldt gav upp. För att avlösa honom som finansminister fick man ordna till en hel regeringskris. Förra vice statsministern Odd Engström har sedan lämnat politiken, liksom Erik Åsbrink, Klas Eklund och många andra med erfarenhet från finansdepartementet. Motivet för Allan Larssons avgång bekräftar att rollen är omöjlig. Hans nuvarande uppgift sägs ju vara att uppfinna den nya teori som skall göra det möjligt att i dagens läge motivera fortsatt offentlig utgiftsexpansion och högskattepolitik.

Socialdemokraterna tycktes sedan inse dessa svårigheter. Man inledde mot slutet av sin regeringsperiod en frigörelse från gamla dogmer genom bl.a. valutaregleringens avskaffande, skatteomläggningen och ansökan om medlemskap i EG. Förra årets krisuppgörelser innebar att de gick med på vissa utgiftsneddragningar, även om de samtidigt försökte bromsa fondavvecklingen och privatiseringsarbetet. Men under våren skedde en klar omsvängning tillbaka till traditionell socialdemokratisk ekonomisk politik. Trots utfästelserna att liksom regeringen redovisa besparingar på 12 miljarder kronor orkade man aldrig ta fram ett färdigt förslag. När Ingvar Carlsson avvisade Internationella valutafondens förord för fortsatta utgiftsnedskärningar i augusti, försvagades kronan och räntan steg. Samma sak inträffade när partikongressen krävde återgång till keynesianism av gammalt märke. Ovissheten om den framtida kursen får arbetsgivarna att möta efterfrågeökningen med maximalt uttag av övertid i stället för att inrätta nya jobb.

Nyfikenheten på Göran Persson är nu stor. Vilken väg skall han välja? Eller rättare sagt: Skall han färdas framåt eller bakåt på den enda vägen? Om Socialdemokraterna återkommer till regeringsmakten, skall han då återinföra flyttskatten? Skall han skärpa skatten för småföretagen? Skall han återställa dubbelbeskattningen? Tänker han återgå till dagens arbetsrättsliga regelverk? Vill han upphäva den allmänna arbetslöshetsförsäkringen? Avser Göran Persson att engagera sig i opinionsarbetet för svenskt medlemskap i EG? Jag fäste mig vid att det inte fanns ett ord om detta i det anförande han debuterade med här i rollen som ekonomisk talesman. Det är många som väntar på svar på dessa frågor, inte minst de som skulle gå miste om de riktiga jobb som den borgerliga ekonomiska politiken hjälper dem till.
(Applåder)

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

Anf. 17 GÖRAN PERSSON (s) replik:

Fru talman! Lars Tobissons avslutning var magnifik: alla de riktiga jobb som den sittande regeringen har skapat! Detta kostar man på sig att säga i en situation med 670 000 människor utanför arbetsmarknaden. Det ligger inte så litet av cynism i den typen av syn på verkligheten.

Sedan frågade Lars Tobisson hur länge jag skall vara kvar i den här funktionen. Målet är att vi skall sitta ett år till i finansutskottet. Sedan är målet att flytta in i kanslihuset. Lars Tobisson lär, oavsett vilken regering som sitter, få vara kvar i finansutskottet. Det kan man kanske förstå när han vinklar anförandet på så sätt som han gjorde.

Allan Larssons roll består i och kommer att bestå i att för socialdemokratiens del vara med och formulera en politik på europeisk nivå för full sysselsättning och rättvis fördelning. Vi socialdemokrater är övertygade internationalister. Det är vårt idéarv. Jag är en stark anhängare av en ökad europeisk gemenskap och ett svenskt medlemskap. Men vårt problem i opinionsbildningsarbetet består i att Lars Tobisson och hans partikamrater motiverar attackerna på det svenska välfärdssamhället med att vi måste göra så, därför att vi skall gå med i EG. Nu anpassar vi den svenska arbetslöshetsnivån till den som gäller i Europa. Detta accepterar inte vi socialdemokrater. Med den typen av EG-debatt i Sverige går vi mot ett säkert nej i en kommande folkomröstning om Tobissons verklighetsbild får gälla.

Därför är vår ansats att låta Allan Larsson visa hur man tillsammans i Europa kan stimulera ekonomin, kan satsa på utbildning och kompetenshöjning, kan använda den politiska kraft som alla de socialdemokratiska partierna representerar. Därför är Allan Larssons arbete utifrån vår EG-diskussion inom socialdemokratin av oerhört stor betydelse.

Egentligen borde det vara så att Tobisson och hans partikamrater och andra i denna kammare också utnyttjade sina möjligheter att föra ut diskussionen utanför det egna nationella partiet. Moderaterna slår sig ofta för bröstet för att de umgås i så fina kretsar internationellt. När hörde man dem i de sammanhangen ta upp arbetslösheten, rättvisan, utbildningssystemen? Aldrig! Det är den klassiska gamla högerpolitiken, och detta skrämmer människor. Mot det tänker vi sätta en motkraft i en gemensamt formulerad socialdemokratisk politik för tillväxt och arbete i Europa.

Anf. 18 LARS TOBISSON (m) replik:

Fru talman! Tänker Göran Persson avgå som ekonomisk talesman om nu – med Olof Palmes ord – olyckan skulle vara framme och han fick bli minister om ett år? Kjell-Olof Feldt gjorde visserligen det, men det dröjde åtskilliga år. Jag är glad om jag får sitta kvar i finansutskottet och där företräda en politik som jag tycker vinner allt större gehör och som har gjort det under de nu drygt tio år som jag spelat den roll jag har.

Göran Persson gjorde ett för mig förvånansvärt uttalande. Han säger att regeringen syftar till att anpassa arbetslöshetsnivån i Sverige till EG-nivån. Det är den raka motsatsen: genom att arbeta för en anslutning till EG skapar vi möjligheter till nya riktiga jobb i Sverige. Om vi inte skulle komma med i EG – Göran Persson gjorde ingenting nu för att försöka att hjälpa till med detta – kan han vara säker på att det då blir arbetslöshet i Sverige.

Göran Persson tyckte att det var märkvärdigt när jag talade om att vi skapar nya riktiga jobb med vår ekonomi. Jag erinrar om att antalet lediga platser ökar. Vad som håller igen – jag påminner därmed om den myckna övertiden – är just oron för att socialdemokraterna kommer tillbaka till makten och ändrar på de många reformer som vi i den borgerliga regeringen har kunnat genomföra. Det är ju onekligen oklart vad socialdemokraterna skall föra för politik. Men ovissheten är stark och rädslan blir betydande när man talar om att man, som Göran Persson sade, skall stimulera både finanspolitiken och penningpolitiken.

Jag vill citera ur en ledare i Aftonbladet efter förra veckans debatt här i kammaren. Man skriver: "Socialdemokratins ekonomiska alternativ är ännu ofullgånget. Det saknas konkreta besked om hur räntorna ska sänkas och statsbudgeten långsiktigt saneras." Vad som behövs är "en mer nyanserad syn på förändringarna av arbetsrätten och de små företagens och egenföretagarnas ställning och kapitalförsörjning".

Hur står det till med det här, Göran Persson? Kommer ni att stötta regeringen i ansträngningarna att skapa förutsättningar för nya riktiga jobb eller kommer ni, på grund av fackets motstånd och med andra förklaringar, att bromsa denna nödvändiga utveckling?

Anf. 19 GÖRAN PERSSON (s) replik:

Fru talman! Jag tror säkert Lars Tobisson blir kvar i finansutskottet, så vi behöver inte diskutera den saken. Min framtida arbetsuppgift kommer att handla om att vara med och formulera en politik som vi skall regera på och som skall ta Sverige tillbaka till full sysselsättning. Då handlar det också om rättvis fördelning. Det är där vi skiljer oss åt, och det är där jag anklagar moderaterna för att inte förstå den dimensionen i Europapolitiken. Där bidrar statsministern och vice partiordföranden, Tobisson, mer till nej-sidan i kampanjen än till ja-sidan. Denna insikt har spridit sig i allt vidare kretsar. Det är bra att det sägs i klartext här i kammaren.

Vad gäller vår ekonomiska politik finns det två skolor i debatten.

Den ena skolan står för den normpolitik som Tobisson har varit med om att formulera som den enda vägens politik. Det är en normpolitik som har haft en bred uppslutning av de nationalekonomer Lönnroth här tidigare talade om, men som nu allt fler ekonomer överger. Som jag sade är jag inte

bergsäker på att dessa ekonomer är de mest hållfasta och stadiga att luta sig emot, men för dem som följer debatten råder det inga tvivel om att den som i dag står isolerad är regeringen. Normpolitiken har misslyckats. Tillväxten har utplånats. Arbetslösheten har gått i höjden. Och Tobisson sysslar med den typ av reformer som kallas för strukturella, nämligen att ge sig på arbetsrätten.

Det är en sak som jag vill ha sagt. Jag sträckte tidigare ut handen och inbjöd till samarbete över blockgränserna. Denna invit inbegriper inte Moderata samlingspartiet. Gränsen går vid Lars Tobisson. Det är bra att ha detta sagt, eftersom det här finns en så avgörande skillnad i synsätt. Vi talar om två helt olika samhällen. Det går inte att samarbeta med Moderaterna, om man vill ha en rättvis fördelning. Det är viktigt att de som följer denna debatt via TV och här i kammaren ställer sig frågan i höst, när gåvorna i form av sänkt aktievinstbeskattning skall delas ut till dem som redan har, hur detta kan anses vara rättvist i en tid då många gamla inom vården just därför att resurserna saknas inte får den tillsyn och omsorg som de rimligen borde ha. Där skiljer vi oss åt, Tobisson. Därför finns det inte någon möjlighet till samverkan mellan moderater och socialdemokrater.

Anf. 20 LARS TOBISSON (m) replik:

Fru talman! Det finns en likhet, Göran Persson. Min uppgift är att vara med om att formulera den politik som vi skall regera utifrån. Jag hoppas att jag skall kunna fortsätta med det även nästa år och åren därefter.

Jag konstaterar att här gavs inga besked inför framtiden. Göran Persson har ingen replik kvar, men till skillnad från mig lär han kunna återkomma i debatten, så han har möjlighet att precisera sig. Göran Persson har haft många roller: skolminister, ordförande i jordbruksutskottet och så småningom ledamot i näringsutskottet. Han lanseras nu som den som skall bidra till en annan syn på småföretagen inom det socialdemokratiska partiet. Det finns uttalanden av Göran Persson som han har gjort i anslutning till publiceringen av en socialdemokratisk programskrift som heter Blågul tillväxt. Där säger Göran Persson: "Vi har haft en litet njugg inställning till småföretagen, men en omprövning har varit på gång länge, och nu har vi satt ner foten." På vilka punkter har man då satt ner foten? Jo, man skall sänka skatterna för egenföretag så, att de jämställs med aktiebolag. Man skall ompröva regler som försvårar för småföretagen – detta gäller även LAS. Vidare säger Göran Persson att de arbetsrättsliga lagarna kom till mest med tanke på stora företagen och att dessa lagar måste ses över. Att t.ex. låta småföretagen undanta en eller två personer från turordningsreglerna är inte särskilt dramatiskt. Detta är förslag som nu kommer att läggas fram.

När nu Göran Persson i sin nya roll konfronteras med sina tidigare uttalanden, säger han att småföretagen inte behöver några skattesänkningar, utan de behöver kunder. Han försöker att tillbakavisa att han har gjort uttalanden som skulle öppna för reformer av arbetsrätten. Vad är det som gäller? Det finns tillfällen för Göran Persson att precisera detta. Den frågan kommer att förfölja honom under de närmaste månaderna.

Vad har Göran Persson emot en allmän arbetslöshetsförsäkring, att alla yrkesverksamma får tillgång till försäkring på lika villkor? Jag skall förvärna

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

Göran Persson genom att berätta att jag själv en gång var initiativtagare till en erkänd arbetslöshetskassa. När vi då inom SACO startade denna arbetslöshetskassa sade vi samtidigt att vi såg detta som en övergångslösning på vägen mot en allmän försäkring. Det har nu gått över 20 år sedan dess, och det är först när det kommer en borgerlig regering till stånd som man kan räkna med att få ett fullgott skydd för alla yrkesverksamma vid arbetslöshet.

Jag upprepar mina frågor: Kommer Göran Persson att på olika sätt släcka de ljusstecken som nu kan skönjas i ekonomin? Jag är rädd för att Göran Perssons framträdande här i dag kommer att få den effekten ute på marknaden.

Talmannen anmälde att Göran Persson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 21 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Fru talman! Det var ett intressant replikskifte som vi fick höra. Göran Persson är redan i kanslihuset. Lars Tobisson kommer aldrig dit. Och de skall aldrig samarbeta. För ett år sedan samarbetade de riktigt bra, då de gjorde upp om ett krispaket, en överenskommelse som bägge två nu gör allt vad de kan för att bryta emot. Politiken är förunderlig.

Åter till Lars Tobissons anförande. Det är nu kris, och jag har en fråga till honom. Ny demokrati har föreslagit att man skall skära rakt över när det gäller de kostnader som staten inte har råd med, eftersom budgetunderskottet är så oändligt stort. Varför gäller inte ersättningsnivån 80 %, som gäller för arbetslöshetsförsäkringen, för t.ex. biståndet? Skall vi blåsa på med biståndet, när vi inte kan betala de arbetslösa? Varför skall det vara en låg ersättningsnivå i sjukförsäkringen men inte i föräldraförsäkringen? Skall det det vara bättre, rättvisare och lönsammare att vårda sjukt barn än att själv vara sjuk? Vi menar att man måste kapa rakt över. Det tycker vi att också Moderaterna borde mena, men det har vi aldrig hört någonting om.

Nästa fråga till Tobisson: Lars Tobisson sade att det inte går att genomföra någon momssänkning, därför att räntan då går upp – de som bestämmer över ränteläget sitter ju inte här inne, men det är mycket möjligt att räntan går upp. Hur är det med tjänstemomsen, denna fullständigt vansinniga skatt som innebär en extra skatt på arbete – tjänster representerar nämligen arbete? Vi har haft tjänstemomsen i cirka tre år, och i dag utgör den en klump i arbetslöshetens Sverige. Tjänstemomsen höjdes från 0 % till 25 % för ett par tre år sedan. Regeringen utreder nu frågan för att man – såvitt jag förstår – med en ganska feg tidsplan i valrörelsen skall kunna tala både om att ta bort tjänstemomsen och om att kanske inte göra det. Utredningsförslaget skall komma så sent att det inte kan bli något beslut, eller också blir det ett beslut. Vad detta handlar om är dynamiska effekter. Vilket samhälle det än är fråga om, är det fullt av dynamik. Gör man någonting dumt medför de dynamiska effekterna att det blir tio gånger dummare. Gör man någonting bra, kan det bli tio gånger bättre.

Jag vill erinra om att det finns dynamiska effekter i tjänstemomsen. Moderater, övriga regeringspartier och Socialdemokrater tyckte för ett år sedan att det var kanonfint med bensinskatten. Vad blev det av dessa dynamiska

effekter? Man höjde bensinpriserna. Svenska folket fick inte köra lika mycket bil. Konsumtionen gick ned 6 %. Och si, vad bidde det av bensinskatten? Ni trodde att ni skulle få in 6 miljarder. Vad blev netto-notan? Såvitt vi vet blev den i stället ca 1 miljard. Det finns mycket av dynamiska effekter. Jag vill gärna ha en kommentar om tjänstemomsen och om bensinskattens effekter, herr Tobisson.

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

Anf. 22 LARS TOBISSON (m) replik:

Fru talman! Ian Wachtmeister undrade om inte vi moderater ville skära rakt över, som han uttryckte det. Den s.k. oस्थ्यvelsmetoden kan man begagna sig av i början av ett saneringsprogram, innan man riktigt har tänkt igenom vad som skall ske och medan det finns litet överflöd här och var. Men när man har kommit i gång med saneringen går det inte att arbeta på det viset. Då måste man avväga var insatserna görs. Det finns onekligen vissa områden som är lättare att hantera, som är lättare att överföra till enskild verksamhet. Andra områden måste det offentliga svara för, det kan vi inte komma ifrån, och där är det svårare att åstadkomma besparingar.

Vi håller just nu på att arbeta med utformningen av besparingarna i den kommande budgetpropositionen, som naturligtvis skall ligga i linje med det saneringsprogram som riksdagen bl.a. med Ian Wachtmeisters hjälp antog i våras.

Vad beträffar tjänstemomsen ingick en sänkning av den s.k. turistmomsen som en del i uppgörelsen. Det pågår, som Ian Wachtmeister själv sade, ett fortsatt utredningsarbete på den här punkten.

Jag skulle vilja återkomma till något som Ian Wachtmeister sade i sitt anförande och som jag hört honom tala om då och då, ett allmänt råskäll riktat mot räntepolitiken och mot att man inte sänker räntan. Jag kan försäkra att det inte finns någon som inte vill sänka räntan. Jag skulle kunna säga: Varför skulle inte jag vilja göra det? Jag är, utöver företrädare för en regeringspolitik som jag vill skall lyckas, en av dessa utskällda fastighetsägare som naturligtvis har ganska höga räntor. Men jag kan ändå inte hävda att man rakt upp och ner skall bestämma sig för att kraftigt sänka räntan. Jag har tidigare sagt till Ian Wachtmeister att det som Riksbanken förfogar över är den korta räntan. Sänker man den kraftfullt, får man som ett brev på posten ökade inflationsförväntningar och en uppgång i den långa räntan, och det är den långa räntan som är betydelsefull för vår ekonomi, för investeringar och för långsiktiga satsningar. Därför måste vi gå vidare på den väg vi har valt, att ta ned den korta räntan, när utrymme för detta finns, utan att den långa räntan stiger.

Jag tror att jag vågar försäkra Ian Wachtmeister om att den här politiken kan fortsätta. Men det blir då i takt med att ränteläget ute i Europa sjunker, framför allt den tyska räntan. Då kan vi också få utrymme för den här förändringen.

Den stora risken vad gäller den långa räntan är att marknaden börjar misstänka att vi får ett politikombyte i landet, där man släpper loss finanspolitiken, man släpper loss penningpolitiken och inflationen stiger. Därmed får vi inte den räntesänkning som vi alla rimligen eftersträvar.

Anf. 23 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Fru talman! Att kapa 20 % rakt av när det gäller byråkratin, bistånd och allt möjligt, är inte fråga om någon osthylvling. Det skulle i så fall bli tjocka skivor. Det skulle i så fall räcka med fem skivor för att hela osten skall ta slut. Det är i stället fråga om kraftfulla åtgärder, och dessa är rättvisa. Det finns någon sorts logik i det hela. Det som nu har gjorts finns det ingen logik i, exempelvis familjepolitiken där man inte kan sänka föräldraförsäkringen. Det gör exempelvis att det är gynnsammare att vårda ett sjukt barn än att vara sjuk själv – en massa dumheter. Jag hoppas att vi kan återkomma till den frågan senare.

Politiker skyddar och vårdar sitt eget träsk. Det får man inte säga, men jag säger det igen därför att det är vad man gör. Det är detta som är ohållbart. Man vill inte säga att vi inte ska hålla på med osthylvar osv. Vi måste angripa alla de stora frågorna och, för att föregå med gott exempel, allra helst de som drabbar oss politiker själva.

Råskäll mot räntepolitiken hjälper inte. Nej, det vet jag, så mycket som jag har skällt på den. Räntepolitiken har varit ungefär lika dum hela tiden. Men vad jag säger är att vi inte skall göra något som är plötsligt och dumt. Vi skall i stället göra något som är klokt – det kan göras successivt – eller vidta en stor åtgärd som denna regering och dessa regeringspartier hade all chans att göra för närmare ett år sedan, då vi i denna kammare – jag tror att det var vid detta tillfälle – föreslog just att man skulle göra ett stort finanspaket, låta svenska kronan flyta och sänka räntan. På så sätt kan man få en kraftigare räntesänkning.

Sedan vill jag rikta en fråga till herr Tobisson om vårdnadsbidraget, som nu regeringen brottas med och som vi väl alla skall brottas med. Vad kostar det? Finns det någon prislapp på detta? Jag förstår att kostnaden skall presenteras så småningom. I detta sammanhang skulle jag vilja ställa frågan litet spetsigare. Vår familjepolitik, i ett land som går med jätteförlust, kostar skattebetalarna 73 miljarder kronor. Anser herr Tobisson att denna kostnad ytterligare skall ökas genom att man ovanpå alltihop lägger till något som kallas för vårdnadsbidrag? Vi nydemokrater har som bekant sagt att vi inte har något emot tankegången om vårdnadsbidrag. Men hur man i dag kan föreslå riksdagen att anta en ökning av den mest generösa kostnadspost som finns i hela budgeten, förstår inte jag. Detta måste alltså finansieras inom familjepolitikens ram. Detta vore intressant att få ett svar på. Då kanske t.o.m. börsen skulle reagera – man vet aldrig.

Anf. 24 LARS TOBISSON (m) replik:

Fru talman! Ian Wachtmeister säger nu att han vill skära 20 % rakt över, oavsett vad det rör sig om – det är rättvist och bra. Jag försökte klargöra att det är litet olika på olika områden inom politiken beträffande vad som går att lyfta ut och vad man rimligen måste bevara i statlig verksamhet.

Jag kan inte ställa någon fråga till Ian Wachtmeister, eftersom han inte har någon replikrätt. I stället blir mitt konstaterande att Ian Wachtmeister faktiskt vill skära ned 20 % av utgifterna för polisen. Vad tror han att gamla, åldringar, svaga, kvinnor osv. som oroar sig för otryggheten tycker om detta? Ian Wachtmeister vill, efter de stora nedskärningar som redan har gjorts,

skära ned 20 % av försvarsutgifterna. Det är rättvist och bra – hugg till bara! Men så kan vi inte lägga upp politiken. Det finns områden som måste hantearas varligt, medan man kan ta större grepp på andra.

När det sedan gäller familjepolitiken vill jag säga att syftet med vårdnadsbidrag liksom med det som jag tycker har kommit i skymundan, men som jag fäster lika stor vikt vid, införandet av rätt till skatteavdrag för barntillsynskostnader, är att åstadkomma rättvisa mellan olika barnfamiljer. Hittills riktas den stora subventionen enbart till dem som har barn på kommunala daghem.

Vi kommer inte att ha något emot att föräldrar väljer att ha sina barn på kommunala daghem. Även de kommer att få vårdnadsbidrag och avdragsrätt, men de får räkna med att daghemsavgifterna kommer att stiga i motsvarande mån. Detta bidrar till finansieringen. Dessutom blir det en ökad valfrihet, som innebär att man söker sig till mycket billigare tillsynsformer än daghemmen. Totalt sett innebär det naturligtvis en kraftig besparing jämfört med den hittillsvarande politiken, dvs. att försöka bygga ut daghemsverksamheten till s.k. full behovstäckning. Jag kan hålla med Ian Wachtmeister om det han sade sist: Visst skall vi finansiera reformerna för familjepolitiken inom familjepolitikens ram.

Talmannen anmälde att Ian Wachtmeister anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 25 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Fru talman! Jag begärde replik närmast därför att Lars Tobisson sade att vi måste få ut ett tydligt budskap om att Sverige skall gå med i EG, detta för att minska den osäkerhet som i dag finns inom näringslivet.

Jag undrar om Lars Tobisson verkligen på allvar tror att det är möjligt att skapa en sådan säkerhet i ett läge när en mycket stor majoritet av svenska folket uppenbarligen säger nej till svenskt medlemskap i den europeiska unionen. Det hjälper ju inte om Göran Persson här håller en stor predikan om att han anser att vi skall gå med i den europeiska unionen. Den osäkerheten kommer ni att få leva med, Lars Tobisson, oavsett vad vi säger här i kamraren.

Jag skulle vilja att Lars Tobisson funderade litet över vad det egentligen är som skapar osäkerheten i EG-frågan. Det har varit en våldsam oro och turbulens i EG:s valutasamarbete. Konjunkturinstitutet konstaterade i sin höstrapport att valutasamarbetet, med den frivilliga knytningen av den svenska kronan till EG-valutan, ledde till högre räntor här i landet än vad den låga efterfrågeutvecklingen motiverade.

Vi har nyligen fått en rapport från Finansdepartementet i vilken det sägs att svenska klädkonsumenter förlorar i storleksordningen 5 miljarder kronor på att vi vid medlemskap tvingas återreglera inom teko.

Det är också tydligt att anslutningen till den europeiska unionen innebär en mycket stor återbyråkratisering av svensk jordbrukspolitik. Slutligen kommer vi dessutom att netto få betala i storleksordningen 10 miljarder för att få vara med, vilket ytterligare kommer att späda på budgetunderskottet.

Jag skulle vilja att Lars Tobisson tog sig en funderare över frågan: Kan det

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

rent av vara så att själva strävan från Lars Tobisson och alla hans kamraters sida, att vi absolut och till varje pris skall vara med i denna dyra europeiska union, snarare skapar osäkerhet inom näringslivet?

Anf. 26 LARS TOBISSON (m) replik:

Fru talman! När jag talade om riskerna med en ovisshet beträffande anslutningen till EG, riktade jag mig till Göran Persson. Det råder inget tvivel om att det ute i näringslivet finns en oro för att satsa i Sverige så länge man inte har klart för sig att alla goda krafter verkligen vill se till att vi får det medlemskap i EG som landet behöver.

Jag skall ta en liten omväg här. Johan Lönnroth är ju ekonom-historiker och vet därför att det många gånger i historien förekommit ekonomiska kriser. Före andra världskriget hade dessa kriser inte politiska orsaker. Nu har det blivit alltmer vanligt att kriserna skapas inom politiken. Det gäller i allra högsta grad den kris som vi nu upplever. Den politik som fördes under 1980-talet under socialdemokratisk ledning ledde fram till den mycket svåra situation som vi nu skall arbeta oss ut ur.

Det är alldeles klart att det som har skapats på politisk väg också måste åtgärdas på politisk väg, men knappast med samma slags åtgärder som orsakade krisen utan snarare med motsatsen. Det krävs strukturella lösningar som kan skapa förutsättningar för näringslivet att arbeta.

Då kommer jag tillbaka till Johan Lönnroths fråga. Svenska företag går inte dåligt. Tvärtom växer de och frodas. Men skillnaden är att de gör detta utomlands. De gjorde det under slutet av 1980-talet. Just nu börjar vi känna av en viss återflyttning. Det är alltså inte fel på företagen utan på den politiska miljön där de skall verka. Företagen är oroliga för att den politiska miljön i Sverige inte skall vara så tillrättalagd att de har samma möjligheter att verka här som inom EG. Det är därför betydelsefullt att alla som tycker att vi skall vara med i EG talar ut på denna punkt. Den senaste mätningen visade att andelen nej-sägare hade minskat i samtliga borgerliga regeringspartier. I det socialdemokratiska lägret hade däremot antalet nej-sägare ökat och antalet ja-sägare minskat. Därför är det angeläget att alla som tror på EG inser betydelsen – det tror jag inte att Johan Lönnroth gör – av att man också arbetar aktivt för att förverkliga medlemskapet i syfte att skapa flera nya och riktiga jobb.

Anf. 27 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Fru talman! Det är riktigt att den politiska miljön är viktig för företagsamheten. Jag läste för ett tag sedan en mycket intressant insändare av Percy Barnevik om EG-frågan. Han skrev att om det skulle vara så att fransmännen lyckas sabotera GATT-förhandlingarna kan Sverige inte gå med i den europeiska unionen. De resonemang som jag hört Percy Barnevik föra innebär en mycket stark politisk kritik mot den europeiska unionen.

Jag har studerat en del ekonomisk historia. Jag är inte någon proffshistoriker, men jag har åtminstone lärt mig mycket efter att ha läst en del böcker om utvecklingen i USA och EG-länderna under 1980-talet. Bl.a. har en mycket känd amerikansk ekonom som heter Krugman skrivit om detta ämne. Det är nu ett historiskt faktum att den enda vägens politik, den höger-

politik som Lars Tobisson försöker föra in här i Sverige, har kapitalt misslyckats i såväl USA som EG-länderna.

Den ekonomiska historien visar också att alla stora block med imperieambitioner och med ambitionen att styra för mycket centralt kapsejsar med tiden. Framgångsrika ekonomiska system är de system som bygger på demokrati underifrån. Det gör inte den europeiska unionens projekt. Det är också en av anledningarna till att jag tror att er nästan dogmatiska vilja att till varje pris få in oss i den europeiska unionen skapar osäkerhet även inom den svenska företagsamheten.

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

Anf. 28 LARS TOBISSON (m) replik:

Fru talman! Jag har hört flera företagare säga: Egentligen kommer det oss inte riktigt vid vad ni politiker håller på med, om ni får in oss i EG eller inte. Oavsett om ni lyckas kommer vi alltid med i EG. Vi flyttar över gränsen.

Men detta vill inte jag se. Jag vill se att vi i Sverige har livaktiga möjligheter att bedriva näringsliv och företagsamhet och få till stånd jobb. Därför arbetar jag aktivt för detta medlemskap.

Johan Lönnroth gjorde en liten lustig krumelur, när han citerade Percy Barnevik, som skulle ha sagt att Sverige inte kan gå med i EG om Frankrike saboterar GATT-förhandlingarna. Det intressanta i detta sammanhang är ju att vi just genom att Frankrike är med i EG har press på fransmännen att inte bedriva den protektionistiska linje som de annars vill bedriva. Det är just inom EG som dessa diskussioner förs i syfte att tillrättaföra Frankrike och kanske andra sydeuropeiska länder med mer protektionistiska vanor. Länder som Tyskland, Holland och Storbritannien är angelägna om att vi skall komma med i EG för att förstärka frihandelssidan inom EG. Vi kan i de medlemskapsförhandlingar som vi nu bedriver verka för att man inte behöver återkalla de framsteg som har gjorts beträffande frihandeln med teko, något som Johan Lönnroth tidigare var inne på. Genom att öppna stora marknader inom EG kan vi nå fram till någonting.

Johan Lönnroth talade om en stor centraliserad koloss. Så är inte fallet. Själva idén är att det skall vara mindre politiskt inflytande. Genom att man tar bort tullar och andra handelshinder av olika slag som politiker sätter upp skapar man möjligheter för marknaden att fungera. Därmed skapar man också ett större välförhållande för alla och en ökad sysselsättning för alla grupper, inte bara i Sverige utan även i andra europeiska länder där arbetslösheten tidigare har varit hög på grund av tidigare misskötsel genom en interventionistisk politik som varit gällande i många länder. Det hjälper inte att Johan Lönnroth kommer dragande med vänsterekonomen Paul Krugman, som är ganska ensam om sina omdömen. Det visar sig ändå att det är de länder som arbetar med en fri marknadsekonomi som har lyckats bäst. Det gäller både den utvecklade världen och inte minst bland utvecklingsländerna, där just frihandel och marknadsekonomi har inneburit stora uppsving, t.ex. i Sydostasien.

Talmannen anmälde att Johan Lönnroth anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 29 LARS LEIJONBORG (fp):

Fru talman! Detta är en dag för gratulationer. Vi sänder en tanke till den frånvarande huvudpersonen, som firar sin 50-årsdag, och vi gratulerar Göran Persson till hans befordran inom det socialdemokratiska partiet. En sådan personförändring som Socialdemokraterna nu har genomfört ger ju, om man så vill, en del öppningar. Det skall bli intressant att se om Göran Persson vill utnyttja förändringen på det sättet.

Jag tycker mig känna Göran Persson ganska väl efter våra gemensamma år i utbildningspolitiken. Där åstadkom vi ett och annat positivt, men framför allt tog vi del i ett par av efterkrigstidens värsta praktgräl på utbildningspolitikens område. Som Johan Lönnroth påpekade här blev det en mycket betydande misstämning inom skolväsendet efter de reformer som Göran Persson initierade. Det har förekommit kraftfulla demonstrationer även mot den nuvarande regeringen – det skall jag inte förneka – men på den tiden var det demonstrationer ända till Centralstationen av människor som protesterade mot Göran Persson. Skall man säga någonting utifrån den tiden kan man säga att om Göran Persson har planer på att försätta svensk ekonomi i det skick i vilket han efter ett par år lämnade svenskt skolväsende, är det bäst för Sverige att han inte får den möjligheten.

Jag tänkte tala om proportionerna mellan konfrontation och samarbete i politiken. Båda företeelserna behövs i en demokrati, men det är viktigt i den ekonomiska politiken för närvarande att proportionerna förskjuts till mer av samarbete. Jag har läst en intressant intervju med Göran Persson. Där sade han att om han blir finansminister vore det första han skulle göra att sträcka ut en hand till oppositionen.

Det yttrandet vittnar först och främst om en realistisk syn på regerandets villkor. Vill man vara elak kan man säga att det möjligen också vittnar om en realistisk syn på hur långt socialdemokratisk politik räcker. Men jag skall i dag försöka avstå från den typen av enkla elakheter, eftersom jag tycker att det är rätt intressant att ta fasta på möjligheterna till mer av samarbete i den ekonomiska politiken. I ett litet land med en öppen ekonomi, som hela tiden möter förändrade men hårdnande konkurrensvillkor från omvärlden, måste man ibland hålla ihop och hävda landets intressen gemensamt.

Jag tror att vi ofta tänker på oppositionens rollen i ett anglosaxiskt perspektiv, där man har bilden att regeringen regerar och oppositionen opponerar. Men det gäller i ett annat valsystem, och framför allt tror jag att det har gällt i en annan tid. I vårt valsystem med proportionella val och i den situation som Sverige nu befinner sig i har också oppositionen ett stort ansvar för landet.

Men om man har den insikten att man, om man skulle bli finansminister, omedelbart skall sträcka ut en hand till oppositionen, måste man naturligtvis också, för att det skall bli trovärdigt, i oppositionens rollen vara beredd att ta emot de händer som regeringen sträcker fram. Handlingsutrymmet i den ekonomiska politiken är inte särskilt stort. Större länder än Sverige har märkt att det inte går att föra en ekonomisk politik helt på tvärs mot omvärldens. Men vi kan vidga handlingsutrymmet en aning genom att samarbeta mer, eftersom det ökar trovärdigheten i politiken. Jag tänker beröra några områden som vi tycker är viktiga.

Jag vill först beröra frågan om småföretagen. Vi är alla överens om – det verkar i varje fall som om socialdemokraterna verbalt ansluter sig till det – att det är därifrån som de nya jobben måste komma. Regeringen har länge haft den inriktningen. Vi har slopat skatten på arbetande kapital, och nu kommer förslaget om att slopa dubbelbeskattningen. Vi rättar också till en del oformligheter i arbetsrätten. Detta är tankar som Göran Persson själv har varit inne på. Han har talat om vikten av riskkapital, och han har uttryckligen på en småföretagarriksdag, som anordnades så sent som i augusti, sagt att han kan tänka sig förändringar i arbetsrätten som gäller turordningsreglerna, rätten till provanställning och annat. Men i sin nya position har han tagit avstånd från detta. Detta måste Göran Persson reda ut.

Som Lars Tobisson varit inne på har oppositionen möjligheten att förta en del av de positiva effekterna av sådana här ändringar. Om de som skall satsa känner en osäkerhet, grundad på att de vid ett eventuellt regeringsskifte på nytt kan hamna i de nuvarande orimliga reglerna, är risken att man väljer att skjuta satsningarna på framtiden. Det gör att vi går miste om många nya jobb.

Jag hade utgått från att Göran Persson skulle använda detta tillfälle till att klara ut det här, men det har han inte gjort. Jag tror att det är mycket viktigt att han använder någon replik till att göra det. För jobbets skull, Göran Persson: Ge besked att det som gäller är att socialdemokraterna är med på att göra dessa förbättringar för småföretagen!

En annan viktig fråga som har tangerats här är en robust pensionsreform. Det har talats om att man vill öka konsumtionen. Folk sparar för mycket, säger Göran Persson, och det kan i ett konjunkturperspektiv ligga något i det. Men en av de viktigaste anledningarna till att folk nu skjuter upp konsumtion och sparar är osäkerheten om framtidens pensionssystem. Regeringen försöker få med socialdemokraterna på en robust och rejäl reform.

Jag vill bara stämma av med Göran Persson att han som ekonomisk talesman delar bedömningen att det är mycket angeläget att vi snabbt kommer fram till en bra och robust pensionsreform. Det kommer inte bara att stimulera konsumtionen på kort sikt. Det är kanske det minst viktiga. Det mest viktiga är att det är en mycket betydelsefull strukturreform, som till omvärlden skickar just den signal som behövs, nämligen att svenskarna nu har fattat att vi inte kan lova ut mer i välfärdssystemen än vad produktionen räcker till.

Som sista område vill jag ta upp kommunerna, som också har varit uppe i debatten. Ett problem är att vi har skapat en offentlig sektor som på 80-talet visade sig vara större än vad svensk ekonomi kan bära. Samtidigt fyller den viktiga funktioner, och man har ställt kravet att verksamheterna måste rationaliseras.

Detta gick länge mycket trögt. Socialdemokraterna var dogmatiskt inställda till en del av förändringsinstrumenten – alternativa driftsformer, entreprenader och sådant – men nu har det ändå blivit en väldig fart på arbetet. Ett kortsiktigt perspektiv som har tagits upp här gäller att de som nu friställs inte, som hade varit fallet på 80-talet, kan få nya jobb. Frågan är då om man i avvaktan på att arbetsmarknadssituationen förbättras kan göra någonting på den punkten. Det stora problemet är att om kommunerna gör någonting,

kan det uppfattas som en signal från deras sida att de kan skjuta upp rationaliserings- och effektiviseringsarbetet.

Till den känslan bidrar att socialdemokraterna har varit mycket förvirrade och förvirrande i sina besked om kommunsektorns ekonomiska villkor. Om vi fick beskedet att socialdemokraterna håller med om att den kommunala verksamheten måste klaras inom oförändrade eller rent av krympande resursramar och att kommunerna skall få ha kvar de möjligheter de har fått att pröva alternativa driftsformer, skulle regeringens möjligheter att hitta någon lösning på detta huvudsakligen kortsiktiga problem vara betydligt större. Då skulle signalen inte missuppfattas.

Jag har tagit upp några viktiga frågor. Jag hade kunnat ta upp många fler, t.ex. det saneringsprogram som rimligen också socialdemokraterna till mycket stor del måste genomföra, om de kommer i regeringsställning. Det hade inte bara varit bra utan också mycket rimligt att socialdemokraterna hade givit detta program ett aktivt stöd. Också EG-frågan har varit uppe. Jag har dock nöjt mig med dessa frågor, inte minst därför att de har direkt betydelse för möjligheterna att skapa nya jobb.

Ingvar Carlsson har någon gång sagt att man inte kan begära av socialdemokraterna att de skall ta mera ansvar, eftersom de har gjort mera än de behöver göra i opposition. Jag tror att det är ett resonemang som vanligt folk inte begriper. Man måste väl göra det som läget kräver. Det är det som människorna kräver av oss. Vilken roll vi än har måste vi i detta läge ta gemensamma tag.

Till sist, herr talman, blir alltså frågan till Göran Persson om han är öppen för att göra upp med regeringen om en långsiktig politik, som hanterar budgetunderskottet, som ger oss ett robust pensionssystem och som skapar fler jobb i småföretagen. Beskeden från socialdemokraterna har hittills varit förvirrande. Ge i dag det besked som många längtar efter, att det finns en öppenhet från socialdemokratins sida att ibland samverka med regeringen för att lösa Sveriges viktigaste problem!

(Applåder)

Anf. 30 GÖRAN PERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill först tacka Lars Leijonborg för välkomsthälsningen, även om den inte var alldeles befriad från de enklare elakheter som han talade om. Jag erinrar mig vår skolpolitiska tid tillsammans. Det var en del strider. Jag erinrar mig också att Lars Leijonborg högtidligt deklarerade att om bara hans parti kom i regeringsställning, skulle det som den hemske Göran Persson hade drivit igenom omedelbart rivas upp. Ingenting av det har ändrats.

Så är det, och av detta lär jag mig att man skall vara försiktig med att lova att riva upp det som tidigare regeringar har gjort, såvida det inte är principiellt vidriga saker. Ett av de verkligt principiellt viktiga områden som regeringen nu attackerar är arbetsrätten. Jag har tidigare, på småföretagarriksdagen och i samband med andra evenemang, redovisat min linje, som har utgått och utgår från att arbetsrätten är dispositiv. Det innebär att parterna har ett utrymme att förhandla om. Detta regleras i kollektivavtal.

Detta är en grundbult i svensk arbetsmarknad. Nu har såväl TCO:s ordfö-

rande som Landsorganisationens ordförande sagt att de är beredda att förut-sättningslöst sätta sig ned och prata med arbetsgiversidan om eventuella fel-aktigheter och kantigheter i lagstiftningen. Ingen sådan förhandlingsinvt har kommit.

Då går regeringen fram med ett lagstiftningsförslag och bryter mot en av de absolut mest centrala principerna på svensk arbetsmarknad, nämligen detta att parterna genom kollektivavtal reglerar förhållandet sig emellan. Samtidigt hör vi hur Wachtmeister står här och beskriver det som regeringen har gjort som någonting som är futtigt i sak, något som inte påverkar det hela mera avgörande.

Om man på den borgerliga kanten tycker att det är futtigt i sak men ändå är beredd att göra detta enorma ingrepp i kollektivavtalsrätten, tycker jag att Lars Leijonborg är mig svaret skyldig – precis som Bengt Westerberg, som har varit ute i samma debatt som jag, är mig svaret skyldig – varför man gör det här och varför man inte låter parterna hantera frågan, när de har sagt att de är beredda att göra det. Det är där diskussionen finns, och det är det debatten gäller.

Om man ser så här lätt på kollektivavtalsregleringen, vilket är nästa område som regeringen i så fall tänker ge sig på? Det är detta som förorsakar vår ilska, och det är därför vi har protesterat så våldsamt mot det som nu sker.

Anf. 31 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Herr talman! Det kanske var bra att jag tog upp det där med skolan, därför att det fick Göran Persson att säga att man skall vara mycket försiktig med att lova att riva upp saker och ting. Man skall bara riva upp sådant som är principiellt vidrigt, sade han. Om det kommer att präglade Socialdemokraternas politik efter en eventuell valseger, tror jag att det är ganska betryggande för en del. Så röntan borde väl kunna sjunka några punkter efter ett sådant uttalande, för så mycket som är principiellt vidrigt ens ur Göran Perssons synvinkel har vi väl trots allt inte genomfört.

När det gäller det här med kollektivavtal vet jag att vi många många gånger har hört socialdemokrater säga så här: Arbetarrörelsen består av två grenar. Vi arbetar först fackligt för att uppnå vissa mål, men när det inte går tar vi till lagstiftningsvägen. Det är alltså inte alls något konstigt eller orimligt att man lagstiftar för att få bort missförhållanden, och det har för övrigt skett tidigare att man genom lagstiftning har undanröjt kollektivavtal.

Det är ju en sådan bred samstämmighet om att det finns missförhållanden. Om Björn Rosengren och Stig Malm nu plötsligt inser det, så är det ju en omvändelse under galgen, men om de har insett det tidigare, varför har de då inte åtgärdat det som är fel? Man kan inte gärna skylla det på att de inte har fått någon inbjudan från arbetsgivarna.

Socialdemokraterna inbjöd några småföretagare. 50 stycken fick de ihop. En bad man t.o.m. prata, Britt-Marie Börjeson, VD för Svenska Body Shop. Hon hade alltså möjlighet att tala på en sådan här småföretagarriksdag, och bland det hon efterlyste var just förändringar i arbetsrätten det viktigaste.

Det är bred uppslutning kring att detta behövs. Vi gör just de marginella

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

förändringar som det är bred uppslutning kring. Varför inte säga att Socialdemokraterna på denna punkt stöder regeringens förslag?

Anf. 32 GÖRAN PERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag är ledsen att behöva säga det, men Lars Leijonborg går runt den principiellt stora frågan, den som är avgörande i diskussionen: synen på kollektivavtalen. Bakgrunden till att jag tycker att det är allvarligt är ju att det inte har kommit någon förhandlingsframställan på arbetsrättens område från arbetsgivarsidan.

Då säger Leijonborg att TCO och LO skall vara de som begär att få förhandla om att ändra i arbetsrätten. Var och en som följer den här debatten begriper naturligtvis att det är det omvända som skall gälla. Rimligen bör arbetsgivarsidan ta det här initiativet, och facket har sträckt ut handen. Detta struntar uppenbarligen regeringen i och går bara på.

Jag tycker att det är utomordentligt allvarligt, och det bådär illa för framtiden, för vi kommer inte att klara en krisbekämpning i Sverige om det skall ske på kollisionskurs med fackföreningsrörelsen och om det skall ske på kollisionskurs med grundläggande principer som har styrt svensk arbetsmarknad. Den kritiken är principiell och den är tung, och den har inte Lars Leijonborg svarat på. Det är det första.

Sedan det andra. Jag vill gärna se ett fortsatt samtal med Lars Leijonborg om synen på den ekonomiska politiken. Jag läste häromdagen i DN – det är inte alla morgnar man hinner läsa tidningen Folket, som är ens liv- och husorgan – en artikel av Nils-Eric Sandberg, som varit på ett SNS-seminarium. Han förde ett mycket intellektuellt och öppet samtal omkring den ekonomiska politikens framtida inriktning, fyllt av tvekan och vägval.

Då tänkte jag: Tänk, om den sittande regeringen för två år sedan, när den formulerade sin politik, hade haft samma intellektuella förhållningssätt, insett att det inte fanns bara en sanning, en enda väg, utan en lång rad olika val som man skulle behöva träffa, och haft denna sökande attityd.

Nu ser vi hur allt fler ekonomer överger Wibble, som står alltmer ensam och isolerad. De ansluter sig till vår syn att det fordras en kortsiktig stimulans för att komma ur depressionen.

Vi skall inte i det läget vara övermodiga. Vi inbjuder till samverkan omkring hur en sådan politik skall utformas, självklart, men vi noterar ju att det är vi som i dag får uppslutning från den grupp som tidigare stod bakom regeringen.

Detta tycker jag att Lars Leijonborg också borde fånga i debatten, och jag möter gärna Leijonborg för fortsatta samtal omkring hur politiken skall utvecklas i riktning mot att skapa arbete och fördela bördorna rättvist.

Sedan beklagar jag också, herr talman, att statsrådet Wibble inte är närvarande. Vi vet att hon fyller 50 år, och jag har överseende med det naturligtvis. Då kan jag meddela kammaren att när debatten är slut tänker jag söka upp Anne Wibble på Handelshögskolan, gratulera henne på 50-årsdagen och presentera henne en gåva från den socialdemokratiska riksdagsgruppen, en bokgåva om Gunnar Sträng, en finansminister som säkert både Anne Wibble och jag har väldigt mycket att lära av.

Vi har saknat Anne Wibble här i debatten i dag, som sagt, men vi önskar henne en fin 50-årsdag.

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

Anf. 33 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Herr talman! Göran Persson sade att han överser med att Anne Wibble fyller 50 år, och det tackar vi särskilt för.

Att riva upp kollektivavtal är något som socialdemokratiska regeringar har föreslagit och också drivit igenom i riksdagen. Så skedde exempelvis när medbestämmandelagen infördes, så det är i och för sig inget principiellt nytt.

Om det finns ett intresse från fackets sida att ändra avtalen på det sätt som regeringen nu föreslår, då är det väl heller inte så stor fara om lagstiftningen ändras? Men då kan man ju skynda sig att göra ändringar i avtalen, så behöver inte lagstiftningen ändras.

Det är fel att påstå att många ekonomer inte delar regeringens grundläggande bedömning att handlingsutrymmet för närvarande är mycket litet. De som har att professionellt bedöma Sveriges ekonomi är mycket bekymrade över det stora budgetunderskottet och en politik som, även om man påstår att det är momentant, kraftigt skulle öka detta underskott. Det skulle med stor sannolikhet höja räntorna, och därmed är man tillbaka där man började. Den stimulanseffekt man ville åstadkomma försvinner genom att den höjda räntan stramar åt i stället.

Så det är inte så mycket vi kan göra. Men det vi kan göra är sådana strukturreformer som också kortsiktigt har bra effekt, t.ex. att nu snabbt få fram besked om att vi kan lita på att vi i framtiden kommer att få pensioner, möjligen inte exakt enligt de regler vi hittills har trott, men att det finns en bred uppslutning kring ett robust pensionssystem. Det skulle vara bra om Göran Persson ville kommentera det också.

Jag vill kommentera frågan om kommunerna. Ni socialdemokrater har varit inne på att kommunala varsel inte skall fullföljas. Delar Göran Persson min uppfattning om att det ligger en fara i att ge kommunalpolitikerna intrycket att förnyelsearbetet kan avstanna? Skulle det inte vara bra om vi gemensamt kunde ge signalen att det inte är så?

Förste vice talmannen anmälde att Göran Persson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 34 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Jag tänker också uppvakta Anne Wibble i dag, precis som Göran Persson. Jag kommer inte att ha med mig ett bokverk utan en mycket spännande valutakorg till henne.

Det lovprisande av oppositionens roll som herr Leijonborg presterade var givetvis riktat till Ny demokrati, även om han var blygsam nog att kalla oss "Göran Persson". Jag skulle nämligen tro att det är med Ny demokratis hjälp som regeringspartierna skall försöka få majoritet för sina förslag. Det vill man inte gärna låtsas om. Verkligheten är, som någon sade, politikernas värsta fiende.

En fråga som Lars Leijonborg borde vara intresserad av – det borde alla här vara – är ungdomsfrågan. Den borde vara en väldigt stor fråga i en eko-

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

nomidebatt. Det är ungdomarna som skall betala våra pensioner, och det är ungdomarna som skall betala den enorma statsskuld som jag talade om förut. Då kanske vi bör fixa utbildning och jobb åt dem, så att de kan göra det.

Alla är väl i och för sig överens om att frågan är viktig, men reagerar vi rätt? Reagerar regeringspartierna rätt? I Sverige har vi, med en arbetslöshet som allmänt sett är mycket allvarlig, den ytterst besvärande situationen att ungdomsarbetslösheten är dubbelt så hög som arbetslösheten rakt över. Så är det inte i alla länder. Det är en typiskt svensk sak. Landet har på något sätt delats upp i arbetsägare och arbetslösa.

Jag skulle vilja fråga Lars Leijonborg hur Folkpartiet och regeringspartierna i övrigt, om han kan tala för dem, ställer sig i dessa frågor. Arbetslöshet för ungdom leder till påtagliga, synbara, ganska förfärliga problem ute på gator och torg om vi inte gör något.

Jag tog upp denna fråga i partiledardebatten. Jag talade om ungdomslöner, lärlingssystem, inbyggda skolor, tuffare krav på lärare och elever, särskilda ungdomsbostäder, biståndsbrigader, katastrofbrigader osv. samt om att vi måste föregå med gott exempel. Vi måste få bort korruption och mygel och visa att det finns en bra framtid.

En fråga som typiskt nog är ganska liten, men som man jobbar mycket med och har haft synpunkter på, är frågan om ungdomspraktiken. Regeringspartierna sade först att de skulle skänka ungdomspraktiken till företagen. Det är fel. Nu lär det komma ett förslag om att man inte skall göra det, men jag vill säga följande:

Sälj inte ut ungdomar på marknaden som gratis arbetskraft! Det förvanskas och förvrider hela arbetsmarknaden, och det är inte bra. Det finns andra, mycket bättre sätt.

Anf. 35 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Herr talman! Jag håller helt med Ian Wachtmeister om att ungdomsarbetslösheten är ett av våra absolut största problem. Det får allvarliga sociala effekter när unga människor tidigt får signalen att de inte behövs på arbetsmarknaden. Vi måste därför göra väldigt mycket för att åtgärda det problemet.

Regeringen har redan varit innovativ. Systemet med ungdomspraktikplatser har slagit väldigt väl ut. Det är som Ian Wachtmeister säger riktigt att man nu funderar på att något ändra reglerna. Syftet med det är att få arbetsgivarna att känna ett ännu större ansvar, så att de i ännu högre grad lägger ned jobb på personen. Det leder kanske i ännu högre grad till att personen i fråga sedan får en fast anställning i verksamheten.

Förändringarna i arbetsrätten är väldigt viktiga i detta perspektiv. Många ser just den nuvarande arbetsrätten som ett sätt för dem som har fått jobb att behålla jobben och stänga ute dem som är nytillkomna på arbetsmarknaden. Just av det skälet tror jag att det är mycket bra att vi får större möjligheter till t.ex. provanställningar.

Det är ljuvligt att höra Ian Wachtmeister tala om katastrofbrigader som skall ut till de fattiga länderna och hjälpa till. Ian Wachtmeisters hjärta klappar uppenbarligen för dem som har det svårt i världen. Risker är väl bara

att dessa extrasatsningar på ungdomsbrigader kommer att försvinna om man skall stryka bort 20 % av biståndsanslaget, vilket vi hörde i en tidigare replik. Jag vet egentligen inte hur mycket det är bevänt med det där engagemanget.

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 36 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Jag uppskattar att Lars Leijonborg tycker att det är ljuvligt att höra mig tala. Hans egen partiledare brukar inte alltid tycka att det är lika ljuvligt. Därför brukar jag ha rätt svårt att få svar från partiledaren i Folkpartiet.

*Ekonomisk
politik*

Låt oss ta upp den fråga om u-hjälpen som Lars Leijonborg talade om. Vi förde den diskussionen förut. Jag sade då att läget är kärtvt. Vi kan inte göra en besparing här och en där och låta allt annat vara som vanligt.

Jag exemplifierade, vilket herr Tobisson vid det tillfället tydligen inte förstod, med diverse åtgärder. Jag nämnde bl.a. biståndspolitik, organisationsbidrag, partistöd, presstöd och flyktingpolitik, vilket alla här i kammaren mycket väl känner till. Jag avsåg inte polisen och försvaret, eftersom det är samhällets ansvar nr 1 att skydda medborgarna.

Nu säger Lars Leijonborg att införande av t.ex. katastrofbrigader inte stämmer överens med neddragning av biståndsvolymen. Det gör det visst! Jag kan tala om att vi för de 14 miljarder kronor som vi i stort sett *håller* över fel ändamål runt om i världen kan göra otroligt mycket. En dyr u-hjälp är inte automatiskt en bra u-hjälp.

Ett engagemang där ungdomarna själva deltar och hjälper grannländer och fjärran länder är så otroligt mycket värdefullare för oss och för det uppväxande släktet. Det är så mycket billigare än det system vi har haft hittills, då vi har skänkt hundratals miljoner kronor till en massa korrumperade diktatorer.

Anf. 37 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Herr talman! Bättre vägar att utnyttja biståndet är naturligtvis mycket välkomna. Det är en strävan som förmodligen alla som är intresserade av rättvisa i världen delar. Vi har inte hört så många konstruktiva förslag från Ny demokrati, förutom möjligen förslaget om att i högre grad använda ungdomar. När nydemokrater talar om bistånd är det normalt bara ett klankande på själva tanken. Jag tycker inte att vi har så mycket att lära av Ny demokrati på biståndsområdet.

När jag sade att det är ljuvligt att höra Ian Wachtmeister tala var det möjligen med lika mycket ironi som när Bengt Westerberg sade något om permanent uppehållstillstånd i debatten förra veckan. Ny demokrati kanske inte alltid förstår liberal humor, herr talman!

Anf. 38 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Herr talman! Efter dessa båda replikrundor känner också jag ett visst tryck att uppvakta finansminister Wibble med en present, och då tänker jag ge henne samma bok som jag gav Göran Persson nyss. Där kan hon finna tröst mot det faktum att ekonomerna nu överger henne. Den svenska historien visar att ekonomerna alltid har följt den politiska trenden. Den politiska

trenden håller uppenbarligen på att vända, och då vänder också ekonomerna.

Jag blev glad över att Lars Leijonborg tog upp frågan om kommunerna, och jag upplevde en vag signal om att det är tänkbart att det kan komma förslag som på något sätt lättar den akuta situationen för kommunerna.

Jag håller med om att även de långsiktiga signalerna är viktiga och nödvändiga. Som jag redan tidigare har sagt har kommunerna i år sammantaget ett överskott i det finansiella sparandet. Anledningen till att de drar ned så våldsamt är risken att de kommande åren innebär en ekonomisk katastrof.

Regeringens planer och prognoser för de närmaste fyra, fem åren innebär att kommunerna skall minska sin verksamhet i volym med 1 % om året. Det kan bli fråga om att man i kommunerna tvingas dra ned med i storleksordningen 80 000–100 000 jobb.

Lars Leijonborg kan tala med sina borgerliga kolleger som styr i Göteborg. Jag kan försäkra honom att nästan alla rationaliseringar har genomförts. Nu handlar det om att man låter framför allt kvinnor gå från bra jobb inom vård, skola, osv. Det är inte fråga om rationaliseringar.

Jag vill också ställa en fråga till Lars Leijonborg. Era planer och prognoser innebär att den ekonomiska tillväxten framöver, som ni tror på, ensidigt skall fördelas till den privata konsumtionen. Är det en ideologisk uppfattning inom Folkpartiet att fler bilar och videoapparater är viktigare och angelägnare framöver än bättre skola och sjukvård? Folkpartiet har bl.a. velat framstå som kvinnoparti. Inte minst ur den aspekten är frågan högst berättigad.

Anf. 39 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Herr talman! Diskussionen om kommunsektorns roll är en parallell till den debatt om EG som fördes här tidigare med Lars Tobisson. Vi har motsatta utgångspunkter. Johan Lönnroth tror på en fortsatt kommunal expansion.

Jag är övertygad om att den erfarenhet vi gjorde på 80-talet kommer att bli giltig på nytt, nämligen att en svensk ekonomi i balans inte kan bära en så stor kommunsektor som den vi skaffat oss i slutet på 80-talet. Det faktum att vi då hade expanderat så oerhört mycket i kommunerna bidrog i hög grad till den ekonomiska kris som vi nu är inne i.

För mig är Johan Lönnroth på denna punkt definitivt inte en del av lösningen utan en del av problemet. Det finns politiker på riksnivå som inbillar kommunpolitikerna att de glada expansionsdagarna på 70-talet kommer tillbaka. Det är den tron, att de obehagliga greppen kanske aldrig kommer att behövas, som är det stora problemet. Man funderar på om det finns någon kortsiktig åtgärd som skulle göra att personer inte behöver varslas och sägas upp till arbetslöshet.

Det var inte så många år sedan vi hade en debatt här i landet om arbetskraftsbrist. Ett stort strukturellt problem var att en för stor del av arbetskraften gick till den offentliga sektorn. Vi får inte göra om det misstaget. Det kommer vi att göra om vi fullföljer Vänsterpartiets politik när det gäller kommunsektorn.

Anf. 40 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Herr talman! Nu försöker Lars Leijonborg beskriva motståndarens linje på ett extremt sätt för att sedan kunna ta avstånd från den. Det är ett gammalt välkänt debattknep.

Våra förslag, som Lars Leijonborg kan läsa i våra motioner, innebär en mycket försiktig kommunal expansion framöver. Vi har försökt att finansiera en kommunal volymtillväxt på 2 % om året, vilket är något mer än den expansion som kommun- och landstingsförbunden hävdar är nödvändig för att behålla oförändrad standard i kommunerna.

Det handlar alltså inte om någon återvändo till glada expansionsdagar. Det handlar om att värna den grundläggande servicen inom skola och omsorg. Det är en våldsam omsvängning som ni nu leder landet in i. Kommunerna kommer i år förmodligen att göra sig av med flera tiotusentals anställda, och man skall framöver dra ned med ytterligare 100 000 människor. Detta visar också era egna prognoser. Dessa människor kommer inte att få jobb i den privata sektorn. De kommer att gå rakt ut i arbetslöshet.

Det är inte någon alldeles enkel uppgift att finansiera denna nödvändiga mycket försiktiga kommunala tillväxt. Det kräver att den privata konsumtionstillväxten får stå tillbaka, och det kräver mycket smärtsamma omfördelningar både på skatteområdet och på bidragsområdet.

Det är märkligt att Folkpartiet, med den ideologi som ni ändå säger er företräda, inte erkänner denna motsättning och detta problem. Jag frågar återigen: Varför är det viktigare att svenska folket skall kunna skaffa sig många fler videoapparater och bilar än att vi skall kunna bibehålla en bra och hygglig service på skolor, inom sjukvård och inom äldreomsorg?

Anf. 41 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Herr talman! En volymtillväxt på 2 % i kommunerna är långt utöver vad som är förenligt med samhällsekonomisk balans. Det var på 70-talet som man från statsmakternas sida ansåg att en sådan expansion var möjlig. På 80-talet talade man ibland om 1 %. Men det visade sig att även detta var för mycket. Det är realistiskt att tro att kommunerna under åtskilliga år framöver måste klara sin verksamhet med oförändrade resursramar.

Johan Lönnroth sade i sitt tidigare inlägg att det nu har rationaliserats så mycket att det inte går att rationalisera mer. Det låter ju bestickande, eftersom man har hört talas om att det har skett en hel del nu. Problemet är att Johan Lönnroths partivänner alltid har sagt detta.

Jag satt i början på 70-talet i kommunfullmäktige i en kommun i Stockholmsområdet. När vi från borgerligt håll föreslog blygsamma effektiviseringar hävdade man redan då från dåvarande vpk:s sida att allt var oförenligt med en social välfärdspolitik. Ni är tyvärr inte riktigt trovärdiga på den här punkten.

Jag menar att det går att upprätthålla en social välfärdspolitik med de resurser som kommunsektorn nu har. Men det kräver skickligt kommunalt ledarskap så att man verkligen prioriterar de allra viktigaste uppgifterna. Mycket av förnyelse är på gång i kommunerna, men ännu mycket mer krävs. Genomförs det kommer vi att klara både samhällsekonomin och den sociala välfärden.

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

När det sedan gäller avvägningen mellan privat konsumtion och offentlig konsumtion får den naturligtvis göras från tid till annan. Den avgörs ytterst av det skattetryck man har. Jag tror att de flesta anser att det skattetryck vi hamnade i mot slutet av 80-talet var helt orimligt. Det måste vi minska, och det innebär givetvis att den privata konsumtionen kan öka.

Anf. 42 PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! Också jag skulle kunna berätta för kammaren att jag skall ge presenter till fru Wibble och säga vad de innehåller. Men jag skall inte göra det, utan det får bli en överraskning. Hon bör ju först få veta det, innan kammarens ledamöter får veta det.

Herr talman! Dagens och morgondagens största politiska uppgift är att bekämpa arbetslösheten. För det krävs en uthållig ekonomisk tillväxt. Nya och varaktiga arbeten kan bara skapas genom en ekonomi i balans.

Vi måste spara och investera, inte låna och konsumera, oss ur den ekonomiska krisen. Staten skall främja investeringar i företag, infrastruktur, forskning och utveckling samt forma ett transfereringssystem som håller för framtiden och uppmuntrar till arbete och sparande. Det är på detta sätt som vi skapar en uthållig ekonomisk utveckling.

Sverige har förvisso stora ekonomiska problem, men jag känner inte igen den krisbild som socialdemokraterna så ofta målar upp. Det är en bild av ett nattsvart elände. På samma gång använder socialdemokraterna enkla och populistiska grepp för att tala om hur de skall åtgärda problemen. Men, Göran Persson, svenska folkets framtidstro återkommer och ökar. Lars Tobisson berättade om det inledningsvis i debatten.

Jag hade väntat att socialdemokraterna och Göran Persson skulle kunna presentera hur de på ett trovärdigt sätt vill skapa nya jobb, sanera statens finanser och åstadkomma ekonomisk tillväxt, men nytänkandet uteblev. I stället odlar socialdemokraterna med Göran Persson i spetsen myter. Göran Perssons tal i dag var i stor utsträckning ett bevis på denna mytbyggning.

I stället för att ständigt byta ekonomisk-politiska talesmän borde socialdemokraterna byta ekonomisk politik. Budskapets innehåll blir inte alls bättre bara för att socialdemokraterna utser nya budbärare i ekonomin.

Det socialdemokraterna hittills visat upp håller inte för framtiden. Den politiken skulle sätta Sverige ytterligare i skuld. Det skulle låna bort vår frihet. Då blir det Världsbanken och Internationella valutafonden som styr landet. En sådan utveckling vill jag inte medverka till. En sådan utveckling måste förhindras.

Socialdemokraterna försökte göra 1980-talet till guldår manifesterat med återkommande rekordnoteringar på Stockholms fondbörs. Det misslyckades. I verkligheten halkade vi efter. Sviterna lever vi med fortfarande.

Avregleringarna på kredit- och valutamarknaden användes inte till industriell förnyelse och produktiva investeringar, utan till spekulation och felinvesteringar i fastigheter. Det lade sedan grunden till kraschen i banksystemet. Nu sitter vi med en dyrbar nota från 80-talets socialdemokratiska försummelser som det tar lång tid att betala. Det måste väl Göran Persson inse.

Dagens problem grundlades långt före 1991 års regimskifte. Göran Persson talade om vikten av analys. Det är okej. Visst skall vi analysera. Men

det vore klädsamt och mera trovärdigt om Göran Persson och socialdemokraterna också ville analysera en del av orsakerna till de problem som vi har i dag.

Göran Persson sade att penningpolitiken måste läggas om. Ian Wachtmeister var inne på samma tema. Då vill jag ställa tre frågor.

För det första: Har Göran Persson förtroende för Riksbanken?

För det andra: Vill Göran Persson kommendera fram en ny penningpolitik?

För det tredje: Vill Göran Persson tända inflationsbrasan igen?

Herr talman! Framtidens jobb finns i småföretagen. Därför skall vi göra småföretagskulturen både attraktiv och statusfylld. Satsningar på de mindre företagen skapar arbetstillfällen och livskraft i hela landet. Jag vet att Socialdemokraten, och ibland också Göran Persson, har talat om småföretagens betydelse. Nu har inte Göran Persson hittills i debatten ägnat särskilt mycket tid åt småföretagen. Det var säkert inget förbiseende. Socialdemokraternas flirt med landets småföretagare är en av de mest tillfälliga förbindelser jag varit vittne till.

Regeringen lägger inom kort fram ett förslag till en småföretagsvänlig skattepolitik och en reformerad arbetsrätt som är anpassad till de mindre företagen. Det blir en vitamininjektion för småföretagen i vårt land. Förändringar i arbetsrätten gör att företagen lättare vågar nyanställa. Det handlar inte om att riva ner någon trygghet.

Sverige är ett industriland, men ingen skall tro att industrin ensam kommer att klara av att skapa tillräckligt många nya jobb. Tjänstesektorn måste utvecklas. Där finns en stor del av framtidens jobb.

Men vi måste också använda nya områden. Miljöområdet är en outnyttjad potential i det sammanhanget. Kretsloppssamhället kan ge tusentals nya arbetstillfällen runt om i landet genom investeringar i återvinning, hushållning, miljövänlig teknik och bioenergi.

Dag för dag tänds nu allt fler ljus i ekonomin. Tidigare talare från regeringspartierna har varit inne på det. Jag skall inte upprepa det. Låt mig bara säga att det finns anledning att se positivt på framtiden. Räntorna har gått ner, exporten ökar och handelsbalansen visar på överskott.

I Konjunkturinstitutets höstrapport görs bedömningen att konjunkturen för industrin och för till industrin närstående delar av tjänstesektorn vänder uppåt redan i år i mycket snabb takt. Det tyder på att botten på en av 1900-talets djupaste lågkonjunkturer nu är nådd.

Vändningen i lågkonjunkturen illustreras också genom det kraftigt ökade uttaget av övertid. Övertidsuttaget beräknas motsvara minst 50 000 jobb. Det finns anledning att ställa frågan: Vad skulle samhället och svenska folket tjäna om dessa 50 000 övertidsjobb i stället omvandlas till ordinarie arbetstillfällen? Företagen skulle minska kostnaderna genom att övergå från övertid till fasta jobb. De enskilda människorna skulle tjäna på det. Kostnaderna för arbetslösheten skulle minska.

Regeringen föreslår nu, som jag tidigare sade, en ny småföretagsvänlig politik och en reformerad arbetsrätt. Då är det ett rimligt krav att företagen släpper loss och hjälper till att skapa nya jobb. Övertidsjobben bör omvandlas till fasta varaktiga jobb.

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

Det är möjligt att det skulle behövas ytterligare stimulansåtgärder för att skapa nya jobb. I så fall är Centern och jag beredd att seriöst pröva sådana förslag.

Herr talman! Vi svenskar har vant oss vid rätten till social rättvisa, ekonomisk trygghet, god sjukvård och bra utbildningsmöjligheter, dvs. det vi kallar välfärdssamhället. En del tycks tro att välfärden kommer av sig själv. Det är en felsyn. Välfärden måste förtjänas och betalas om den skall kunna bevaras och försvaras.

Jag och Centern slår vakt om en bra sjukvård, barnomsorg, äldreomsorg och utbildning för våra barn. För det behövs personal i kommuner och landsting.

Av den anledningen har Centern i regeringen och här i riksdagen medverkat till att tillföra nya ekonomiska resurser till kommunsektorn. 1994 tillförs kommunerna ytterligare 4,2 miljarder kronor. Därmed kan vi värna närmare 20 000 arbetstillfällen.

Socialdemokraterna införde det kommunala skattestoppet som blev en tvångströja på kommunerna. Genom Centerens aktiva medverkan lyfter vi nu bort den tvångströjan från kommunerna och tillskjuter nya pengar. Medan socialdemokraterna bara sprider myter agerar Centern konstruktivt för att det skall finnas resurser för skolan, för vården av sjuka och gamla och för att kommunerna skall ha råd att behålla hemsamariterna.

Till sist, herr talman, för att det skall vara möjligt att bevara och utveckla välfärden krävs ett långsiktigt ekonomiskt återuppbyggnadsarbete och en välståndsskapande ekonomisk politik. Uppdraget är ambitiöst, men jag är optimist. Ur dagens problem skall vi forma morgondagens möjligheter. Den ekonomiska politik som regeringen står för har tänt nya ljus och nya hopp. Företagen vågar investera. Framtidstron och optimismen återkommer. En ny grund har lagts för att skapa framtidens nya välfärd. I det arbetet är alla, inklusive Göran Persson, välkomna att delta.

(Applåder)

Anf. 43 GÖRAN PERSSON (s) replik:

Herr talman! Tack för välkomsthälsningen! Jag har samarbetat med centerpartister förr, på kommunal nivå. Det är ofta en annan typ av politiker än dem man möter i riksdagens finansutskott företrädande Centern. Jag skulle önska att den retorik som flödar från talarstolen här i dag fick möta den verklighet de drygt 100 centerpartistiska kommunstyrelseordförandena har ute i landet.

Här står Per-Ola Eriksson och talar om att man skall satsa på kommunerna. Sanningen är ju den att i Norrbotten, hans eget hemlän, försvinner de närmaste åren 5 000 anställda i kommunerna. Sedan säger Per-Ola Eriksson att de skall trygga anställningen för hemsamariter och lärare. Det är en typ av ihåligt tal som inte fungerar.

Det är rimligt att ställa frågor till Per-Ola Eriksson, utifrån den centerpartistiska traditionen i fråga om fördelningspolitiken. Per-Ola Eriksson ser dessa angrepp i kommunerna. Samtidigt sitter hans parti i en regering som i förra veckan släppte ett förslag som innebär att exempelvis Procordias nuvarande ägare får dela på 257 miljoner kronor i skattesänkning. Aseas aktie-

ägare får dela på 218 miljoner kronor i skattesänkning, och Astras aktieägare delar på 198 miljoner kronor, osv. Belopp på många hundra miljoner går ut till dem som äger aktier. Ingenting eller mycket litet av det hamnar i Norrbotten. Men förslaget är inte finansierat fullt ut och får betalas med ökade underskott, som i sin tur driver fram besparingar som riktar sig mot de kommuner i Norrbotten som Per-Ola Eriksson representerar.

Per-Ola Eriksson är inte i första hand rikspolitiker. Han är Norrbottens företrädare, en regionalpolitiker. Hur kan Per-Ola Eriksson möta sina väljare, sina grannar, och se dem i ögonen med denna typ av fördelningspolitik? Det är den fråga Per-Ola Eriksson skall svara på, och sluta med den stora retoriken, som rimligen bör reserveras för moderaterna. Det är den retorik Per-Ola Eriksson använder sig av här i kammaren. Den är inte för det småfolk som har valt Per-Ola Eriksson. De vill faktiskt se någonting annat utträttas i riksdagen.

Jag vill att Per-Ola Eriksson samtidigt utvecklar hur han ser på privatiseringen av Vattenfall, på att detta Norrlands guld nu skall säljas till dem som har pengar. Är det någonting som Per-Ola Eriksson tänker medverka till? Är det någonting som Per-Ola Erikssons väljare i Norrbotten har sänt honom till riksdagen för att fullfölja, såsom en grön tribun?

Det är frågor till Per-Ola Eriksson som jag tror många i hans valkrets vill ha ett svar på. Det stora, nationella, har redan Tobisson klarat ut. Där behöver inte Per-Ola Eriksson traska patrull. Den debatten är avklarad.

Anf. 44 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Herr talman! Jag tror inte att Göran Persson skall ge mig råd om vilka frågor jag skall driva i riksdagen. Jag är lika intresserad av en sund ekonomi för landet som någon annan här i kammaren. Om Göran Persson tror att jag som Norrbottens representant endast skall ägna mig åt de lokala och regionala frågorna tar han fel. Utvecklingsmöjligheterna för det län jag representerar hänger intimt samman med att vi har en sund ekonomi i landet, att vi frigör de krafter som kan skapa ny sysselsättning.

Jag har sett hur flyttlassen gick under 80-talet, när Göran Persson själv och hans kolleger satt i regeringen. Det var under högkonjunkturåren. Man plundrade det län jag representerar. Det var då flyttlassen gick. Det var då byarna tömdes. Det var då företagen lades ned. Det var då problemen grundlades. Lär inte mig det, Göran Persson, för då är Göran Persson ute på fel spår.

Jag ställde tre frågor till Göran Persson. Svara på dem! Vill Göran Persson med en ny penningpolitik släppa fram en inflationsspiral? Är det den politiken som vi skall ha tillbaka? Göran Persson sade tidigare att socialdemokraterna har gjort det förr. Det finns faktiskt anledning att ta fasta på det och dra åt sig örnen. Är det 80-talspolitiken som Göran Persson vill ha tillbaka, den politik som man stod för förr, som skapade inflation, spekulation och överhettning? Det är den politiken som vi i dag ser sviterna av. Det är efter den vi skall reparera Sverige. Jag tycker att det är ganska ansvarslost av en ny ekonomisk talesman för socialdemokraterna att i den första debatten i den egenskapen antyda att inflationsekonomin skall tillbaka. Svenska folket har inte anledning att önska den tillbaka.

Anf. 45 GÖRAN PERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag skall gärna svara på Per-Ola Erikssons fråga, i utbyte mot att han svarar på min. När det gäller penningpolitiken vill jag säga följande. Vi missade det tillfälle vi hade förra året när kronkursen släpptes. Man borde ha fört en djärvare penningpolitik. Jag har förtroende för Riksbanken. Riksbanken styrs av denna församlings politiska inriktning. Riksbanken är riksdagens bank. Så enkelt är det. Per-Ola Eriksson är en av aktörerna som har lagt fast den penningpolitik som i praktiken nu gäller, som har knäckt 30 000 småföretag. Vi har 30 000 konkurser. Det skall nu mötas med att man ger skattesänkningar i miljardklassen till dem som redan har fått, via en börs som har nått en nivå som i går var all time high, alltså det högsta den någonsin har varit.

Det är den utmanande fördelningspolitiken, som svar på krisen, som Per-Ola Eriksson medverkar till här i riksdagen, som fick mig att ställa frågorna om Per-Ola Erikssons eget hemlän. Per-Ola Eriksson svarar inte på min fråga om kommunerna. Jag förstår att han inte kan göra det, för då bryter hans anförande ihop. Per-Ola Eriksson tog inte upp Vattenfalls privatisering i sitt anförande. Han är därför fri att i repliken utveckla sin syn på Vattenfall och privatiseringen av detta gemensamma ägande av det Sveriges guld som vattenkraften har utgjort. Det är jag nyfiken på att höra, Per-Ola Eriksson.

Vi har båda en bakgrund i kommunalpolitiken. Vi vet hur viktig den delen är för den samlade ekonomin. När jag reser runt i landet och möter Per-Ola Erikssons kolleger inom Centerpartiet, möter jag en helt annan debatt om regeringens politik än den Per-Ola Eriksson för från kammarens talarstol. Den dubbelheten i Centerns politik tänker jag ta mig friheten att fortsätta påpeka.

Anf. 46 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Herr talman! Göran Persson bortser från många saker i debatten. Han bortser från att det finns ett samband mellan kommunernas ekonomi och de sviter efter 80-talet som staten nu lever med, som vi alla får vara med och betala. Genom att vi får sunda statsfinanser har vi också resurser att klara kommuner och landsting.

I denna svåra tid, när det har varit ont om ekonomiska resurser, har vi konkret och konstruktivt medverkat till att för 1994 tillföra kommunsektorn nya pengar. Vi lyfte bort det tak som ni har satt på kommunerna, men inte för att de primärt skulle höja skatten. Vi såg till att de nya pengar som frigjordes får stanna i kommunerna. Kommunsektorn tillförs 4,2 miljarder kronor för 1994. Det gjorde vi medan Göran Persson och hans kolleger åkte land och rike runt och spred myter om social nedrustning.

Nu har Göran Persson dess värre inte några fler repliker. Jag skall därför avstå från att ställa frågor till honom. Han kan inte besvara dem i denna debatt. Avslutningsvis vill jag kommentera något som Göran Persson berörde i sitt inledningsanförande. Han oroade sig för det, som han ansåg, ökade sparandet. Är det inte, Göran Persson och ledamöter här i kammaren, sunt att gå från lån till sparande? De köp av bilar och cyklar som Göran Persson nämnde, är det inte bättre att de sker med sparade medel än med kontokort

och lånade pengar, som under 80-talet? Den kontokortsekonomi som kännetecknade 80-talet vill inte jag ha tillbaka.

Med Göran Perssons filosofi skulle det aldrig ha gått att lära dagens barn att fylla spargrisen. Det är viktigt att vi i valet mellan Spara och Slösa väljer Spara, så att vi först tjänar ihop till de investeringar som vi skall göra och inte lever på lånade pengar. Jag tror inte att ungdomarna här i landet blev särskilt glada över budskapet, när Göran Persson antydde att det är slösandets väg som ligger öppen.

Förste vice talmannen anmälde att Göran Persson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 47 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Herr talman! Per-Ola Eriksson talade om framtidstro. Det gjorde också Lars Tobisson. Lars Tobissons åsikt var att en avgörande fråga för framtids-tron, inte minst inom svenskt näringsliv, var frågan om det tydliga budskapet att Sverige skall bli medlem i den europeiska unionen.

Jag tror mig veta att hemma hos Per-Ola Eriksson i Norrbotten har de flesta människor, även centerpartister, en helt annan uppfattning. Deras framtidstro har närmast ett negativt samband med medlemskapet i den europeiska unionen.

Det vore rimligt att finansutskottets ordförande, Per-Ola Eriksson, vars röst i det här sammanhanget ändå måste vara en ganska tung sådan, klart och tydligt talade om var han och Centerpartiet står i frågan om medlemskapet i den europeiska unionen.

Den penningpolitik som Per-Ola Eriksson försvarar bygger mycket på just den fasta och nästan dogmatiska viljan att Sverige skall gå med i den europeiska unionen – om man skall tro på riksbankschefen. Även från den synpunkten vore det bra om Per-Ola Eriksson svarade.

Per-Ola Eriksson säger också att kommunerna skall få 4,2 miljarder kronor år 1994. Det är väl ändå på gränsen till ett skämt. Först tas 10 miljarder kronor från kommunerna och sedan ges 4 miljarder kronor tillbaka, och det kallar ni för en gåva till kommunerna. Jag tror att de flesta centerpartistiska kommunalpolitiker vet hur realiteterna ser ut. Den politik som Per-Ola Eriksson leder i finansutskottet innebär att en ökande andel av nationalinkomsten går till privat konsumtion och en minskande andel av nationalinkomsten går till skola, hemvård, sjukvård, äldreomsorg, osv. Var står Centerpartiet och Per-Ola Eriksson i den här frågan? Jag ställer samma fråga som ställdes till Lars Leijonborg: Är det viktigare att svenska folket får fler bilar och videoapparater än att upprätthålla en god sjukvård och en bra skola?

Anf. 48 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vet inte var Johan Lönnroth har varit de senaste åren, när vi diskuterat EG-frågan. Det verkar som om Johan Lönnroth inte lyssnat eller noterat var Centern står i EG-frågan, därför skall jag nu tala om det.

Det måste vara välbekant för denna kammare att Centern tillsammans med Moderata samlingspartiet, Folkpartiet liberalerna och Socialdemokra-

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

terna har beslutat om att ansöka om medlemskap i EG. Vi befinner oss mitt uppe i dessa förhandlingar. Regeringen har, i samråd med oppositionen, preciserat de förhandlingspositioner som skall gälla för Sverige. Förhandlingarna förs på ett sådant sätt att avtalet skall bli så bra att det kan leda till ett svenskt medlemskap. Men förhandlingarna är tuffa och svåra, och vi är långt ifrån framme.

Sverige, precis som alla andra europeiska länder, behöver mer av samarbete i stället för motsättning. Den spekulation och valutaoro som vi under de senaste åren har upplevt tyder på att vi behöver mer av samarbete mellan europeiska länder. Politiker måste samarbeta, och i det sammanhanget är det viktigt att lyfta in just EG-frågan i perspektivet.

Vi vet inte hur avtalet kommer att se ut. Vi hoppas att avtalet kan bli så bra att vi, när vi slutgiltigt skall ta ställning, kan rekommendera våra medlemmar, sympatisörer och väljare att biträda ja-linjen i den kommande folkomröstningen. Men det vore fel att i dag ha en definitiv ståndpunkt, eftersom vi fortfarande inte har något avtal klart. Jag vill först se avtalet.

Tidigare i dag talades det om bilar. När man går till bilaffären för att köpa en bil, sätter man ju inte sin namnteckning under kontraktet först och därefter ber motparten att fylla i de siffror som visar hur mycket man skall betala, utan man förhandlar först för att komma fram till en uppgörelse. Om man blir nöjd med uppgörelsen sätter man namnet under kontraktet. Det är ungefär så som jag vill beteckna Sveriges förhandlingar om EG-medlemskap.

Vi skall ha klart för oss, när det gäller sjukvården, kommunerna och lands-
tingen, att Sverige, till skillnad mot en del andra länder, är det land som har minskade kostnader för sjukvården. Vi har effektiva, duktiga läkare, duktig vårdpersonal och en bra sjukvård. Det är denna fina sjukvård som vi skall behålla och slå vakt om. Det gav jag uttryck för i mitt inledningsanförande. En bra sjuk- och hälsovård och en bra offentlig sektor är en del i vår välfärds-
politik i Sverige.

Anf. 49 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Herr talman! Jag är helt överens med Per-Ola Eriksson om att vi behöver ett internationellt samarbete om den ekonomiska politiken. Just nu är det oerhört viktigt att inte bara länderna i Europa, utan även andra länder, samarbetar om ett expansionsprogram mot arbetslösheten.

Problemet med EG och EU är just precis det som mycket värtaligt beskrivs i Konjunkturinstitutets höstrapport om valutasamarbetets konstruktion, som vilar på nyliberala och s.k. monetaristiska idéer där inflationsbekämpningen sätts långt före arbetslöshetsbekämpningen. Rapporten visar att konstruktionen inneburit svåra problem för den svenska ekonomin, med alltför hög ränta i förhållande till mycket låg efterfråga. Så skriver Konjunkturinsti-
tutet att vi haft det under perioderna av lågkonjunktur i Sverige.

Man måste alltså befria sig från detta olyckliga projekt, den europeiska unionen och det svenska medlemskapet, för att skapa ett vettigt samarbete och en utveckling mot arbetslösheten.

Jag vill ställa min fråga till Per-Ola Eriksson på ett annat sätt: Tror Per-Ola Eriksson att det går att förbättra sjukvårdens kvalitet i Sverige med ständigt

minskade resurser, dvs. ständigt minskad mängd pengar? Er politik innebär faktiskt det. Tror Per-Ola Eriksson att det går att rationalisera så våldsamt att det går att klara av inte bara de stora ekonomiska smällar som följer av regeringens politik utan även utbyggnad och förbättring av sjukvården? Den ekvationen går inte ihop! Hur ser Per-Ola Eriksson på det?

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 50 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Herr talman! Det är viktigt att de europeiska länderna, oavsett om man är medlem i EG eller inte, gemensamt arbetar för att bekämpa arbetslösheten. För det behöver man frigöra de krafter som kan tas ur en besvärlig arbetsmarknadssituation.

Det innebär att vi måste satsa på investeringar, på forskning och utveckling samt på infrastruktur. Vi behöver också sanera statsfinanserna för att underlätta för Sveriges Riksbank att sänka räntan. Det är önskvärdt med lägre räntor därför att det förbilligar investeringarna, och det blir billigare att bygga och bo. Det krävs en rad åtgärder för att ta Sverige ur de ekonomiska problemen. Men det finns ingen mirakelmedicin och ingen enstaka åtgärd därför, utan det behövs en hel del åtgärder. Vi måste såväl stimulera och spara som hushålla och främja investeringar.

Johan Lönnroth, och tidigare Göran Persson, har visat ett stort intresse för Centerns kommunalråd och kommunpolitiker. Det är bra att båda dessa herrar hämtar inspiration hos Centerns kommunpolitiker, eftersom det finns mycken kunskap och erfarenhet att hämta där. Men jag kan försäkra såväl Göran Persson som Johan Lönnroth att Centerns kommunalråd och kommunpolitiker går i takt med Centerns riksdagsgrupp och de åtgärder som den medverkar till i riksdag och regering.

Visst är det besvärligt i åtskilliga kommuner och landsting. Men för att kunna göra en rättvis analys av situationen måste vi ha klart för oss att det som vi nu upplever i kommuner och landsting är resultatet av de felsteg som gjordes under 80-talet. Dessa felsteg kommer att ta lång tid att rätta till. De kommer inte att kunna rättas till under den här mandatperioden – inte under de närmaste åren heller. Det är en lång väg att gå innan missgreppen från 80-talet har rättats till. Det påverkar såväl kommuner som landsting och de enskilda hushållen. Men det vore fel att säga att vi inte har tagit de viktiga och avgörande stegen för att lyfta Sverige ur de ekonomiska träsken som vi i Sverige hamnat i efter 80-talets kasinoekonomi.

Nu tänds ljusen; investeringarna ökar och framtidstron återkommer. Jag är övertygad om att en högkonjunktur är nära förestående. Vi har många bevis på det. Konjunkturinstitutet, olika banker och institut pekar på de positiva signaler som tänds. Det är viktigt att vi låter alla dessa samverka, för att vi skall kunna bekämpa arbetslösheten, få balans i statskassan och se till att bevara välfärden i vårt land.

Anf. 51 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Per-Ola Eriksson har rätt i att Sveriges problem skapades för länge sedan, då det var en socialdemokratisk regering. Men den borgerliga regeringen har ju klantat till problemen rätt ordentligt.

Herr Eriksson ställde frågan: Skall vi kommendera fram en ny penningpo-

litik? Även om frågan kanske var ställd mer till Göran Persson, i kraft av hans tilltänkta enorma inflytande, vill jag besvara den.

Nej, vi skall givetvis inte härifrån kommendera fram en penningpolitik. Men vi skall se till att Riksbanken, som sorterar under riksdagen, får en klok och stark chef. Det sker i höst. Vi måste se till att det överallt finns en insikt om att det är Sveriges affärer, tillväxten i Sverige, kraftfulla och riktiga politiska åtgärder, som kommer att avgöra hur det går med den svenska kronan, med den långa räntan och med allt det som är penningpolitikens produkter.

I fråga om arbetslöshet vill jag först säga att ett jobb i stället för en arbetslös person – utöver vad det betyder för alla människor som är arbetslösa i stället för att arbeta – betyder i snitt ungefär 200 000 kr för staten och kommunerna. Det är alltså stora poster.

Ni resonerar så bakvänt om alla saker. Nu säger man t.ex. att det är ett problem att det kommer tillbaka människor till jobben, därför att de var sjukskrivna förut. Sjukfrånvaron har nästan halverats mellan 1989 och 1993, och det fusk som förekom i slutet av 80-talet bidrog i hög grad till att svensk industri fick så stora problem.

Nu talar man om de problemen, som man skulle ha talat om då. Då inträffade nämligen det som var den största smällen i Sverige, dvs. massutvandringen av jobb från Sverige – de riktiga jobben, som skapar välbästand. Om man hade agerat då i stället för nu i den frågan, hade kanske Volvo tillverkat sin framtidsmodell i Sverige och ingen annanstans. Kanske Volvo inte ens hade sålts till fransmännen.

Jag säger det här därför att det belyser hur viktigt det är att agera i tid. Kom ihåg en sak: människor är rationella. Om politikerna är irrationella och fattar dumma beslut reagerar människorna rationellt. Om man t.ex., som vi har gjort under lång tid i Sverige, talar om för människor att det är i stort sett lika bra att vara sjuk som att arbeta, är det klart att de sjukskriver sig – de är rationella, en del av dem. Detta var ett problem.

Jag säger det nu, därför att för regeringspartierna gäller det hela tiden att agera i nuet. Vi talar om problem som uppstod för flera år sedan. Se upp nu framöver, Per-Ola Eriksson!

Anf. 52 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Herr talman! Det är med ett visst intresse jag noterar lagarbetet mellan Göran Persson och Ian Wachtmeister när det gäller penningpolitiken. När Göran Persson inte hinner svara får Ian Wachtmeister göra det. Det samarbetet kanske de kan tillämpa i andra sammanhang också.

Det är bra att Ian Wachtmeister säger att man inte kan kommendera fram en penningpolitik. Riksbanken skall fatta de beslut som åvilar den, efter de förutsättningar som finns i landet och med hänsyn till omgivningen.

Min målsättning är att vi skall sanera Sveriges ekonomi och statsfinanser, så att vi steg för steg kan få ner räntorna. För att vi skall få ner räntorna är det också viktigt att de saneringsprogram som regeringen har presenterat, och som riksdagen i princip har ställt sig bakom, kan genomföras fullt ut när de kommer till riksdagen. Då kan vi minska statens upplåning. Det är alltså viktigt att minska statens utgifter och förstärka inkomsterna.

Nu har ju Ian Wachtmeister möjlighet, när vi kommer med de konkreta

förslagen, att visa om Ny demokrati tar ansvar för ekonomin, så att man inte faller offer för populistiska ställningstaganden för att få rubriker i media. Det går alltid att få lättköpta poänger och rubriker i media om man går emot olika förslag. Men sanningens minut är här när de olika förslagen kommer. Jag hoppas att min trätobroder Ian Wachtmeister tar det ansvaret.

Det är riktigt att vi nu ställer om transfereringssystemen. Tidigare hade vi ett läge med en nästan lika stor frånvarolön som närvarolön. Det är viktigt att vi formar framtidens transfereringssystem, de olika åtgärderna på arbetsmarknaden, våra socialförsäkringssystem, så att de premierar sparande och arbete. Det är på det sättet Sverige blir en rikare nation.

Anf. 53 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Per-Ola Eriksson är rädd för att det kommer att bli ett lagarbete mellan Göran Persson och mig. Jag tror i så fall att även Göran Persson är rädd för det. Det är nämligen, som ni vet, väldigt farligt att samarbeta med Ny demokrati. Vi är ju de onda och farliga i den här församlingen, medan ni andra är goda och kloka. Det är bara konstigt att ni hittar på så mycket egendomligheter.

Per-Ola Eriksson föreslog att Ny demokrati skulle ta ansvar för den ekonomiska politiken. Om han med det menar att vi skall acceptera regeringens förslag, lär nog regeringen och regeringspartierna få komma med de förslagen till oss så att vi får diskutera dem först. Jag kan lova Per-Ola Eriksson att vi inte kommer att ta ansvar för en politik som vi tycker är felaktig. Vi har själva, som bekant, mycket väl underbyggda förslag.

En sak som oroade mig i Per-Ola Erikssons huvudanförande var hans ton när han sade att "nu vänder konjunkturen". Ja, det är riktigt – konjunkturen vänder nu. Men Sverige vänder inte konjunkturen. Det som sker ute i företagen är avgörande kanske till 20–25 %. Vårt budgetunderskott i år blir större än förra året. Det vänder alltså inte ett dugg!

Jag vill erinra om vad vi sade förut till alla er i borgerliga partier som ser ljuset i änden av tunneln. Det enda ljus som ni kan se kommer från den bil som Göran Persson och Ingvar Carlsson kör rakt emot er.

Sveriges problem har icke mildrats genom att världskonjunkturen har förbättrats, och det är utomordentligt allvarligt och oroväckande. Vi vet vilka prognoserna är. Den dag då Sverige får balans i sin budget är mycket långt borta. Under tiden skall vi vältra över hundratals miljarder på nästa generation. Det svenska problemet är kvar, och det löses icke av konjunkturen.

Anf. 54 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Herr talman! Jag tror att Ian Wachtmeister och jag kan vara överens om att ett viktigt steg för att få fart på svensk ekonomi är att förbättra betingelserna för näringslivet, för de mindre och medelstora företagen. Genom att investeringar kommer i gång, produktionen ökar och fler människor har sysselsättning, får vi också in mera pengar till statskassan och till kommunerna i form av skatteintäkter.

Det här är en långsiktig och mödosam väg att gå, men de steg som vi tar för att förbättra skatte- och avgiftsvillkoren för småföretagen, för att öka resurserna till investeringar i infrastruktur – som riksdagen tidigare har fattat

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

beslut om och långsiktigt pekat ut hur det skall ske de närmaste åren – är den typ av åtgärder som behövs för att vi skall kunna lyfta Sverige ur de ekonomiska problemen.

Sedan kommer ett saneringsprogram. Vi måste spara i statens finanser. Vi måste prioritera om och hushålla. Då är sanningens minut inne. Lever man upp till de vackra ord som vi politiker – även Ian Wachtmeister ibland – använder, nämligen att man skall ta ansvar? Det återstår att se. Jag hoppas att så kommer att bli fallet.

Sedan vidtas en rad olika åtgärder för att förbättra transfereringssystemen och skapa större rättvisa mellan olika löntagargrupper. Det har sagts tidigare i debatten om arbetet med ny arbetslöshetsförsäkring. Det är en utomordentligt viktig rättvisereform, som är efterlängtat. Den har vi väntat på länge. Det är över 20 år sedan Thorbjörn Fälldin första gången aktualiserade den frågan, och snart har vi den på riksdagens bord för ett beslut. Då får vi en arbetslöshetsförsäkring som täcker alla människor i det här samhället, så att inte – som nu – många står utanför systemet och faller mellan stolarna. Det är viktigt att Ny demokrati deltar i det arbetet.

Sedan är det riktigt, som Ian Wachtmeister säger, att vi har ett besvärligt budgetläge. Ökningstakten på skuldsättningen är naturligtvis oroväckande. Vi har passerat 1 000 miljarder kronor i statsskuld i sommar – det är viktigt att vi passerar 1 000 miljarder kronor i statsskuld men åt rätt håll! Det är viktigt att kurvan efter några år kan plana ut, att vi kan börja betala av och se till att vi får ordning och reda på ekonomin.

Här är vi på god väg. Men det finns då anledning att inte ge upp. Bara för att vi ser vissa ljuspunkter i ekonomin just nu, konjunkturen förbättras och företagen säljer mer på export får vi inte avhända oss ansvaret att sanera i de offentliga utgifterna. Det arbetet har vi inlett.

Anf. 55 STEFAN ATTEFALL (kds):

Herr talman! Även jag vill hälsa Göran Persson välkommen till finansutskottet.

Det allvarligaste tecknet på den svenska ekonomins bekymmersamma läge är den mycket höga arbetslösheten. När 600 000 människor i vårt land står utanför den ordinarie arbetsmarknaden handlar det om lika många unika människooden. Oro för framtiden och den egna eller familjens ekonomi präglar den arbetslöses tillvaro. Inte minst för ungdomar är det ett brutalt möte med ett samhälle som genomgår en mycket besvärlig omställningsprocess.

Jag tycker att det är bra att Ian Wachtmeister tog upp ungdomsproblemen. Han undrade vad som gjordes för att lösa dem. Leijonborg berörde en del av det. En annan sak som jag gärna vill nämna är den utredning som ungdomsminister Inger Davidson har tillsatt och som handlar just om ungdomars levnadsvillkor och framtidsutsikter. Det är en utredning som jag själv leder och som just skall titta närmare på ungdomars möjligheter att etablera sig i vuxenlivet, speciellt när det gäller arbete och bostad.

Något som jag skall grunna på är varför det finns länder i Europa som har en ungdomsarbetslöshet som är lika hög som arbetslösheten för den övriga befolkningen och vad som skiljer de länderna från Sverige, som har en ung-

domsarbetslöshet som är dubbelt så hög som arbetslösheten för genomsnittet.

I denna debatt talas det mycket om olika vägar för att få i gång tillväxten och därmed skapa förutsättningar för nya jobb. Men vad menar vi med tillväxt?

Kds menar att ekonomisk utveckling inte kan eller får mätas enbart utifrån ett snävt BNP-begrepp. En verklig ekonomisk utveckling måste innebära tillväxt av våra totala tillgångar, vår nationalförmögenhet. Då måste vi räkna in miljö och naturresurser, det mänskliga kapitalet, produktionskapitalet samt de finansiella tillgångarna. En tillväxt av vår nationalförmögenhet är därför en välfärdsökning endast om hänsyn tas till miljön, människors hälsa och livskvalitet. Som kristdemokrat tycker jag det är viktigt att vi som politiker också tar ansvar för innehållet i "tillväxten" och styr den till en långsiktig hållbar utveckling. Ett sätt är att flytta över en del av skattetrycket från arbetskraften till miljöfarliga utsläpp och energi – en s.k. skatteväxling.

Att skapa ekonomisk utveckling är inte heller en fråga om att enbart vrida på några ekonomiska rattar. En väl fungerande marknadsekonomi förutsätter ett samhälle med en grundläggande etisk samsyn. Marknadsekonomi bygger nämligen på frivilliga, ofta informella, civilrättsliga avtal människor emellan. Rättsmedvetande, hederlighet och personligt ansvarstagande är viktiga fundament, som sänker de s.k. transaktionskostnaderna i ekonomin och därmed bidrar till en bättre effektivitet.

Det är mot bakgrund av detta som det är glädjande för mig som kristdemokrat att höra att Nobelstiftelsen har gett 1993 års nobelpris i ekonomi till Douglas C. North, som forskar i just spelreglerna för ekonomisk tillväxt. Priset bekräftar hur viktigt spelregler, rättstänkande, etik och institutioner är i en fungerande ekonomi. Vi kristdemokrater har lyckats få in dessa resonemang i regeringens finansplaner – inte för att vi tror att skrivningar i sig är tillräckliga och alltid löser problemen utan för att vi hoppas att de icke-materiella faktorernas betydelse för den ekonomiska utvecklingen skall tränga in i och prägla den ekonomiska och politiska debatten. Så var det med miljöperspektivet. Det var ett udda resonemang, tyckte många ekonomer förr i tiden. I dag är det allmängods i den ekonomiska debatten.

Herr talman! Socialdemokraterna driver ofta tesen att regeringen bara stramar åt i ekonomin. Detta är felaktigt. Regeringssidan för en politik som innebär att vi både gasar och bromsar. Exempelen på offensiva, stimulerande insatser är många: ROT-programmet för byggsektorn, en kraftig upprustning av vårt järnvägs- och vägnät, fler utbildningsplatser, mer resurser till forskningen, en ambitiös arbetsmarknadspolitik och ett omfattande program för att stärka ny- och småföretagande.

Men för att klara budgetunderskott, ränta och inflation – och därmed på sikt jobben – krävs att statsfinanserna saneras. En mer expansiv finanspolitik är därför för närvarande inte möjlig. Jag kan försäkra Göran Persson att vårdnadsbidraget kommer att finansieras inom det saneringsprogram som regeringen och riksdagen har slagit fast. Men att tro att enbart tillväxt i ekonomin skulle reda ut budgetproblemen är och förblir att likt strutsen sticka huvudet i sanden.

Som kristdemokrat tycker jag att det finns ytterst starka etiska skäl för att

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

få ordning på statens finanser. Att vältra över en växande skuld- och räntebörda på kommande generationer är enligt vårt synsätt djupt oetiskt.

På tal om etik måste jag få kommentera Ian Wachtmeisters påstående att det inte händer någonting på biståndsområdet. Om inte Ian Wachtmeister hade skickat sin suppleant på finansutskottets studieresa hade han fått vara med om ett mycket intressant samtal i Genève med Sveriges folk i dessa internationella hjälporgan. Han hade då fått höra hur tufft Sverige och de nordiska länderna driver just effektivitetsfrågorna när det gäller biståndspolitik via FN-organen. Det gör vi i Sverige utan att släppa engagemanget för de människor som skall ha del av biståndet, engagemanget för människor som har det sämre ställt. Ian Wachtmeisters påstående beror antingen på okunnighet – och då bör det rättas till – eller på cynism, och då är det allvarligt.

Herr talman! Sedan början av 80-talet har neddragningar gjorts i statens transfereringar till kommuner och landsting. Utan tvivel kommer det att ställas stora krav på kommun- och landstingspolitiker under de närmaste åren när prioriteringar skall göras i verksamheten. Som kristdemokrater har vi den fasta övertygelsen, att även i ett trångt samhällsekonomiskt läge måste vården av våra gamla och sjuka värnas.

Enligt Konjunkturinstitutets prognos för de närmaste åren kommer kommunernas ekonomiska situation att försämrats ytterligare 1994 och 1995. Det är nämligen då som skatteunderlaget börjar slå igenom på kommunernas ekonomi. Det får inte råda någon som helst tvekan om färdriktningen när det gäller saneringen av de offentliga finanserna och att även kommuner och landsting måste vara med och ta ansvar när de strukturella obalanserna skall rättas till. Däremot måste vi kunna resonera om takten i den förändring som nu sker i kommuner och landsting.

Jag vill gärna uttrycka min oro över situationen inom främst vården och äldreomsorgen. Under 1994 låter vi också 4,2 miljarder kronor, som enligt krisuppgörelsen med Socialdemokraterna skulle ha gått över till statskassan, stanna kvar i kommunsektorn för att den omställningsprocess som nu pågår skall kunna ske i en lugnare takt. Inför nästkommande år anser jag att regeringen på nytt måste överväga hur kommunernas ekonomiska situation skall hanteras. Vi i kds kommer att arbeta för att sådana ekonomiska villkor skapas att vården och äldreomsorgen kan hållas på en hög nivå.

Herr talman! Den låga inhemska efterfrågan har av Socialdemokraterna och nu av Göran Persson utmålats som orsaken till den höga arbetslösheten. Vi har för litet pengar och köper därför för litet, vilket gör människor arbetslösa, heter det. Därför föreslås en momssänkning på 5 procentenheter för att öka hushållens köpkraft.

Jag hoppas att kammaren uppmärksammade Göran Perssons anförande. Han nämnde där inte med ett ord Socialdemokraternas paradnummer nr 1 – momssänkningen på 5 procentenheter. Jag misstänker att det var ett förbiseende. Eller var detta något medvetet? Det kan vara intressant att få höra Göran Perssons svar på det.

Självfallet slår en sjunkande privat konsumtion hårt mot sysselsättningen. Men en närmare studie av hushållens disponibla inkomst och den låga efterfrågan visar att det inte finns något starkt samband mellan dessa. Under 1992

ökade den disponibla inkomsten med 3 % medan den privata konsumtionen sjönk med nästan 2 %. Människor fick alltså mer pengar under förra året. Ändå minskade konsumtionen. Detta berodde alltså inte i första hand på att de inte hade pengar utan på att de valde att spara och sanera sina skulder. Detta talar för att hushållens konsumtion och sparande till stora delar styrs av annat än av hur mycket pengar de har, t.ex. osäkerheten inför framtiden.

Jag skulle vilja fråga Göran Persson om han är säker på att en momssänkning skulle öka den privata konsumtionen. Vi vet ju att det inte var bristen på pengar som ströp den privata konsumtionen 1992. Om det är osäkerheten för framtiden som är orsaken måste Göran Persson förklara för mig hur ett ökat budgetunderskott på tiotals miljarder kronor, som Socialdemokraterna föreslår, *inte* skulle öka människors osäkerhet för framtiden. När underskottet och räntan stiger är det väl troligt att hushållen tvekar inför att öka sin konsumtion. Då finns det ju risk att vi bryter den stigande optimism inför framtiden hos hushållen som vi faktiskt kan se i olika undersökningar.

Herr talman! Samtidigt som Socialdemokraterna talar om de stimulanser som man är beredd att vidta är man betydligt mer dunkel när det gäller besparingar. Hittills har man mest ägnat sig åt att kritisera regeringen utan att visa upp de egna korten.

Herr talman! Socialdemokraterna har nu en ny talesman i ekonomiska frågor. Nu saknas bara politiken.
(Applåder)

Anf. 56 GÖRAN PERSSON (s) replik:

Herr talman! Först vill jag också till Stefan Attefall säga tack för välkomsthälsningen. Jag ser fram emot ett arbete i utskottet där vi konstruktivt skall försöka att lösa frågor tillsammans. Det är väl dock i ett sådant arbete på sin plats att man reder ut var man står, moraliskt och etiskt, i vissa grundläggande politiska frågor.

Attefall gick snabbt förbi den differens som finns mellan regeringens politik, som ju kds är en del av och ansvarig för, och den valrörelse som kds drev. Valrörelsen var en hyllning till vårdens folk, till alla dem som där gör sin arbetsinsats. Det var en uppställning för de svaga och gamla.

I regeringsställning har Stefan Attefall och hans parti bidragit till en politik som innebär att närmare 80 000 kommunalt anställda och landstingsanställda försvinner under den här perioden. Det besparingsprogram som Stefan Attefall står bakom kommer att innebära att ytterligare 60 000 anställda i kommun och landsting tas bort, i huvudsak inom vården.

Jerzy Einhorn, en partikamrat till Stefan Attefall som vi alla har stor respekt för, har hanterat det moraliska dilemma med det budskap som ni levererade i valrörelsen och den politik som ni nu driver på så sätt att han inte kandiderar för omval.

Inför framtida samarbete med Stefan Attefall skulle det vara intressant att höra hur han hanterar detta moraliska dilemma.

Anf. 57 STEFAN ATTEFALL (kds) replik:

Herr talman! Göran Persson frågade om differensen mellan det som vi sade i valrörelsen och det vi gör.

I valrörelsen sade vi att vi skulle kämpa för en god vård och omsorg, inte minst för de allt fler äldre som vi kommer att få under 90-talet. Bl.a. därför har vi fått till stånd utredningen HSU 2000. Den tittar just på hur man långsiktigt skall lösa de mycket besvärliga och bekymmersamma problemen med allt fler äldre och allt färre i arbetsför ålder.

Vi kan gärna erkänna att vi inte bedömde att den svenska ekonomin var så dålig som den har visat sig vara. Det är ett bekymmersamt läge. Vi brottas självfallet med frågorna. Men vi vet också att det alltid kommer att vara de som har det sämst som drabbas hårdast om vi inte sanerar de offentliga finanserna.

När vi har inflationsekonomi, spekulationsekonomi och när det är dåliga ekonomiska tider finns det alltid människor som kan sko sig och som gynnas. Det såg vi under 80-talet.

Vi försöker prioritera vården och äldreomsorgen även i det här trånga ekonomiska läget. Därför låter vi de 4,2 miljarderna vara kvar i kommunsektorn. Därför håller vi ögonen på detta. Kds jobbar också aktivt i kommun och landsting för att prioritera äldreomsorgen. I Stockholm träffades exempelvis en uppgörelse som innebar att just äldreomsorgen garanteras att inte drabbas av ytterligare besparingar under nästa år. Det är ett exempel på konstruktivt agerande från kds sida i kommuner och landsting.

Jag frågade Göran Persson hur han förklarar att han glömde paradnumret om momssänkningen i sitt anförande och hur han förklarar att en momssänkning verkligen skulle ge en ökad privat konsumtion, med hänsyn till erfarenheterna från 1992. Dessa frågor sprang han förbi. Jag hoppas att han återkommer till dem i sin replik. Jag tycker att detta är ett mycket intressant resonemang. Där finns ju faktiskt en av de stora skillnaderna mellan regeringens och Socialdemokraternas politik. Är det rätt metod att stimulera ekonomin med den typ av momssänkningar som ökar underskottet, eller är det fel metod? Det är en mycket intressant diskussion att föra. Jag skulle vara glad om Göran Persson kunde utveckla sina tankegångar på det området.

Anf. 58 GÖRAN PERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag skall gärna utveckla den tankegången. Jag skall inte bli svaret skyldig.

Den situation som vi har haft i år när det gäller privat konsumtion är unik. Den har inneburit en massarbetslöshet. Det varnade vi för föregående höst. Det var en för stark åtstramning. Attefall och hans kolleger i kammaren höjde momsen, bensinskatten, andra skatter och stramade åt ekonomin. Vi sade: Man kan inte göra det samtidigt som man låter kronan flyta fritt. Vi går in i en situation då vi går från lågkonjunktur till depression. Sluta med detta!

Detta var vårt råd.

Ett av våra förslag var att man skulle ha en generell momssänkning, inte för att få konsumtionen att öka utan för att få den privata konsumtionen att inte falla fullt så mycket. Detta avvisade ni, och arbetslösheten kom som ett brev på posten. Hundratusentals arbetslösa är resultatet av den inhemskt

ordnade lågkonjunkturen. För detta bär Stefan Attefall och hans kds-kamrater en stor del av ansvaret.

Jag skall nu återkomma till vårdfrågan. Jag frågade hur Stefan Attefall hanterade den moraliska och etiska frågan när det gällde valrörelsens tvärsäkra budskap om vårdpersonalen och regeringens hårda attacker på samma personalgrupp. Stefan Attefall svarade att man har tillsatt en utredning som långsiktigt skall titta på frågan. Men det är ju nu som 90 000 sparkas i landets kommuner. Sedan säger Stefan Attefall: Vi har inte råd. Vi måste sanera finanserna.

Stefan Attefall hörde väl vad jag nyss läste upp från Dagens Industri. Det handlade om skattesänkningar på flera hundratals miljoner kronor för vart och ett av de svenska storföretag som har aktieägare. Detta har Stefan Attefall råd med, men inte att se till att det finns personal som vänder gamla och sjuka på natten på våra långvårdsavdelningar. Det är ju den här skriande obalansen mellan ert tal om moral, etik och rättvis fördelning och ert praktiska handlande som har fått Jerzy Einhorn att gå åt sidan.

Jag frågade Stefan Attefall hur han hanterade detta moraliska dilemma. Det blev han mig svaret skyldig på. Han kan rimligen inte hänvisa till statliga utredningar och allmänt ekonomiskt, politiskt tal. Det är gärningarna som Stefan Attefall skall dömas för.

Vi är många som känner hemortsrätt i de värden som den svenska kyrkan står för. För mig sammanfattas det bäst i uttrycket: bären varandras bördor. Jag vill verkligen på djupaste allvar och med stor smärta säga att det vi nu upplever i Sverige är rakt motsatt utveckling. De starkaste slipper bära bördorna, och de svaga får bära dubbelt så mycket. Det var inte meningen, Stefan Attefall. Det är detta moraliska dilemma som Stefan Attefall har skyldighet att redovisa hur han förhåller sig till.

Anf. 59 STEFAN ATTEFALL (kds) replik:

Herr talman! Jag skall gärna reda ut de moraliska aspekterna på detta. De moraliska aspekterna är att vi kristdemokrater jobbar på alla områden för att undvika att den ekonomiska situationen blir värre än den var när vi fick ta över regeringsmakten. Det pågår ett långsiktigt arbete för att sanera svensk ekonomi. De problem som har byggts upp under lång tid måste åtgärdas för att vi skall få resurser över till våra gamla och sjuka.

Om det finns någon kommun där man inte har resurser att vända de gamla och sjuka, skulle jag gärna vilja prata med de kommunpolitikerna om hur de prioriterar den verksamheten jämfört med fritid, kultur och andra verksamheter i kommunen. Jag menar att så inte är fallet. Men jag är också orolig över situationen, därför flaggar jag också för att de här frågorna måste följas mycket noggrant.

Men jag konstaterar också att socialdemokraterna inte har så mycket mera pengar än vad regeringen har. Socialdemokraterna pratar mycket om den smärtsamma men nödvändiga neddragningen för 1993 på 7,5 miljarder. Inte heller Socialdemokraterna har haft pengar att återföra detta till kommunsektorn i sina budgetförslag. Från Socialdemokraternas sida är man tyst, och man väljer att bara kritisera utan att komma med egna förslag. Göran Persson säger själv, och det sade kongressen också, att det krävs besparingar

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

i framtiden. Vi har dock fortfarande inte sett några besparingsförslag från socialdemokratins sida.

Jag noterade också, vilket är intressant, att när Göran Persson här tog upp diskussionen om momssänkning så sade han att det var ett förslag om en generell momssänkning. Är det inget förslag längre? Det är en mycket intressant fråga. Göran Persson använde imperfekt. Han nämnde det inte ens i sitt eget tal. Kan vi då konstatera att socialdemokraterna har släppt den frågan och därmed erkänt att det inte är en framkomlig väg framöver? Vi vet att det inte var brist på pengar som ökade hushållens konsumtion i fjol. Därför vet vi att det inte finns så tydliga samband mellan stimulans av det slaget och ökad privat konsumtion.

Sambanden är svårare än så och beror mera på den långsiktiga tilltron till den ekonomiska utvecklingen. Jag menar att vi är på rätt väg. Enkäter bland hushållen visar att optimismen börjar öka och att man faktiskt börjar se ljus i tunneln. Och det är kanske inte ett mötande tåg, som man möjligen har trott tidigare.

Förste vice talmannen anmälde att Göran Persson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 60 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Debatten har nu tydligen nått sin religiösa del – bären varandras bördor och andra goda råd. Jag vill bara säga till Stefan Attefall att han inte behöver bära mina bördor. Det räcker nog med dem han har själv.

Göran Persson mästrar och instruerar alla här, och han tror visst redan att han har börjat bära svenska folkets bördor från kanslihuset. Men vi är inte där än.

Herr talman! Räntan på statsskulden, herr Attefall, är i dag 90 miljarder kronor. Medelsvensson, en vanlig svensk, tjänar 170 000 kr om året. 1,8 miljoner människor skulle behöva arbeta för att få ihop till räntan på den skuld som svenska politiker har dragit på landet. Det arbetas redan. Det räcker inte, skulden finns där. Vi behöver 1,8 miljoner nya jobb. All inkomstskatt som de jobben ger behöver vi för att betala. Då förstår man hur mycket det rör sig om.

Kds och alla möjliga andra höll på att svimma till höger och vänster, religiösa eller inte, när vi i Ny demokrati – som råkar komma från verkligheten – sade att vi måste skära i statsfinanserna med 196 miljarder. Det ansågs vara ett så förfärligt förslag. Nu kan vi se att det var i allra högsta grad behövligt.

Sedan har vi realismen. Stefan Attefall nämnde ROT-sektorn och att det var så bra att man hade gjort satsningar. Den s.k. villa-ROT som innebär att folk får reparera sina villor och göra vissa avdrag är faktiskt ganska dum. Det är för låga belopp, och procentsatserna är felaktiga. Det lönar sig fortfarande att jobba svart. Regeringspartierna skulle kunna få råd ifrån väldigt många människor. Det finns fullt av rådgivare i Sverige. De håller just nu på att reparera sina villor svart, kan jag tala om. När man vidtar åtgärder för att rätta till någonting måste man vara realist, och man måste ofta ta steget fullt ut. Ni hamnar ofta i sådana här halvmesyryer som tyvärr inte hjälper er någonstans.

Herr talman! Sedan kom herr Attefall in på etiken. Han sade något om att jag skulle ha sagt att det inte händer något på biståndssidan. Jo då, ni effektiviserar biståndet. Jag fick då välja mellan okunnighet och cynism. I mitt fall väljer jag en seriös analys. Ni effektiviserar fel sak. Det är inte bättre att man är fruktansvärt effektiv när man gör en dumhet. Jag säger att ni måste ändra inriktningen på biståndet så att det avspeglar Sverige och världen år 1993. Den biståndspolitik vi har, förlåt herr talman, är faktiskt utformad av Pierre Schori, och det gör väl ingen människa glad – inte ens kds.

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

Anf. 61 STEFAN ATTEFALL (kds) replik:

Herr talman! Ian Wachtmeister påstår att vi har kommit till den religiösa delen av debatten. Jag är glad om jag kan bidra till att debatten hamnar på en något högre nivå än vad den har varit hittills.

Vi talar om att effektivisera biståndet, och Ian Wachtmeister säger att vi effektiviserar fel saker. Nej, vi effektiviserar rätt sak. Vi effektiviserar användningen av de biståndsmedel som vi försöker hjälpa människor i andra länder med. Det handlar inte om att överge ambitionen. Det handlar däremot om att alltid försöka söka vägar för att pengarna skall användas så effektivt som möjligt. Självklart sker det också misstag inom biståndspolitik, liksom inom alla andra områden, t.o.m. inom Ny demokrati. Men det handlar om vad man har för ambitioner. Ian Wachtmeisters ambition är tydligen att så fort det sker något misstag inom biståndspolitik så är det en ursäkt för att dra ner på biståndet.

Vi har besvärliga ekonomiska problem i Sverige. Men vi har också ett ansvar för vad som händer utanför landets gränser, både för vår egen skull vad gäller framtida konfliktbilder i världen, framtida hotbilder, miljöproblem m.m. och för att vi har ett moraliskt ansvar för våra medmänniskor i andra länder. Detta gör att det faktiskt är rimligt att Sverige, som fortfarande är ett av de rikare länderna i världen, satsar närmare en procent av våra tillgångar till u-landsbistånd. Vi skall dock göra det så effektivt som möjligt.

I det avseendet kan jag väl påstå att vi har förändrat biståndspolitikens ganska rejält jämfört med Pierre Schoris dagar. För första gången har det nu kommit tydliga politiska signaler till vårt folk som jobbar med bistånd om att man skall använda pengarna effektivare. Man skall följa upp mycket bättre. De signalerna har tidigare inte nått ut till personalen på ambassader och i olika internationella hjälporgan.

Ian Wachtmeister saknar tyvärr den här inlevelseförmågan, tycker jag. Den finns i många stycken när det gäller vad som händer i Sverige. Men jag tycker att han brister på det här området. Det hoppas jag att han kan rätta till. Kanske även Ian Wachtmeister kan lära sig någonting under sina år i riksdagen. Det vore tacksamt om det här vore ett sådant lärospår.

Anf. 62 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Det är inget fel på min inlevelseförmåga, det kan jag garantera. Det är inte heller något fel på min fantasi. Det är inte heller något fel på mitt förstånd. Jag hör vad Attefall säger, och jag vet vilka problem ni har.

Vad jag talar om är att biståndet måste ändras när det gäller inriktningen och omfattningen. Omfattningen handlar om pengar, och det är ekonomide-

batt i dag. Biståndet måste också ändras beträffande anknytningen till verkligheten. För att vara ännu tydligare än vad jag var kan jag säga att det inte hjälper om vi blir effektivare på att köra över pengar till hemliga konton för korruperade diktatorer så att det går fortare än tidigare. Det är det jag säger. Om man gör fel, blir det inte bättre av att man gör fel effektivt.

Vi skall ändra alltihop. Världen ser annorlunda ut, och vi bör prioritera det på ett annat sätt. Stefan Attefall vet mycket väl vad jag menar. Min ambition är att hushålla med folks pengar. Kom ihåg, herr talman och alla andra, att vi faktiskt är satta här för att hushålla med folks pengar. Folk är inte anställda av oss. Vi är anställda av dem för att hushålla med deras pengar. Då gäller det att kritiskt granska vad som görs, inte bara låta det hela rinna på och säga att vi är så tjusiga, vackra, trevliga, gulliga och ger bistånd hit och dit. Biståndet skall granskas. Jag påstår att det går att ge dubbelt så mycket bistånd för hälften av pengarna. Så är det med allting som inte har granskats förut.

Herr talman! Vidare en ny fråga till Stefan Attefall – denna gång om vårdnadsbidragen. De är ju, minst sagt, er baby. Nu skall de fram. Jag har tidigare frågat hur de skall finansieras. Ni får inte någon finansiering från Westerbergs sida. Han menar att om det blir en finansiering kommer han att sitta och sura i ett annat hörn och få igenom något annat. Då får svenska folket betala en gång till för världens mest generösa familjepolitik.

Vi i Ny demokrati har sagt att idén med vårdnadsbidraget är all right. Men vårdnadsbidraget skall givetvis finnas i stället för något annat. Det går inte att lappa på med den också. Ni har inte råd med det. Hur har ni det i brottningsmatchen med de andra partierna?

Anf. 63 STEFAN ATTEFALL (kds) replik:

Herr talman! Först gäller det frågan om bistånd. Jag ställer upp på att diskutera innehållet i biståndspolitiken, etc. Men vi skiljer oss åt i uppfattningen om omfattningen. Det kan vi bara konstatera. Jag kommer ihåg en debatt som Ian Wachtmeister hade med Alf Svensson i Sundsvall för drygt ett år sedan. Då ställde Alf Svensson en konkret fråga till Ian Wachtmeister och undrade vad han menade. Ian Wachtmeister rapade upp det ena exemplet efter det andra som inte gällde. Förmågan att veta vad som är problem inom biståndet är inte så väl utvecklad hos Ny demokrati.

För att visa på att jag inte bara ogillar Ny demokratis uppfattningar, kan jag säga att jag skall gärna lyssna på de förslag som Ian Wachtmeister har när det gäller ungdomspolitiken och ungdomsfrågorna. Jag kan höra vad det finns för idéer som jag kan ta till mig i det utredningsarbete som jag jobbar med just när det gäller ungdomars inträde i arbetslivet och på bostadsmarknaden.

Slutligen har vi frågan om vårdnadsbidraget. Det pågår en process i regeringskansliet om finansieringen av vårdnadsbidraget. Den kommer att sluta lyckligt, precis som alla andra processer har gjort. Det finns självfallet olika uppfattningar om finansieringen. Men jag kan försäkra att finansieringen kommer att rymmas inom saneringsprogrammet. Personligen delar jag litet grand uppfattningen i den kritik som Ian Wachtmeister har mot att plötsligt freda föräldraförsäkringen i dessa frågor. Men, som Ian Wachtmeister vet,

skall man samarbeta får man ge och ta. Det är med det mottot som problemen i regeringskansliet löses, samtidigt som man klarar av ett långsiktigt samlingsprogram för de offentliga finanserna.

Jag tycker att Ian Wachtmeister och andra skulle kunna vara litet mera imponerade över detta, i stället för att klaga över att en kompromiss ibland inte blir helt perfekt. Det viktiga är att färdriktningen hela tiden går åt rätt håll. Det uppmärksammas mer och mer. Vi har tagit på oss ett stort beting i fråga om besparingar och finansiering av reformer. Vi gör nämligen inte som t.ex. socialdemokraterna gjorde i 1985 års valrörelse. De pratade om att en framtida tillväxt skulle finansiera saker och ting. Vi tar det hela krona för krona i budgetarbetet. Det kommer Ian Wachtmeister att få se resultatet av snart. Då får han ta ställning till det.

Anf. 64 ARNE KJÖRNSBERG (s):

Herr talman! Det här har varit en ganska intressant debatt, alldeles speciellt det som hände i slutet. Stefan Attefall talade då om att han har samma åsikter som Ian Wachtmeister i motsats till Bengt Westerberg vad gäller finansieringen av vårdnadsbidraget. Vi får se var det slutar.

Debatten har givetvis handlat om ekonomi på makronivå. Det har handlat om statsskulden, budgetunderskottet, räntorna och arbetslösheten. Det har varit mycket intressant. Debatten har visat på skiljelinjerna, nämligen att alla katter inte är grå. Det finns vita katter och svarta katter. Röda och blå finns det väl inte. Det finns olika uppfattningar.

Det är bra att skiljelinjerna visas. Vi skall naturligtvis inte söka strid för dess egen skull. Men vi skall inte dölja var motsättningarna finns. Jag tycker att denna debatt har visat detta.

Jag tänkte också prata om ekonomisk politik, men på ett annat plan. Därmed har jag inte sagt att det som hittills sagts inte är viktigt – det är det. Men det går att se detta på litet olika nivåer.

Jag tänkte resonera litet grand om ekonomisk politik med utgångspunkt i ett vardagsperspektiv. Jag känner naturligtvis en mängd människor hemma i Sjuhäradsbygden. De talar med mig, och jag talar med dem. Jag träffar regelmässigt en grupp människor eller resonerar med dem i telefon. De talar om vad som fyller deras vardag, tankar och verklighet. Jag skall ta ett exempel.

Det är en kvinna. Hon är ensamstående, och hon arbetar som sömmerska på en av de konfektionsfabriker som fortfarande finns kvar i mina hemtrakter. Hon tjänar ungefär 10 200 kr i månaden. När hon har betalat skatt har hon 7 300 kvar. Hennes hyra är 4 300 kr. När hon har betalt hyran har hon 3 000 kvar. Det går inte. Hon måste skaffa sig en ny lägenhet. Den måste kosta minst 1 000 mindre för att hon skall klara det hela. Men den lägenhet hon skall skaffa sig måste finnas i ett hus som är byggt före 1980. Är det ett hus som är byggt senare eller renoverat senare med hjälp av statliga lån kommer hon om något år inte att klara situationen. De 3 miljarder kronor som skall dras in från bostadssektorn skall dras t.ex. från de hus som har räntesubventioner. Huset måste alltså vara byggt före 1980.

Vi säger att hon får tag på en lägenhet som kostar 3 000 kr i månaden. Men så råkar hon ut för det som så många andra tekoarbetare i Sjuhärads-

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

bygden har gjort. Hon blir arbetslös. Då får hon 80 % i a-kassa. Det har ni fixat till i er ekonomiska politik. Då får hon ungefär 8 000 kr. Sedan skall hon betala skatt. Då har hon 5 600 kr kvar. Sedan kostar den nya lägenheten 3 000 kr. Då har hon 2 600 kr kvar. Var det inte min moderate kollega som sade att man skall kunna leva på sin lön? Jo, det var det. Men hur skall hon kunna leva på sin lön med den ekonomiska politik som ni för?

I bjärt kontrast till detta skall jag tala om vad ni har gjort. Ni har vidtagit så många åtgärder för att gynna kapitalägare och annat rikt folk att jag måste ta fram en minneslapp.

Ni har sänkt skatten för gåvor. Ni har sänkt skatten på arv. Ni har sänkt förmögenhetsskatten. Får ni sitta kvar i regeringsställning, kommer ni att slopa förmögenhetsskatten 1995. Ni har sänkt skatten på aktievinster. Förra veckan fick vi reda på att ni skall ta bort den helt. Ni har sänkt reavinstskatten vid försäljning av aktier. Ni har sänkt skatten på kapitalförsäkringar. Ni har sänkt skatten på privata pensionsförsäkringar. Tror ni att den kvinna jag talar om – hon som tjänar 10 200 kr, sömmerskan från Borås – har fått något av detta? Svaret är naturligtvis nej.

Men det är ni som har fört denna politik, samtidigt som ni säger att man skall kunna leva på sin lön. Samtidigt som ni har gjort detta har ni höjt inkomstskatten för vanliga löntagare. Ni har gjort det dyrare att bo, och – Stefan Attefall – ni har gjort det billigare att campa! Det är vad ni har gjort – dyrare att bo och billigare att campa.

Detta är orättvist! Det är inte riktigt i ekonomiskt avseende heller. Bortse från rättvisa – ni har kanske svårt att fundera i de termerna – och se det hela från strikt ekonomisk synpunkt. Det är oförnuftigt att föra en sådan politik. Hur tror ni att ni skall kunna begära av svenska folket – vanliga löntagare – att de skall bära bördorna, när ni undantar rikt folk, de som har aktier och kan tjäna pengar på att göra ”klipp”, och sänker skatten för dem? Samtidigt höjer ni skatten för den ensamstående sömmerskan.

Detta är inte rättvist. Det är inte riktigt, och det är faktiskt inte ens rättfärdigt. Det är precis motsatsen: Det är orättvist. Det är ekonomiskt dumt, och det är orättfärdigt. Det är ni borgerliga ledamöter i denna kammare som står för detta.

Anf. 65 BO G JENEVALL (nyd):

Herr talman! Vi kan aldrig enbart spara oss ur den här krisen. Det har sagts många gånger av olika företrädare för vårt parti att vi måste både gasa och bromsa. Det är nämligen inkomsterna som är den stora boven. Vi har ju någorlunda kontroll över utgifterna, och det besparingsprogram som alla här tidigare har talat om är nödvändigt. Men vi gör ingenting.

Det talas om kris, kris och åter kris. Medierna förstärker detta ytterligare. Vad får det för effekt? Jo, psykologiskt får det effekten att även de som har råd att göra normala inköp inte gör dessa utan avvaktar. Vad leder då det till? Jo, först och främst måste vi ta tillfället i akt med tanke på de framgångar som trots allt förekommer. Det talas ju om en konjunkturvändning och om ljuset i tunneln. Men det gäller också att tala om för allmänheten att det nu är dags att göra de investeringar som ni ändå har tänkt göra.

Det räcker inte med detta. Vi måste också ta litet drastiska grepp här. Vi måste ta till stora saker så att människor vaknar.

Vad är det då för någonting som utgör den kanske största delen av svenskt näringsliv men som i dag i stort sett är på väg att dö ut? Jo, det är byggverksamheten. Det har tidigare i debatten talats litet grand om den ROT-satsning som vi ju vet trots allt har misslyckats. Varför har den misslyckats? Jo, därför att vi har tagit i för litet.

Det finns ett mycket verkningsfullt instrument, men det har talats mycket litet om det i den här debatten. Det gäller momsen och dess effekter. Momsen kan verkligen innebära snabba åtgärder. Jag föreslår därför att vi för att få fart på byggandet, som för närvarande är den största hävstången i svenskt näringsliv, under en kort och begränsad tid *helt* slopar momsen på byggandet.

Jag har försökt att få fram de här siffrorna så effektivt och exakt som möjligt, och det är sannerligen inte lätt. Men så sent som kl. 10.00 i dag fick jag från Riksskatteverket uppgiften att momsen avseende hela byggsektorn 1992 var 13,6 miljarder. Det är naturligtvis förfärligt mycket pengar. Men jag påstår samtidigt att vi får tillbaka de pengarna, och förmodligen med en viss vinst.

Det måste alltså till drastiska tag för att vi skall kunna få en förändring till stånd. Jag hoppas att vi får i gång en debatt om dessa saker. Jag har inte genom diskussioner med kolleger eller inom statsapparaten skaffat mig dessa uppgifter, utan jag har varit ute på fältet. Jag har varit ute hos byggföretagen och talat med fackliga företrädare. Jag har talat med så många som jag över huvud taget kan tala med.

Beskedet är ganska entydigt. Det talas om den enda vettiga åtgärden för att få ordentlig fart. Jag tror att det skulle vara en psykologisk kick för hela samhället och dessutom tror jag att vi skulle kunna få en vändning som inte bara gäller den internationella konjunkturdelen utan också, och framför allt, vår inre marknad. Det är där vi har de stora problemen, och det är där vi måste hitta en lösning.

Sedan har vi arbetslösheten, som ju är direkt kopplad till detta. Byggfacket har i dagarna skickat ut en intressant utredning, där det talas om att slopa halva momsen på byggandet. Man har gjort några antaganden. Om nämnda åtgärd skulle leda till en ökning om 11 % beträffande byggverksamheten, skulle det skapa 45 000 nya arbeten. Nettoeffekten för staten skulle bli - 6,7 miljarder. Men om ökningen blev 18 % skulle antalet arbetstillfällen bli 74 000. Det skulle innebära ett nollresultat för staten.

Jag är i alla fall helt övertygad om att vi, om vi tog nämnda grepp och totalt slopade momsen på byggandet under en begränsad tid, skulle få mer än 18 % ökning. Detta skulle få en annan intressant effekt, nämligen att hyrorna i nyproduktionen också skulle minska kraftigt. Det stora problemet är ju att vi inte klarar nyproduktionen därför att kostnaderna blir för stora. Om vi sänker kostnaden så drastiskt, minskar vi också drastiskt hyreskostnaden för det som byggs under den här perioden. Det här får alltså effekter i många ändar.

Den korta taletid som står till förfogande räcker inte till för allt som man vill säga. Helt kort vill jag dock nämna att vi i vårt parti har lagt fram olika

förslag som också skulle vara till hjälp när det gäller att minska arbetslösheten. Det gäller t.ex. att konjunkturanpassa arbetstiden genom att lagligen besluta att facket och företagsledningen till 80–120 % får bestämma hur arbetstiden skall förläggas.

Konjunkturerna svänger ju hela tiden, men arbetstiden ligger hela tiden fast. Låt förnuftiga människor få en ram för att fatta de här besluten lokalt. Vi har även föreslagit att dispens beviljas när det gäller LAS för att kortsiktigt få ut arbetslösa i arbete. Men de förslagen finns det ju möjligheter att diskutera senare.

Anf. 66 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik:

Herr talman! Jag tycker att några av Bo G Jenevalls tankar är intressanta. Jag tror att det finns alla skäl i världen att diskutera dem. Men jag skriver inte under på exakt allt som han sade.

Bo G Jenevall har dock ett trovärdighetsproblem. Han säger ju att han i det här fallet vill vidta åtgärder i form av en sänkning av den s.k. byggmomsen. Men Bo G Jenevall tryckte på ja-knappen när vi hade att fatta beslut om indragningar inom bostadssektorn. Han har bidragit till att bostadssubventionerna minskats med 3 miljarder kronor bara på de fastigheter som har räntesubventioner. Där ligger Bo G Jenevalls problem.

Tydligen kan man ge med ena handen och ta med den andra. Men det är inte säkert att det blir så effektivt. Självfallet finns det problem. Ordföranden i Byggmästareföreningen i västra Sverige har bett sina medlemsföretag att titta i sina orderböcker för att se vad som finns där samt att beräkna hur många byggnadsarbetare som blir arbetslösa i Västsverige. Det handlar alltså inte om prognoser, utan man har tittat i sina orderböcker. Nämnade ordförande har haft kontakt med alla företag som är medlemmar Byggmästareföreningen i västra Sverige, och han säger att i höst och i vinter kommer 50 % av byggnadsarbetarna i Västsverige att bli arbetslösa.

Jag har kontrollerat uppgiften med Byggnads avdelning 13. Arbetsgivare och arbetstagare är helt ense. Jag tycker således att Bo G Jenevalls tankar är intressanta. Det finns skäl att fundera över dessa saker. Men, Bo G Jenevall, trovärdigheten är som sagt inte särskilt stor. Man kan inte göra både-och, utan man måste bestämma sig.

Anf. 67 BO G JENEVALL (nyd) replik:

Herr talman! Jag brukar försöka hålla mig borta från argumentation om vad som är trovärdigt eller inte och om detta med att trycka på knappar hit och dit.

Men i bostadsutskottet, där jag numera sitter med, företräder jag ett majoritetsbeslut i utskottet – faktiskt tillsammans med Socialdemokraterna – som gäller andra åtgärder i de här sammanhangen. Jag delar också den uppfattning som kommer till uttryck i det beslut som fattats i finansutskottet, där jag tidigare satt med, nämligen att det är nödvändigt med besparingar för att åstadkomma den totala besparingseffekten i samhället. Det här är en svår problematik.

Jag vill hela tiden blicka framåt och försöka att i någon mån bidra till att vi gör någonting positivt. Det finns väldigt många positiva tankar hos enskilda

människor i det här huset, men det är alltid politiken och de politiska hindren som gör att de inte blir genomförda.

Jag tycker att det var roligt att höra att Arne Kjörnsberg var positiv till den tanke jag framförde. Låt oss då inrikta oss på det och diskutera den praktiska sidan för att se om vi kan komma fram till en lösning som verkligen ger effekt.

Anf. 68 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik:

Herr talman! Bo G Jenevall, i den här kammaren sitter politiker som har att utöva politik. Kom inte dragande med att det går politik i frågorna! Detta är politik.

Den ensamstående sömmerskan som jag talade om, som har en hyra på 4 300 kr och inte klarar det, utan måste flytta till en mindre lägenhet, måste välja ett hus som är byggt före 1980. Hus byggda efter det året kommer att drabbas av Bo G Jenevalls ja-tryckning. Det innebär att hyran kommer att gå upp där 1994, 1995 och 1996. Bo G Jenevall, det är politik. Det är det som räknas för människor i vardagen.

Ekonomisk politik är inte bara teorier. Det är inte bara statsskuld, suboptimering och vad det är ni talar om. Detta är verkligheten i vardagen för människor. Det är det man måste resonera om. I varje fall uppfattar jag min uppgift som företrädare för ett antal socialdemokratiska väljare i Sjuhäradsbygden på det sättet.

Anf. 69 BO G JENEVALL (nyd) replik:

Herr talman! Det är just det som är problemet, att det är politik. Jag tror inte att människor som står utanför politiken uppskattar det särskilt mycket.

Jag blir mycket förvånad när vi får referensen till den här sömmerskan. Jag tycker att det är tänkvärt. Men det jag talade om var att ge kanske 74 000 människor av dem som i dag är arbetslösa ett arbete. Den här sömmerskan kanske har en man som är byggnadsarbetare och är arbetslös. Jag tror att de tillsammans skulle bli mycket glada om han kunde komma ut i arbete. Då skulle de gemensamt få en bättre ekonomi.

Arne Kjörnsberg talade om verkligheten. Jag tillåter mig påstå att jag kanske står den litet närmare, eftersom jag kom in senare i politiken än Arne Kjörnsberg gjorde. Jag har alltså varit i näringslivet hela mitt yrkesliv.

Jag ser frågan från den pragmatiska sidan. Det vet jag att Arne Kjörnsberg innerst inne också gör. Men politiken skapar politiska hinder. Vi har en situation där vi inte har råd med det. Göran Persson talade i dag om samförstånd, vilket jag hoppas att han menade någonting med, även om han senare tog avstånd både från moderater och nydemokrater. Samförståndet kanske inte var så mycket värt. Men låt oss försöka samverka. Det är landet det gäller. Att få fart på ekonomin och därmed arbetena måste vi sätta i första rummet.

Andre vice talmannen anmälde att Arne Kjörnsberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

Anf. 70 EVA ZETTERBERG (v):

Herr talman! Det är lätt att få uppfattningen att ekonomi är någonting som enbart män sysslar med. Men som både Arne Kjörnsberg och Johan Lönnroth tidigare har visat drabbar dålig ekonomi i högsta grad även kvinnor; den sömmerska som blir arbetslös eller den omskolade bibliotekarien som inte får jobb.

Jag skulle i den här ekonomidebatten vilja gå till ett, som jag uppfattar det, tungt dokument, nämligen regeringens regeringsförklaring, som vi fick vid riksdagens öppnande. Där framförde statsministern:

”Sveriges förnyelse är en utmaning för hela folket. Den kräver av oss alla hårt arbete, sparande och sunda långsiktiga investeringar.”

Det 15 sidor långa talet innehåller väldigt många ord om fortsatta ”reformer”, fortsatt hårt arbete. Men trots att det här talet är påfallande långt saknas viktiga ord eller begrepp. Kan ni gissa vilka? De begrepp jag efterlyser är *rättvisa* och *solidaritet*. Dessa begrepp är nödvändiga att ha som utgångspunkt när man efterlyser och faktiskt kräver att landets invånare skall spara, arbeta hårt och trots detta kanske ändå få sämre ekonomisk standard. Men begreppet rättvisa, som faktiskt innehåller bara åtta bokstäver, är tydligen alltför långt för att få plats i en moderat regeringsförklaring.

Därför, herr talman, är det med större glädje som jag har tagit del av ett annat dokument i ekonomiska frågor, nämligen det s.k. biskopsbrevet från maj 1993. Det har titeln Rika och fattiga, ett brev från svenska kyrkan om rättfärdighet och moral i global ekonomi.

Utgångspunkten för det här dokumentet är det jubelår som Svenska kyrkan firar i år. Namnet kommer från hebreiskans ”jobel”, ett vädurshorn som användes för att blåsa in ett friår vart femtionde år. Ursprunget finns skildrat i Tredje Moseboken.

Huvudtankar för friåret var personlig frihet, respekt för naturen och ekonomisk återupprättelse. Särskild kritik riktades mot dem som gjort sig oskäligen vinster på de fattigas bekostnad. Slavar skulle frigges.

I biskopsbrevet lyfter man fram de globala orättvisorna. Man lyfter fram hur de fattiga länderna dignar under skuldbördan och blir allt fattigare. Klyftan mellan fattiga och rika växer. Samma grundproblem återfinns vi dock inom Sverige. Även här växer faktiskt klyftorna.

Det bibliska friåret gick tillbaka till en djup livs- och samhällserfarenhet. ”Om alltför många blivit fattiga eller medellösa och rikedom samlas på bara några få, avstannar den ekonomiska utvecklingen. Alla förlorar.”

Det biskoparna efterlyser är ett ordentligt uppvaknande med föresatsen att göra helt om, hebreiskans *teschuvah*, som betyder just omvändelse. Det är nödvändigt för den rika världen i förhållande till den fattiga.

Herr talman! Jag skulle vilja göra frågeställningen ännu mer konkret vad gäller ekonomisk och social rättvisa i dagens Sverige. Till min hjälp hade jag i dag helst velat ha en gammaldags svart tavla och en vanlig skolkrita, så att jag på ett enkelt sätt hade kunnat göra en balansräkning. På den ena sidan kunde man sätta upp hur regeringen har slösat, på den andra hur man har sparat. Jag tror att det skulle bli mycket enklare att se hur man har slösat bort resurser på dem som faktiskt har pengar och medel i dag, medan man har sparat på dem som har det sämre ställt.

Tiden tillåter bara några enstaka nedslag bland dessa frågor. Jag kan exempelvis nämna JAS-satsningen, som kostar minst 60 miljarder. För militärens övning Orkan blev notan över 300 miljoner. Ett av de senaste exemplen är utförsäljningen av statliga aktier – Celsius – där ”gåvan” från svenska staten till privatpersoner och banker slutade på närmare en miljard. Vi har sänkt aktieskatt, sänkt förmögenhetsskatt och sänkt skatt på gåvor, privatisering av skolor, m.m. Vårnadsbidraget har nämnts. Ett annat bra exempel är att man kommer att underlätta för ekonomiskt välbeställda familjer att skaffa sig pigor. Detta var bara några exempel. Det finns fler.

Vad har vi på den andra sidan? Jo, sänkning av arbetslöshetsersättning och sjukersättning, karensdagar. Vi har neddragningar på komvuxstudier. Vi har rädslan hos synskadade och andra handikappade för att drabbas av förändringar på arbetsrättens område, där man skall göra det möjligt för arbetsgivaren att sparka den som har ett handikapp och inte är fullt producerande. Det finns många andra exempel inom sjukvård, inom socialtjänst och inom äldreomsorg och barnomsorg. Vi har som sagt ett samhälle som utvecklas alltmer ojämlikt och därför inte heller blir särskilt ekonomiskt framgångsrikt.

Den här listan kan alltså göras mycket lång. Jag vill här inte upprepa alla övriga exempel som Johan Lönnroth och även Arne Kjörnsberg har framfört. Men det är mycket klart hur regeringen medvetet har satsat på att de som har skall få mer och att från dem som inte har skall det tagas.

Herr talman! Jag vill till sist ställa en fråga till regeringen, som dock lyser med sin frånvaro, så det får bli till regeringens talesmän här i riksdagen, vilka inte heller verkar vara alltför många just nu. Frågan gäller biskopsbrevet – jag vill återkomma till det. Hur har ni tagit del av biskopsbrevet? Delar ni biskoparnas tankar om nödvändigheten av rättfärdighet och moral i global ekonomi? Ämnar ni omsätta det i praktiken för att åstadkomma social och ekonomisk rättvisa i Sverige?

Anf. 71 STIG GRAUERS (m):

Herr talman! I den samhällsdebatt som vi för i dag kan man spåra två olika synsätt. Båda dessa har som mål att vända de ekonomiska kurvorna uppåt, dem som indikerar tillväxt.

Det ena synsättet domineras av tankar på stimulans av konsumtionen på bekostnad av sparandet.

Det andra synsättet domineras av en mobilisering av de tillväxtskapande faktorerna i samhället.

Företrädarna för det förra synsättet hävdar att en konsumtionsökning ökar den inhemska efterfrågan, vilket i sin tur ökar sysselsättningen. Därigenom minskas behovet av arbetsmarknadsinsatser.

Den uppoffring som krävs för att nå det uppsatta målet är, säger man, en minskning av sparandet. I övrigt förutsätter man att allt annat förblir lika.

Vad som är intressant när man skall bedöma detta synsätt är att se om uppoffringen, ett starkt minskat sparande, är rimlig, är värd sitt pris i relation till de tänkta effekterna.

Jag menar att det inte finns något sparutrymme att ianspråka. När det inte finns, ökas utlandsskulden. På det sättet har man ännu en gång övervätrat

kostnader från dagens till morgondagens generationer, något som pågått alltför länge.

Låt mig först reda ut hur jag ser på det totala sparandet i samhället. Jag skulle vilja säga att det består av två komponenter, som är lika viktiga när vi skall bedöma den uppoffring av sparandet som det här är tal om. Den ena komponenten är det "reala sparandet", dvs. investeringarna i ekonomin. Den andra är det "finansiella sparandet".

Principiellt är sparandet inget annat än ett mått på hur de ekonomiska resurserna disponeras över tiden. Avsätter man resurser till reala investeringar, minskar man konsumtionen i dag, samtidigt som man öppnar möjligheter för ökad konsumtion i framtiden. Eftersom ingen tänker sig att minska dagens konsumtion, är det ju motsatsen som eftersträvas. Det synes inte vara aktuellt för förespråkarna för det första synsättet att brandskatta det "reala sparandet".

Beträffande det "finansiella sparandet" kan vi notera att detta är liktydigt med bytesbalansens saldo. Uppstår det ett underskott i detta saldo, dvs. är det det "finansiella sparandet" negativt, då måste det täckas genom nyupplåning utomlands. Resultatet av ett sådant förfarande blir att utlandsskulden ökar och med den ökar också räntebelastningen, vilket i sin tur minskar utrymmet för framtida tillväxt.

Låt oss då se på sparandet för att bedöma utrymmet.

När det först gäller det "reala sparandet" kan vi konstatera att detta, med undantag för några enstaka år, har minskat sedan mitten av 70-talet. Att minska det ytterligare till förmån för ökad konsumtion vore enbart att skjuta på problemen och förstora dem.

Beträffande det "finansiella sparandet" har vi sedan 1976 haft ett bytesbalansunderskott, dvs. ett negativt "finansiellt sparande". Förra året var detta drygt 2 %, och det har pendlat mellan 2 % och 3 % av BNP under snart 20 år.

Med dessa siffror i perspektiv av synsättet att ianspråkta sparandet för att stimulera konsumtionen måste man konstatera att det är totalt orealistiskt. Det finns inget sparande att ianspråkta. Tvärtom har vi sedan länge en sparandebrist i landet. Noterar man därtill att vårt totala sparande, som bör ligga på OECD- och EG-nivå, 19–20 %, nu successivt sjunkit så att det 1992 låg på ca 14 %, inser man att detta inte är en framkomlig väg.

Det andra synsättet, representerat av regeringspartiernas företrädare, bygger på en målmedveten strategi för tillväxt som grund för välfärd och samsynsättning. Enligt denna skall det löna sig att arbeta och att investera för framtiden.

Riktlinjerna för den ekonomiska politiken enligt detta synsätt är bl.a.:

Att skapa ett gott företagsklimat.

Att bekämpa arbetslösheten såväl kortsiktigt som långsiktigt.

Att bekämpa inflationen som förutsättning för lägre räntor och återskapad tillväxt.

Att minska underskottet i de offentliga finanserna.

Allt detta kan vi åstadkomma bara genom att öka sparandet, inte genom att minska det.

Herr talman! Synsättet att nu stimulera konsumtionen genom att ian-

språkta ett sparande som redan är för lågt är inte realistiskt. Det innebär enbart en återgång till den politik som till stora delar förorsakat den kris vi nu har. Att återgå till den vore förödande.

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

Anf. 72 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik:

Herr talman! Det var ett intressant resonemang. Jag är rädd att jag inte hängde med hela tiden, men jag skall försöka översätta det till verkligheten, den verklighet som vi befinner oss i nu.

I september för två år sedan var statsskulden 550 miljarder kronor. Det är ett jättebelopp. Jag sysslar med dessa frågor varenda dag, och jag kan inte greppa det, men jag kan göra en jämförelse. Nu är statsskulden 1 051 miljarder kronor – det var den för fjorton dagar sedan. Den har alltså ökat med drygt 500 miljarder. Det är 17 gånger så mycket som försvaret kostar. Så mycket har herrarna lånat upp på två år, och ni talar om att spara!

Nästa år kommer ni att få låna 45 miljarder kronor, mer än vad försvaret kostar, för att betala ut i a-kasseersättning och kontant arbetsmarknadsstöd. Man ställer ett krav på dem som skall få dessa pengar: De får inte arbeta. Detta är inte bra och sund ekonomi, detta är inte sparande. Det är att slänga i väg pengarna när man i stället kunde använda dem för offensiva satsningar, kompetenshöjning, utbildning och kunde låta företagen göra direktavskrivningar. Att i det här desperata läget sänka momsen är – jag erkänner det – en chansning när man har 600 000 arbetslösa. Ingen i denna kammare har egna minnen av hur det förhöll sig förra gången. När det är så måste man, förlåt mig, chansa. Det ni har gjort är att ni har ökat statsskulden med 500 miljarder kronor på två år. Det visar sig att det inte fungerar.

Detta var mitt sätt att försöka översätta herr Grauers – jag erkänner – mycket intressanta tankar till den ekonomiska verkligheten i Sverige hösten 1993.

Anf. 73 STIG GRAUERS (m) replik:

Herr talman! Arne Kjörnsberg framställer statsskulden som något slags gemensamt konto i debatten om sparandet. Jag kan i stora delar hålla med honom om att man kan ifrågasätta att statsskulden har skenat i väg på ett så okontrollerat sätt som den faktiskt har gjort. Ett viktigt svar på detta är just det förhållandet att vi under 70- och 80-talet avsatte för litet pengar till sparande, för litet pengar till de välståndsskapande krafter som ligger i investeringar i samhället. Vi konsumerade för mycket, vi tog ut för mycket för vår dagliga konsumtion och vi undvek att se allvaret i detta. Effekten blev precis den som Arne Kjörnsberg här nämnde: Vi fick en galopperande statsskuld.

I det läge som vi nu har finns det inget annat att göra än att använda den som ett slags resultatutjämningspost i väntan på att de nya initiativ som regeringens har tagit börjar fungera och verka i samhället. Endast på det sättet kan vi rätta till ekonomin och få balans i den.

Anf. 74 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik:

Herr talman! Det stora övergripande problemet, herr Grauers, är att ni skrev programmet Ny start för Sverige mitt under brinnande högkonjunktur när hjulen snurrade så fort som de någonsin kunde. Sedan tillämpar ni det

programmet i den djupaste lågkonjunktur som vårt land har upplevt efter andra världskriget. Det är där problemet ligger. Samtidigt som världskonjunkturen går ner stramar ni åt extra mycket här hemma. Då hjälper det inte att sänka skatten för dem som kan sälja aktier eller för dem som sparar i privata pensionsförsäkringar. De är för få och kan därför inte bidra till att höja efterfrågan.

Vi har t.ex. en fabrik i Tibro som tillverkar möbler. På ett annat ställe ligger en butik, där folk skall handla möblerna. Men folk vågar inte köpa några möbler, därför att man tror att läget kan bli ännu värre nästa år. Då kan inte möbelfabriken i Tibro tillverka flera möbler. Krångligare än så är det faktiskt inte. Nationalekonomiska teorier i all ära, men detta är vad det handlar om. Det är därför som man i Sveriges möbelcentrum Tibro har en arbetslöshet på mellan 30 % och 40 %. Jag hade kunnat ta upp tvättmaskiner eller någonting annat som exempel. Nu råkade jag ta möbler, men detta är allmängiltigt. Ni har stramat åt för hårt. Därför blir människor arbetslösa, därför skenar underskottet i budgeten och därför stiger statsskulden.

Anf. 75 STIG GRAUERS (m) replik:

Herr talman! Jag kan avslöja för Arne Kjörnsberg att vi kände till vart utvecklingen var på väg, när vi skrev vårt program Ny start för Sverige. Vi försökte att upplysa om att Sverige var på väg åt fel håll, men Arne Kjörnsberg och hans partivänner ville inte höra på detta. I stället målade man upp en bild av att vi nu hade nått vändpunkten, att vi skulle gå vidare och att allt var ljust och bra. Så visade sig sedan inte vara fallet. Jag noterar med beklagande att vi hade rätt.

Arne Kjörnsberg beskrev en verklighet från Sjuhäradsbygden. Jag tvivlar inte alls på att den verklighetsbeskrivningen är riktig, men problemet är fortfarande att det tar tid att införa de instrument som behövs för att rätta till ekonomin i Sverige. Man skall komma ihåg att vi har förlorat ett par hundra tusen jobb på att svenska företag har etablerat tillverkning utomlands. Varför? Jo, de – precis som vi moderater – insåg att med den politik som då fördes i Sverige var det inte möjligt att ha en produktion här i landet. Dessa företag trodde på sina produkter och man beslutade sig för att förlägga produktionen i rätt land, där den var lönsam och där klimatet var lönsamt.

Andre vice talmannen anmälde att Arne Kjörnsberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 76 ROSE-MARIE FREBRAN (kds):

Herr talman! Under de närmaste åren kommer den höga och än så länge stigande arbetslösheten att vara det övergripande problemet i svensk ekonomi.

Socialdemokratiska företrädare har anklagat regeringspartierna för att ha orsakat den höga arbetslösheten eller åtminstone för att ha låtit den skjuta i höjden. Det finns enskilda socialdemokrater som t.o.m. har påstått att regeringen vill ha hög arbetslöshet. Självkritik och ödmjukhet däremot lyser helt och hållet med sin frånvaro.

Ändå vet vi att det var 1989/90 som alla kurvor började peka åt fel håll i

svensk ekonomi – långt innan den nuvarande regeringen tillträdde. Och när arbetslösheten steg 1990 satte den socialdemokratiska regeringen inte in åtgärder. I slutet av 1990 krävde Villy Bergström, chef för Fackföreningsrörelsens institut för ekonomisk forskning, att regeringen skulle satsa på arbetsmarknadspolitiska åtgärder för att dämpa effekterna av lågkonjunkturen. I november 1990 sade Villy Bergström: "Det är tragiskt att socialdemokraterna överger den fulla sysselsättningspolitiken och går in för öppen arbetslöshet."

När det på våren var 14 000–15 000 varsel per månad var Allan Larsson njugg mot AMS. Och man borde ha stimulerat efterfrågan 1991, därför att sedan skulle det vara för sent. Men så skedde inte. Vi minns i stället Allan Larssons berömda vändpunkt i valrörelsen 1991.

Expertgruppen för arbetsmarknadspolitiska utvärderingsstudier (EFA) bekräftar den här bilden i betänkandet Politik mot arbetslöshet (SOU 1993:43). Expertgruppen skriver: "När arbetslösheten i Sverige steg från en mycket låg nivå andra halvåret 1990 ökade inte antalet personer i åtgärder. Inte heller under 1991 ökade de arbetsmarknadspolitiska insatserna i sådan utsträckning att en kraftig uppgång i arbetslösheten undveks. Perioden 1990/91 kan därför ur svensk arbetsmarknadspolitisk synpunkt karaktäriseras som att åtgärderna sattes in sent och i begränsad omfattning."

I dag säger Villy Bergström att socialdemokraterna kommer att få skörda den politik de själva initierat, om de kommer till makten 1994.

Det s-regeringen borde ha gjort 1990/91 tvingades den tillträdande fyrapartiregeringen att göra i ett ogynnsammare läge. Men det fanns inget val. Den öppna arbetslösheten kunde inte få fortsätta att rasa i höjden utan att man satte in kraftfulla arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Regeringen har utnyttjat arbetsmarknadspolitiken maximalt i kampen mot arbetslöshetens gissel.

Herr talman! Budgetunderskottet är nu så stort att det är omöjligt att tänka sig stimulanser via ytterligare underbalanseringar. Vi kan helt enkelt inte riskera räntehöjningar och fortsatt försvagad krona. Det vore ett risktagande av oförsvarligt mått. Dagens situation är så olik allt vi tidigare har erfarenhet av att ett användande av keynesianska instrument vore ett dumdristiskt experiment.

Att saneringsprogrammet för statens finanser måste genomföras står i dag klarar än någonsin. Om det är *något* som skapar oro bland ekonomins aktörer, är det statens budgetunderskott och upplåningsbehov. Det är viktigt att det står klart – bortom alla tvivel – att ambitionerna inte kommer att sänkas när det gäller ansträngningarna att få ordning på statens finanser.

Alla bedömare är i dagsläget överens om att Sverige nu går in i en tillväxtfas. I det läget borde alla goda krafter i samverkan sträva åt samma håll. Förra veckans partiledardebatt här i kammaren pekade tyvärr i en annan riktning. Socialdemokraternas partiledare stängde dörrarna till samverkan. Dagen efter beskyllde Dagens Industris ledarskribent riksdagen för att missa chansen att ta ledningen i en konstruktiv debatt. Grälsjukan vilade tung över parlamentet. Och då hade vi ändå alla fått en blomsterhälsning från Handelstjänstemannaförbundet med en förhoppning om att det här året skall komma att präglas av samförstånd i stället för konfrontation.

Störningar i det politiska läget skapar oro inom ekonomin. Det är därför

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

som överorden och retoriken borde få stå tillbaka för en konstruktiv diskussion om den nödvändiga politiken. Förra hösten ledde en yttre fiendes attack på vår valuta till gemensamma tag. Budgetunderskottets och arbetslöshetens storlek borde i dag var tillräcklig anledning för nya gemensamma tag. Jag är övertygad om att det skulle hälsas på samma positiva sätt av svenska folket som för ett år sedan.

Herr talman! Ingen regering kan skapa riktiga jobb. Men varje regering har ansvar för att skapa förutsättningar för riktiga jobb. Det är denna uppgift som nu måste få högsta prioritet i regeringens och riksdagens arbete det närmaste året.

Anf. 77 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik:

Herr talman! Rose-Marie Frebran, för två år sedan var den öppna arbetslösheten 2,5 %. Nu är den 10 %. Under dessa två år har vi haft en borgerlig regering. Regeringsunderlaget består till en del av Rose-Marie Frebran. Skyll inte på mig! Det är ni som har ansvaret.

I kompletteringspropositionen i våras skrev finansministern – under förutsättning att ni får fortsätta att driva er ekonomiska politik – att om fem år, dvs. år 1998, skall 11 % stå utanför arbetsmarknaden. Det är inte jag som påstår detta, utan det är ni. Det är finansministern som påstår detta, och nu kommer ni och ber om att vi skall stödja en sådan politik.

Hälsningen från HTF handlar om att vi skall försöka hitta konstruktiva lösningar vad gäller arbetsrätten. För ett år sedan, när vi förhandlade om krispaketen, var vi överens om att dessa frågor skulle hanteras i förtroendefull anda. Vad skedde? Jo, regeringen hade kräfskiva, eller vad det var för sorts skiva, på Harpsund. Sedan gick man ut med ett pressmeddelande, där man utan att ha resonerat med oss socialdemokrater talade om hur det skulle vara. Ni är inte så pass mycket kvinnor och karlar att ni ens kan stå för underskrivna överenskommelser. Sedan kommer ni och säger: Vi hoppas att frågorna skall hanteras i förtroendefull anda. Ni begär faktiskt litet väl mycket.

Att det skall vara bortom varje tvivel hur budgetunderskottet skall hanteras, är inte särskilt trovärdigt, när ni veckan innan ger ungefär 600 miljoner kronor som en skänk från ovan till nuvarande aktieägare i ABB, Astra och Procordia. Begär inte att vi skall ställa upp på en politik som innebär att man skall skänka pengar till redan förmöget folk! Ni kommer aldrig att få oss att ställa upp på det.

Anf. 78 ROSE-MARIE FREBRAN (kds) replik:

Herr talman! Jag vill börja med att kommentera det sistnämnda, aktieskatten. Som jag sade har varje regering ett ansvar för att skapa förutsättningar för jobb. De skattepengar som tas in på aktier skapar inga jobb, men de pengar som kvarstår i näringslivet kan investeras. Man kan satsa eget kapital, och på det sättet skapa nya jobb. De förändringar som nu på olika sätt genomförs är till för att skapa bättre förutsättningar för företagen.

Trovärdigheten när det gäller det socialdemokratiska alternativet finns inte ens hos alla inom det egna ledet. Jag vill gärna återge vad SSU-ordföranden Karl-Petter Thorwaldsson skrev i DN: Självfallet går det inte att regera landet utifrån Socialdemokraternas budgetalternativ, som bygger på odefi-

nierade besparingar men rejäla skattehöjningar både för privatpersoner och företag.

Villy Bergström, som jag tidigare hänvisade till, underkänner också den socialdemokratiska skuggbudgeten. Det går inte att ta landet ur krisen på ett oansvarigt sätt. Han har ändå den tilltron till Socialdemokraterna att de, om de kommer tillbaka i regeringsställning, inte kommer att driva en sådan politik, utan att de då kommer att föra en stram budgetpolitik. Som sagt, om olyckan skulle vara framme, får man verkligen hoppas att det blir på det sättet.

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

Anf. 79 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik:

Herr talman! Först en praktisk fråga. Det kan förefalla oartigt att resa sig upp och gå omkring här i kammaren, men det är en förutsättning för att jag skall höra vad meddebattörerna säger. Det var därför som jag gick fram här. Annars skulle jag tvingas att vara oartig och svara på något helt annat än vad min ärade meddebattör tar upp.

Rose-Marie Frebran säger att en regering har ansvar för att skapa jobb, och att man inte skapar några jobb genom att ta in skatter på aktievinster.

Rose-Marie Frebran, att ge en skänk från ovan på 30 miljarder kronor, vilket motsvarar tre fjärdedelar av statsbidraget till kommunerna, till dem som redan är aktieägare skapar inga jobb. Låt då pengarna i stället vara kvar i näringslivet för att dessa jobb skall kunna skapas! Ställ krav på företagen! Ni bara delar ut pengarna. De som redan nu äger aktier i Procordia, Astra och ABB, ger ni drygt 600 miljoner kronor. Detta är en del av de 30 miljarder kronorna som ni skall sprida ut över landets aktieägare. Sedan rear ni landets gemensamma egendomar. Om man hade fått köpa aktier för 10 000 kronor i Celsius den 3 juni, hade man den första börsdagen därefter, den 12 juni, kunnat sälja dem för 14 400 kronor. Då hade man tjänat 4 400 kronor på nio dagar utan att göra ett skapandes grand. Detta är regeringens sätt att gödsla de redan rika.

Anf. 80 ROSE-MARIE FREBRAN (kds) replik:

Herr talman! Jag vill gå in på den principiella frågan när det gäller aktiebeskattningen. Vi har i dag en dubbelbeskattning. Jag vill fråga Arne Kjörnsberg beträffande den principen: Vill Socialdemokraterna ha kvar dubbelbeskattningen? Tänker Socialdemokraterna riva upp ett beslut om att ta bort dubbelbeskattningen?

Andre vice talmannen anmälde att Arne Kjörnsberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 81 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Herr talman! Rose-Marie Frebran talar inkännande om arbetslöshetens gissel och om behovet av nya jobb. Men jag undrar hur dessa nya jobb skall se ut. Man kan tänka sig den fråga som kds har drivit väldigt hårt, nämligen frågan om vårdnadsbidragen. På vilket sätt skapar de nya jobb? Vad jag har förstått har kds tidigare talat om en neddragning av antalet anställda – man skall kunna avskeda ytterligare personer inom kommuner och landsting –

som ett tänkbart sätt att finansiera reformen. På vad sätt skapar detta nya jobb? Är det möjligheten för rika familjer att ha anställda pigor i hushållet som skapar dessa jobb? Jag tror i så fall att det finns betydligt bättre vägar att skapa nya jobb.

Jag vill också ställa en direkt fråga till Rose-Marie Frebran, eftersom jag efter mitt anförande inte fick svar från någon regeringsrepresentant. Men inom kds är man ju normalt sett mycket intresserad av kyrkliga förhållanden. Har Rose-Marie Frebran möjligen tagit del av det biskopsbrev som jag nämnde? Har Rose-Marie Frebran några åsikter om behovet av att genomföra en social och ekonomisk rättvisa i den internationella ekonomin samt också i Sverige, eller är detta inte något av intresse för en kds-politiker?

Anf. 82 ROSE-MARIE FREBRAN (kds) replik:

Herr talman! Vi kristdemokrater har inte föreslagit vårdnadslön och inte heller varit med om att arbeta fram regeringens förslag om vårdnadsbidrag i syfte att skapa nya jobb i Sverige. Vårdnadsbidraget har vi arbetat fram för att skapa större valfrihet för småbarnsföräldrar, för att skapa större rättvisa mellan olika småbarnsfamiljer, exempelvis mellan dem som i dag är heltidsarbetande där båda föräldrarna uppbär mycket stora offentliga subventioner för barnomsorgen och dem som själva – de är många – står för sin barnomsorg och via sina löner betalar skatter men inte får något tillbaka. Det är rimligt att skapa denna större rättvisa. Den har inte med jobben att göra. Vi har aldrig någonsin sagt något om att man här skall kunna dra ner på personal.

Jag sade själv här i kammaren i våras vid den kommunalekonomiska debatten att de 4,2 miljarderna som kommuner och landsting får nästa år bör användas till att senarelägga uppsägningar av övertalig personal eller tidigareläggning av investeringar som skapar goda förutsättningar.

När det gäller biskopsbrevet har jag inte tagit del av detta. Det är inte något som har kommit till oss i egenskap av riksdagsledamöter. Jag vet inte hur biskopsbrevet har spridits. Jag har bara läst om att detta brev finns, men jag känner inte till dess innehåll. Jag skulle mycket gärna vilja ta del av brevet, och antar att det går att få tag i det. Men jag kan alltså inte nu reagera på innehållet.

Anf. 83 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Herr talman! Effekten av vårdnadsbidraget lär för många familjer bli en fördyring, eftersom vissa familjer kommer att få en betydligt dyrare barnomsorg. Om man är ensamstående har man över huvud taget inte möjlighet att utnyttja systemet. Därför tvivlar jag på att bidraget ens har en rättvisande funktion.

Däremot är det klart att kds i ett tidigt skede talade om finansieringen. Den skulle inte ske genom att man aktivt avskedade personer, men man skulle kunna klara kostnaden genom att familjernas behov och intresse av kommunal barnomsorg skulle minska och åstadkomma ett "naturligt" bortfall av personal. Kds måste tydligt ange hur man skall finansiera vårdnadsbidraget. Väldigt få av oss andra här har sett de fördelar som Rose-Marie Frebran talade om.

Nej, Rose-Marie Frebran, biskopsbrevet har inte spritts av sig självt. Där-
emot går det utmärkt att ta kontakt med Svenska kyrkan och Årkebiskop-
sämbetet i Uppsala. Om kds-gruppen här i riksdagen har svårt att ordna den
saken, hjälper jag väldigt gärna till. Jag kan även förse regeringen med ett
exemplar. Svenska kyrkans dokument om rika och fattiga och om rättfärdig-
het och moral i global ekonomi är väl tillämpligt när det gäller att åstad-
komma social och ekonomisk rättvisa i vårt land. Jag utgick från att detta
dokument var väl känt av ledande borgerliga politiker.

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

Anf. 84 ROSE-MARIE FREBRAN (kds) replik:

Herr talman! Eva Zetterberg talade om ett eventuellt naturligt bortfall av
barnomsorgspersonal genom införandet av vårdnadsbidraget. Detta kan
man inte säga med absolut säkerhet. Det blir familjerna som får avgöra.
Minskar behovet av kommunal barnomsorg, måste man naturligtvis slimsa
sin organisation.

Varför finns då den kommunala barnomsorgen? Jo, för föräldrarnas och
barnens skull. Den finns inte för att skapa kommunal sysselsättning. Alltså
är den inte någonting som vi skall bestämma. Den kommunala barnomsor-
gen finns till såsom en service åt föräldrarna. Det är de som skall avgöra.

Visst måste vi finansiera införandet av vårdnadsbidraget i initialskedet.
Men det beslutet fattar vi tillsammans med de andra regeringspartierna. Det
är i regeringen som diskussionen nu förs. Vi måste tillsammans komma fram
till hur vi skall göra. Det är ingen mening med att jag står här och säger hur
jag tycker att bidraget skall finansieras. De fyra regeringspartierna håller på
att resonera sig samman om detta och kommer att presentera ett förslag till
finansiering. De kommer inte att lägga fram ett ofinansierat förslag om vård-
nadsbidrag. Bidraget kommer inte att leda till en fördyring för någon familj.
För de familjer som inte använder vårdnadsbidraget till egenvård utan köper
heltidsbarnomsorg av t.ex. kommunen skall resultatet självklart bli plus mi-
nus noll, dock inte om det är fråga om deltid.

Andre vice talmannen anmälde att Eva Zetterberg anhållit att till proto-
kollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 85 SONIA KARLSSON (s):

Herr talman! Vid den allmänpolitiska debatten i oktober 1991 befarade
jag, med hänvisning till den ekonomiska politik som redovisades i regerings-
förklaringen att "det var uppenbart att det var löntagarna som skulle få bära
bördorna och att de som hade det bäst skulle få skattelättnader".

Nu har vi facit för dessa två år och kan konstatera att orättvisan blir allt
tydligare. Det mest anmärkningsvärda är att regeringen har dubbla budget-
budskap.

Regeringen hävdar att det för att sanera landets ekonomi är nödvändigt
att göra besparingar som går ut över gamla, arbetslösa och sjuka. Från den
1 juli i år får en vanlig löntagare som är arbetslös mellan 1 000 och 1 400 kr
mindre i månaden i ersättning. De högavlönade, som har från 190 000 upp
till flera miljoner kronor i lön kommer från den 1 januari 1994 att få bidra
med endast 148 kr i månaden i höjd inkomstskatt.

Höginkomsttagare och förmögenhetsägare har fått sänkta skatter. Senast måndagen den 4 oktober lade regeringen fram förslag om sänkt skatt på aktievinster. Förslaget saknar fullgod finansiering. Detta förslag samt förslaget om att kvitta förluster i firma mot löneinkomster inbjuder dessutom till skatteplanering. Det blir med andra ord lättare att fuska.

Trots att staten har fått minskade kostnader för räntebidragen på grund av lägre ränta, hävdar regeringen att bostadssubventionerna måste sänkas med tre miljarder kronor för att sanera ekonomin. Staten får lägre kostnader, men hyresgästerna får högre. Samtidigt säger samma regering att man skall införa ett vårdnadsbidrag till en kostnad av drygt två miljarder kronor. Bidraget är inte finansierat. T.o.m. Dagens Nyheter hade i måndags upptäckt att vårdnadsbidraget gynnar högavlönade men missgynnar lågavlönade och ensamstående.

Man kan fråga: Vilken är logiken i regeringens ekonomiska politik? Det är givet att en rekordstor arbetslöshet, ett budgetunderskott på ca 217 miljarder kronor, en statsskuld på 1 000 miljarder kronor samt minskad tillväxt kräver åtgärder. Det kräver också snabba åtgärder. Men det måste finnas en fördelningspolitisk rättvisa i de åtgärder som föreslås och beslutas.

Vi socialdemokrater är mycket kritiska mot den politik som förs. Vår politik innebär en kraftfull satsning på sysselsättningen och ekonomin. Kampen mot arbetslösheten måste sättas främst. Investeringarna måste öka rejält. Tillväxten måste stimuleras. Nya jobb måste tillskapas i näringslivet inom alla sektorer. När vi nu har börjat få i gång hjulen, måste dessutom budgetunderskottet minska för att vi skall kunna försvara och bevara välfärden. Som rättvis åtgärd krävs att också höginkomsttagarna bär sin del av bördan. Därför har vi i motioner lagt fram förslag om höjning av skatten för höginkomsttagare.

Vi har under förra riksmötet framlagt förslag på alla de områden som jag här har räknat upp, men den borgerliga majoriteten har röstat ner förslagen. Dessa våra förslag har fått ett ökat stöd bland ekonomerna. Nu senast vid Studieförbundet Näringsliv och Samhälles konferens i Stockholm den 11 oktober om det ekonomiska läget hävdades att det behövs snabba åtgärder för att undvika en fördjupning av depressionen i Sverige. Räntorna behöver sänkas. Utbudet i ekonomin behöver förbättras, och efterfrågan måste stimuleras. Det är bara regeringen som framhärdar med sin åtstramningspolitik och hoppas att exportindustrin skall bli den räddande plankan.

På grund av den sänkta kronkursen gynnas givetvis exportindustrin. Men det löser inte det stora problemet med arbetslösheten och ekonomin, eftersom den inhemska marknaden bromsas. Nedgången fortsätter i bl.a. byggsektorn och den kommunala sektorn, och arbetslösheten kommer t.o.m. att öka.

Vi kan nu se resultatet av två års regeringspolitik. Ekonomin är i en mycket svår obalans, och regeringen bör därför dra konsekvenserna av sitt handlande och lägga om ekonomin i den riktning som vi socialdemokrater föreslår. Allt fler ekonomer instämmer i våra förslag. Det är hög tid att även regeringsföreträdarna gör det.

Herr talman! Någon, jag säger inte vem, har träffande sagt: "En demokratisk stat är ett land där var och en har rätt att säga sin mening. Men där ingen är tvungen att höra på." Blickar jag ut över kammaren, finner jag att flertalet riksdagsledamöter tydligt uppfattar demokratin på detta sätt.

Den 23–30 september besökte kulturutskottet Grekland, bl.a. det ryktbara Apollontemplet i Delfi. Jag passade naturligtvis på att fråga det i dimmor insvepta oraklet hur vi i Sverige skall komma till rätta med vårt stora budgetunderskott. Något klart besked hade jag inte väntat mig. Svaret blev: "Lång natts färd mot kall gryning."

Tyvärr har nationalekonomerna en del av skulden till vårt växande underskott. Under 1970-talet hävdade en rad kända ekonomer, bl.a. Erik Lundberg och Assar Lindbeck, att de som var oroade över budgetunderskottet bara var trista kamrerare och bokhållare. Under en debatt på Nationalekonomiska Föreningen förklarade Assar Lindbeck:

"Att se på budgetunderskottets storlek istället för det samhällsekonomiska läget när man tar ställning till finanspolitiken är som när en berusad person går fram till en termometer och finner att den visar 24 grader och utropar: "Å fan är det redan midnatt!"' (enligt Björn Elmbrant: Så föll den svenska modellen, s. 35).

En ledande politiker som då tog nationalekonomernas ord på allvar var ingen mindre än Gösta Bohman, som vanligtvis är mycket kritisk mot ekonomer, inte minst mot mig. I moderaternas partimotion 1976 sades om budgetsaldo att det var ett "dåligt och skäligen ointressant" mått på hur ekonomin fungerade. Och i en intervju 1978 förklarade Bohman att underskotten inte var någon avgörande fråga för framtiden (enligt Björn Elmbrant, s. 43). Men efter 1979 års val förklarade Bohman offentligt att budgetunderskottet var ett bekymmer.

Om ett lands budgetunderskott har stor eller liten betydelse beror givetvis på hur underskottet har uppstått och på ett lands ekonomiska situation. Har sålunda ett land samtidigt en stor statsskuld, betyder ju varje underskott att denna skuld fortsätter att växa.

Sverige har i dag det största budgetunderskottet och den största statsskulden per invånare i västvärlden. Därför förvånar det hur lätt finansministern tycks ta på detta problem. Vid varje framlagd budgetprognos påstår hon att läget är under kontroll, oavsett hur felslagna prognoser som tidigare levererats. Det innebär ofrånkomligen, som Harry Schein påpekade i sin krönika i DN i måndags, att orden ges en ny och ofta motsatt innebörd, precis som i Orwells berömda bok "1984".

Det vore intressant att veta om finansministern även i efterhand anser att hon haft läget under kontroll. Då är det fråga om en ny betydelse av begreppet kontroll.

Vår statsfinansiella situation är självklart utomordentligt allvarig. Nu pekar prognoserna på att statsbudgetens underskott fortsätter att stiga. Och även om budgetunderskottet skulle sjunka budgetåret 1994/95, fortsätter statsskulden att växa. Det kommer den att göra så länge vi har ett budgetunderskott. Det betyder att statsskulden om ett par år är över 2 000 miljarder kronor och kommer att växa ännu mer innan vi har fått balans.

Mot den bakgrunden är det en illusion att tro att räntorna skall nämnvärt sjunka. Räntorna sjunker inte bara därför att många kräver det. Snarare väntar en uppgång allteftersom statens upplåningsbehov ökar.

Finansministern, liksom riksbankschefen, påstår att kronan är undervärderad. Men kronan är varken undervärderad eller övervärderad. Den är *värderad* av marknaden – just till den kurs som den har i dag.

Naturligtvis kan varje människa, således även en finansminister, *tycka* att kronan är undervärderad. Men det bryr sig inte marknaden om. Vad marknaden bryr sig om är vårt jättestora budgetunderskott och vår enorma stats-skuld, att Internationella valutafonden sagt att besparingarna i statsbudgeten bör uppgå till minst 20 miljarder kronor per år och inte 10 miljarder kronor, som är regeringens linje.

Nu hävdar en del ekonomer att vi inte lever över våra tillgångar. Och det är klart att vi inte gör när vi har en arbetslöshet på över en halv miljon människor. Men det allvarliga är att vi har gjort det. Därför har vi en stor stats-skuld, som inte motsvaras av en lika stor ökning på tillgångssidan.

Jag har ett förslag till besparing: Dra in flerbarnstillägget! Tillägget kostar 1,3 miljarder kronor per år, men det finns ingen anledning att i dag ha kvar detta tillägg. Det kom till 1982, när nativiteten var låg, och kostade då blott 125 miljoner kronor.

I dag erhåller en fembarnsfamilj 72 000 kronor per år skattefritt i barnbidrag, vilket motsvarar en inkomst på 144 000 kronor vid en marginalskatt om 50 %.

Under senare år har så många barn fötts att vi har ett reproduktionstal på 2,1, vilket krävs för att uppnå en konstant befolkning.

Kostnadsmässigt finns ingen anledning att öka barnbidraget när barnantalet ökar, eftersom den genomsnittliga kostnaden per barn blir lägre när barnantalet ökar.

I dag – det vet också herr talmannen – fyller finansministern 50 år och firas på annat håll. Självt började jag mina studier i nationalekonomi för 50 år sedan. Så även för mig är det en högtidsdag, trots att ingen i regeringen, efter alla dessa mina år av studier i nationalekonomi, lyssnar på vad jag säger, inte ens när jag redan i januari förra året föreslog att den svenska kronan borde flyta.

Men när, herr talman, i mänsklighetens historia fick förnuftet råda över prestigen? – Sällan, varför jag härmed slutar mitt utmätta 6-minutersanförande.

Anf. 87 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Låt mig i denna till bristningsgränsen fyllda kammare uttala att det var ett nöje att lyssna till herr Hegeland. Jag tycker att hans anförande borde ha kommit först i dagens debatt, inte sist. Då hade vi vunnit mycket av spänst och fräschör i vår diskussion i dag.

Jag tycker med anledning av de båda jubileerna, herr Hegelands 50 år inom nationalekonomins område och fru Wubbles 50-åriga levnadslängd, att Hugo Hegeland skulle ge sitt anförande till henne att läsa. Jag är övertygad om att herr Hegeland liksom jag kommer att få det fantastiska tillmålet "en av Sveriges uslaste politiker" med kommentaren "det är tur att han inte har

något inflytande på politiken". Men det får andra stå för. Mitt omdöme är i stället att herr Hegeland är en charmant och begåvad politiker, mycket intressant att höra.

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Miljöpolitik

Anf. 88 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik:

Herr talman! Herr Hegeland var ledsen för att man från regeringshåll inte lyssnar på honom. Jag förstår att det är en tröst som inte är särskilt mycket värd, men herr Hegeland: Jag lyssnar!

Jag hoppas att resan till Grekland var lärorik, men inte behövde herr Hegeland åka till Grekland och lyssna på orakel för att få reda på att budgetunderskott är livsfarliga. Det har bl.a. jag påpekat. Jag förstår att herr Hegeland inte bryr sig om det, men även min företrädare – om jag får skryta litet grand – Gunnar Sträng, som representerade Södra Älvsborg i 39 år, har påpekat det. Det har säkerligen också herr Hegeland hört.

Gunnar Sträng såg till att han, om han skulle betala ut 1 kr, hade inkomster motsvarande 1:02 kr. Om den nuvarande finansministern, som säger att Gunnar Sträng tillhör de överskattade finansministrarna, skall betala ut 1 kr, tar hon in 60 öre. 40 öre springer hon ut och lånar någonstans. Det är skillnad på finansministrar och finansministrar.

Anf. 89 HUGO HEGELAND (m) replik:

Herr talman! Om jag hade vetat att Arne Kjörnsberg hade svaret på hur budgetunderskottet skall nedbringas till noll, hade jag inte rest till Grekland. Men nu reste vi inte till Grekland enbart för det. Dessutom är det inte lika roligt att fråga någon som är så öppenhjärtig som Arne Kjörnsberg som att fråga oraklet där nere, alltid insvept i dimmor. Sierskan kallades för övrigt Pythia.

Det är mycket riktigt att Gunnar Sträng sade att han ville ha budgetbalans, vilket han kritiserades för av ekonomerna. Jag sade också att ekonomerna har gjort ett misstag, så om detta är vi helt eniga. Jag var rädd för att Arne Kjörnsberg plötsligt skulle ha ställt sig upp och instämt helt i mitt anförande – då hade jag väl åkt ut ur partiet.

Jag får också tacka för det som Ian Wachtmeister sade, trots att jag inte uppfattade någonting.

Anf. 90 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik:

Herr talman! Jag vill bara deklarera att jag inte instämmer helt i herr Hegelands anförande.

Anf. 91 HUGO HEGELAND (m) replik:

Herr talman! Jag tackar för dessa tröstens ord.

Miljöpolitik

Anf. 92 MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! I undersökning efter undersökning har det belagts att miljön är bland de frågor som människor tycker är allra viktigast i Sverige. Och den insikten är glädjande, eftersom vi står på randen av en global katastrof, en

katastrof som vi kan undvika bara genom att handla – nu, i Sverige och i andra länder. Och vi i Sverige har traditioner att värna.

För inte så länge sedan räknades nationen Sverige som ett av föregångsländerna på miljöområdet. Enligt World Watch Institutes senaste årsrapport intar vi emellertid inte längre denna tätposition. Är inte det konstigt, herr miljöminister?

Efter valet fick vi ju en regering där Centern sade sig vara det nya miljöpartiet. Det skulle skapas trendbrott och systemskifte i miljöpolitiken, och förorenarens betalningsansvar tas på allvar. Livets verkliga kretslopp skulle genomföras.

En regering med ett Folkparti som sade sig vara naturens största vän, de gröna värdenas försvarare. Nu skulle både långbensgroda och vitryggig hackspett få sitt berättigade värn.

En regering med ett nytt parti, kds, som var obesudlat av tidigare ställningstaganden och därför försökte tävla med Centern om vem som egentligen var mest miljöparti.

En regering med Moderata samlingspartiet, som inte lät som ett miljöparti precis men ändå krävde höjd koldioxidskatt till 46 öre per kilo koldioxid.

Herr talman! Denna konstellation borde väl vara den yttersta garanten för att bibehålla – ja, t.o.m. stärka – Sveriges miljöposition i världen. Men hur har det blivit? Vad har sedan hänt?

Hur kommer det sig att denna enligt egen utsago mest kompetenta regering, med så höga ambitioner, har flyttat Sverige från tätpositionen i den internationella rangordningen när det gäller miljöteknikutveckling?

Centerns systemskifte blev ett namnskifte, från omställningsplaner till kretslopp. Och kretsloppet i sig reducerades till insamlingsmål för plåtburkar och producentansvar för förpackningar och papper.

Jordbrukets kretslopp blev det inte mycket av. Nya subventioner och allt större kostnader för statskassan, samtidigt som omställningen till ett mera miljöanpassat jordbruk har motarbetats. Borttagna avgifter på handelsgödsel och bekämpningsmedel medför allt mindre kostnadsansvar för miljön inom jordbrukssektorn.

Av Folkpartiets gröna linje ser vi ingenting. Ni har medverkat i förändringen av jordbrukspolitiken, och ni har också medverkat till avregleringen av skogsbruket. Ni har svikit era ideal. Propositionen om den biologiska mångfalden, som vi möjligen får presenterad här sedan, har vi väntat på länge. Den har dröjt. Den borde vara Folkpartiets flaggskepp. Men jag förstår att oenigheten har varit stor.

Mitt i allt det här står kds och vill så väl. Men i slutändan röstar ni ändå för alla dessa dåliga eller undermåliga miljöförslag. Sänkningen av dieselskatten med 5 öre är ett sådant exempel. Skatten för diesel miljöklass 1 hamnade t.o.m. under EG:s miniminivå.

Kds talar med kluven tunga. Dan Ericsson i Kolmården, politikens moraliska anseende stärks inte precis genom sådana som er här i riksdagen. Det gäller både på miljöområdet och också t.ex. på sjukvårdens område.

Herr talman! Regeringens vinnare i miljöpolitiken är Moderaterna. Visserligen kunde inte Moderaterna hålla löftet om en höjning av koldioxidskatten utan sänkte den i stället, tvärtom mot vallöftet. Men i övrigt har Mo-

deraterna lyckats få samtliga andra regeringspartier att backa från sina ambitioner, och jag tycker att det är duktigt gjort.

Herr talman! Vad Sverige behöver nu mitt i lågkonjunkturen är en offensiv satsning på miljövård, en utveckling av lagstiftningen och de ekonomiska styrmedlen. Trots att samtliga regeringspartier i valrörelsen sade det här och förde fram det som sina vallöften – och den ambitionen upprepades i de första regeringsdeklarationerna – har nästan ingenting hänt.

Till skillnad från regeringen är vi beredda att utveckla de ekonomiska styrmedlen. Vi har lagt fram förslag om det i riksdagen, men majoriteten har röstat emot. Vi kommer att fortsätta att driva de här frågorna, med en kombination av lagstiftning, ekonomiska styrmedel, information och forskning samt frivilliga överenskommelser.

Jag undrar vad regeringen egentligen vill med sin miljöpolitik. För mig är miljöfrågorna inte bara ett partitaktiskt käbbel, därför att de handlar om vår egen livsmiljö och framtidens livskvalitet. Här krävs samarbete över parti-gränserna och över blockgränsen på ett konstruktivt sätt. Det har vi sett alldeles för litet av i regeringen, och det är kanske inte så konstigt, med fyra så disparata regeringspartier, där Moderaterna alltid drar det längsta strået, trots att miljöministären, märke C, är fördubblad.

Anf. 93 MAX MONTALVO (nyd):

Herr talman! Miljöpolitik är till väsentliga delar långsiktig politik, där det gäller att komma till rätta med industrialismens och slit- och slängsamhällets avigsidor på miljöområdet. Miljöproblemet är också ett globalt problem på många områden, vilket man ibland glömmer i den svenska miljödebatten.

Vi i Ny demokrati är för en långsiktig, målinriktad miljöpolitik, där folket är med på noterna och där miljöpolitiken går att genomföra i samklang med den ekonomiska verkligheten.

Den globala miljöpolitikens mål skapas på konferenser likt den i Rio, där man kom fram till Agenda 21. Agenda 21 som dokument har ett bra innehåll i stort, men man kan fråga sig om dessa konferenser ger någon förbättrad miljö i förlängningen. Ser man på resultatet av de cirka 140 miljökonferenser som hållits tidigare, är resultatet magert.

En del förespråkar lägre nivåer på kraven, så att alla kan efterleva kraven. Något bör göras så att det blir globalt resultat, det är alla med om. Hur man skall nå dit kan vi kanske diskutera.

Det alla minns från Riokonferensen var att USA ej gick med på vissa begränsningar av koldioxidutsläppen, vilket egentligen är ärligt av dem att säga ifrån. Vår miljöminister Olof Johansson kritiserade detta. Miljöministern talar med kluven tunga, enligt min åsikt, för veckan före Riokonferensen gav miljöminister Olof Johansson oljekraftverket i Stenungsund klartecken att starta upp. Det kraftverket släpper ut 1 – 5 miljoner årston koldioxid, vilket betyder att Sverige ökar sitt koldioxidutsläpp med upp till 10 %.

I EG-perspektiv bör vi sträva efter att ha samma riktlinjer, så att vår konkurrenskraft ej försämras på vår största marknad. Vi anser att genom att vara med och påverka med vår erfarenhet kan vi hjälpa till med att förbättra miljön inte bara i dagens EG-område utan också förbättra vår egen miljö.

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Miljöpolitik

Vi vet ju att i dag kommer 80–85 % av vatten- och luftföroreningar från andra länder till Sverige.

Detta faktum för mig in på vårt krav att sätta till resurser för att hjälpa staterna på andra sidan Östersjön att komma till rätta med gamla misstag.

I Sverige bör vi sätta upp långsiktiga miljömål, så att företagen och forskarna får en realistisk chans att åtgärda inför nya normer. Vi anser att man skall vara försiktig i användandet av miljöavgifter och miljöskatter, även om de ibland kan vara bra som styrmedel, för utan tillväxt i företagen blir det svårt att få resurser för miljöförbättrande åtgärder.

Miljöavgifter som företeelse har egentligen formen av en handel med avlatsbrev, där man kan köpa sig fri från sin miljöförstöring. I alla fall får jag den tanken när Naturvårdsverket säger att det kommer in cirka 15 miljarder i form av miljöavgifter och miljöskatter och går ut 2,5 miljarder tillbaka till miljöåtgärder.

Så över till problemet med Öresundsbron. Vi anser att man omedelbart bör sätta i gång att bygga den. Nu är det billigt att bygga, och den svenska exporten och turistnäringen behöver bron så fort som möjligt.

Här är det Centern som är proppen, av miljöskäl. Vi anser inte att politiker skall lägga sig i hur bron skall byggas, men bland alla de cirka 20 alternativen finns ett förslag av konsortiet som heter C10S som så gott som eliminerar frågan om brist på saltvatteninflöde m.m.

Det är förvisso något dyrare. Men med tanke på den försening Centrerns handlande åstadkommer och de kostnader den för med sig är det tveksamt om det är försvarbart att vänta.

Om Socialdemokraterna hade varit litet mer miljömedvetna i uppgörelsen med danskarna hade de inte gått med på en sänktunnel, eftersom en sådan kräver en hel del muddring med marinekologiska nackdelar som följd. Det hade varit bättre med en borrad tunnel. Om man valt en sådan hade också svenska företag kunnat vara med och lägga anbud på att bygga tunneln. Nu är det bara danskarna som har möjlighet att bygga den. Det är en annan bieffekt av det hela.

Det sägs i debatten att bilavgaserna är ett stort miljöproblem. I Sverige har vi 8,7 bilar per kvadratkilometer. Med anledning av trafikuskottets resa till Tyskland väljer jag att jämföra med förhållandena i Tyskland. Där har man 110,9 bilar per kvadratkilometer.

Jag frågade en förbundsrepresentant, Dr Norbert Rieder, hur man ser på problemet. Han svarade att man inte ser det som något större problem, eftersom 50 % av bilarna redan nu har katalysator. Ca 40 % av våra bilar har katalysator.

Med detta inlägg vill jag inte säga att bilavgaserna *inte* är ett problem, men det bör tonas ned till realistiska proportioner. Det gäller att föra en långsiktig politik, där man tar fram idéer om hur man skall lösa problemen i stället för att bara prata om dem.

Anf. 94 JAN JENNEHAG (v):

Herr talman! Regeringsdeklarationer är ofta intressanta dokument. De är kanske inte intressanta så mycket för sina litterära kvaliteter – de utgör inte direkt några finstämda exempel på nutida svensk prosa – men de brukar åt-

minstone vara omsorgsfullt utformade. Någon har tänkt efter, och man har förmodligen pratat med varandra och haft förhandlingar om formuleringar.

Det är ofta intressant att titta i gamla regeringsförklaringar och se hur det blev. Jag skall inte göra det nu. Jag skall titta i den senaste och konstatera vad regeringen har för uppfattning om hur man skall gå framåt.

Det nämns att Sverige skall vara pådrivande i det internationella miljövårdsarbetet. Det är ju alldeles utmärkt. Frågan är *hur* vi skall bli tillräckligt pådrivande i detta arbete. I deklarationen sägs inget särskilt om vilka verktyg vi skall använda, annat än att Riokonferensens beslut och klimatkonventionen följs upp.

Riokonferensens beslut innehåller ju väldigt mycket. Det är naturligtvis nödvändigt med en rangordning. Vi kan inte av regeringsdeklarationen sluta oss till regeringens uppfattning om vilka uppgifter vi bör ta oss an först och med störst energi.

Är det möjligt att regeringen kommer med förslag om någon form av internationell miljöskatt? Det hade varit intressant att få veta.

Det nämns också i regeringsdeklarationen att miljöskulden inte får öka. Det är oklart om regeringen därmed menar vår egen miljöskuld, eller om det är jordens totala miljöskuld som inte får öka. Det är naturligtvis det senare, även om inte heller vår egen miljöskuld skall öka.

I morse kunde vi höra på radion att mätningar av ozonlagrets tjocklek över Sydpolen åter har visat att det finns stora jordproblem. Uppgifter från Nya Zeeland antyder att situationen är värre än någonsin.

Det är en situation som vi *vet* kommer att bli värre än någonsin. Situationen kommer alltid att förefalla värre i framtiden än vad den är nu. I detta fall är läget alltså utomordentligt allvarligt.

De internationella överenskommelser som vi träffat hittills räcker uppenbarligen inte. Vad gör vi själva? Vilka möjligheter att styra utsläppen från exempelvis verksamhet med skrotning av kylanläggningar har vi utnyttjat?

Jag tror att det finns oerhört mycket att göra, och det måste göras snabbt. Det kommer att finnas en mycket god marknad för framtida teknik på detta område. I Kina skaffar sig en stor del av hushållen kylskåp som om tio år kommer att börja skrotas. Tala om marknad när en befolkning på 1,4 miljarder skall skrota sina kylskåp!

Det nämns i regeringsdeklarationen att länderna kring Östersjön har ett gemensamt ansvar för vattenmiljön. I morse kunde vi höra på radion också om radioaktiva utsläpp i vattnet från de gamla sovjetiska kärnkraftverken. Jag tror att svensk teknik skulle kunna hjälpa till på ett mer konkret sätt än hittills.

Skogspolitiken i Baltikum är intressant för oss. Också på det området skall svensk verksamhet gå in. Frågan är på vilket sätt det skall göras. Kommer vi att göra om våra egna misstag när vi hjälper balterna och minska den biologiska mångfalden i deras skogar? Vad man än kan säga om de baltiska staternas miljöpolitik, så inte har de exploaterat sina skogar i sådan grad att det har hotat den biologiska mångfalden. Den verkar tvärtom vara större där än på motsvarande ställen i Sverige.

Jag påstår inte att det som skett i de svenska skogarna är frukten av en medveten politik, men faktum kvarstår. Det finns något som är värt att be-

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Miljöpolitik

vara i Baltikum. Hur kommer svensk skogspolitik att lyckas med det? Vari skall våra hjälpinsatser bestå?

Insatserna för kärnsäkerheten i östra Europa nämns också i regeringsdeklarationen. Här finns ett enormt arbete att göra. Det finns rena skräckhistorier om hur man i Norra ishavet har sänkt containrar med radioaktivt avfall. Det finns skrönor som berättar att man fick skjuta på containrarna med pansarbrytande ammunition för att få dem att sjunka under ytan.

Jag kan inte undgå att reagera på det Max Montalvo sade om att politikererna inte skall lägga sig i hur Öresundsbron skall byggas. Visst skall vi det! Bilavgaserna är vårt största enskilda utpekbara problem, och det kommer att vara så under lång tid framåt.

Vi kommer att företa en något kuriös behandling av frågan om Öresundsbron här i riksdagen i höst, miljöministern. Trafikutskottet håller för närvarande på med sitt betänkande om Öresundsbron. Enligt kammarens plan skall ärendet debatteras den 1 december. Vi får väl utgå från att majoriteten gör som i fjol och godkänner att bron skall byggas. Var kommer miljöprövningen in?

Anf. 95 MAX MONTALVO (nyd) replik:

Herr talman! Vi har olika syn på vem som skall lägga sig i vad, Jan Jennehag. Om experter som kan dessa frågor gör sina bedömningar, tror jag för min del att vi politiker kan göra våra bedömningar av om det är rimligt att bygga bron.

Anf. 96 JAN JENNEHAG (v) replik:

Herr talman! Det är självklart att vi skall följa experters råd, men projektet skall definitivt underställas en demokratisk beslutsprocess när det gäller att föra det i hamn. Jag tycker att vi har tillräckligt många exempel i historien på hur det kan gå när man utan en sådan process följer experters råd.

Jag nämnde kärnkraftsverksamheten i Baltikum i mitt anförande. Jag är övertygad om att det är de yppersta av alla experter som har konstruerat dessa anläggningar. De var inte helt lyckade.

Beslutet om hur vi dimensionerar vår trafikapparat är politiskt. Frågan om hur bron skall byggas kräver definitivt ett politiskt ställningstagande.

Anf. 97 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Fyrklöverregeringen har verkat i två år. Det har varit en period av stora och ärvda ekonomiska problem, vilket vi har hört i den föregående debatten här i dag.

I en sådan situation finns det stora risker för att mjuka värden får stå tillbaka och att problem på exempelvis miljöområdet skjuts på framtiden genom att man t.ex. tillåter att miljöskulden till kommande generationer får växa. Det är vad aktuella beräkningar visar att den hittills har gjort. Den har ökat med 7 miljarder om året.

Det är det underlaget som ligger till grund för det ställningstagande som regeringen gjorde i årets finansplan, nämligen att miljöskulden inte får öka. Det är ett förpliktande uttalande som handlar om vårt eget land och vårt handlande här.

Regeringen planerar därför att till vårriksdagen lägga fram en proposition där vi summerar effekter på miljöskulden. Dessförinnan kommer vi med en omfattande beskrivning av hela det område som Riokonferensen tog upp. Den hoppas vi vara klara med före jul. Den är baserad på vad hundratalet remissinstanser har sagt. Givetvis är kärnan här Agenda 21, dvs. hur man skall transformera det globala perspektivet till det lokala och göra detta till verklighet i dagens svenska vardag.

För att möta de hot som alltid finns i en svag ekonomisk utveckling har regeringen hårdare än tidigare regeringar markerat hur viktigt det är att sammanfoga ekonomi och ekologi.

Startpunkten kom efter tre månader med den gröna bilagan till 1992 års finansplan. Det var ingen tillfällighet att vi lade in den just i finansplanen. Det markerar att detta är hela regeringens uppfattning. Det handlar i hög grad om ekonomisk politik, och inte om att såsom traditionellt göra miljöpolitiken till någon sorts restpost eller än värre till sektorpolitik. Därutöver finns uttalandet i årets finansplan om miljöskulden.

Vi arbetar med att på område efter område sätta pris på miljön. Tyvärr hade inte särskilt mycket hänt under 80-talet på miljöområdet. Det var först i början på 90-talet, efter den miljöavgiftsutredning som vi pressade fram, som vi så småningom fick t.ex. koldioxidskatten.

Jag skall gärna ge exempel på hur effektivt det är med ekonomiska styrmedel. De som minns krispaketet från förra hösten – ett exempel på samverkan, om man så vill – kommer ihåg att jag förordade att vi inte bara skulle höja bensinskatten utan också differentiera den i ökad utsträckning. I dag kan vi avläsa de snabba resultaten.

Efter åtta månader, från januari till augusti, har på grund av denna ökade differentiering mellan blyad och oblyad bensin användningen av den blyade bensinen minskat från 20 % till 7 %. Det är ett typiskt exempel på att man kan uppnå mycket snabba och effektiva resultat genom att använda ekonomiska styrmedel.

Samma utveckling kan vi avläsa när det gäller förändringen med olika klasser av dieselbränsle med olika miljöegenskaper. Vi har snabbt flyttat oss mot miljöklass 1. Det är klart att miljöklass 1 är sämre än bioenergi. Vem håller inte med om det? Men den är klart bättre än klass 2 och 3. Jag förstår därför inte riktigt de synpunkter som framfördes i Margareta Winbergs anförande.

Detta borde ha gjorts för länge sedan. Det gäller inte minst beslutet att differentiera bensinskatten på ett annat sätt. Då hade vi kommit ifrån det livsfarliga miljögiftet bly i våra tätorter som drabbar de små barnen, de som lever i avgasrörshöjd. Detta är bra exempel på att om vi sätter pris på miljön kan vi också åstadkomma snabba resultat.

Det är inte enbart fråga om dessa åtgärder. Det finns rader av exempel på arbeten som vi har satt igång, vilket också borde ha varit gjort för länge sedan. Avfallsskatten är ett bra exempel. Arbetet är nu inne i utredningsfasen och beredningsfasen. Det är en uppföljning av kretsloppsidéerna, där den tidigare regeringen, trots att det var en enpartiregering, misslyckades med att komma fram till något förslag. Så var det ju, Margareta Winberg.

En annan huvuduppgift gäller den internationella miljöpolitiken. Här har Jan Jennehag varit inne på flera väsentliga frågor.

Låt mig först säga att det är viktigt att vi har ett nära samarbete i vårt när-område Norden, och det har vi både informellt och formellt. Nu börjar vi diskutera en ny miljöstrategi som skall läggas fram till Nordiska rådets möte här i Stockholm i mars. Den är nyligen översänd till parlamentarikerna i rådet.

Vi har mycket av informellt samverkan mellan de nordiska länderna, och det är framgångsrikt. Det är mycket mer framgångsrikt att agera som grupp än var och en för sig. Detta gäller inte minst i förhandlingarna med EG. Där är målet att högsta tillämpade ambitionsnivå skall gälla. Det betyder i klartext att om EG ligger före oss höjer vi nivån, och om EG ligger efter oss sänker vi inte nivån, utan vi utgår från att de kommer att anpassa sig till våra nivåer.

När det gäller Riokonferensen har jag redan nämnt den stora proposition som kommer strax före jul om den lokala Agenda 21 och uppföljningen av Riobeslutet. Det har arbetats för högtryck med detta. Vi har dessutom fått många bra förslag från kommunerna, dvs. de kommuner som verkligen vill göra någonting.

Det pågår svavelförhandlingar – det är ett prioriterat område – där Sverige har ordförandeskapet. Det är tungt och kärt, men vi pressar på. Jag har själv haft möjlighet att utdela piskrapp till den brittiska regeringen för deras passivitet på detta område, och det kommer flera.

Klimatkonventionen har ratificerats och följts upp med särskilda förslag som gäller vårt eget land, Östersjön och Baltikum. Detta följs nu upp med propositionen om biologisk mångfald, som anländer hit till riksdagen under eftermiddagen.

Den handlar om att bevara den biologiska mångfalden, att möta hoten mot svenska växt- och djurarter och att ge dem bättre möjlighet att överleva. Det handlar om övergripande miljömål och även om mycket konkreta åtgärder som skall baseras på aktionsplaner för biologisk mångfald.

Vi satte redan den 18 februari i gång arbetet för den landsstudie som kommer att ligga till grund för de aktionsplaner som kommer att finnas på de olika sektorområdena, dvs. jordbruk, skogsbruk, fiske, etc. Vi inrättar ett centrum för forskning om biologisk mångfald.

Det är nästan litet löjligt att behöva påpeka för Margareta Winberg att 2,5 miljarder nu avsätts i form av ökade resurser till miljöforskning. Hon har inte ens noterat att det har skett. Låt vara att det är fråga om löntagarfonder-pengar.

Vi tillsätter en kommitté för att förbereda Sveriges agerande i den vetenskapliga kommittén under konventionen om biologisk mångfald, och en särskild informations- och utbildningskampanj riktas till landets alla jordbrukare.

Vi kommer med förslag om hantering av genetiskt förändrade organismer och utsättning av dem, vilket är en risk. Där pågår beredningsarbetet i regeringskansliet.

Miljökonsekvensbeskrivningar införs i jordbruket. Det blir ett ökat skydd för våtmarker. Det finns en särskild bilaga där vi listar alla de områden i

landet, främst i södra och mellersta Sverige, där detta är aktuellt. Där kommer förbud mot dikning att införas. Vi inför skydd för biotoper enligt en särskild bilaga i propositionen. Vi räddar svenska domesticerade arter genom att ge särskilt stöd till Nordens Ark. Vi vill värna om grönområdena i tätorter. Det är inte minst viktigt för närvarande när så mycket hotas av de ärvda gigantomaniprojekten, paketen, i Stockholm, Göteborg och Malmö med vidhängande Öresundsbro.

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Miljöpolitik

Anf. 98 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Herr talman! Jag vill tacka miljöministern för uppräknningen av de åtgärder som regeringen har gjort och ämnar göra. Jag konstaterar dock att väldigt mycket av detta handlade om att summera effekter och om att tillsätta kommittéer osv. Det var ganska litet av konkreta förslag och beslut, åtminstone i början av miljöministerns anförande.

Miljöministern talade om ekonomi och ekologi. Han sade att regeringen har tagit initiativ på det området genom att ha en bilaga till finansplanen. Då vill jag bara stillsamt påpeka att ursprunget till bilagan till finansplanen 1992 var den utredning som den socialdemokratiska regeringen tillsatte som hette Räkna med miljön.

Jag vill gärna fråga hur vi går vidare med detta. Vi är överens om att det mest grundläggande är att hitta ett annat sätt att beräkna bruttonationalprodukten, tillväxten osv. Hur går vi konkret vidare? Det är litet bråttom där, som jag ser det.

Sedan säger miljöministern att det inte hände något på 80-talet och att allt har hänt nu plötsligt. Men på 80-talet skärptes ganska många lagar och regler genom Birgitta Dahls försorg. Diskussionen om mycket av det vi ser i dag, t.ex. ekonomiska styrmedel, påbörjades under 80-talet.

Jag skall ta upp en konkret fråga. Den gäller den oblyade och blyade bensinen. Där säger miljöministern att användningen av den blyade bensinen har sjunkit. Nu finns det en sorts oblyad bensin som kan användas till alla bilar. Vi har lagt fram förslag om att man rakt av skall förbjuda den blyade bensinen. Det har vi inte fått igenom i riksdagen. Jag undrar hur miljöministern ser på det. Kan han tänka sig att lägga fram ett förslag om detta till riksdagen? Då kanske det går lättare att få igenom det.

Jag noterar med glädje att miljöministern säger att när det gäller förhandlingarna om EG-medlemskapet har man ambitionen att inte sänka sig på någon enda detalj. Det tycker jag är mycket bra. Det har vårt fulla stöd.

Jag har också två andra frågor. Jag kanske bara hinner ställa den ena. Den handlar just om ekonomiska styrmedel. I kompletteringspropositionen från i våras sades att användningen av ekonomiska styrmedel skulle öka med 8 miljarder. Vi har förgäves försökt få fram på vilket sätt man mer konkret skall göra detta. Jag vill fråga på vilket sätt man skall ta in dessa 8 miljarder, och jag vill ha ett svar.

Anf. 99 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag skall först tillrättalägga en sak som Margareta Winberg inledde sitt huvudanförande med, så att det inte står oemotsagt. Det gällde

World Watch Institutes rapport. Det finns ingen kritik mot Sverige i denna rapport. Det är det första felet.

För det andra uttalade sig den talesman som fanns här i Sverige om nedrustningen när det gäller svenska satsningar på energieffektivisering. Vad var grunden för detta? Jo, det var nedrustningen av olika åtgärder som pågick under hela 1980-talet, dvs. socialdemokratisk politik.

Det är viktigt att tillbakavisa den här sortens påståenden. De har en förmåga att överleva sig själva i debatten.

När det gäller ekonomiska styrmedel i övrigt kan jag konstatera att socialdemokratin vaknade sent. MIA frampressades efter lång strid här i kammaren under hela 70- och 80-talen. Däremot fanns det ett ordentligt grepp över de här frågorna på 70-talet. Det har många glömt, men vi tjänar på det i dag.

Det gäller t.ex. att vi belade kärnkraftens "backend", slutförvaringen och rivningen av reaktorer, med en avfallsavgift. Det har lett till att vi i dag har ungefär 12 miljarder i en fond. Den skall gå upp till 45 miljarder. Om vi inte hade gjort detta på 70-talet, hade vi stått där med skulden i dag. Det hade varit en del av miljöskulden som jag talade om. Det var det första genombrottet.

Därefter lyckades vi tyvärr inte med att få socialdemokraterna att gå vidare på den vägen under 80-talet förrän koldioxidskatten kom. Jag vill gärna erkänna att det var bra och viktigt att den kom med i den skattereform som så småningom skulle finansieras.

Vi måste gå vidare på den vägen, dvs. skatteväxling. Kan man inte av konkurrensskäl öka ekonomiska styrmedel och deras höjd får man i stället växla, dvs. sänka skatten på arbete och höja skatten på miljöbelastande aktiviteter av olika slag och användningen av energiråvaror eller andra råvaror som innebär en potentiell miljöbelastning. Det är den linje som vi följer.

När det gäller det som nu är aktuellt, vet Margareta Winberg att saneringsprogrammet skall komma i en särskild proposition till riksdagen. Vi arbetar just med de frågorna. Det kommer att bli skattehöjningar på den del av energin som i dag har skattebelastning.

Jag vill till sist bara konstatera att det internationella samarbetet naturligtvis är en av de aktiviteter som spelar stor roll för miljöpolitiken. Det är där som mycket av tyngdpunkten i miljöpolitiken måste ligga även framöver.

Anf. 100 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Herr talman! Jag måste be miljöministern precisera det sista. Jag uppfattade inte riktigt hur det skulle fungera. Det skulle vara 8 miljarder ytterligare i ekonomiska styrmedel. Redan i dag har vi ett antal miljarder, nämligen ungefär 44, som finns i statsbudgeten. Dessa består av ekonomiska styrmedel. Då framstår ju 8 miljarder som en ganska stor del att lägga på där.

Av de 44 miljarder som redan finns är 37 miljarder bensinskatt. Det visar hur svårt det är att få någon storlek på andra ekonomiska styrmedel. Därför är det mycket viktigt att klargöra vad detta är för något. Är det ytterligare bensinskattehöjningar?

Miljöministern talade om skattehöjningar på den energi som i dag har skattebelastning. Det är för luddigt för att jag skall acceptera det. Jag vill veta mer exakt vad det innebär.

Sedan har jag en fråga till som handlar om jordbruket. Till skillnad från alla andra områden har Centerpartiet lyckats mycket väl med att få med sig de andra partierna på en omläggning av jordbrukspolitiken. Det är ju det intresse som ni har främst. Men tyvärr strider den omläggning som ni nu har gjort mot miljöintressena. Jag skulle gärna vilja ha en kommentar från miljöministern hur han ser på jordbrukspolitikens omläggning i ett miljöperspektiv.

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Miljöpolitik

Anf. 101 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Margareta Winberg får nöja sig med det svar jag har gett. Jag har ingen anledning att innan propositionen ligger här i detalj beskriva frågor som är under beredning i regeringen.

Däremot borde Margareta Winberg vara mer intresserad av detaljerna i den biologiska mångfaldspropositionen som kommer till riksdagen i dag. Jag har den med mig i koncept här. Men av det intresset fanns det inte mycket.

När det gäller områden som är intressanta ur styrmedelssynpunkt, kan man naturligtvis skilja på olika grupper. Vi har dem som först och främst har ett fiskalt intresse, ett statsfinansiellt intresse, ungefär som Margareta Winberg tar upp. Då ligger det mesta i sådant som är svårt att undvika.

Men minst lika strategiskt viktiga ur miljöpolitisk synpunkt är naturligtvis de skatter som är riktade och som jag har gett exempel på. Det kommer flera med den innebörden. En avfallsskatt på osorterat avfall kan vara en sådan. Den kan mycket väl också användas som en avgift, dvs. att man ger tillbaka pengar till de kommuner som sköter detta på ett visst sätt. Det kan vara en NOX-avgift, som vi breddar. Vi tar in en summa och betalar ut lika mycket. Det ger inte någon statsfinansiell effekt. Men det är viktiga styrmedel i miljöpolitiken. Det är så man når resultat. Jag tycker inte att man skall underskatta det, bara för att det inte är så stora siffror. Regeringen arbetar på rader av områden i detta avseende.

När det gäller jordbruket vill jag konstatera att omställningen har lett till att 375 000 hektar har tagits ur aktiv drift. Omställningen har svarat för cirka en fjärdedel av den minskning som har skett av användandet av bekämpningsmedel. Vi kan i dag notera en minskning med 65 % jämfört med genomsnittet för perioden 1981–1985. Det är en utveckling som kommer att gå vidare, därför att jordbrukarna själva vill det. Margareta Winberg försöker hela tiden misstänkliggöra jordbrukarna. De vill producera världens renaste livsmedel. Det är det de annonserar om. De är helt engagerade i att åstadkomma denna minskning, och mycket har åstadkommits.

Målsättningen är att växtnärläcksaget skall halveras till 1995. Användningen av handelsgödsel har minskat med 26 % under perioden 1986–1992. Utvecklingen går alltså i rätt riktning. Det finns ingen som helst anledning att belasta näringen med ytterligare pålagor, i synnerhet som den hittills har varit reglerad mot omvärlden. Det var det som var socialdemokraternas största misstag. Ni belastade en näring som var reglerad mot omvärlden. Det kan man inte göra utan att knäcka den.

Andre vice talmannen anmälde att Margareta Winberg anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 102 JAN JENNEHAG (v) replik:

Herr talman! Miljöministern anmärkte mycket riktigt i sitt anförande att miljöpolitik handlar om ekonomi. Det är inte så lätt, detta med ekonomi. Det ställer till spratt för miljöministern, hur engagerad och redbar han än må vara i sitt ämbete.

Vad man kan fundera över i sådana här sammanhang är hur man skall kunna få en kombination där ekonomin kan dra nytta av miljöarbetet, om vi nu inte kan få det tvärtom. Trots allt är det ändå en ganska liten del av svenskt samhällsliv där man satsar på direkt miljöarbete. Miljöministern gjorde en uppräknings av vad regeringen gör. Där nämndes även Nordens ark. Nordens ark är en alldeles förträfflig anläggning, som behöver allt ekonomiskt stöd den kan få. Men så särskilt mycket pengar går det väl ändå inte åt? Med den listan har vi väl så att säga kommit till botten i regeringens satsningar. Om man skall se den som en fullständig uppräknings var den inte helt imponerande. Som exempel på de områden där ekonomiska satsningar skall göras, däremot, var den väl godtagbar.

Jag vill återkomma till det jag sade i mitt anförande om miljöinsatser i Baltikum. För det första: På vilket vis skall svensk skogsindustri hjälpa till i Baltikum? På vilket vis kan detta också medföra ekonomiska effekter i Sverige? Jag hoppas då på positiva effekter. För det andra: Vilka möjligheter finns det att utnyttja teknisk expertis i Sverige på annat sätt än i dag? Även tekniker går arbetslösa i Sverige. Det finns mängder av uppgifter som man förmodligen skulle ha lätt att rekrytera folk till, om man kunde få fram kommersiellt gångbara objekt. Det är väl vad det handlar om, miljöministern? Någon ytterligare statsfinansiell satsning kan vi väl inte räkna med, eller hur?

Anf. 103 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Det är riktigt, Jan Jennehag, att jag inte har nämnt Nordens ark därför att det var en stor sak. Däremot är det en viktig sak att komma ihåg när man diskuterar biologisk mångfald. Biologisk mångfald handlar inte bara om vilda arter. Det handlar också om s.k. domesticerade djur, våra egna husdjur, lantraser och vad det kan vara frågan om. Där gör Nordens ark en stor insats. Därför tyckte jag att det var viktigt att nämna ett antal punkter i propositionen om biologisk mångfald. Det var bara på ett område. Det skall inte missförstås som någon total uppräknings. I så fall var den ytterst ofullständig.

När det gäller Östersjön och Baltikum vill jag gärna kommentera något av det Jan Jennehag sade i sitt anförande. Den största akuta uppgiften just nu är kärnkraftshotet i öst. Det är ett mycket dystert moln som hänger över oss, även om vi inte dagligen tänker på det.

Ignalina är världens största kärnkraftsblock. Det ligger 70 mil från Sverige. Statens kärnkraftsinspektion har på regeringens uppdrag gått igenom reaktorn och hittat precis det vi kunde befara, nämligen stora brister, sprickor – sådant som aldrig skulle tillåtas i svenska reaktorer i fortsatt drift. Detta är en av de avgörande frågorna. Här måste vi sätta in förstahandsinsatser. Jag kommer själv att förorda att vi ytterligare trycker på den litauiska regeringen. Den litauiska regeringen arbetar med sikte på att bli klar med

den lagstiftning och de underskrifter av den internationella konvention som krävs för att ansvarighetsfrågan för dem som gör reparationer i en reaktor skall lösas. Det är det som har gjort att svenska företag inte har vågat använda ens de pengar vi har satsat och som riksdagen har ställt upp på. I stället har vi materiel för 30 miljoner liggande i lager här i Sverige, materiel som inte kan sättas in i reaktorn. Om man går in och reparerar, får man nämligen skulden om någonting skulle inträffa därefter.

Detta är ett typexempel på ett område där det är fråga om brandkårsutryckning. Vi har jobbat så hårt vi har kunnat. Vi har möjligheter och förslag till hur man skall förbättra och klara situationen. Men vi har internationella samarbetsproblem, som har att göra med ansvarighetsfrågorna på detta område. Vi skall lösa dem. Jag hoppas att vi kan sätta i gång insatserna före årsskiftet.

Anf. 104 JAN JENNEHAG (v) replik:

Herr talman! Jag är helt övertygad om att miljöministern har ett äkta engagemang i dessa frågor. Naturligtvis begriper jag också att man kan stöta på de mest häpnadsväckande juridiska, avtalsmässiga konstruktioner som sätter käppar i hjulet för ett arbete som alla är överens om bör sättas i gång så fort som möjligt. Låt oss lämna den delen. Jag stöder naturligtvis det miljöministern säger här. Det finns egentligen inget att träta om för någon i detta sammanhang. Jag är övertygad om att regeringen har stöd i detta arbete från alla håll. Den kritik som möjligen kan komma är att det satsas för litet.

Jag återkommer till detta med skogen i Baltikum. Jag tycker att det är ytterst intressant av flera anledningar. Först och främst: Är det vår tidigare skogspolitik som vi nu skall exportera, eller skall vi komma med något nytt som gör det möjligt att icke blott undvika att upprepa egna misstag utan också få exempel på hur vi själva skall kunna förbättra vår egen skogspolitik framöver? Jag återkommer till den frågan. Jag tycker att den är utomordentligt intressant, dels med tanke på den skogspolitiska proposition som har lagts fram, dels med tanke på hela diskussionen kring de baltiska staterna och deras möjligheter att få en ekonomisk bas för ett gott liv.

Anf. 105 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag kan hålla med om att detta är ett mycket intressant samarbetsområde. En del av det östprogram som vi förverkligar, som ligger inom miljöansvarets område, handlar just om att komma till rätta med det som är fel.

Vi skall naturligtvis inte störa det som är bra i Baltikum. Det är bl.a. den biologiska mångfalden; inte för att de har eftersträvat den, som Jan Jennehag mycket riktigt påpekade, utan därför att de har haft ett underutnyttjande av sina skogsresurser. Det har inneburit att det finns stora resurser, genetiskt och på annat sätt i skogarna i Baltikum.

Vi skall inte tro att det enbart är fråga om att bevara skogarna. Det handlar också om att hjälpa till att exploatera skogarna på ett ansvarigt sätt. Vi kan t.ex. importera, både energiråvara för bioenergi och, i vissa fall, sågat timmer från de baltiska staterna.

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Miljöpolitik

Dessutom stöder vi uppbyggnaden av mindre sårbara energisystem i Baltikum.

Vårt bidrag, från miljösynpunkt, är att så långt det är möjligt ge Baltikum stöd att använda den bioråvara som finns på ett miljömässigt riktigt sätt, så att de kan komma bort från de avarter som finns med kärnkraft och fossila bränslen. Det är vår huvudinriktning.

Som alla här vet satsar vi ungefär en kvarts miljard kronor per budgetår i totalt stöd till Baltikum, för Östersjöarbetet och för kärnsäkerheten. Det arbetet rullar på ganska hyggligt i dag, men det har tagit sin tid att få det i gång.

Jag är optimist när det gäller att för framtiden kunna mobilisera mer av internationella resurser för att komma upp i volym när det gäller att hjälpa de baltiska staterna. Vi prioriterar dem, även om vi inte glömmer Polen och övriga länder i vår närhet.

Anf. 106 MAX MONTALVO (nyd) replik:

Herr talman! Miljöministern tog upp frågan om ekonomiska styrmedel. Förstod jag det rätt, att vi skall ha ekonomiska styrmedel som skall harmoniseras med övriga länder som vi konkurrerar med, eller är det meningen att vi skall gå utöver de styrmedel dessa länder har?

Jag fick bilden av att miljöministern anser att problemen med bensinen är borta i och med att blyet har tagits bort. Vi kan vara överens om att blyet var det värsta i bensinen. Men har miljöministern någon garanti för att ersättningsämnena är ofarliga?

Jag vill också lägga fram en förhoppning om att miljöministern inte lyssnar alltför mycket på socialdemokraterna och bortser från frågan om den blyade bensinen. I liten omfattning behövs den faktiskt fortfarande. Det finns ett antal människor som håller på med en historisk fordonshobby och som inte kan vara utan blyad bensin. Det tycker jag man bör ta hänsyn till i ett fritt Sverige.

Anf. 107 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Ekonomiska styrmedel påverkar naturligtvis konkurrenskraften, i synnerhet om de är bredbasiga och omfattande. Därför är det viktigt att rikta dem på rätt sätt. Tanken bakom detta är gammal. Det är decennier sedan vi här i Stockholm, på världsmiljökonferensen 1972, bestämde oss för att principen förorena–betala är en bra princip. Det är den principen vi håller på att förverkliga. Jag försöker inte göra gällande att det är fråga om något nytt. Men det är ett sent förverkligande av idéer som var inne redan för över 20 år sedan.

För att underlätta problemet med konkurrenskonflikterna mot omvärlden eftersträvar jag inte harmonisering som sådan. Inom EG har man minimistandarder som alla måste uppfylla, men sedan finns det en rättighet för varje nation att gå därutöver. Det skall vara vår linje.

Går man för snabbt fram riskerar man att få konkurrenseffekter. Det kan hanteras genom att man sänker skatten på andra produktionsfaktorer som också är viktiga ur konkurrenssynpunkt. Det var därför jag nämnde skatteväxlingen. Man kan t.ex. sänka arbetsgivaravgiften, inkomstskatten på ar-

bete, skatten på tjänster och höja skatten på miljöbelastande saker, energiråvaror, fossila bränslen och liknande.

Vidare har vi frågan om bensinen. Nej, minsann, jag tog bara blyet som exempel. Bensinen är en fossil produkt. Den ger CH₂-utsläpp. Den bidrar till de stora NOX-utsläppen som försurar våra marker och skogar. Det är viktigt att vi går i riktning mot miljövänliga bränslen. Då måste vi eftersträva att använda bioenergibaserade bränslen i stället. Vi kommer inom kort med förslag om miljöklassning av bensin. Detta arbete pågår hela tiden.

Sedan har vi frågan om förbud mot bly i bensinen. Det är naturligtvis en fördel om det går att få bort blyet utan ett lagförbud. Jag är mycket glad över den marknadseffekt vi har uppnått med den ökade differentieringen mellan blyad och oblyad bensin. Vi kanske inte behöver tillgripa några administrativa regleringar. Men vi bereder också ett sådant alternativ. Bensinbranschen skall veta att om den inte klarar att fasa ut blyet så kan det komma ett förbud.

Anf. 108 MAX MONTALVO (nyd) replik:

Herr talman! Det svåra med styrmedlen – om vi nu skall gå före med detta som vi funderat på i 20 år – är vår svåra konkurrenssituation. Vi har ju ca 70 mil till vår marknad. Det var detta jag ville påpeka. Vi får inte lasta på för mycket, för då kanske vi styr kosan åt alldeles fel håll.

När det gäller bensinen tänkte jag närmast på de ersättningsmedel som kommit in i bensinen nu och som skall kyla i stället för blyet. Det har inte forskats så mycket om dem. De kom väldigt snabbt till för att tysta opinionen, om jag förstått det rätt. Det är därför jag frågar om det finns någon garanti för att inte också dessa är skadliga.

Anf. 109 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Det senare problemet, med olika nya tillsatser i bensinen, är en fråga som ryms inom ramen för miljöklassning av bensin. Det är i samband med miljöklassningen som man prövar de olika bränslena och deras kvalitet, dvs. att de inte ställer till större skada än de sorter man ersätter, utan i stället mindre.

Låt mig avslutningsvis konstatera att det är viktigt att vi håller tungan rätt i mun i dessa diskussioner. Jag noterar att Max Montalvo var långt ute i sitt första inlägg här när det gällde Öresundsbron. Jag antar att det kan ha berott på okunnighet.

Vi råkar ha svensk lag. Jag utgår från att vi är överens om att vi skall tillämpa svensk lag, antingen det är naturresurslagen eller vattenlagen eller någon annan lag. Vi skall miljökonsekvensbeskriva den typen av stora projekt som Öresundsbron är exempel på. De skall miljöprövas enligt denna lagstiftning. Det arbetet pågår i Miljö- och Naturresursdepartementet under Görel Thurdin.

Det arbetet är inte avslutat *ens utanför* regeringskansliet. Jag betackar mig för anklagelser för att vi skulle förhålla frågan. Max Montalvo kallade Centern för en propp i det här sammanhanget. Vi är ingen propp. Vi väntar – liksom alla andra, hoppas jag – på Vattendomstolens remissyttrande. Men den är bara en av remissinstanserna, enligt beslut av den förra regeringen. I

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Miljöpolitik

annat fall hade den varit en domstol som hade kunnat fälla hela projektet med bara sitt eget yttrande.

Den hanterar de viktiga vattenfrågorna och kommer in med sitt remissyttrande. Den senaste aviseringen, efter utfrågningen i Malmö, är att det skall komma den 15 november. Därefter har regeringen, Miljö- och Naturresursdepartementet och regeringskansliet, möjlighet att hantera hela den här frågan. Dessförinnan har vi inte den möjligheten.

Jag vill alltså inte på något sätt ta till mig av en kritik som säger att vi förhåller frågan. Vi arbetar i enlighet med de regler som är fastlagda sedan gammalt. Det handlar om rättssäkerhet.

Låt mig till sist bara konstatera att vi har många fler saker att diskutera på miljöpolitikens område. En stor uppgift som vi arbetar med är naturligtvis uppföljningen av det viktiga beslut som fattades i våras om att skapa ett kretsloppssamhälle. Det kommer att kräva sina decennier, men ni kan vara övertygade om att vi kommer att fortsätta i högsta möjliga tempo för att bredda de områden där vi inför producentansvar, återvinner och återanvändning. Jag utgår från att Lennart Daléus möjligen har något ord att säga om detta senare i debatten.

Anf. 110 MONA SAINT CYR (m):

Herr talman! Ett människoliv ger oss ett alldeles för kort perspektiv på naturen och landskapet. Vad jag såg som barn, ser helt annorlunda ut i dag. Mina mor- och farföräldrar upplevde ett helt annat landskap än det jag upplever och har upplevt. Vems upplevda landskap är det rätta? Vilket skall bevaras?

Markanvändningen och landskapsbilden skiftar sålunda kontinuerligt utan att det kan påstås vara något fel med detta. Inom skogshistorisk forskning har jag funnit hur flera seklers utnyttjande av marken drastiskt varierat. Faktum är att ett generellt utvecklingsmönster kan avläsas.

Jag har själv arbetat som jordbrukare och brukat mark i den lilla byn Hitt hem i södra Östergötland. Professor Lars Kardell har gjort studier över just den byn. Under 1700-talet hade byn ungefär samma ängs- och åkerareal som i dag. På 1800-talet däremot tvingade befolkningsutvecklingen fram ett annat mönster, baserat på behovet av livsmedel. Skogen trängdes undan till förmån för jordbruket. Svedjebruk och bete tärde också på skogsmarken.

Men så bröt industrialiseringen igenom. Folk lämnade landsbygden för tätorterna. Människor sökte sitt levebröd i USA. Kinda var säte för den första emigrationen. Samtidigt började livsmedelsproduktionen att effektiviseras. Skogen tog därmed tillbaka den mark som jordbruket nyttjat, och växelspelet accentuerades av den framväxande sågverks- och massaindustrin. Den ekonomiska tyngdpunkten förflyttades från produktion av mat till skogsbruk och virkesproduktion.

På så vis flyttas ständigt gränserna och nyttjandeformerna fram och tillbaka i det landskap som de därmed också präglar från tid till tid. Detta växelspel måste vi bli varse. Vi måste spela med, och se helheten.

Herr talman! När man för något år sedan på egendomen Föllingsö i samma dalgång önskade föra över jordbruksmark till golfbana för att bevara det öppna landskapet åt framtiden, uppstod en konflikt – med myndigheterna.

Men ägaren erbjöd en kompromisslösning. Kulturellt känsliga områden skulle skyddas, men omgivningen skulle utan störningar kunna brukas för golfändamål – allt i en harmoniserad lösning. Byråkratisverige i Riksantikvarieämbetets skepnad gick emot detta. Regeringen godkände emellertid ägarförslaget. Och vad blev resultatet av detta? Jo, att Riksantikvarieämbetet trots detta tvingade fram sin lösning! Betalningsansvarigt blev svenska folket – som vanligt.

I den gångna veckan berättar nu pressen hur kulturarvet skall värnas i Fölingsö. Man har köpt upp hägnad av gärdesgårdar. Samtidigt har elstängsel satts upp kring betesdjuren och tryckimpregnerade stolpar använts. Potatisåker skall grävas för hand, trots att traktorer har plöjt åkrarna i årtionden och skördetröskor bärgat skördarna där.

Hur långt tillbaka skall man låtsas gå? Vad får den här leken kosta samhället? Hur länge skall man hålla på, och varför? Medborgarna förstår och accepterar inte den här hanteringen.

Herr talman! Det är sålunda en grannliga uppgift att med förnuft värna det landskap som är värt att värna, för den biologiska mångfaldens skull, för arternas skull, för värdefulla biotopers bevarande. Så långt är alla med.

Men det får inte urarta till att bli ett tyckande, vare sig från byråkratin eller från politikerna. Stora värden står på spel – kulturella, biologiska och ekonomiska. Helheten är viktig. Det är nu vi skall sammanjämka jord och skog med natur och miljö, med landskap och mångfald, med människan – och detta med förnuft, med sikte på framtiden.

Det krävs tidsperspektiv såväl framåt som bakåt för detta. Det krävs samspel och helhet. Det krävs hänsyn och respekt. Vi måste hitta system, som hushållar. Vi måste hitta lösningar, som kombinerar. Vi måste hitta aktörer, som har både kunskap, känsla och vilja. Först då kan vi lyckas att till kommande generationer föra vidare den del av ett arv, som vi finner så värdefullt att det är värt att leva vidare i en ny omgivning och med nya värderingar.

I detta arbete krävs också ödmjukhet. De bästa lösningarna är inte alltid politiska. Det gamla är inte värdelöst. Sedan långliga tider har markägare känt ansvar för både samtid och framtid. De har vårdat och värnat. Med enskilt ägande följer normalt ett positivt engagemang. Det måste alltför nyttjas som en kärna i den naturvård, landskapsvård och miljövård som inkluderas i våra målsättningar och våra internationella åtaganden, när det gäller att bevara genetisk variation och att säkerställa ekosystem.

När delar av jordbruksutskottet nyligen besökte Tyskland och delstaten Bayern tog vi bl.a. del av deras och Europas strävanden på de aktuella områdena. Man konstaterade nödvändigheten av ett hänsynstagande just till helheten och att det förelåg ett beroendeförhållande mellan jordbruket och naturvården. Man vill satsa på frivilligheten och medelst avtal med bönderna få till stånd ett bevarande av vissa miljöer. Samtidigt tillförsäkras bönderna en ekonomisk och kompletterande bas i sin näring, varvid jordbrukets över-skottsproblem också successivt skall lösas över tiden.

I våra pågående jordbruksförhandlingar med EG och i kommande nationella propositioner om biologisk mångfald och bevarade biotoper kommer det att framgå vilka krav som vi måste leva upp till på detta område. Det förutsätter både realism, helhetssyn och framsynthet i våra lösningar, samt

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Miljöpolitik

medvetandet om att allt inte åstadkommes på politisk väg. Det civila samhället har kvalifikationer, som inte bör ställas utanför när de viktiga besluten fattas.

Anf. 111 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Herr talman! Mona Saint Cyrs tal var ganska vackert, men när jag börjar syna det måste jag säga att jag blir litet bekymrad.

Mona Saint Cyr talar om markanvändningen, som har skiftat genom århundradena. Det är alldeles riktigt. Sedan säger hon: "— utan att det kan påstås vara något fel med detta". Hon säger vidare att vi måste spela med i sättet att flytta gränserna.

Jag tolkar det så, att allteftersom konjunkturerna skiftar skall marknadskrafterna bestämma hur de här gränserna skall flyttas, och i det måste vi spela med.

Mona Saint Cyr talar om ett projekt i Östergötland och frågar vad den leken kostar samhället. Det är ganska bekymmersamma ord. Hon talar om förnuft, och jag frågar mig: Vad är förnuft i det här sammanhanget? Vems förnuft är det som skall råda?

Jag tycker att Mona Saint Cyr skall svara på frågan om den politik som hon nu har varit med om att initiera och besluta om, som handlar om just landskapet och jordbruksmarken. I jordbrukslandskapet finns 40 % av våra kärlväxter, och två tredjedelar av landets hotade växter finns i odlingslandskapet. De är akut hotade på grund av de variationer och de förändringar i gränser, som Mona Saint Cyr talar om, som vi människor har gjort. Det var därför som konventionen om den biologiska mångfalden var så viktig i Rio, och det är därför som den är så viktig också för oss.

Vad tycker Mona Saint Cyr om den förändrade jordbrukspolitiken och dess inverkan på monokulturer? Vad tycker hon om beslutet att ta bort prisregleringsavgiften på handelsgödsel och kemikalier? Kommer det att främja miljön?

Slutligen vill jag ställa en fråga till, som jag berörde i mitt inledningsanförande: Hur kommer det sig att ni gick ifrån ert löfte om en höjning av koldioxidskatten för industrin och i stället sänkte den, när valet var över och ni satt i regeringsställning?

Anf. 112 MONA SAINT CYR (m) replik:

Herr talman! Miljöministern svarade, om jag inte minns fel, på den fråga som ställdes om jordbruksmarken och miljöpolitiken. Jag gjorde en viss hänvisning till det, och jag stryker under den hänvisningen. Det finns anledning att återkomma till detta när vi har sett propositionen.

Jag lyssnade till Margareta Winbergs inledningsanförande. Jag lade märke till att andra partier enligt hennes uppfattning inte har någonting att komma med på miljöområdet: Det framläggs undermåliga miljöförslag, man talar med kluvna tungor, nästan ingenting har hänt, osv. Jag tycker att det som har framkommit från den socialdemokratiska sidan under den här debatten har varit av mycket ringa sakvärde. Vad har ni själva gjort, vad har ni själva för målsättning? Det är ju inriktningen mot framtiden som är det viktiga.

När vi talar om naturen och landskapet vill jag säga att det onekligen är

så – det är väl ofrånkomligt – att människan under historiens gång har präglat landskapsbilden. Jag vet inte vad Margareta Winberg tänker göra för att förändra det. Är det något onaturligt med att de biologiska varelser som finns här på jorden och lever i detta landskap präglar det, i samklang med andra varelser inom fauna och flora? Jag tycker att det är mycket naturligt.

Det innebär – för den händelse att det inte framgick av mitt anförande vill jag nu accentuera det – att vi inte kan lösa de problem som finns enbart genom politiska beslut, utan insikten om detta måste vinna insteg hos den enskilda människan. Det innebär i det här fallet hos markägarna och andra ägare. Om man där inte känner för sin omgivning och tar ansvar för den sker det inte heller någonting av värde på det här området. Det hjälper inte hur många politiska beslut i kollektiv anda som Margareta Winberg åstadkommer. Det är det enskilda ansvarstagandet som måste väckas överallt och spridas, och det är den enskilda kunskapen som betyder mest för att få bredd på landskapsvården och miljöpolitiken.

Anf. 113 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Herr talman! Ja, Mona Saint Cyr, det är helt klart att människan har präglat landskapet och dess utveckling. Vi ser också resultatet. Det är inget resultat som vi kan vara särskilt stolta över – tvärtom. Det är på grund av det resultatet som vi nu står inför väldigt svåra och avgörande beslut. Och det är på grund av det resultatet, inte bara i Sverige utan i hela världen, som vi träffades i Rio för att fatta de här avgörande viktiga besluten.

Men Mona Saint Cyr har tydligen i den här frågan – precis som Moderaterna har i andra frågor – uppfattningen att politikernas makt skall minska och den enskilda människans makt, i det här fallet över miljön, skall öka. Jag skulle vilja fråga Mona Saint Cyr: Om man minskar de ekonomiska styrmedlen – det är ju de facto ett sätt att minska vår möjlighet att påverka – i jordbruket, vilket ni har drivit igenom, blir miljön då bättre eller sämre? Vad tror Mona Saint Cyr om det? Om det blir billigare att använda kemikalier och handelsgödsel minskar då användningen av det eller ökar den?

Sedan vill jag återigen fråga: Varför drev ni inte igenom en höjning av koldioxidskatten för industrin, som ni lovade i valrörelsen? I stället sänkte ni den och höjde den i stället för hushållen.

Anf. 114 MONA SAINT CYR (m) replik:

Herr talman! I ett replikskifte hinner man inte gå in på stora frågor, som i och för sig behandlas i andra sammanhang. Jag skall hålla mig till detta.

Det låter som om Margareta Winberg gråter över och skäms över Sverige. Hon tilltror inte människorna här i landet förmågan att umgås med naturen. Det tycker jag är ett grovt påståande mot alla enskilda svenskar. Att blanda in jordbrukspolitiken i sammanhanget är i och för sig riktigt – jordbrukspolitik har ju ett nära samband med miljöpolitik och natur. Enligt min uppfattning har många jordbrukare varit de första naturvårdarna. Jag tror inte att man generellt kan påstå att det har begåtts några stora fel på det området.

Däremot vill jag erinra Margareta Winberg om att den socialdemokratiska jordbrukspolitiken har drivit fram det intensiva jordbruk som hon själv i dag kritiserar. Dessutom har man samtidigt underminerat ekonomin inom jord-

bruket. På den punkten borde ni väl göra självrannsakan och erkänna er skuld.

Jag säger alltså ja till människan där Margareta Winberg säger ja till kollektivet i alla dess roller. Jag anser att det behövs vissa styrmedel, och det använder vi också, men det finns ett både-och. Det måste till en samverkan i sammanhanget för att nå miljömålen och åstadkomma den naturvård och den omsorg som vi eftersträvar.

Anf. 115 LENNART FREMLING (fp):

Herr talman! Miljödebatten kommer denna gång direkt efter den ekonomiska debatten. Det är bra, därför att det finns ett stort släktskap mellan dessa frågor. Liksom den ekonomiska politiken måste ju miljöpolitiken gripa in på samhällets alla områden. Det gör miljöfrågorna svåra att hantera men också intressanta. Dessutom är de långsiktigt otroligt viktiga.

Förvaltningsstanken utgör en grund för den liberala miljöpolitiken. Den innebär att vi måste förvalta naturen så att även kommande generationer kan leva ett tryggt och meningsfullt liv. En bas för genomförandet av detta tankesätt har regering och riksdag lagt, genom de beslut som togs i våras angående kretsloppsfrågorna.

Det bästa sättet att nå målet utan att i onödan inskränka valfriheten för individen är att i ökad utsträckning använda ekonomiska styrmedel. Detta har Folkpartiet liberalerna förespråkat i mer än ett kvarts sekel. Enligt regeringsförklaringen, som gjordes förra veckan, fortsätter vi att införa sådana styrmedel. Det glädde mig att höra av Margareta Winberg att Socialdemokraterna numera stöder detta arbete och inte längre har den syn som i stället Max Montalvo ger uttryck för, nämligen att miljöavgifter är som avlatsbrev som de rika gärna betalar.

Miljöministern underströk att miljöskulden inte får öka. Till våren kommer regeringen, om jag förstod rätt, att beskriva effekterna. Men, miljöministern, hur skall regeringen göra för att miljöskulden skall sluta att öka?

Eftersom ekonomiska styrmedel påverkar den internationella konkurrensen vid handel med varor är det av betydelse att man gör likartade bedömningar i olika länder. För Sverige är det av största vikt att våra europeiska grannar också kan förmås att införa miljöavgifter. Bästa möjligheten att påverka detta skulle vi få som medlemmar i EG. För att kunna bibehålla och utvidga den för vår välfärd så värdefulla frihandeln krävs ett omfattande internationellt samarbete. Jag har kunnat konstatera att liberaler i många länder är pådrivande för att förbättra miljön med hjälp av ekonomiska styrmedel.

Vi måste också vara beredda att pröva nya typer av ekonomiska styrmedel. Det är nu dags att i liten skala tillämpa överlåtbara utsläppsrätter, s.k. bubblor. Detta är en intressant idé som Folkpartiet liberalerna vill pröva.

Det är bra att regeringen i dag kommer med propositionen om den biologiska mångfalden. Jag vill också betona naturvårdens roll i miljöpolitiken. Folkpartiet liberalerna har under årens lopp fört en hård kamp för att bevara Sveriges unika naturvärden. För att värna om det öppna landskapet med unika ängar och hagmarker driver vi på för att införa ett system med arealersättning.

Vi gläds åt det ökade älvskyddet, som är en stor framgång för våra idéer, och konstaterar att arbetet med ytterligare älvskydd fortsätter.

Herr talman! Jag vill ägna återstående minuter åt miljöeffekterna av trafiken. Vi behöver mer debatt om dessa effekter, särskilt när man vill låsa sig för vissa lösningar för lång tid framöver. Vi måste resonera mer om samhälls-ekonomi.

Den för trafikpolitiken grundläggande principen om att konsumenten bör betala den samhällsekonomiska marginalkostnaden har ju tyvärr inte slagit igenom ännu.

Dagens trafiksystem ger stor rörelsefrihet åt människorna i den rika världen. Emellertid är det uppenbart att trafikens totala miljöpåverkan kraftigt överskrider vad naturen tål. Järnvägstrafik måste därför stimuleras på bekostnad av vägtrafik och flygtrafik.

Det är klokt att öka investeringarna i infrastruktur, men det gäller att satsa rätt.

Samhällsekonomiska kalkyler måste ligga till grund för statens beslut, och vi måste utveckla ett taxesystem som gör att kunden känner av marginalkostnaden. Det måste vara möjligt att ta fram ett mycket bättre underlag än det som nu används för ställningstaganden inom kommunikationsdepartementets område. Detta gäller alltså för vägtrafik, järnvägstrafik, flygtrafik, sjöfart och inte minst för teletrafik. Framför allt har vi dåligt underlag och en dålig procedur för att fatta beslut om avvägningar mellan de olika trafikslagen. Detta måste förbättras.

Miljöutvecklingen påverkas av folks val av färdmedel. Detta val är för de flesta resenärer kraftigt beroende av priset. Många beslutsfattare underskattar detta prisberoende. I somras såg vi ett mycket intressant exempel på detta, då SJ grovt hade felbedömt folks vilja att åka tåg till sänkta priser. Efterfrågan ökade mer än man trodde. Det är viktigt att man nu drar rätt slutsatser för framtiden, eftersom marginalkostnaden för ökade resandeströmmar på järnväg är låg.

De viktiga principfrågorna som vi måste ställa oss är om det finns en rimlig lönsamhet i stora motorvägar, då miljökostnaderna beaktas, och om det finns bättre alternativ. Med stöd av gårdagens bedömningar håller vi i dag på att i snabb takt minska morgondagens möjligheter till miljövänliga transporter, exempelvis genom att satsa på Öresundsbron, Vedabron och storstadspaketen i Stockholm, Göteborg och Malmö samt genom att bygga ut flygkapaciteten på Arlanda.

Från miljösynpunkt är Öresundsbron inte ett långsiktigt hållbart projekt. Jag utgår ifrån att regeringen, innan den fattar slutligt beslut, verkligen mycket noga studerar vad Koncessionsnämnden för miljöskydd har anfört.

Dennispaketet är en orimlig satsning om vi vill skapa ett långsiktigt hållbart kretsloppssamhälle. Framtidens samhälle måste byggas på ett flexibelt sätt, och stadsmotorvägar är allt annat än flexibla. Västerleden och Österleden, som ingår i Dennispaketet, skulle inte på sikt avlasta de mindre vägarna i Stockholmsregionen. De skulle främst generera ny biltrafik.

Vi kan inte fortsätta att förbruka naturresurser i en rasande fart och vänta med att ta hänsyn till miljön. Det är vår generation som måste ändra den materialistiska, slösande västerländska livsstilen. Genom att lägga mer skatt

på förbrukning av naturresurser och i motsvarande mån minska skatten på arbetskraft skulle vi kunna få ett långsiktigt hållbart samhälle med mindre arbetslöshet.

Anf. 116 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Herr talman! Jag måste medge att jag blir både imponerad och en aning upprörd när jag hör Folkpartiet liberalernas representant uttala sig som han gör.

Han kritiserar motorvägar, Vedabron, Öresundsbron, Dennispaketet och den tredje landningsbanan på Arlanda. Det är projekt som hans representanter i regeringen har varit med om att driva fram. Det är ganska skickligt. På det här viset ger han ju intryck av att Folkpartiet står litet grand vid sidan om och att folktopisterna i riskdagen inte tycker om det här. Men folktopisterna i regeringen är med och driver fram de här projekten.

Det är litet omoraliskt att hantera politiken på det sättet. Men jag ser självfallet fram emot att få Folkpartiets röster mot en Öresundsbro den dag som vi skall rösta om det i riksdagen.

Vi hörde också att Folkpartiet har drivit frågan om ekonomiska styrmedel i ett kvarts sekel. Ni kan ju inte ha haft särskilt stort inflytande under den senaste tiden i regeringen. Jag kan inte förstå vilka ekonomiska styrmedel som har införts. Regeringen har infört sådana, säger Lennart Fremling. Vilka då? Lennart Fremling kanske skulle kunna ge mig en precisering av de 8 miljarder som fanns med i kompletteringspropositionen. De skulle vara intäkter – en förstärkning av budgeten. De skulle bestå av ekonomiska styrmedel, men det framgår inte av vilka. Då är det ju ingenting. Då är det ganska tomt. Kanske har Lennart Fremling en idé om hur regeringen eller, för all del, Folkpartiet skall kunna konkretisera 8 miljarder. Det är ju rätt mycket pengar.

Lennart Fremling påstår också att Folkpartiet har föreslagit s.k. bubblor. Det är nog mycket riktigt så. Vi har lagt fram förslag i vårt utskott och här i kammaren, men dem har Folkpartiet gått emot. Så var det med det intresset.

Jag skall till sist ta upp arealersättningen. Det skulle vara något bra för landskapet och möjligen för den biologiska mångfalden. Hur det kan det vara så? Med den utformning som ni förespråkar utgår ersättningen per hektar, oavsett hur landskapet ser ut och vad det finns för värden att bevara på just den hektar som man får pengar för. Det kan väl inte vara så bra. Är det inte bättre att stötta vårt förslag? Det tar sikte på att man skall hitta de mest värdefulla markerna och att man skall värdera dem och fördela pengar efter hur värdefulla de är. Det förslaget har vi lagt fram, men också det har ni röstat emot.

Anf. 117 LENNART FREMLING (fp) replik:

Herr talman! I mitt anförande har jag beskrivit miljöeffekterna av trafikledssatsningarna. Det kan ju finnas andra aspekter som man väger in när man skall ta slutlig ställning till om en viss satsning skall genomföras eller inte.

Jag tror inte att det var angivet att de 8 miljarder som Margareta Winberg nämner fullt ut avser styrmedel när det gäller miljön. Det är olika typer av

punktskatter, såvitt jag har förstått. Det är troligt att en relativt liten del av detta belopp kommer att bestå av statsinkomster till följd av sådana styrmedel.

Jag förstår faktiskt inte Margareta Winbergs kommentar om de s.k. bubblorna. Vi vill driva på det här, och det pågår vissa utredningar. Vi måste ju ha konkreta förslag för att kunna fatta beslut. Det här är inte alldeles enkla frågor. Det måste göras en teknisk utredning.

Vi måste tänka långsiktigt. I den rika världen måste vi räkna med att i vissa avseenden förändra vår livsstil. Vi måste begränsa de fysiska transporterna och bl.a. satsa på teleteknik. En del människor kommer säkert att uppfatta denna förändring som uppoffringar i vår levnadsstandard, men det finns inget moraliskt hållbart alternativ. Dagens livsstil vältrar ju faktiskt över flera kända problem på kommande generationer. Jag tänker på försurningen, övergödningen, växthuseffekten, ozonhålet och bevarandet av den biologiska mångfalden. Detta måste successivt diskuteras, och man måste bilda opinion i den här riktningen. Det är knepiga och långsiktiga frågor. På den punkten tror jag att vi är helt överens.

Det hade varit bättre om vi inte hade behövt kämpa så länge med att förklara incitamenten i de här ekonomiska styrmedlen utan fått stöd för de tankegångarna redan på 70- och 80-talet.

Anf. 118 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Herr talman! Jag vet att frågan om de s.k. bubblorna behöver utredas. Vi menar dock att utredningarna är klara när det gäller de områden där vi har lagt fram förslag. Det handlar framför allt om utsläppsrättigheter mellan Sverige och Baltikum.

Vi är helt överens om att den rika världen måste förändra sitt sätt att leva och vara. Det måste gå ganska snabbt. Om man tittar på befolkningsexplosionen 25 år framåt i tiden inser man att vår levnadsstandard är något för hög, om vi skall kunna klara av att ge den nuvarande generationen och de kommande en något så när dräglig standard.

Lennart Fremling säger att vi skall bilda opinion. Den opinionen finns redan. I olika opinionsundersökningar har man frågat människor i Sverige vad de tycker om miljön och framför allt vilken politisk fråga som de tycker är den viktigaste. Näst frågan om sysselsättningen och arbetslösheten är miljöfrågan viktigast. Jag tror att vi har klarat av opinionsbildningen ganska bra. Därför gäller det nu att handla och inte enbart prata.

Jag fick inte något svar på min fråga om arealersättningen: Hur skall den utformas så att den biologiska mångfalden bevaras och monokulturer inte ensidigt gynnas? Det är en fråga som vi har diskuterat. Jag upplever att vi inte har fått gehör för vår linje om en mer precis satsning på områden där det finns arter att bevara, dvs. en differentierad arealersättning. Ni har slaviskt följt Centerpartiets, böndernas, idéer om en generell ersättning som skall vara lika för alla och utgå per hektar. Tycker Lennart Fremling att detta är bra ur miljösynpunkt?

Anf. 119 LENNART FREMLING (fp) replik:

Herr talman! Nu förstår jag bättre varför Margareta Winberg talade om bubblor här. Den här växlingen mellan utsläpp i Sverige och Baltikum är väl

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Miljöpolitik

inte ett exempel på att man inför överlåtbara utsläppsrätter, som man alltså kan överlåta mellan olika innehavare. Det är den idé som vi har tänkt att man borde pröva.

Det finns inget färdigt förslag beträffande arealersättningen. Vi får väl hoppas att det så småningom kommer fram ett sådant. Folkpartiet följer inte alls slaviskt något Center- eller LRF-initiativ. Tvärtom är det väl så att lantbrukarna inte ställer upp på de synpunkter som Folkpartiet har fört fram här. Vi har bara talat om en viss nivå på den här arealersättningen som ett räkneexempel. Jag tycker att det är helt naturligt att man på något sätt graderar marken. Vi känner mycket stor sympati för det väl genomarbetade förslag som Svenska naturskyddsföreningen har lagt fram. Det måste dock bearbetas så att man får ett konkret förslag från regeringens sida.

Anf. 120 MAX MONTALVO (nyd) replik:

Herr talman! Jag har märkt att Lennart Fremling sällar sig till Centern och Socialdemokraterna när det gäller att tävla om att vara bäst i att föreslå en mängd bra saker för miljön. Men är det inte att vara litet väl populistisk?

Lennart Fremling sade att jag hade nämnt att man skulle ha de rika att betala avlatsbrevet. Jag påpekade att det har blivit en handel med avlatsbrev så till vida att man i princip betalar in 15 miljarder i skatter. Sedan går 2,5 miljarder ut för att förbättra miljön. Det var det jag ville påpeka. Det är orimliga proportioner. Ni har tagit över en gammal socialdemokratisk åtgärd där man bara tar in skatter till staten men inte gör något för miljön.

Vi kom in på att Folkpartiet tydligen har något patent på att man skall tala om för folk vilket färdmedel folk skall åka med. Det är samma idé som med invandringen. Man skall tala om för folk vad folk skall tycka. Det är horribelt. Om folk vill åka bil och väljer det skall de väl få göra det i ett fritt land. Sedan skall det i så fall finnas incitament för att åka kollektivt. Det måste väl vara någon rim och reson i det hela. Det är horribelt att höra från ett borgerligt parti att man skall tala om för folk hur de skall åka.

Det är väl självklart att det är från trafiksäkerhetssynpunkt som man bygger motorvägar. Det talades om miljön i sammanhanget. Vi bygger väl inte dagens motorvägar för dagens trafik utan för framtidens trafik. Då räknar vi med att forskningen skall ha kommit så långt att vi i framtiden kanske har andra drivmedel och andra typer av motorer. Jag är mycket förvånad över resonemanget.

Anf. 121 LENNART FREMLING (fp) replik:

Herr talman! Max Montalvo sade inledningsvis att det verkar som om partierna tävlar om att vara bäst på att föreslå bra saker. Det är väl ganska naturligt. Det är klart att vi försöker komma med så bra förslag som möjligt.

Max Montalvo frågade också om det jag säger inte är populistiskt. Det som jag säger i mitt anförande är helt och hållet min övertygelse.

När det gäller miljöavgifter är det uppenbart att Max Montalvo inte har förstått riktigt hur vi vill arbeta med incitament. Som det har sagts här tidigare finns möjlighet att göra en skatteväxling. Vi tycker inte att man skall höja skattetrycket, men vi tycker att en del skatter skall omfördelas så att man betalar mer skatt när man använder naturresurser. I gengäld kan man

betala mindre skatt på arbetskraft. På det sättet skulle vi kunna få ett långsiktigt hållbart samhälle med mindre arbetslöshet.

Som jag tror framgår ganska tydligt är det inte min mening att tvinga folk att använda vissa färdmedel. Folk skall fritt få möjlighet att välja. Det är det som ligger i vår politik. Individens valfrihet skall inte inskränkas. Man skall dock få betala vad det verkligen kostar så att det inte blir ett överutnyttjande.

Här kan man då komma in på diskussionen, som jag med oro har sett tidningsuppgifter om, om de skatteregler som skall gälla för tjänstebilar. Om man inte gör något åt de skattereglerna kommer man att ha marginalkostnaden noll för ytterligare bilresa. Då får man fel incitament. Jag hoppas att man kommer att kunna hitta några vettiga regelsystem som gör att även den som har en tjänstebil kommer att känna av en viss marginalkostnad vid varje enskild resa om han reser med bil i stället för att välja ett annat färdmedel. Annars blir det inte ett rationellt färdmedelsval i samhället.

Anf. 122 MAX MONTALVO (nyd) replik:

Herr talman! Lennart Fremling, det var skönt att höra att valfriheten skulle få vara kvar även i ett folktopartistiskt samhälle. Jag undrar dock om inte bilisterna betalar vad det kostar. Enligt min åsikt betalar vi alldeles för mycket. Där kan vi ha olika åsikter om man lägger in sjukvård och alla möjliga sociala kostnader. Men om man håller sig till det som man lägger in i bilkostnader betalar vi alldeles för mycket enligt min åsikt.

Anf. 123 LENNART FREMLING (fp) replik:

Herr talman! På den punkten kan vi ha olika åsikter. Det ligger ju värderingar i botten om hur man skall beräkna detta. Man räknar normalt inte med att man täcker miljökostnaderna. Jag tror att vi får föra debatten vidare om vilka miljöeffekter bilismen har.

Anf. 124 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag tänkte att jag skulle hjälpa till med det som man bör göra i en debatt, nämligen att rätta ut fler frågetecken än som reses – utöver den här konfrontationen mellan olika värderingar.

Lennart Fremling ställde frågan om miljöskulden. Jag hann inte ta upp den i mina tidigare inlägg. Det handlar dock om att finna instrument som tydliggör sambandet mellan ekologi och ekonomi. Då arbetar vi på olika sätt för att använda nationalräkenskaperna också som ett uttrycksmedel för att beräkna miljökostnaderna. Dessutom utvecklar vi miljöindex som ger ett uttryck för hur långt vi har kommit i förhållande till de miljömål vi har satt upp.

Det viktiga är att miljöskulden innebär en möjlighet att pedagogiskt förklara vad vi själva orsakar och vad vi skjuter över på kommande generationer om vi inte gör något åt miljöskadorna.

Vi har låtit professor Arne Jernelöv på IVL ta fram en utredning om miljöskuldens storlek. Miljöskulden definieras då som det som är möjligt att reparera. Han har beräknat den totala skulden i dagsläget till mellan 260 och 300 miljarder kronor. Skulden består naturligtvis av olika delar, t.ex. ca 85

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Miljöpolitik

miljarder i kostnader för att motverka vårt bidrag till växthuseffekten. Det handlar alltså om utsläpp av koldioxid, freoner, metylbromider o.dyl. som påverkar klimatet negativt.

Det är mot den här bakgrunden man skall se regeringens uttalande i årets finansplan om att miljöskulden inte får öka. I dag är ökningstakten ca 7 miljarder kronor om året.

Naturligtvis är det viktigt att anpassa de ekonomiska styrmedlen så att de angriper rätt problem och ges rätt prioritering i förhållande till hur miljöskulden ser ut.

Det gäller t.ex. avfallsområdet där vi har mängder av deponier. De är ett uttryck för en misslyckad miljöpolitik. Det är egentligen fråga om en resurs som kan återvinnas och återanvändas. Det är därför vi utreder införandet av en avfallsskatt.

På samma sätt är det med koldioxidskatten och energiskatter, som då avses att medverka till en belastning av de utsläpp som är skadliga och minska den förbrukning av fossila bränslen som vi har.

När det gäller kvävedioxiderna arbetar vi med den s.k. NOX-avgiften. Det innebär att vi tar ut en avgift och betalar tillbaka lika mycket till avgiftsbetalarna som kollektiv med utgångspunkt i hur de sköter energieffektiviseringen och liknande saker.

Miljöskuldstänkandet är också viktigt i förebyggande syfte. Det innebär att man mera tydligt kan rikta åtgärder så att man undviker att uppnå en ökning av miljöskulden. Ett exempel på detta kan t.ex. vara beslutet under 80-talet om att införa katalysatorer på nya bilar.

Anf. 125 LENNART FREMLING (fp) replik:

Herr talman! Jag vill tacka miljöministern för utläggningen om miljöskulden. Jag tror också att det är en väldigt viktig pedagogisk faktor att räkna detta i pengar. Så länge man inte sätter kronor och ören på vissa typer av fenomen, är det svårt att föra ut, förklara och se den förändring som sker årligen. Jag är glad över det som miljöministern kallar för det politiska beskedet i regeringsförklaringen. Jag utgår från att det kommer att åtföljas av rimliga åtgärder så att miljöskulden faktiskt inte ökar.

Anf. 126 DAN ERICSSON i Kolmården (kds):

Herr talman! Margareta Winberg började med att kommentera de olika partierna. Nu har dess värre Margareta Winberg tvingats lämna kammaren. Men jag vill ändå något från min utgångspunkt kommentera vad hon sade.

Margareta Winberg sade bl.a. att kristdemokraterna vill väl i miljöpolitiken. Det får man se positivt på. Sedan hade hon uppfattningar om politikens moraliska anseende. Då vill jag vända på frågan. Jag hade velat ställa den till Margareta Winberg. Hur ser socialdemokraterna själva på de moraliska frågorna i miljöpolitiken?

Vi kan t.ex. se på den miljöskuld som nyss debatterades. Den har byggts upp under många år under den tid då socialdemokratin drev fram storskalighet och stordrift, ofta på miljöns bekostnad. Då byggdes den stora miljöskuld upp som denna regering nu får ta över, försöka bromsa tillväxten på och betala av.

Motsvarande situation råder på det ekonomiska området. Man har grundlagt en situation som gör att vi måste ta itu med en tuff ekonomi. Det har byggts upp en skuld. Precis likadant är det på miljöområdet. Regeringen försöker ta itu med både de ekonomiska problemen och miljöproblemen. Men det handlar också om skattesystem osv. Det är fråga om skattesystem som har gynnat miljöförbrukning, dvs. gjort det dyrt att använda mänsklig arbetskraft och gynnat användningen av ändliga naturresurser osv.

Har inte socialdemokratin ett stort moraliskt ansvar för att vi har försatts i denna situation?

Energipolitiken är också väsentlig i miljödebatten. Socialdemokratin byggde fast oss i kärnkraftssamhället. År 1980 när vi hade möjlighet att välja en annan väg för att ta oss ur kärnkraftssamhället, drev socialdemokraterna fram linje 2. Det innebar att från sex kärnkraftsreaktorer byggdes vi än mer fast till 12 kärnkraftsreaktorer i dag. Det gör det än svårare att välja en annan miljöriktig väg för energin. Har inte socialdemokratin ett moraliskt ansvar för den situation som nu råder och som är betydligt tuffare än vad den hade blivit om utvecklingen hade vänts redan 1980?

Margareta Winberg sade också något om att kds tydligen tävlar med Centern om miljöpolitiken. Jag ser det inte så. Det är väl bra om vi kan sporra varandra till ytterligare insatser i miljöpolitiken. Det gäller över hela det politiska fältet. Där tycker jag att Margareta Winberg hade rätt på en punkt. Det är viktigt att lyfta upp miljöpolitiken till en nationell fråga där vi faktiskt söker samling. Jag har också uppfattat att socialdemokraterna många gånger har stämt in i de förslag som regeringen har lagt fram och inte har haft så stora avvikande uppfattningar utan enbart velat driva på. I stort sett har man varit överens. Då finns det inte anledning att söka strid. Det är intressant att se vilka konkreta förslag som finns från det hållet utöver vad regeringen redan arbetar med.

Vi kristdemokrater menar att miljöpolitik och ekonomisk politik måste integreras. Det har sagts av flera i debatten. Den ekonomiska politiken måste aktivt syfta till att sätta rätt pris på slitage, naturresurser och sådant som bidrar till miljöförstöring. Miljökostnaden måste betalas fullt ut i all produktion så att det sätts rätt priser på varor. Målet är att styrmedlen är så pass starka att för det första miljöskulden inte tillåts växa och för det andra resurser kan frigöras för reparation av miljöskadorna och för att betala av miljöskulden. Det är likaså nödvändigt med en miljöjusterad bruttonationalprodukt, där förändringar i nationalförmögenheten redovisas.

En skatteväxling där miljöskatter utnyttjas i högre grad medan skatt på arbetskraften minskas i motsvarande mån är en nödvändig reform för att stimulera en hållbar utveckling. Miljöministern var inne på de tankegångarna. Jag vet att vi inte är ensamma om detta. Det finns flera politiska partier som arbetar för detta. Det är viktigt att vi i internationellt perspektiv arbetar för ökad samverkan om just miljöskatter för att säkra att resurser tillskapas för insatser inom miljö- och utvecklingsområdet. Sverige har arbetat aktivt och bör också fortsättningsvis arbeta hårt i internationella sammanhang för att ekonomiska styrmedel verkligen skall komma till gagn för miljön.

Regeringen har gjort mycket som är bra. Regeringen har arbetat med kretsloppspropositionen. Det är ett första avstamp på det området. Man har

arbetat med en klimatproposition. Också där har skett ett första avstamp. Syftet måste vara att vi skall gå vidare. Som vi har hört i dag kommer också snart propositionen om biologisk mångfald. Det är väldigt bra.

Jag vill ställa en fråga när det gäller ekonomi och miljö till miljöministern. Kommer miljöministern att ta nya initiativ för att vi skall få en ordentlig genomlysning av just frågan om skatteväxling till förmån för miljön? Jag ser det som en central fråga. Olika former av skattereformer har diskuterats. Men jag undrar om inte detta är den viktigaste skattereformen för framtiden.

Anf. 127 MAX MONTALVO (nyd) replik:

Herr talman! Det går bra att tala gott om alternativ till kärnkraften. Men vad har kds för konkreta alternativ till kärnkraften som inte går ut på flummet om att spara sig ur detta? Svensk industri behöver billig elkraft för att kunna expandera. Vad finns det för konkreta alternativ i dag?

Anf. 128 DAN ERICSSON i Kolmården (kds) replik:

Herr talman! Max Montalvo uttrycker sig på följande sätt: "Flummet om att spara sig ur detta". Det visar vilken inställning Ny demokrati har i energipolitiken. Man har inte förstått sambanden i fråga om hur energipolitiken berör miljön.

Riksdagen lade 1991 fast två saker. Först och främst var det ett energiprogram med inriktning mot sparande. Det är en viktig del av detta. Det andra var utveckling av alternativa energikällor. Det handlar om biobränslen. Regeringen har arbetat hårt med dessa frågor och har kommit en bit på väg. Det är centralt att gå framåt på biobränslemarknaden. Frågan måste föras framåt hela tiden på dessa två punkter för att på så sätt möjliggöra kärnkraftsavvecklingen.

Anf. 129 MAX MONTALVO (nyd) replik:

Herr talman! Jag behöver inte ta till ordet flum. Det blev ännu mera flum. Det fanns ingenting av substans. Det var bara en massa önsketänkande om framtiden. Det är absurt att spara sig till en framtid där industrin skall komma i gång igen.

Anf. 130 DAN ERICSSON i Kolmården (kds) replik:

Herr talman! Jag vet inte vad det är som Max Montalvo egentligen kräver. Det riksdagen lade fast 1991, och detta med att vi skall ha årliga kontrollstationer för att stämma av hur vi arbetar med energiprogrammen för att klara avställningen av kärnkraften, kallar jag inte ludd. Inte heller säger jag att det saknar substans.

Det är viktigt att vi arbetar tillsammans för att verkligen nå resultat när det gäller de här målen. Att färdriktningen är klar är en tydlig majoritet i denna riksdag överens om. Vidare är det helt uppenbart efter det senaste inlägget att Ny demokrati har ställt sig utanför här.

Anf. 131 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag vill gärna svara på den fråga som Dan Ericsson i Kolmården ställde. Det viktiga med utredningar när man vill att saker skall hända är ju att utredningarna inte hindrar utvecklingen under den tid de pågår.

Att ta helhetsgrepp om saker får inte innebära att man låter utvecklingen stanna av. I stället gäller det i samband med att skattefrågor aktualiseras att hela tiden ha skatteväxlingsperspektivet tydligt framför sig.

Att regeringen i augusti tillsatte en utredning beträffande förutsättningarna för expansion av privat tjänsteproduktion är ett typexempel på en utveckling som skulle kunna leda i rätt riktning, dvs. mot minskad belastning på arbetskraften. Tjänsteföretag är ju arbetskraftsintensiva. Vi kan naturligtvis öppna för möjligheter att göra mera på detta område om vi också kan finansiera det vi gör. Det kan vi åstadkomma genom att i stället ta de kostnader som en sänkning av tjänstebeskattningen innebär på miljöbelastningens konto. Det är samhällsekonomiskt sett en riktig utveckling. Den typen av växelverkan måste man alltså hela tiden bevaka och arbeta för när de olika delarna kommer upp.

I och för sig har jag inget emot övergripande utredningar – om det nu var det Dan Ericsson syftade på. Det viktiga är att vi tar fasta på de möjligheter som alltid finns i en snabb och dynamisk politisk utveckling. Det här är ett exempel på just en sådan möjlighet.

Anf. 132 DAN ERICSSON i Kolmården (kds) replik:

Herr talman! Jag tackar miljöministern för det lilla svaret.

Det finns ingen motsättning i att vi arbetar med de mindre frågorna under resans gång så att säga. Men jag tror att det vore en väldigt styrka om vi kunde försöka göra frågan om omställningen av samhället – omställningen från ett skatteslag till ett annat – till en ideologisk fråga. I förvaltningskapstanken ligger litet av detta. Dessutom kan detta tydliggöra de förändringar som behövs för samhällsmedborgarna.

Jag är inte ute efter att förhindra de steg som redan tas på en rad områden, utan jag är ute efter att vi skall få ett vidare grepp om detta. Jag vill att det skall tydliggöras att vi här genomför en tydlig skatteväxling – från beskattning av arbetskraft till beskattning av ändliga naturresurser.

Anf. 133 KAJ LARSSON (s):

Herr talman! Östersjön är sjuk och måste räddas! Det havet är vårt innanhav! Det är vårt ansvar!

När den socialdemokratiska partikongressen sammanträdde i Göteborg var den mycket bestämd i frågan om vad riksdagen bör göra för att rädda Östersjön. Otäjligheten var stor, och kongressen ansåg att det inte fanns tid för att vänta. Kongressens råd till riksdagen var:

- Ta snabbt initiativ till bilaterala samarbetsprojekt med Östersjöländerna. Särskilt nämndes Danmark och de nordtyska delstaterna när det gällde att minska kväveutsläppen från jordbruket.

- Inrätta ett kommunaltekniskt institut i Baltikum med uppgift att samordna investeringar och ge stöd till vänortsarbetet mellan svenska och bal-

tiska kommuner. Framför allt gäller det att ge hjälp för att bygga reningsverk och förbättra energihushållningen.

Men kongressen hade ett budskap till, även om det inte klart uttalades: Vänta inte tills regeringen och Olof Johansson klivit ur långbänken. Starta miljöarbetet för att rädda Östersjön redan nu – ute i kommunerna, i organisationerna och bland allmänheten. Det lokala Agenda 21-arbetet kan bli en ny start för att minska utsläppen i Östersjön från jordbruket, från trafiken och från tätorterna.

Vi socialdemokrater ser inte lågkonjunkturen som ett hinder för en kraftfull miljöpolitik – men det gör tydligen den borgerliga regeringen. Vi ser snarare lågkonjunkturen som en språngbräda till en bättre miljöpolitik.

Det är nu vi av sysselsättningsskäl kan kräva åtgärder för att minska föreningsbelastningen på Östersjön.

Det är nu vi borde investera i reningsteknik och tekniskt kunnande i Östeuropa. Det gynnar både den svenska industrin och sysselsättningen.

Det är nu vi med AMS-medel kan hjälpa jordbruket att minska näringsläckaget från åkrarna och ammoniakutsläppen från stallgödseln.

Vi socialdemokrater har mycket aktivt försökt medverka till en kraftfull miljöpolitik i riksdagen. Men det har uppenbart varit svårt för fyrklöverregeringen att komma sams. I dag har vi fått ytterligare bekräftelse på hur dåligt hälsotillståndet i Östersjön är.

Sjukdomen M 74 slår hårt mot både den vilda och den odlade laxen. Man tror att sjukdomen beror på organiska klorerade gifter i havsvattnet.

De få återstående naturbestånden av lax befinner sig på gränsen till utrotning.

Många med mig tycker att hoten mot laxen är så allvarliga att regeringen snabbt borde ingripa. Vi riksdagsledamöter i jordbruksutskottet har under sommaren fått en mängd brev från organisationer och enskilda. Kraven är entydiga, nämligen att man skall stoppa fisket. Jag delar inte riktigt uppfattningen att man skall sätta stopp för fisket. I stället måste man koncentrera sig på forskning och fråga: Vad är orsaken till det här?

Hittills har regeringen förhållit sig väldigt passiv. Visserligen forskas det på detta område. Men då sjukdomen fått en explosionsartad utveckling under 1992 och 1993 – tidigare har den visat på mindre än 10 % dödlighet – redovisar Fiskeriverket nu en dödlighet hos laxyngel på 80–90 %. Det är verkligen hög tid att höja tempot beträffande forskningen; detta för att laxen inte skall försvinna från Östersjön.

Blåstången med sitt myller av liv blir allt sällsyntare också i Östersjön. Längs klipporna klättrar i stället hala slippriga grönalger, vars skydd för havets smådjur inte alls kan jämföras med de busklikla blåstångsbältena. Den förändringen är synbar och borde stämna till eftertanke.

Under vattenytan sker en mängd förändringar som vi inte kan se:

- Förekomsten av DDT och PCB minskar i Östersjön, och forskarna har sett en del positiva effekter i form av ett ökat antal sälkutar.

- Samtidigt fortsätter förgiftningen av havet, men det är nu fråga om andra miljögifter. Laxsjukdomen M 74 tror man bryter ut när belastningen av organiska klorerade miljögifter är stor.

– Den minskade övergödningen kan i sig bidra till högre miljögiftshalter i havets organismer.

– Övergödningen i sig är ett allvarligt problem som leder till att havsvikar växer igen och till att syrebrist i djupvattenhålorna uppkommer.

Det är naturligtvis svårt ibland att se orsak och verkan, eftersom det naturliga samspelet är så komplicerat. Kan det t.ex. vara så att "reningen" av Östersjön, dvs. att vi klarar att minska kväveutsläppen på sikt, medför en ökad risk för höga miljögiftshalter?

Tanken är naturligtvis skrämmande, men väl underbyggd av forskare bl.a. vid Naturhistoriska riksmuseet.

Tidigare hotades sälstammen. Nu, när vi äntligen kan se en liten uppgång, kommer de allvarliga hoten mot laxen. Vad händer egentligen i Östersjön? Och vad tänker regeringen göra för att rädda vårt värdefulla innanhav?

Det krävs ett kraftfullt helhetsgrepp för att rädda Östersjön. Efter två år med regeringen Bildt är det uppenbart att denna regering inte är en regering som slår vakt om miljön, trots allt klappande för bröstet från miljöministerns sida här i dag. Med denna miljöpassiva regering kommer Östersjön att bli en stor dyngpöl.

Anf. 134 MAX MONTALVO (nyd) replik:

Herr talman! Jag är glad över att höra, Kaj Larsson, att socialdemokraterna vill hjälpa till att ta hand om nedsmutsningen på andra sidan Östersjön. Det har vi "kört med" ända sedan valrörelsen.

Detta måste väl vara en nypåkommen idé hos socialdemokraterna, för vi fick inte stöd för vår motion när den behandlades. Men vi kan väl se fram emot att få stöd nästa gång en sådan motion kommer upp till behandling.

Anf. 135 KAJ LARSSON (s) replik:

Herr talman! Det är alldeles fel att påstå att detta är ett nyvaknande. Vi har tidigare varit idégivare till aktionsprogrammet för Östersjön. Det var socialdemokraternas initiativ. Vi kan också påvisa andra saker där vi har tagit initiativ för att förbättra miljön.

Kom inte och påstå att detta är ett nyvaknande för socialdemokraterna! Vi har drivit en aktiv miljöpolitik under våra år i regeringen. Om inte Max Montalvo känner till det kan jag upplysa om att två stora propositioner lades fram av den socialdemokratiska regeringen. Läs dem! Då tror jag att Max Montalvo blir införstådd med vad den socialdemokratiska regeringen har gjort.

Anf. 136 MAX MONTALVO (nyd) replik:

Herr talman! Om det är så, Kaj Larsson, förvånar det mig ännu mer att vi inte kunde få stöd för vår motion.

Anf. 137 ROLF L NILSON (v):

Herr talman! Ungefär en fjärdedel av miljöavsnittet i regeringsdeklarationen har bara berörts helt perifert. Det är det avsnitt som handlar om energipolitiken.

Det finns en sorts dubbelkommando i den här regeringen när det gäller

energipolitiken. Men i regeringsdeklarationen har man valt att presentera den under miljöavsnittet. Jag tycker att det är bra att man har gjort presentationen där, men jag tycker inte att sättet man har presenterat energipolitiken på är bra.

Vad jag förstår är avsnittet ett citat, huvudsakligen ur den energiöverenskommelse som togs mellan tre partier 1991 och som regeringen sedan har sagt sig ställa upp bakom. Men det är ett stympat citat. Man säger att energipolitikens mål är att trygga tillgången på el och annan energi på internationellt konkurrenskraftiga villkor och att energipolitiken skall utgå från vad natur och miljö långsiktigt tål.

Det finns ett avsnitt till. Det talar om energi från biobränsle, solenergi och vindkraft, som skall utvecklas. Men själva grundbulten för energiöverenskommelsen och det stora problemet i svensk energi- och miljöpolitik – kärnkraftsavvecklingen – nämns inte.

Jag tolkar detta som ett medvetet val av regeringen att föra bort kärnkraftspolitiken ur debatten. Det tycker jag är oerhört illa. En bra utveckling av miljöpolitiken i Sverige kommer inte att kunna ske om inte strategiska beslut om kärnkraftsavvecklingen tas.

Det finns fortfarande hopp hos delar av industrin. Det finns ett hopp som stärks av otydliga politiker eller politiker som ställer upp på en gammeldags miljö- och energipolitik, där man tror att energiresurser kan hanteras hur som helst och att naturresurser är oändliga. Det är bara att hämta dem och förbruka dem. På så vis skall vi återskapa välbstånd och lycka i landet. Det är ett föräldrat synsätt, som borde förpassas till historiens skräphög en gång för alla.

För att kunna göra det krävs klara och tydliga markeringar om att vi satsar på en ny energipolitik. Den klara och tydliga markeringen finns först då den första svenska reaktorn är avställd för gott.

För att detta skall kunna ske krävs en lag om avställning av kärnkraften. Det går inte på annat sätt. Det är fel att göra det på annat sätt. Land skall med lag byggas. Först när det finns en lag som säger att kärnkraftverk inte får drivas kan man förvänta sig att industrin följer ett sådant beslut. Det har alltså högsta prioritet att ta fram en lag om kärnkraftsavvecklingen. Det skulle vara ett lämpligt tillfälle att göra detta nu, under det sista riksdagsåret under den här valperioden.

Vi har på ett mycket påtagligt sätt fått kärnkraftens miljöfarlighet, dess osäkerhet när det gäller försörjning med energi och vår möjlighet att klara produktion utan att kärnkraften är i gång demonstrerade. Fem stycken reaktorer har varit avställda under en period på över ett halvår. I dag är ett antal reaktorer avställda. Jag är säker på att en av dem är Oskarshamn 1. Det finns ingen brist på energi, trots att det börjar gå bra för exportindustrin.

De säkerhetsproblem, och därmed potentiella miljöproblem, som finns förknippade med den svenska kärnkraften – som beskrivs som säkrast i världen – har illustrerats av den här avställningen. Anledningen till att man har stängt av är helt enkelt att kärnkraftverken inte har bedömts som säkra.

Det är hög tid att dels formulera en lag, dels bestämma vilken reaktor som skall stängas av först. I dag tycker jag att allt talar för att det bör vara den

äldsta, Oskarshamn 1, den som är avställd nu. Sedan bör man ta Barsebäcks-reaktorerna.

Det behövs en parlamentarisk kommission som följer avställningen och ser till att den fortlöper på ett ordnat sätt. Det behövs faktiskt en beredskapsplan också, om det skulle uppträda något liknande och allvarigare än det som skedde för styvt ett år sedan, sommaren 1992. Då fick man snabbt stänga av fem reaktorer. Det skedde då under maximalt gynnsamma betingelser. En katastrofberedskap bör alltså finnas om den svenska kärnkraften skulle behöva ställas av på grund av akut fara.

Givetvis bör en sådan miljövänlig och ansvarsfull politik också följas av ett internationellt agerande för att trygga säkerhet och avveckling främst i vår omedelbara omvärld.

Anf. 138 MAX MONTALVO (nyd) replik:

Herr talman! Det verkar nästan, Rolf Nilson, som om detta att stänga av kärnkraftverk har något slags egenvärde för Vänsterpartiet. Det tycker jag låter litet magstarkt.

I vår närhet, på andra sidan Östersjön, finns det en hel del kärnkraftverk som kanske borde stängas av före våra egna. Vore det i så fall inte bättre att vi exporterade ström dit och hjälpte dem genom våra kärnkraftverk, i stället för att stänga av våra som är relativt säkra? Jag vill inte säga att de är säkra, det vore att ta till överord.

Anf. 139 ROLF L NILSON (v) replik:

Herr talman! Man kan inte bygga sin energiförsörjning och sin energipolitik på en kraftkälla som en nydemokratisk politiker säger är relativt säker. Det är en eufemism för att detta är verkligt farligt. När t.o.m. en debattör från Ny demokrati säger att vi inte helt kan lita på kärnkraftverken är det dags att dra öronen åt sig.

Faktum är att sommaren 1992 fick fem svenska reaktorer stängas på grund av akuta säkerhetsproblem, brister i säkerheten som man inte hade kunnat förutse, som man inte kunde klara genom löpande underhåll eller små insatser.

Det tycker jag är ett memento. Givetvis ligger det i Vänsterpartiets politik och i en ansvarsfull energipolitik att åtgärder sätts in mot de faror som den bristfälliga säkerheten i östeuropeiska kärnkraftverk innebär. Det innebär att vi måste verka för att vissa av dem stängs omedelbart. Att lappa på andra är tyvärr nödvändigt för att folk inte skall frysa ihjäl och för att produktionen inte helt och hållet skall gå i stå i vissa östeuropeiska länder. Men det bör ligga som en integrerad del i den övriga världens stöd till utvecklingen i Östeuropa att man ställer om energisystemen där, både när det gäller avveckling av den farliga kärnkraften och när det gäller att dra ned koldioxidutsläppen och effektivisera energianvändningen. Där kan man tyvärr konstatera att det internationella samfundet, t.ex. G 7-länderna, inte har utnyttjat de möjligheter som har funnits för att i samband med att man utlovar stöd till t.ex. OSS-länderna villkora detta stöd med insatser för att effektivisera energianvändningen.

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Miljöpolitik

Anf. 140 MAX MONTALVO (nyd) replik:

Herr talman! Jag sade "relativt säkra" därför att jag inte på något sätt ville vara stöddig och säga att de var säkra. Jag tycker inte att man skall ta för stora ord i sin mun.

Att man tillfälligt stängt av fem reaktorer i Sverige är väl ett mått av klokhet; man har insett att de behöver repareras innan det blir kris. Alla motorer och maskiner över huvud taget har så att säga utmattningsproblem. Det trodde jag att vi var på det klara med i ett sådant samhälle som vi lever i. Därför är det väl inget fel i att förbättra dem. Om man tar litet tid på sig är det för min del okej, om man bara ser till att vi får den billiga elkraft som vi behöver i det här landet.

Anf. 141 ROLF L NILSON (v) replik:

Herr talman! Det finns en nationell aspekt i detta. Genom ett risktagande som vårt parti inte är berett att ta kan man möjligtvis köpa svensk industri en frist, en kortsiktig tillgång på billig energi från vattenkraft och svensk kärnkraft. Men det är litet ansvarslost därför att kraven på omställning kommer, dem kommer vi inte att kunna komma ifrån. Bara ett sådant faktum som en öppnad europeisk elmarknad med konkurrens kommer att tvinga upp de svenska elpriserna. Då räcker det inte med elproduktion i svenska kärnkraftverk för att hålla dem nere. Elpriserna i Europa är generellt sett högre än de svenska. All rimlig marknadsekonomi säger att det sker en utjämning på en högre nivå än den svenska. Av ekonomiska skäl är en höjning av elpriserna alltså på gång.

Ett annat, egentligen viktigare, faktum är att de internationella miljööverenskommelser som vi har ställt oss bakom förutsätter en utjämning av energiförbrukningen mellan världens länder. Det innebär med nödvändighet att de industrialiserade länderna, däribland Sverige, måste dra ner på sin energikonsumtion. Det innebär för vår del – det är den slutsats som vi drar av detta – att det gäller att vara ute tidigt, rätta mun efter matsäcken, utveckla tekniker som bygger på så låg energikonsumtion som möjligt, dels därför att det är nödvändigt, dels därför att det är detta, inte billig energi, som i framtiden kommer att utgöra ett konkurrensmedel på de världsmarknader där den svenska industrin på 2000-talet kommer att konkurrera.

Anf. 142 LENNART DALÉUS (c):

Herr talman! Den regering där Centern har miljöansvaret har börjat ett miljöarbete där man i väsentliga delar har bytt spår. Man har givit ett konkret och tydligt innehåll åt det vi kallar kretsloppstänkandet och kretsloppsarbetet. Producentansvaret, att producenten av varor skall ta ansvar för dem när de tjänat ut för sitt ursprungliga ändamål, har satts i centrum och blivit vägledande för ett nytt ansvarstagande på miljöområdet.

Regeringen har med en, som det visat sig i realiteten, bred uppslutning ifrån riksdagen bakom kretsloppspropositionen gått in för att man för varugrupp efter varugrupp inför producentansvaret. Man har tagit ett första tydligt steg när det gäller förpackningarna, hanteringen av returpapper och batterier och när det gäller att förändra kvaliteten på avloppen i våra samhällen så att avloppsslam blir användbart i jordbruket. Man har fört in kretslopps-

arbete som en vital del av plan- och bygglagsarbetet. Man har tydligt och kraftfullt visat att man kommer att gå vidare, med en särskild kretsloppsdelegation som nu kommer att ta in nya varugrupper i arbetet. Det må gälla bilar och datorer eller enklare saker som skrot och lysrör. Man kommer att ge sig in på nya produktgrupper, nya varuslag och nya material, t.ex. plaster och textilier.

Det här spårbytet har man gjort samtidigt som man kraftfullt har följt upp arbetet i Rio. Arbetet med den biologiska mångfaldskonventionen går mot sitt första avslut i Sverige i dag i och med att regeringen lägger fram propositionen om den svenska strategin för biologisk mångfald. Tidigare har själva konventionen lagts fram för ratificering och för beslut i riksdagen. Tidigare har också klimatkonventionen följts upp.

Det internationella arbetet har manifesterats genom tydliga krav och ställningstaganden i diskussionerna kring Sveriges nalkande till Europa. Detta manifesteras också med den nuvarande regeringens internationella engagemang.

Den sammanhållna bilden är att det finns en bred uppslutning bakom det här arbetet från samhället, på rikspolitisk nivå men också i kommuner. Vi har en bred uppslutning från det svenska näringslivet, som visar att man är beredd att omforma sitt arbete, tänka igenom produkterna och närmast på frivillig bas gå in i kretsloppsengagemanget. Det är detta resonemang, herr talman, som Margareta Winberg ger sig in på här i riksdagens miljödebatt. Hon inleder det med att säga att ett internationellt ansett miljöinstitut, World Watch Institute, i sin senaste årsbok dömer ut det svenska miljöarbetet och säger att det inte längre finns en svensk tätposition.

Hon fortsatte sitt inlägg med att säga att man från svensk sida i den internationella rangordningen halkat ner i sin miljöteknikutveckling, som hon kallar det. Jag har, herr talman, tagit med mig institutets senaste årsbok, och jag har den här framför mig. Hade Margareta Winberg varit här, skulle jag ha uppmanat henne att söka i den boken efter den kritik som hon riktar mot det svenska miljöarbetet. Hon kommer inte att finna den, den finns inte i denna rapport, den har aldrig funnits i någon rapport från World Watch Institute. Egentligen spelar det inte någon roll i sakfrågorna kring miljöarbetet vad Margareta Winberg säger på den här punkten. Men detta illustrerar bristen på trovärdighet i de angrepp som socialdemokratin riktar mot regeringens miljöarbete. Om man inte ens i portalmeningen i sitt miljöanförande i den allmänpolitiska debatten förmår att hålla sig till sakförhållandet, undrar jag var trovärdigheten finns i de fortsatta resonemangen. Jag vill gärna be de socialdemokratiska företrädare som kommer att delta i den fortsatta debatten att ta den här frågan med sig till Margareta Winberg: Vad grundar hon sin kritik och sina svepande anslag mot regeringens miljöpolitik på – detta med hänvisning till internationella vederhäftiga institut?

Herr talman! Max Montalvos inlägg visar på den traditionella bristen på förståelse för kärnkraftens problem. Max Montalvo anser som vanligt att man skall söka sig utomlands när man skall avveckla kärnkraften. Jag vill direkt säga att jag i stort instämmer i Rolf L Nilsons analys av bedömningen när det gäller kärnkraften. Jag vill därför fråga Max Montalvo: Vilken reaktor i världen anser Max Montalvo utgör det potentiellt största hotet mot

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Miljöpolitik

Malmö? Eller: Vilken reaktor i världen utgör det största hotet mot Oskarshamn? Om Max Montalvo anser att det största hotet är en svensk reaktor, är han då beredd att börja att diskutera en svensk avveckling?

I anledning av Max Montalvos resonemang om kraftkostnaderna vill jag också fråga: Vilken är Max Montalvos bedömning av relationen mellan kärnkraftskostnaderna och andra kraftkostnader i dagens läge?

Anf. 143 KAJ LARSSON (s) replik:

Herr talman! Lennart Daléus, liksom ministern, inledde med att slå sig för bröstet och säga att de har varit duktiga under den här tvåårsperioden. Han nämnde också att man hade bytt spår. Det är möjligt att man har bytt spår, men man har tydligen inte hittat något nytt.

Jag har nu varit ledamot av jordbruksutskottet i åtta år. Under den förra socialdemokratiska regeringsperioden var det mycket arbetssamt när det gällde miljön. Det lades fram två stora propositioner på miljöområdet. Under denna tvåårsperiod har arbetet med miljöfrågorna i jordbruksutskottet varit väldigt lindrigt. Jag tycker att man skall ta det litet försiktigt, Lennart Daléus, och inte alltför mycket slå sig för bröstet och tro att man är duktig.

Jag efterlyste i mitt anförande ett svar på frågan vad regeringen tänker göra för att rädda Östersjön. Jag ser föreningarna där som ett allvarligt hot och ett mycket stort problem. Men Lennart Daléus nämnde inte ett ord om vad han och den centerpartistiska miljöpolitiken vill göra för Östersjön. Jag förväntar mig att Lennart Daléus återkommer med ett förhoppningsfullt besked.

Anf. 144 LENNART DALÉUS (c) replik:

Herr talman! För att rätt sortera ut begreppen vill jag fråga Kaj Larsson: Anser inte Kaj Larsson att kretsloppspropositionen innebär ett spårbyte, där mycket av hanteringsansvaret när det gäller miljöområdet flyttas från de traditionella aktörerna, såsom kommuner och statliga institutioner, över till det som med ett sammanfattande begrepp kan kallas för producenterna? Jag har för mig att det under den debatt som fördes här i kammaren i samband med att propositionen antogs fanns en deklarerad uppfattning även hos den socialdemokratiska oppositionen, att denna innebar ett spårbyte. Det vore skönt att veta om det är vår gemensamma uppfattning.

Jag håller med Kaj Larssons om att det under de sex år som Socialdemokraterna hade ansvaret för miljöfrågorna lades fram två miljöpropositioner. Det är riktigt. Men den nuvarande regeringen har valt en annan modell, nämligen att successivt följa upp både internationella åtaganden och gjorda nationella ställningstaganden. Ambitionen att ägna sig åt Östersjön är någonting som är framträdande i regeringens miljöarbete, såväl när det gäller EG-förhandlingar som i fråga om generella stöd till angränsande länder, inte minst till Baltikum, bl.a. genom utnyttjande av resurser som tagits fram inom ramen för gemensamma energioverenskommelser mellan flera partier i Sverige.

Jag vill återkomma till den grundattityd som Socialdemokraterna i dag har anslagit. Är det Kaj Larssons bedömning att internationella vetenskapliga

institut har dömt ut det svenska miljöarbetet under de senaste åren? Är detta Kaj Larssons liksom Margareta Winbergs bedömning?

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

Anf. 145 KAJ LARSSON (s) replik:

Herr talman! Min bedömning är att Sverige är ett land som är långt kommet när det gäller miljö. Vi har delvis ett försprång. Men detta försprång beror mycket på det som har gjorts tidigare. Det har inte åstadkommits under dessa två år.

Det är riktigt att det finns mycket som är bra i den proposition som Lennart Daléus talade om. Men det tog väldigt lång tid att få fram denna proposition. Lennart Daléus borde också kunna hålla med om att det har skett en viss urvattning i propositionen. Den skulle ha kunnat innehålla mycket mer. Om framläggandet av denna proposition är orsaken till att man slår sig för bröstet, tycker jag att det är ett fattigdomsbevis, Lennart Daléus.

Anf. 146 LENNART DALÉUS (c) replik:

Herr talman! Nu börjar det hela svänga på något sätt. Tidigare hette det från socialdemokratiskt håll att internationella institut dömer ut det svenska miljöarbetet. Nu sade Kaj Larsson att vi i Sverige ligger långt framme, visserligen beroende på att tidigare regeringar har varit duktiga. Under några timmars debatt här i kammaren svänger uppenbarligen bedömningen av dagens situation, och inte bara bedömningen av Sverige utan också bedömningen av det som den här regeringen har presenterat. Tidigare ansåg man att kretsloppspropositionen inte innebar någonting. Nu heter det helt plötsligt att det finns mycket som är bra i den, även om det tog lång tid att få fram den. Från att man inledde med att regeringen egentligen inte har gjort någonting på miljöområdet, noterar jag att det i själva verket tydligen finns en bred uppslutning från de härvarande socialdemokraterna om att Sverige ligger långt framme och att det har skett ett spårbyte genom regeringens arbete. Det är bra att detta klargörande kom till sist.

Anf. 147 MAX MONTALVO (nyd) replik:

Herr talman! Jag håller med Lennart Daléus om att det alltid finns en risk för de städer som ligger i närheten av de egna kärnkraftverken. Dessa städer har naturligtvis faran på nära håll. Icke desto mindre anser jag att detta handlar om en svensk spetsteknologi som har utvecklats på ett mycket bra sätt, så att kärnkraften har blivit en relativt säker – det vill jag fortfarande framhålla – energikälla. Så länge det inte finns något annat så att säga i blickfånget för att åstadkomma samma mängd energi, anser vi att kärnkraften är det bästa för tillfället, från både miljö- och säkerhetssynpunkt.

Anf. 148 LENNART DALÉUS (c) replik:

Herr talman! Klokt nog undvek Max Montalvo att diskutera kostnaderna för kärnkraftsproduktionen. Jag bad ju tidigare Max Montalvo att utveckla sin syn på balansen mellan kärnkraftskostnader och kostnader för annan kraftproduktion. Om man letar efter billig energi till den svenska industrin, blir då nästa fråga: Är det månnatro kärnkraftsel som man skall välja?

Det är riktigt att det är de svenska reaktorerna som utgör det potentiellt

*Allmänpolitisk
debatt*

Miljöpolitik

största hotet mot Sverige, naturligtvis beroende på att de är belägna här. Om man menar allvar med en kärnkraftsavveckling, är det förstås dessa reaktorer som i första hand skall avvecklas. Det är svårare att få i gång en avvecklingsprocedur i andra länder, vilket t.ex. Danmark bittert har fått erfara.

Jag vill också varna Max Montalvo för att kalla kärnkraften för en svensk spetssteknologi. För drygt 15 år sedan levererade ABB sin – förhoppningsvis – sista reaktor. För att vara ett mått på spetssteknologi är detta exempel inte vidare aktuellt.

Anf. 149 LENA KLEVENÅS (s):

Herr talman! Jag har i min hand en bok från Miljövårdsberedningen, som heter *Handel och miljö mot en hållbar spelplan*. I inledningen till denna står det att den svenska regeringen i finansplanen för 1993/94 har slagit fast att miljöskulden inte får öka. Vi har också hört miljöministern säga detta. Det är mycket glädjande att vi är eniga i dessa mycket viktiga frågor. Det står vidare att åtgärder för att uppfylla målet att säkra en uthållig utveckling därmed är en viktig del av den ekonomiska politiken. Gränsen för jordens bärkraft och naturens förmåga att ta hand om avfall utan att skada har passerats. Parallellen till statens budgetunderskott är enkel – underfinansiering tär på kapitalet.

Jag tycker att detta är ett alldeles utmärkt förord i en mycket viktig bok. Jag, liksom Lennart Fremling, gläder mig åt att den ekologiska debatten kommer direkt efter den ekonomiska. Dessa båda politikområden borde integreras ännu mer. Vi måste driva en kraftfull miljöpolitik.

Jag tycker att den senare delen av debatten, innan jag fick ordet, var litet tråkig. Jag skulle vilja att vi debatterade de ekologiska miljöfrågorna på ett annorlunda sätt. Det är lika bra att erkänna att vi inom alla partier har svårigheter att hävda miljöns intressen. Centerpartiet har svårigheter gentemot bönderna och deras kemikalieanvändning i jordbruket, Folkpartiet kanske har svårigheter gentemot transportsektorn – vad vet jag – kds har sina bekymmer och vi socialdemokrater har våra. Vi har alla dessa svårigheter.

Jag har ändå glatt mig åt den insikt och samstämmighet som finns hos samtliga partier om lagets allvar. Kds talade om etik och moral i politiken och frågade hur vi inom det socialdemokratiska partiet ser på detta. Jag kan inte ge något annat svar än att vi har börjat diskutera i dessa banor. Det är mycket glädjande att vi kan vara eniga om så mycket. Därför skulle jag vilja att vi diskuterar hur vi skall driva den här kraftfulla miljöpolitiken. Jag tror att väljarna önskar ett samarbete på detta område lika väl som på det ekonomiska området.

En bra miljöpolitik måste drivas. Det är nödvändigt av rent miljöskäl, men också därför att det skapar jobb. I denna utmärkta sammanställning kan man t.ex. läsa att miljöteknik är en tillväxtbransch för 90-talet. Men i Sverige har vi faktiskt varit dåliga på att tillvarata detta. Hela miljösektorn beräknas växa med 5,5 % per år för att uppgå till 300 miljarder dollar år 2000. Som en jämförelse kan nämnas att hela marknaden för kemiska produkter uppgår till 500 miljarder dollar. Jämför 300 miljarder för miljöteknik med 500 miljarder för kemiska produkter. Snart kommer kanske miljötekniken att vara i kapp. Vidare står det att luft- och vattenvård är de två äldsta

marknaderna. Där ligger Sverige ganska bra till. Men de nya sektorer som växer snabbast är avfallshantering, återvinningsteknik, miljökonsulttjänster och ren teknologi. Man kan se att vi i Sverige är bra när det gäller de gamla områdena och dåliga på de nya. Jag skall inte gräla med någon om vem som bär skulden till detta. Det är säkert fråga om ett ansvar som delas av samtliga partier.

När det gäller tillväxten inom miljötekniksektorn ligger Sverige ganska långt ned på listan. Det är bara tre länder som är sämre än Sverige. Sverige har en tillväxt på 3,7 %, Canada 7,9 % och England 6,3 %. EG-länderna Grekland, Portugal och Spanien som är fattiga länder, där mycket återstår att göra, har en tillväxt på 7-8 %.

Vi måste naturligtvis sätta in våra krafter och konstruktivt diskutera hur vi skall få både bra jobb och god miljö.

Broderskapsrörelsen, de kristna socialdemokraterna, i vars miljöutskott jag är ordförande, har tagit fram en rapport som heter Gröna jobb. Den visar att det kan skapas 70 000 gröna jobb i Sverige och att det finns mycket som vi kan göra.

Vad har nu regeringen gjort och varför är vi socialdemokrater kritiska och litet upprörda? Jo, man har exempelvis under de två gångna åren, som jag har funnits här i riksdagen, bl.a. tagit bort det som kallas prisregleringsavgiften på handelsgödsel. I stället har en s.k. fosforavgift införts, men denna planerar man nu också att ta bort.

Miljöavgiften på kadmium är så lågt satt att den inte får någon styrande effekt. Den måste ha en styrande effekt för att det skall löna sig att ta fram handelsgödsel som bara innehåller fem gram kadmium per ton.

Riksdagen har tidigare uttalat att målet för kadmiumhalten i handelsgödsel skall vara 5 gram per ton. Jag förstår inte varför regeringen och miljöministern accepterar att det helt plötsligt kan innehålla 50 gram per ton. Det är kadmiuminnehåll som överstiger den nivån som avgiftsbeläggs.

Vi har talat mycket om kretslopp, vilket är ett alldeles utmärkt pedagogiskt begrepp. Men kretsloppet tar inte hand om kadmium. Kadmium stannar i njurarna på människor och djur, och det finns redan så mycket kadmium i vetekärnor, t.ex. det vete som odlas på Österlen, att vi för länge sedan har passerat det gränsvärde som vi planerar att besluta om i framtiden. Detta är en allvarlig kritik som vi vill rikta på en konkret punkt.

Anf. 150 LENNART DALÉUS (c) replik:

Herr talman! Lena Klevenås tycker att debatten blir litet tråkig när vi som företrädar regeringspartierna tillbakavisar anklagelser som uppenbarligen är gjorda på felaktiga grunder. Innehållet i den institutsrapport som Margareta Winberg tidigare refererade till är kanske inte det mest intressanta även om det är symtomatiskt. Viktigare är att vi företrädar ett miljöarbete som just har bytt spår – detta kanske också röner en viss upprördhet – vilket innebär ett utnyttjande av dynamiken och kraften i ett näringsliv som har förändrat synen på miljön. Vi tror att näringslivet, i samspel med en stark politisk vilja att sätta miljöfrågorna överst, kan ta ett ökat producent- och miljöansvar. Det är denna koppling som är ny i miljöarbetet. Jag förstår att detta till viss del kan uppröra.

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Miljöpolitik

Jag vill gratulera Lena Klevenås till att hon noga har tagit del av Miljö-
vårdsberedningens rapporter. Det är de värda. Även Miljö-
vårdsberedningens aktiviteter är exempel på hur spjutspetsarna i miljöarbetet har föränd-
rats och förnyats i denna regering. Miljö-
vårdsberedningen är ett exempel på
detta. Där har man kopplat ihop arbetet med miljö och utveckling.

Senast, herr talman, var i går när Miljö-
vårdsberedningen stod värd för ett
möte med chefen för UNDP, FN:s utvecklingsorgan, för att just diskutera
sambandet mellan miljö och utveckling.

Jag blir litet undrande inför att Lena Klevenås ändå hakar upp sin kritik
på regeringens miljöarbete med en diskussion om de grannmässiga nivåerna
på avgiften på kadmium i handelsgödsel. Det visar att något gått snett i den
miljöpolitiska diskussionen.

Anf. 151 LENA KLEVENÅS (s) replik:

Herr talman! Jag hakar upp min kritik på en konkret fråga för att tydlig-
göra att det inte räcker med ord. Kadmium är ett mycket giftigt ämne som
finns med på den lista över tio ämnen som skall försvinna. Det är ett ämne
som inte kan ingå i ett naturligt kretslopp, därför att det är så skadligt.

Jag förvånas över och tycker inte att det är den goda moral och etik i miljö-
politiken som jag skulle önska, att det parti som säger sig värna miljön och
ett rent jordbruk underlättar och gör det billigare att använda mer kadmium,
vilket gör att mängden av detta ämne i våra jordar och därmed också i våra
kroppar blir större.

Jag skall försöka hinna med att svara på frågan om Margareta Winbergs
uttalande i början av hennes anförande. Det riktas inte någon kritik mot Sve-
rige i World Watch Institutes rapport. Det var ett slarvigt uttryck av Marga-
reta Winberg, som jag å hennes vägnar gärna kan be om ursäkt för. Det hon
förmodligen syftade på var en artikel skriven av en av deras forskare som,
om jag minns rätt, besökte Sverige på försommaren. Han hävdade där att
Sverige hade halkat efter och inte alls befann sig i första rummet när det
gällde miljöpolitiken.

När det gäller detta med ett nytt spår blev vi litet besvikna när den väldigt
fina ansatsen på kretsloppstänkandet resulterade i något så litet som ett pro-
ducentansvar för förpackningar. Det medförde stor förvirring. Jag har här
en artikel om en källsortering i Sibirien i Stockholm, där det står att total
förvirring fick kommunen att avbryta ett succéprojekt. Producentansvaret
för förpackningar har skapat vissa svårigheter. Bergen av återvunna förpack-
ningar växer, och man vet inte riktigt vad man skall göra av dem. Men det
kanske är ett inkörningsproblem. Kanske har man satsat för mycket på att
samla in stålplåt och liknande produkter och för litet inriktat sig på giftiga
saker som bly och kadmium och därmed gått åt fel håll.

Anf. 152 LENNART DALÉUS (c) replik:

Herr talman! Jag respekterar Lena Klevenås konstaterande beträffande
Margareta Winbergs kritik, även om den lilla detaljen fortfarande gäller att
forskaren som var här i somras inte talade om svensk miljöpolitik utan om
hanteringen av vissa energifrågor. Det är en viss skillnad.

När det gäller kretsloppsarbetet levererar nog Lena Klevenås en skröna.

Jag tror inte att bergen av de insamlade materialen växer. Jag tror däremot att signalen väldigt tydligt har gått fram till alla berörda aktörer, kommuner, producenter och många andra när det gäller hanteringen av i första rummet förpackningar. Man kan se hur många kaffeproducenter byter material i sina förpackningar. Man kan se hur återvinningsföretag växer fram. Man kan se hur plastindustrin påbörjar åtaganden när det gäller återvinning. Man kan se att den process som regeringen har eftersträvat har satt i gång. Kretsloppssarbetet har redan i inledningen lyckats. Regeringen kommer nu att gå vidare med de tunga och ännu viktigare produkterna såsom bilar, datorer och annat. Jag hoppas och tror att det kommer att finnas en bred uppslutning också i denna kammare i det fortsatta arbetet. Alla skall känna sig välkomna i kretsloppssamhället.

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Miljöpolitik

Anf. 153 LENA KLEVENÅS (s) replik:

Herr talman! Vi känner oss alla välkomna och delaktiga i kretsloppssamhället. Men en av de stora saker som Centerpartiet bör ta itu med är kretsloppet inom livsmedelsindustrin. De flesta människor bor i städer, medan vi producerar våra livsmedel på landsbygden. Det är ett fullkomligt linjärt lopp med mat in till städerna, medan det som skall ut igen på åkrarna inte kommer dit. Där har vi ett jättejobb. Jag vill inte på något sätt rikta en anklagelse, men jag tycker ändå att det som hamnar på marken hamnar i våra kroppar. Genom den avreglering som alla partier var eniga om i 1990 års beslut skulle vi försöka uppnå ett rent och ekologiskt jordbruk. Men nu återreglerar man och får in mer kemikalier i jordbruket. Vi tycker att det är mycket olyckligt att man genom denna återreglering gynnar de stora sädesproducenterna och inför arealbidrag i stället för att gynna dem som skulle behöva odla i det man kallar skogs- och mellanbygden, där den biologiska mångfalden kunde bevaras. Mycket finns fortfarande att ta itu med.

Lennart Daléus har förmodligen barn och läser Bamse. Ni är för snälla. Det fattas litet dunderhonung. Marknaden är vargen och kusinerna. Där går ni omkring med Lille Skutt, och det är Lennart Daléus som är Lille Skutt.

Anf. 154 LENNART FREMLING (fp) replik:

Herr talman! Jag vill börja med att tacka Lena Klevenås för ett framtidsinriktat anförande. Hon verkade dock angelägen om att hitta problem inom de olika regeringspartierna. Folkpartiet skulle då ha problem inom transportområdet. Jag har beskrivit miljökonsekvenser. Oavsett vilken regering vi har måste man avväga miljöintressena mot bl.a. industrins konkurrenskraft.

Vi måste alla vara medvetna om att stora förändringar är på gång inom hela kommunikationssektorn i form av bolagiseringar, privatiseringar, ökad konkurrens och avskaffande av monopol. Detta är mycket bra för effektiviteten, men risken är att de ramar som fastställs av samhället medverkar till att skapa enbart företagsekonomisk effektivitet. Huvudbudskapet i mitt anförande var att trafikpolitiken måste inriktas så att konsumenterna betalar marginalkostnaden. I detta skall ingå en värdering av miljökostnaderna.

Allt detta är komplicerat, och vi måste arbeta vidare med det. Men det innebär ingen kritik från min sida. Min ambition är inte att leta syndabockar.

Samhället kommer aldrig att bli färdigbyggt. Det måste vi acceptera, även om det som jag här beskriver i och för sig innebär ett annat synsätt än det som den socialdemokratiska regeringen tidigare har givit uttryck för. Jag tror att bolagiseringar, privatiseringar samt ökad konkurrens och avskaffande av monopol innebär ett värdefullt steg i rätt riktning. Man kan dock inte begära att allt skall kunna ske på ett par års tid. Samhället bli som sagt var aldrig färdigbyggt.

Anf. 155 LENA KLEVENÅS (s) replik:

Herr talman! Trafikområdet är ett av de viktigaste områdena. Jag lyssnade med intresse på Lennart Fremling, för jag vet att han har stora kunskaper just på trafikområdet. Men i sin iver att vara till lags har regeringen via sin centerpartistiska miljöminister men ändå med Folkpartiets och hela regeringens goda minne sänkt miljöavgifterna på diesel så att det miljövänligaste drivmedlet har hamnat under EG:s miniminormer. Miljöministern sade med stolthet tidigare att man har lyckats sänka andelen blyad bensin från 20 % till 7 % av marknaden medan den oblyade andelen har ökat. Men avgifterna på fossila bränslen kan ju inte vara så låga att de ligger under EG:s miniminormer. Det är ju att ge helt felaktiga signaler till marknaden. Med sådana signaler kan man inte driva ett förtroendeingivande internationellt miljö-samarbete.

I den rapport som jag fortfarande håller i handen, Handel och miljö, finns en mycket intressant faktaruta om transporternas miljöeffekter. Man måste alltså se till att de negativa effekterna av den ökande handeln och de ökande transporterna genom utsläpp till luften minskar. Beräkningar visar att priset på varorna bara ökar marginellt, om man ökar avgifterna på transporterna. Det går alldeles utmärkt att reglera valet av transportmedel genom att använda ekonomiska styrmedel. Det är förmodligen ett misstag i hanteringen att man har sänkt avgifterna under miniminormerna.

Anf. 156 LENNART FREMLING (fp) replik:

Fru talman! Jag tror att det som har kommit till uttryck här egentligen är skillnaden mellan att sitta i opposition och att sitta i regeringsställning. Oavsett vilket parti som innehar regeringsmakten måste man, som jag tidigare nämnde, avväga miljöaspekterna mot bl.a. industrins konkurrenskraft.

Anf. 157 LENA KLEVENÅS (s) replik:

Fru talman! Jag vill då än en gång hänvisa till den tidigare nämnda rapporten, där det står att miljöpolitiken skapar nya marknader. De största och tekniskt mest avancerade företagen har utvecklats i de länder som har en sträng miljölagstiftning. Att ha en miljömässigt acceptabel produktion blir en allt viktigare strategi för att uppnå konkurrenskraft.

Begreppet konkurrenskraft innehåller mer än vi hittills har varit vana vid, alltså inte bara ett lågt pris. I egenskap av konsumenter efterfrågar människor miljövänliga produkter. Kunskapen om jordens tillstånd och mänsklig-hetens framtid ökar i väldigt snabb takt. Om inte Sverige och svenskt näringsliv ser upp, kommer vi att ligga dåligt till från konkurrenssynpunkt.

Anf. 158 ROLF L NILSON (v) replik:

Fru talman! Det är oerhört sympatiskt att Lena Klevenås inbjuder till detta samtal om litet mer övergripande miljöfrågor, men det innebär också svårigheter. Ett resonemang kring det som förenar oss leder lätt till att man inte pekar ut vilka som har ansvaret för dåliga beslut. Det ger inte dem som fattat besluten möjlighet att ändra sig och ger inte väljarna den information som behövs för att utse bättre representanter.

Jag vill peka på ett centralt område av miljöpolitiken, nämligen energi och kärnkraft. Lena Klevenås eget parti, Socialdemokraterna, har ett rätt stort ansvar för att det är så svårt att på ett konkret och meningsfullt sätt diskutera energipolitik i dag. En viktig drivkraft bakom energiöverenskommelsen var ju den socialdemokratiska regeringens vilja att föra undan kärnkrafts-
avvecklingen från debatten.

Jag har i många sammanhang berömt åtminstone delar av denna överenskommelse, men jag börjar bli mer och mer tveksam och undrar om inte det tidigare beslutet, som Socialdemokraterna likaledes låg bakom, med fixerade årtal – 1995 och 1996 – för starten av kärnkraftsavvecklingen, var bättre. Jag tror att så var fallet.

Lena Klevenås inlägg ger mig också möjlighet att skryta litet med Vänsterpartiets insatser. Under sommaren publicerar riksdagskanslierna i regel rapporter, och en viktig rapport som vårt kansli har gjort handlar om miljöinvesteringar som ger ökad sysselsättning.

I de näringspolitiska debatterna, där jag brukar delta, har ett centralt tema för mitt parti varit att betona vikten av framsynta miljösatningar, dels för deras egen skull, dels av det skäl som Lena Klevenås lyfter fram, nämligen att de stärker industrins konkurrensförmåga. Också på detta område har det fattats olyckliga beslut. Det värsta var nog beslutet att sänka koldioxidskatten för den energikrävande industrin. Denna tjänar i dag tillräckligt på den sjunkande kronan för att egentligen inte behöva denna lilla lättnad, som i sin tur innebär en försämrad miljö.

Det finns motstånd hos tillväxtpolitiker, men det finns också en kortsynt-
het och konservatism inom delar av basindustrin som gör att det är svårt att få gehör för miljösatningar.

Anf. 159 LENA KLEVENÅS (s) replik:

Fru talman! Jag vill börja min replik med att kommentera något som sades på förmiddagen. Jag hoppas att det är tillåtet. Jag tyckte att det var ganska allvarligt. Ledaren för Ny demokrati, Ian Wachtmeister, sade: I en demokrati är ingen ansvarig. Detta förakt för demokrati var mycket stötande.

Jag kom att tänka på detta när Rolf L Nilson sade, att om man debatterar utan att framhäva sig själv och sitt parti och peka ut syndabockar, är det svårt att visa vilka som är ansvariga. Jag är orolig för vad som händer med vår demokrati om människor tror att man genom att vart tredje år välja politiker kan få alla sina problem lösta. Det är helt orimligt.

Människor genomskådar oss direkt om vi i vår jakt på väljare ägnar oss åt att se bakåt och peka ut att vi varit jätteduktiga och alla andra dåliga. Vi för många debatter, som vi fyller med ord, men orden har snart inget innehåll, för vi är eniga om alla mål.

Jag vet inte hur vi skall komma ut ur detta dilemma, men jag tycker att vi måste kräva ett ansvar både av oss själva och av alla väljare. Vi måste försöka få svenskarna att bli mer delaktiga i det politiska arbetet. Vi måste tala på ett annat sätt och mena mer av vad vi säger, inte bara upprepa gamla floskler och slänga dem i huvudet på varandra.

Dan Ericsson i Kolmården tog upp etik och moral, och det är viktigt att vi funderar litet på detta. Om en partiledare här kan säga att ingen är ansvarig i en demokrati, blir jag skrämmd. Jag tror att vi skall peka ut oss själva som ansvariga, såväl väljare som politiker. Alla människor kan göra något från den egna plattformen. Vi kan göra det här i kammaren, men de som sitter hemma vid köksbordet och tror att de genom att välja en gaphals till riksdagen kan lösa några demokratiska problem är illa ute.

När det gäller energipolitiken konkret vill jag säga att vi visst har ett ansvar. Jag har inget mandat att å partiets vägnar säga att Oskarshamn 1 skall stängas, men personligen har jag den uppfattningen. Jag var också anhängare av linje 3, men det var en svår tid.

Anf. 160 ROLF L NILSON (v) replik:

Fru talman! Det är lätt att hålla med om mycket av det som Lena Klevenås sade, men jag har svårt att koppla det till mitt eget inlägg. Det kan finnas flera skäl till det. Antingen kan jag ha uttryckt mig slarvigt, eller har Lena Klevenås lyssnat slarvigt. Jag hoppas att det är mera åt det senare hållet.

Jag försökte nansera debatten och säga att man behöver både peka ut ansvaret och föra ett konstruktivt samtal. Kan man bedriva politik på det planet är det en rimlig och anständig sysselsättning, som främjar demokratin.

Det finns en uppenbar risk för demokratin, om man beskriver alla beslut som lika bra och alla aktörer som lika goda kåsupare. En del av vårt ansvar består i att vara tydliga, givetvis inför oss själva men också inför väljarna och våra politiska motståndare.

När det sedan gäller framtids- och miljöfrågorna finns det flera parter som är svåra att möta. Givetvis skall vi som politiker i riksdagen kritisera varandra. Här finns ju ett politiskt ansvar. Men vi måste också utvidga ansvaret och utkräva ett sådant, bl.a. i miljöfrågorna, av dem som kritiserar politiker och politiska beslut mycket hårt, t.ex. företrädare för industri, för fackföreningsrörelse och för andra intresseorganisationer.

Det är svårt att gentemot industriledare och industriägare liksom gentemot vissa delar av fackföreningsrörelsen hävda de ståndpunkter som jag tror att jag och Lena Klevenås har gemensamt, nämligen att det för landets och miljöns skull är nödvändigt med en omställning av produktionen i kretsloppsriktning, i en resurs- och energisnål riktning. Vi måste därför utkräva ett ansvar också av dem. Vi måste säga att de inte bara har rätt att attackera oss. De har också ett personligt ansvar att gå före. Vissa företag är framgångsrika med detta, men tyvärr verkar det som om traditionen att ligga före har skjutits i bakgrunden inom svensk företagsamhet.

Anf. 161 LENA KLEVENÅS (s) replik:

Fru talman! Jag skall vara kortfattad. Jag är inte van att få så många repliker och känner att jag just nu klarar det ganska dåligt. Jag erkänner att jag

inte lyssnade ordentligt på vad Rolf L Nilson sade. Det var uttalandet om att det är svårt att peka ut den ansvarige som fick mig att minnas det som sades på förmiddagen, och jag ville gärna ta upp det.

Det är så tragiskt att människor inte söker sig till partierna och till politiskt arbete, därför att de tycker att vi bara tjafsar och anklagar varandra. Jag hade besök i förra veckan som inte ville komma hit och lyssna efter invigningen på den inledande debatten, därför att det är så förutsebart vad som skall sägas, att vi upprepar oss. Det är faktiskt inte alltid någon riktig lust och glädje och konstruktiv diskussion. Det oroar mig mycket.

Anf. 162 ANNIKA ÅHNBERG (-):

Fru talman! I juni i år lämnade Naturvårdsverket sitt aktionsprogram, Miljö 93, till regeringen. Det är avsett att vara en plattform för det fortsatta miljöarbetet på alla olika nivåer. "Vi når inte fram till ett miljöanpassat samhälle med hittills beslutade åtgärder", skriver Naturvårdsverket.

När man läser en sådan mening, bör man stanna upp och fundera litet. Det verkar inte som om regeringen har gjort det, i vart fall inte om man skall döma av t.ex. årets regeringsförklaring. Det verkar inte som om regeringen tänker komma med några förslag till riksdagen som bygger på alla idéerna från Naturvårdsverket.

Naturvårdsverket skriver inte detta i någon anda av uppgivenhet, tvärtom. Verket konstaterar att vi har gjort stora framsteg när det gäller miljöåtgärder i Sverige och utomlands under de 25-30 år som vi har arbetat med modern miljöpolitik. Men man konstaterar att det inte räcker. Vi måste göra mer, och man lämnar också en lång rad konkreta förslag.

En del av dem känner vi igen. De har funnits med tidigare i debatten. Förbud mot blyad bensin, ökad miljöhänsyn i offentlig upphandling är ett par av dem. Det finns många fler goda förslag som det inte verkar som om regeringen den här gången heller har lyssnat på eller tänker bry sig om – inte den föregående regeringen heller tyvärr, skall kanske tilläggas.

Årets regeringsförklaring präglas av litet vagare resonemang, t.ex. att miljöskulden inte får öka. Jag tycker att det är utmärkt att Miljövårdsberedningen har presenterat en bra rapport, men med tanke på hur regeringen hanterar den ekonomiska statsskulden tycker jag inte att det är så oerhört förtroendeingivande att konstatera att miljöskulden inte får öka.

I regeringsförklaringen talas om producentansvar, och det är också någonting som Lennart Daléus var inne på i sitt anförande. Man talar om att det är viktigt att vara pådrivande i det internationella miljöarbetet, men det är inte regeringen.

Jag vill gärna ställa frågan: Om man tycker att producentansvar är viktigt, varför har inte den svenska regeringen varit aktiv i det arbete som i Europa pågår för att skärpa just producentansvaret, göra det möjligt att utkräva skadestånd av de producenter som ger upphov till en miljöskada på grund av miljöfarlig verksamhet? Det är ett arbete som har bedrivits parallellt inom Europarådet och inom EG.

EG-kommissionen har framställt ett förslag som dels handlar om att det skall vara ett strikt skadeståndsansvar för producenter, dels handlar om att bygga upp en fond som kan användas för att restaurera miljöskadade områ-

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Miljöpolitik

den där inte förövaren kan identifieras. Man har uppmanat EFTA-länderna och andra intresserade att komma in med synpunkter och kommentarer till det förslaget före oktober månads utgång.

Den svenska regeringen har inte gjort någonting. Hade den gjort någonting, borde den ha förankrat sitt ställningstagande i en diskussion här i riksdagen. Regeringen borde ha tagit upp det i sin kretsloppsproposition i våras, t.ex. Det gjorde den inte. Jag tycker att det är beklagligt, därför att här är ett område som är oerhört viktigt om vi skall kunna vända miljöutvecklingen.

Energipolitiken har det talats om i regeringsförklaringarna genom åren men inte heller särskilt konkret. Jag tycker att det blir alltmer uppenbart att energiöverenskommelsen mellan tre partier i själva verket inte är någonting annat än ett ganska torftigt sätt att försöka skyla över att man har gått ifrån folkomröstningsbeslutet från 1980 och som innebar att kärnkraften skulle avvecklas.

Den nuvarande regeringen vill inte avveckla kärnkraften, och den har tyvärr stöd i det fallet av Socialdemokraterna, som under den här mandatperioden i opposition inte särskilt aktivt har beklagat sig över att regeringen har låtit frågan falla, liksom man inte gjorde det tidigare i regeringsställning. Jag tycker att det är beklagligt.

Max Montalvo, tror jag det var, sade tidigare att kärnkraftsavvecklingen tycks ha ett egenvärde för Vänsterpartiet. Jag tror att den har ett oerhört egenvärde för varenda människa på detta jordklot, och jag tycker egentligen att det är skandalöst att vi inte har kommit längre på det området.

Att göra handeln miljöanpassad är också någonting som flera regeringsförklaringar har tagit upp den oerhörda betydelsen av. Men i praktiken gör inte regeringen någonting annat än att den möjligen producerar intressanta rapporter.

Inom GATT pågår nu den s.k. Uruguayrundan, och det vi läser om den handlar ofta om de pågående konflikterna mellan EG och USA. Men en mycket viktig del i Uruguayrundan är uppbyggandet av en framtida internationell handelsorganisation. GATT är inte en organisation utan ett avtal, men tanken är att det skall bli en organisation.

Vill man vara med och påverka hur handeln mellan länder skall miljöanpassas, då skulle man ha varit oerhört aktiv i utarbetandet av stadgar och program för denna nya organisation. Jag har inte sett någonting av att den svenska regeringen har varit aktiv eller att den har förankrat några sådana ställningstaganden i den svenska riksdagen.

Det är också oerhört viktigt med just kombinationen av miljöutveckling och sysselsättning. Lena Klevenås refererar till en rapport, ursprungligen från OECD, som just beräknar att värdet av den s.k. miljömarknaden nu är 200 miljarder dollar och beräknas öka med 50 % till år 2000.

EG-kommissionens framtidsgrupp framhåller också i en rapport att vi står inför två ovanligt svåra problem, miljöproblemet och arbetslösheten, och det fantastiska är – det är inte lätt naturligtvis – att de två problemen kan hanteras samtidigt. Genom att höja miljökraven och utveckla ett miljöanpassat samhälle kan vi också skapa sysselsättning. Det är också någonting som jag tycker att regeringen inte i tillräckligt hög grad har tagit sig an.

Avslutningsvis tycker jag att man kan konstatera att det har gjorts en hel

del bra. Det har också lyfts fram här i debatten – Kretsloppsdelegationen osv. som har utsetts. Men vi saknar det som Naturvårdsverket också tar upp i sitt miljöprogram. Vi måste gå över till de grundläggande förändringarna av sociala och politiska mönster. Dit har vi ännu inte kommit.

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 163 LENNART DALÉUS (c) replik:

Fru talman! Jag tycker att det är rätt av Annika Åhnberg att vara otålig när det gäller arbetet på miljöområdet. Den skyldigheten har vi alla.

Jag är gärna beredd att dela Annika Åhnbergs upprördhet när det gäller kärnkraften och mycket av de åtgärder som för länge sedan borde ha varit vidtagna för att säkerställa avvecklingen i den takt som svenska folket bestämde i folkomröstningen.

Däremot är det nog inte riktigt som Annika Åhnberg säger att regeringen inte har tagit någon hänsyn till Miljö 93, dvs. Naturvårdsverkets rapport. Den rapporten skall naturligtvis värderas och bedömas av regeringen som en av många rapporter. Jag tror inte heller att man skall låta den automatiskt ligga som den enda grunden för regeringens fortsatta agerande. Jag är övertygad om att regeringen, när man går vidare framåt våren med förslag till riksdagen vad gäller hanteringen av miljöskulden, kommer att ha god nytta av Naturvårdsverkets material.

Jag tycker också att det är bra att Annika Åhnberg liksom Lena Klevenäs drar nytta av det material och den hantering som finns i Miljövårdsberedningen, just det framåtsyftande arbetet att ta fram diskussioner till att börja med kring samband mellan miljö och utveckling, miljö och handel, möjligheterna till skatteväxling, möjligheterna att föra in miljöarbetet i internationella ekonomiska organ som bl.a. GATT, som Annika Åhnberg nämnde.

På de områdena är faktiskt regeringen pådrivande. Regeringen bedriver ett pådrivande internationellt miljöarbete; det må gälla klimatfrågorna, biologisk mångfald eller sambandet ekonomi och miljö, då inte minst handeln.

Det är inte riktigt att Sverige har legat efter när det gäller producentansvar. Vi har hämtat många idéer från Europa, inte minst från Tyskland – inte plagierat, inte kopierat men hämtat idéer – när det gäller införande av producentansvar.

Jag tror snarare att man nu med ett starkt fotfäste i Sverige för de här idéerna och med agerande, inte minst i Tyskland och kanske rent av i miljöbältet inom EG, med Nederländerna, med Danmark, kan gå vidare i ett starkt arbete just för att försvara begreppet kretslopp och producentansvar.

Anf. 164 ANNIKA ÅHNBERG (-) replik:

Fru talman! Jag kan naturligtvis inte veta exakt vad som berörs i de interna regeringsdiskussionerna. Jag trodde att regeringsförklaringen var avsedd att ge riksdagens ledamöter en ungefärlig uppfattning om vad de kan förvänta sig att regeringen skall föreslå under mandatperioden. Om man skulle döma efter tidigare års regeringsförklaringar fungerar det inte riktigt så. En hel del av det som har tagits med där har sedan aldrig dykt upp. Men jag trodde åtminstone att det var tanken.

I årets regeringsförklaring nämns ingenting om att man har för avsikt att komma med någon större proposition till riksdagen där man beaktar de syn-

Miljöpolitik

punkter som Naturvårdsverket har fört fram i sitt aktionsprogram. Jag blir naturligtvis glad om Lennart Daléus här i dag kan säga att regeringen förbereder en sådan proposition. Jag vill i så fall gärna ha ett löfte på den punkten.

När konventionen om att man skall kunna utkräva strikt skadeståndsansvar av producenter som har bedrivit miljöfarlig verksamhet och givit upphov till miljöskador öppnades för undertecknande i juni i år, hade åtta länder i Europa kommit så långt att de kunde underteckna den. Jag utgår ifrån att de har för avsikt att få den ratificerad i sina respektive parlament.

Sverige hörde inte till de åtta. Jag tycker inte att det är särskilt bra för ett land som anser sig ligga i täten att ha åtta länder före sig i den väldigt viktiga frågan om producentansvar. Vi talar själva ofta om att det är en angelägen fråga. Vi har över huvud taget inte tagit aktiv del i diskussionen. Vi har inte tidigare förankrat ett ställningstagande i dessa viktiga frågor i den svenska riksdagen, och vi har inte varit aktiva när EG-kommissionen har begärt det. Jag tycker inte att det kan betraktas som att vara pådrivande i det internationella miljöarbetet.

Anf. 165 LENNART DALÉUS (c) replik:

Fru talman! Regeringen behöver knappast år efter år upprepa i regeringsförklaringen att den avser att utnyttja material från sina egna verk och myndigheter; det ligger i sakens och konstruktionens natur att det är på det sättet. Om Annika Åhnberg vill kan jag naturligtvis lova att regeringen i det fortsatta arbetet, bl.a. med begreppet miljöskuld, kommer att utnyttja material som har kommit från Naturvårdsverket – inte minst det material som finns i rapporten Miljö 93. Det är självklart på det sättet.

När det gäller hanteringen av produktansvar finns det redan lagstiftning i Sverige. Det finns redan ett svenskt ramverk. Tillsammans med det nya begreppet producentansvar, som är direkt relaterat till miljöområdet, gör det att Sverige också kan delta i arbetet i Europa och återigen tillsammans med olika aktörer med likartad inställning bilda något av ett kraftbälte på miljöområdet. Det skulle få producenterna att ta ansvar för miljön, säkerheten och människors hälsa.

Anf. 166 ANNIKA ÅHNBERG (-) replik:

Fru talman! Om det vore så väl att det låg i sakens natur att regeringar tog hänsyn till vad Naturvårdsverket tycker hade vi nog kommit en bra bit längre i miljöarbetet än vad vi nu faktiskt har gjort. Jag ser ändå fram emot att det blir som Lennart Daléus säger och att regeringen kommer med en fyllig proposition som bygger på alla de goda konkreta förslag som finns och naturligtvis också på annat material än det som finns i just den rapporten.

Det hade varit bra om Lennart Daléus, i stället för att prata löst om vikten av producentansvar och samarbete med andra, tydligt och klart bekräftade att regeringen har för avsikt att underteckna konventionen och förelägga den för den svenska riksdagen för en ratificering under detta riksdagsår.

Anf. 167 LENA KLEVENÅS (s) replik:

Fru talman! Jag vill bemöta det som Annika Åhnberg sade om energioverskommelsen. Jag utgår ifrån att den ligger fast, och att det i den ingår be-

slut om att kärnkraften skall avvecklas och att det skall vara gjort till det årtal som anges där. Om det – vilket Annika Åhnberg förmodar – görs torftiga försök att skylla över det faktum att det inte blir så, är jag lika upprörd som Annika Åhnberg.

Vi kanske inte har agerat tillräckligt kraftfullt för att hävda överenskomsten. Jag vet i alla fall att jag själv har försökt att göra det i t.ex. debattartiklar och genom att ställa frågor till näringsministern. Inte heller jag är nöjd med den årliga redovisning som utlovades och som senast skedde i juni i form av en rapport från NUTEK. Jag hade förväntat mig någonting helt annat.

Jag förmodar att vi gemensamt kan driva på för att bevaka att energiöverenskomsten inte leder till det som vissa partier i riksdagen vill, nämligen att kärnkraften bevaras.

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Invandrar- och
flyktingpolitik*

Invandrar- och flyktingpolitik

Anf. 168 MAJ-LIS LÖÖW (s):

Fru talman! Jag var i Ljusdal i går kväll och pratade om EG. Det är väl inget märkvärdigt med det. Säkert var många av mina riksdagskolleger ute på olika håll i landet och pratade om olika saker. Det är väl heller inget märkvärdigt med Ljusdal. Ändå tänkte jag ta detta som utgångspunkt för mitt inlägg i dagens debatt om invandrar- och flyktingpolitik. Man kan fråga sig hur det går ihop.

Jo, efter mötet pratade jag med folk från kommunen. Det är klart att man kommer in på invandrarfrågor förr eller senare när jag kommer på besök. De jag pratade med sade ungefär så här i förbigående: Vi har ända sedan 1987 tagit emot kvotflyktingar varje år. Det har varit vietnamesiska båtflyktingar och iranier, och nu har vi också en tillfällig flyktingförläggning med ungefär 300 asylsökande som bor i olika lägenheter som stod tomma här i kommunen. Det finns inga problem med det, såvitt vi kan se. Vi har aldrig upplevt det som ett problem. Det har inte varit några konflikter i samhället och inte någon opinion i frågan – varken organiserad eller spontan. Då och då har det varit en och annan insändare i lokalpressen, men det är det ingen som har brytt sig så speciellt mycket om.

Hur många kommuner som Ljusdal finns det inte? Jag skulle tro att man i det stora flertalet av Sveriges kommuner kan berätta ungefär samma historia. När jag har rest omkring i syftet att titta på mottagandet ute i kommunerna har jag sett att det ofta finns ett mycket stort engagemang och en vilja att det skall bli bra för dem som kommer nya till kommunen.

När görs det en löpsedel om att invandrarfrågorna inte utgör en konflikt i Ljusdal eller någon annanstans? Det kommer aldrig att bli några löpsedlar om det. Vi hoppas väl alla att den dagen aldrig kommer, men om en vettvilling eller någon vanlig virrpanna en dag får för sig att han skall göra en insats för sitt land genom att slänga en brandbomb mot flyktingförläggningen i Ljusdal, då kommer löpsedeln. Då är jag säker på att den syftar till att utnämna hela Ljusdal till ett nytt rasistnäste, precis som man gjorde med Trollhättan för ett tag sedan. Vi vet att det alltid har funnits en positiv attityd till

invandrare bland det absoluta flertalet av invånarna där, eftersom Trollhättan har en lång tradition som invandrarstad.

Jag kan förstå det massmediala intresset för att skapa dramatik och för att skildra den stora Konflikten så fort man kan. Det blir nyhetsmässigt bra och gör sig på löpsedlarna.

Därmed skulle vi som vet litet grand om hur det fungerar kunna avfärda problemet. Men så oskyldigt är det ju inte. Det finns de som tror sig ha hittat en nisch i politiken på det här området och som egentligen vill att det skall vara så som det skildras. De är för övrigt självutnämnda representanter för verkligheten. De vill inte skildra verkligheten i Ljusdal eller i andra kommuner, på arbetsplatser eller i grannskap där faktiskt normaltilståndet, om jag får kalla det så, en vanlig vardag som den här är att invandrare och svenskar lever och bor och arbetar och pluggar sida vid sida utan några konflikter.

Jag tycker att vi här i Sveriges riksdag har ett ansvar för att lyfta fram den bilden. Det skall inte ske för att sopa undan eller skylla över illdåden. Vi skall på olika sätt göra klart att vi inte accepterar dem. Men det behövs att motbilden lyfts fram, eftersom det egentligen inte är någon annan som gör det. Det ansvaret känner numera uppenbarligen inte alla partier i Sveriges riksdag.

Jag är faktiskt omtumlad av vad jag fick se i TV från Ny demokratis torgmötesturné i somras. Det är alldeles uppenbart att man vill ha dessa motsättningar, kontroverser och konflikter för att kunna säga till den svenske knegaren, den svenska tanten eller den svenska tonåringen: Titta här, det mångkulturella samhället fungerar inte!

Inget samhälle är fritt från konflikter. Det är för övrigt inte alltid säkert att det finns rasistiska förtecken när Sotlugg och Linlugg slåss någonstans runtom i Sverige.

Visst finns det konflikter. Det skall vi inte förneka. Men det är knappast det mångkulturella samhället som skapar dem. Det är i stället där vi har misslyckats att skapa det mångkulturella samhället som vi har fått det segregerade samhället med de inbyggda konflikterna.

Fru talman! Det är oerhört viktigt att vi fortsätter att arbeta på olika sätt så att de nya flyktingarna inte blir en grupp som helt kommer att stå utanför det svenska samhället, utan så att de verkligen finns med mitt ibland oss. Samtidigt skall vi föra en öppen debatt kring dessa frågor också i den svenska riksdagen.

Anf. 169 LARS MOQUIST (nyd):

Fru talman! Den invandrar- och flyktingpolitik som i dag bedrivs av regeringen saknar förankring i vårt samhälle. De flesta tycker att en mängd beslut inom flyktingpolitiken är helt vettlösa. Regeringens senaste typfallsbeslut innebär att man låter 40 000 bosnier, och förmodligen ytterligare lika många anhöriga, få permanenta uppehållstillstånd. Detta är milt sagt märkligt. Beslutet måste rivas upp och de permanenta uppehållstillstånden ändras till temporära. När krigshandlingarna upphör i Bosnien skall människorna naturligtvis tillbaka. Det var ju deras egen tanke från start. De har ju själva inte begärt att få permanenta uppehållstillstånd. De ville ha en tillfällig fristad medan kriget pågick.

Det är förståeligt att bosnierna söker sig en fristad utanför sitt eget land,

där det är krig och terror. Men något skyddsbehov enligt FN:s Genèvekonvention har de inte. Att ge dem permanenta uppehållstillstånd var ju heller aldrig tanken när de kom.

Eftersom förhållandena i Kosovo i princip är likadana som i Bosnien vad avser etnisk diskriminering och fördrivning från hus och hem finns det egentligen ingen anledning att fatta olika asylbeslut för de här båda grupperna. Det är klart att den etniska rensningen går mycket våldsammare till i Bosnien än i Kosovo. Men att skillnaderna skulle vara så stora att man för den ena gruppen beslutar att i stort sett alla skall ut härifrån medan man för den andra gruppen beslutar att alla skall få stanna är omöjligt att förstå. Ingen av grupperna skulle ha fått permanenta uppehållstillstånd. Så snart förhållandena blev drägligare skulle naturligtvis bosnierna ha återsänts. Kosovoalbarna kan inte förstå varför de skall ut och bosnierna in, och jag förstår det inte heller.

Allt fler reagerar mot regeringens typfallsbeslut. Jag själv och Kenneth Attefors reagerade direkt på regeringens förslag och anmälde regeringen till konstitutionsutskottet. Vi finner det märkligt att man så fort riksdagen stängde i juni fattade detta beslut. Man frågade inte riksdagen till råds, och inte heller kommunerna som skulle administrera och ta emot dessa människor. Man kanske inte ens frågade Invandrarverket.

När man fattade beslutet hade regeringen förmodligen gjort vissa beräkningar på vad detta skulle kosta och utgick tydligen ifrån att kommunerna skulle vara nöjda med att få 138 300 kr per flykting och dessutom bli av med en del tomma lägenheter. Men regeringen misstog sig naturligtvis även här. Några kommuner är lojala mot propåerna, andra är helt negativa medan en del nu idkar ekonomisk utpressning mot regeringen. Alltså blir det ännu dyrare.

Kulturministern kommer nu med flotta erbjudanden för att få kommunerna positivt inställda. Men allt skall ju svenska skattebetalare ställa upp med. De 138 300 kr som kommunerna får räcker enligt Riksdagens revisorer i genomsnitt bara i 18 månader. Sedan står kommunerna där med sin försörjningsplikt för sina nya invånare och måste såvitt jag förstår välja mellan höjda skatter eller neddragningar i service, vård, skolor, äldreomsorg m.m för att täcka hålen i kommunens budget. Regeringen ville visa handlingskraft – kosta vad det kosta vill – och så småningom kommer notan.

Man kan ju också undra om det är motiverat ur humanitär eller etnisk synpunkt att hjälpa krigsherrarna i jugoslavienområdet att bli av med det som de ser som sitt problem, dvs. den muslimska bosniska minoriteten i ett storserbiskt rike. Alla vet att vi hjälper mångdubbelt fler om vi sänder medel till FN:s flyktingkommissarie i stället för att ta hand om människorna här. I medierna kan man se att FN:s flyktingkommissarie får klara sig med 1 000 kr per år för livsuppehållande hjälp i läger i närområdet.

Vad är då kostnaden i Sverige? Ja, den initiala kostnaden för de första 18 månaderna är 138 300 kr per vuxen och 84 800 kr per barn. Men efter dessa 18 månader är kostnaderna inte noll, och ingen tror väl detta heller. Jag kan ju ta min egen hemkommun Kalmar som exempel. Här är socialbidragsnormen 3 326 kr per månad för ensamstående, eller ca 40 000 kr per år. Men härtill kommer samhällets kostnader för sjuk- och tandvård, skola, hem-

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Invandrar- och
flyktingpolitik*

språksundervisning, bostadsbidrag och barnbidrag. Ingen tror väl att totalkostnaden understiger 50 000 kr per år.

Om UNHCR:s årskostnad på 1 000 kr skulle vara korrekt så skulle vi hjälpa 50 gånger fler om vi satte in hjälpen där *de* är i stället för där *vi* är. Regeringens generositet innebär att vi hjälper 50 gånger färre än vad vi skulle ha gjort om vi sänt pengarna till FN:s flyktingkommissarie. Är det humanitet att kanske 49 bosnier får sätta livet till bara för att regeringen rekommenderat Invandrarverket att ta emot den femtionde i Sverige?

Regeringen har ju också för avsikt att ta emot en kvot av 1 000 bosnier per månad i framtiden. Hur skall den uttagningen gå till? FN:s flyktingkommissarie värjer sig mot tanken. Här kommer kostnaderna upp igen. Om vi nu är så rika att vi kan ta emot ytterligare 6 000 bosnier detta budgetår till en årskostnad på minst 50 000 kr per person vore det väl bättre att se till att 300 000 bosnier till samma kostnad fick chansen att överleva vintern nere i Bosnien? Vad är det för humanism att hjälpa färre här än fler där? Ny demokrati kommer att motsätta sig regeringens förslag om en månatlig kvot för bosniska flyktingar.

Fru talman! Eftersom medierna försöker tala om att Ny demokrati nu skärper flyktingpolitiken skall jag mycket kort nämna några inslag i den flyktingpolitik jag lagt fram i vår riksdagsgrupp.

Enbart konventionsflyktingar ges uppehållstillstånd. Tillstånden skall vara temporära under en tioårsperiod. Katastrofflyktingar, t.ex. bosnierna, skall hjälpas på plats. Låt oss satsa på det som kallas för kvotflyktingmottagande.

Möjligheterna att få uppehållstillstånd efter inresa på eget initiativ skall begränsas. Krav på identifikation eller legitimation ställer sig numera de flesta bakom. Men jag vill också att man skall kunna styrka sitt skyddsbehov genom dokument, vittnesuppgifter eller t.ex. genom Amnestyrapporter.

Med mitt förslag behövs i princip inte längre något Invandrarverk – kvotflyktingarna i FN:s flyktingläger runtom i världen är redan bedömda som konventionsflyktingar. Men jag vill också koppla ihop vår framtida biståndspolitik med den resurs som flyktingen utgör i arbetet att bygga upp sitt gamla land.

Vi vill främja en aktiv repatrieringspolitik. Man kommer hit, man bor och lever här, man utbildar sig och återvänder sedan för att med sina nya kunskaper hjälpa till att bygga upp sitt land. Vi tror att dessa människor som i sitt hemland kämpat för demokrati, mänskliga rättigheter och ekonomisk utveckling också vill hjälpa till i återuppbyggnaden av sitt land. Om förhållandena inte medger återflyttning inom en tioårsperiod får man stanna här. Då – men först då – kan man få svenskt medborgarskap.

Fru talman! Tyvärr hinner jag inte utveckla vår flyktingpolitik mer vid detta tillfälle, men jag återkommer.

Anf. 170 MAJ-LIS LÖÖW (s) replik:

Fru talman! Det var väldigt mycket siffror i Lars Moquists anförande. Det är mycket populärt att stapla siffror på varandra och tala om hur mycket det kostar. Det är också ett sätt att skrämma upp folk inför invandrar- och flyktingpolitiken.

Jag skulle vilja veta följande: Har Lars Moquist någon gång försökt att räkna ut hur mycket han har kostat det svenska samhället? Det är nästan omöjligt att definiera. Vi avkrävs väldigt ofta besked om hur mycket flyktingpolitiken kostar. Det är helt omöjligt att räkna ut hur mycket en helt vanlig svensk som har bott här, lever och verkar, har kostat det svenska samhället. Ännu svårare är det att beräkna hur mycket man tillför genom att delta i produktionen, osv.

Det skulle vara intressant att få veta detta. Om det går att räkna ut detta för flyktingpolitiken borde det rimligtvis gå att göra ett sådant räkneexempel också för en svensk riksdagsman.

Anf. 171 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Fru talman! Maj-Lis Löow frågade vad Lars Moquist skulle kosta i Sverige och vilka kostnader jag har medfört för det svenska samhället. Jag skulle tro att jag har kostat samhället ganska mycket pengar. Jag är byråkrat och har suttit som administratör inom statlig verksamhet. Jag skulle kanske ha varit bortrationaliserad mycket snabbare än vad jag kommer att bli nu, nämligen den 31 december 1993, eftersom jag är anställd vid en länsbostadsnämnd.

Jag tycker i och för sig att det är ganska befängt att ta upp detta resone-mang. Ingen har ifrågasatt att de invandrare som kommit till Sverige tidigare år, när vi hade arbetskraftsinvandring, har varit ett tillskott i svensk ekonomi och tillfört Sverige mycket på resurssidan. Det är en helt annan situation som vi upplever i dag när vi har flyktingar, dvs. människor som bara har ett skyddsbehov. Under hela sin tid här i Sverige har de kanske ingen möjlighet att komma in på den svenska arbetsmarknaden. Så är det faktiskt i dag.

Med den arbetslöshet vi har i dag – det finns fyra gånger så många arbets-lösa invandrare som svenskar – kan vi inte förvänta oss att dessa människor efter 18 månader har möjlighet att försörja sig själva. Det behövs inte raddas upp så förfärligt mycket siffror. Detta kommer kanske att förlängas med ytterligare sex månader genom regeringens förslag att man skall ge kommu-ner ett litet extra tillskott på 25 000 kr.

Anf. 172 MAJ-LIS LÖÖW (s) replik:

Fru talman! Jag tycker att det är mer befängt att i dag diskutera vad de som kommer hit därför att det har ett skyddsbehov, dvs. de som flyr undan allvarlig förföljelse, kostar.

Det hade varit mer rimligt att diskutera detta under en reglerad invandrar-politik när man tog hit arbetskraft. Det gjordes förmodligen också sådana samhällsekonomiska beräkningar av kommuner och näringsliv tillsammans. Det hade varit rimligare.

Däremot tycker jag faktiskt att det är befängt att diskutera vad det kostar att ge en människa skydd undan förföljelse, tortyr och dödsstraff.

Sedan förstår inte jag varför det skulle vara så svårt för människor som får ett permanent uppehållstillstånd att återvända när tillfälle gives. Det är pre-cis lika enkelt för dem att välja att återvända. Det är väl så att flyktingar som kommer hit och som kan återvända, gör det mycket snabbare än vad arbetskraftsinvandrarerna som kom på 70-talet någonsin gjorde.

Anf. 173 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Fru talman! Beträffande skyddsbehovet är de som kommer från Bosnien, Kosovo och hela Jugoslavienområdet inte vad vi kallar konventionsflyktingar. De har inte ett skyddsbehov enligt 1951 års Genèvekonvention. Jag skulle vilja kalla dem för katastrofflyktingar. Jag tror att regeringen inte har något begrepp för den gruppen. Jag tror att man kallar dem för hjälpsökande. Jag tycker att vi gott kunde mynta begreppet katastrofflyktingar.

Detta är människor som flyr från krig, naturkatastrofer, svält och umbärande. Men det är inte människor som har det som FN definierar som ett skyddsbehov, dvs. att de personligen är förföljda på grund av sina politiska eller religiösa åsikter.

När det gäller kostnaden är det konstigt att Maj-Lis Löw inte lyssnade på mitt anförande. Det är möjligt att repliken var författad i förväg. Jag påpekade att vi hjälper mångdubbelt fler om vi gör det på plats. Jag har varit mycket försiktig när jag har tagit fram dessa siffror. Det kanske är så att man hjälper 100 gånger fler människor på plats än här i Sverige, men jag har valt att säga att vi kanske hjälper 50 fler med det siffermaterial jag hade. Vad finns det då för anledning att ta hit en flykting till Sverige och ge den ett permanent uppehållstillstånd i stället för att se till att motsvarande medel tillförs i Jugoslavienområdet och där hjälper 50 gånger fler?

Anf. 174 BERITH ERIKSSON (v):

Fru talman! Jag vill i år, som i fjol, börja med att uttala mitt missnöje med att flykting- och invandrarfrågorna behandlas i samma debatt. Båda områdena är mycket stora och har vitt skilda problemställningar. Vart och ett av dessa områden skulle förtjäna en egen debatt.

Även om utplaceringen av människor från Bosnien-Hercegovina ute i kommunerna är den hetaste frågan på massmediernas dagordning just nu, vet vi alla att det finns många kommuner som Ljusdal, som Maj-Lis Löw tog upp. Jag vill använda mina knappa minuter här till att tala om värnandet av asylrätten.

FN:s flyktingkommissariats exekutivkommitté avslutade i fredags sin 44:e session. Sverige har som medlem av exekutivkommittén och en av flyktingkommissariatets största bidragsgivare ett mycket stort ansvar att bidra med förslag och initiativ för att söka lösningar på svåra flyktingproblem både i Europa och i övriga världen.

Amnesty International offentliggjorde innan mötet sina rekommendationer till kommittén. Amnesty ansåg att de åtgärder på flyktingområdet som nu vidtas av några mäktiga stater hotar att underminera det internationella systemet för skydd av flyktingar. Man ansåg också att åtgärderna strider mot de rekommendationer som tidigare antagits av Excom. Man ger en rad exempel på detta, bl.a. USA:s agerande när det gällde skyddsbehovet för asylsökande från Haiti till USA.

Men det gällde även detta att EG:s regeringar vid sitt ministermöte i december 1992 antog en rekommendation som är starkt oroande. Den handlar bl.a. om en harmonisering av tillämpningen av första asylland, s.k. säkra tredje länder. Den säger att ett land skall godtas som första asylland även om viktiga villkor som flyktingkommissariatet uppställt inte är uppfyllda.

Det gäller kravet på att det finns garantier för att det första asylllandet medger den asylsökande att resa in i landet och ger möjlighet att få asylansökan prövad under ett rättssäkert förfarande.

På senare tid har jag fått information om att även vi i Sverige försöker att avvisa asylsökande till sådana länder. Vi i Vänsterpartiet anser det vara absolut nödvändigt att stärka och stödja FN och dess olika organ, t.ex flyktingkommissariatet. Vi måste arbeta med och inte mot flyktingkommissarien.

När det gäller åtgärder från EG:s medlemsländer för att begränsa antalet asylsökande från Jugoslavien, innebär dessa att människor tvingas kvar i områden där fara för deras liv och frihet föreligger.

Nu kommer många rapporter om att flyktingar från Bosnien-Hercegovina även hindras att ta sig över gränsen till Kroatien. Om andra europeiska stater inte hade infört visumtvång för bosnier, hade sannolikheten att de kroatiska myndigheterna skulle bryta mot sina internationella skyldigheter på det här sättet varit mindre.

I det sammanhanget vill jag påpeka att det för Sveriges del kanske hade varit bättre att besluta om tillfälliga uppehållstillstånd i stället för att införa visumtvång. Men vi vill naturligtvis inte riva upp beslutet nu. Det hade kanske varit psykologiskt riktigt då, men nu skulle det uppfattas som en eftergift till främlingsfientligheten.

Länderna i Europa och Nordamerika har alltså vidtagit åtgärder som man påstår skall minska missbruket av asylrätten för att på det sättet motverka främlingsfientlighet. Men dessa åtgärder hotar att underminera hela det internationella systemet för skydd åt flyktingar, tvärt emot sina uttalade ambitioner.

Kan invandrarministern ge oss en redogörelse för de svenska insatserna vid Excoms möte, särskilt i vad mån man tagit upp de frågor som t.ex. Amnesty förde fram.

Jag har tagit del av Invandrarverkets tolkning av regeringens praxisbedömning när det gäller personer från Bosnien, vars ärenden nu skall bedömas. Där skriver man bl.a. att det endast är personer som har varit politiskt aktiva eller varit utsatta för grova kränkningar av de mänskliga rättigheterna som bör komma i fråga för flyktingskap eller de-facto-flyktingskap. Jag vill veta om Birgit Friggebo ställer sig bakom den slutsatsen och tolkningen av Genèvekonventionen. Skall det i så fall gälla asylsökande även från andra länder?

Anf. 175 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Fru talman! Berith Eriksson säger att man nu inte kan ompröva regeringens beslut att ge bosnierna permanent uppehållstillstånd och att det skulle vara en eftergift för krafter som verkar för främlingsfientlighet. Jag har svårt att förstå det. Om man upptäcker att man har fattat ett tokigt beslut, varför kan man då inte riva upp det?

Jag skulle vilja fråga Berith Eriksson om inte vänstern uppfattar det som ett slöseri med svenska skattemedel, att använda dem för att ta bosniska flyktingar till Sverige när man i stället kunde ha hjälpt mångdubbelt fler på plats. Vänstern tycker ju alltid att flyktingpolitiken och behandlingen av människor som lider nöd skall baseras på humanitära skäl. Varför skall man

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Invandrar- och
flyktingpolitik*

då inte prioritera hjälpen via UNHCR, om man nu har bestämt sig för att ge ett visst stöd till dessa människor? Varför inte se till att stödet lämnas där de människorna är, i stället för där vi är?

Anf. 176 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Fru talman! Det kanske var ett tokigt beslut när det fattades. Psykologiskt hade det kanske varit bättre att ge tillfälliga uppehållstillstånd. Då kanske det hade varit lättare att få ut människor i kommunerna. Naturligtvis måste det finnas en tidsbegränsning för ett tillfälligt uppehållstillstånd. Slutresultatet hade förmodligen blivit detsamma i alla fall, att det hade blivit ett permanent uppehållstillstånd. Om man åker tillbaka till sitt land eller inte har inget att göra med om man har tillfälligt eller permanent uppehållstillstånd.

Hur menar Lars Moquist att man skall hjälpa människorna på plats i krigets Bosnien? Hur skall man kunna upprätta flyktingförläggningar i Bosnien? I dag är det mycket stora svårigheter för FN att ens få fram det allra nödvändigaste när det gäller mat och medicin till dessa människor. Däremot tycker jag att det är fel med det visumtvång som har införts. Om man sätter visumtvånget i relation till flyktingkvoten, hade jag föredragit att man inte infört visumtvång. Det är nu som kriget pågår och människor dör. Det är nu som människor behöver fly. Man kan inte utan vidare säga att detta skall ske i ordnade former och att vi skall ta hit dessa människor någon gång i januari.

Anf. 177 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Fru talman! Det som Berith Eriksson säger om att man skulle ha haft en annan attityd gentemot kommunerna speglar bara ren taktik. Man skulle ha valt att införa tillfälliga uppehållstillstånd i stället för permanenta av taktiska skäl. Det är mycket märkligt. Jag tycker att det är konstigt att Berith Eriksson inte ser de framtida bekymmer som det kan innebära, både ekonomiskt och etniskt. Det kan innebära att vi i Sveriges land får in ytterligare 80 000–100 000 människor, med de ekonomiska resurser det kräver.

Berith Eriksson tar upp frågan hur UNHCR skall kunna verka i detta område. UNHCR verkar i detta område precis som man gör överallt annars i världen. Om man inte kan ordna ett flyktingläger inom området, gör man det i så nära anslutning till området som möjligt. Man lägger det på andra sidan gränsen. I dagsläget sätter UNHCR in hjälp i Jugoslavienområdet. Det är egentligen bara att se till att FN:s flyktingkommissarie får resurser för att se till att man ordnar det hela i området, så att inte Kroatien får ta hela bekymret. Samtliga länder – jag tänker då främst på europeiska länder – skall dra sitt strå till stacken och hjälpa till, så att UNHCR kan ordna detta.

Anf. 178 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Fru talman! Dessa människor finns ju här. Menar Lars Moquist att vi skall sätta dem på bussar och skjutsa tillbaka dem ner till området?

Det finns flyktingläger i Kroatien som Sverige och andra länder lämnar bistånd till. Men det som händer i dag, i och med att den övriga delen av Europa har infört visumtvång, är att flyktingar som finns i krigsområdet hindras att ta sig över gränsen till Kroatien. När övriga Europa stänger sina dörrar och överläter åt grannländerna att ensamma ta bördan, rubbar man

den mycket känsliga etniska balansen. Vi ser exempel på det nu. I Makedonien har man börjat avskeda etniska albaner, som har bott och arbetat i Makedonien kanske hela sitt liv, efter samma mönster som serberna gör i Kosovo.

Kriget sprider sig om man försöker stänga in det, därför att trycket blir för starkt. Den insikten måste andra europeiska länder ha.

Talmannen anmälde att Lars Moquist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 179 GUSTAF VON ESSEN (m):

Fru talman! På arbetsplatser, på möten och sammankomster, i hemmen, i samtal man och man emellan och i massmedia diskuteras nu flykting- och invandrapolitiken. Få politiska frågor engagerar allmänheten lika mycket.

Frågor ställs. Hur skall vi klara av att ta hand om 100 000 bosnier, när vi redan har så många andra invandrare att ta hand om? Varför ger man inte tillfälliga uppehållstillstånd? Hur mycket kostar invandringen? Hur har vi råd? Hur skall vi ordna jobb? Varför skall vi ta på oss dessa åtaganden, när vi skär ner i den kommunala barnomsorgen, äldreomsorgen och skolan? Varför är Sverige så generöst, jämfört med alla andra länder i Västeuropa? Sådana frågor kommer ständigt när vi är ute på möten.

Det är en sak att ta till sig människors oro och vara lyhörd. Det måste vi vara, vi som är politiker i denna församling. En annan sak är att agera som Ny demokrati. Jag beklagar att Ny demokratis livsluft tycks bestå i att underblåsa och exploatera människors oro. Vem tjänar på detta? Varje insiktsfull människa vet att det inte finns enkla svar på alla dessa svåra frågor. Ny demokrati har glömt humaniteten.

Nu gäller det för oss att hitta en balanspunkt, en linje där vi kan förena en humanitär syn på flyktingproblemen med en realistisk och effektiv utformning av politiken inom detta område. Vi moderater har under många år förespråkat en politik vars syfte just varit att förena humanitet med realism. Flera andra partier tycks nu också inse behovet av en sådan inriktning.

Jag vill i korthet nämna några moderata ståndpunkter. Insatser internationellt och i samverkan med andra länder är på sikt avgörande för att man skall kunna undvika att flyktingströmmar genereras. Ett EG-medlemskap är viktigt härvidlag. Insatser för flyktingar i närområdet måste få en ökad betydelse i framtiden.

Skyddsbehovet skall vara avgörande när asyl beviljas. Vi bör ändra asyl-lagstiftningen och samordna den med övriga västeuropeiska länder. Det skulle innebära att FN-konventionen skall gälla i första hand, låt vara med kompletteringen att även starka humanitära skäl, som företes vid en ansökan, kan bli asylgrundande. Anhörigbegreppet bör snävas in och ett kvotsystem för anhöriginvandring övervägas.

Repatriering bör vara huvudspåret, vilket innebär att lagstiftningen om tillfälliga uppehållstillstånd måste byggas ut. Ökade åtgärder för att stimulera repatriering behövs, inte minst för de bosnier som nu tas emot. Bättre kontroll av invandringen är också önskvärd. Dokumentlöshet skall medföra avvisning om inte särskilda omständigheter kan visas. Fingeravtryck skall tas

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Invandrar- och
flyktingpolitik*

på alla asylsökande och register upprättas inom ramen för det internationella samarbete som nu växer fram. Utresekontroll bör också övervägas för att man bättre skall kunna veta vilka som befinner sig i landet. Det är bara naivt att tro att det inte finns invandrare som bluffat om sin identitet eller som företett falska handlingar i samband med ansökan.

Kommunernas möjligheter att klara integreringen av invandrarna diskuteras nu livligt. Låt oss konstatera att den reguljära arbetsmarknaden i stort sett är stängd för de allra flesta invandrare. Åtskilliga invandrare, inte minst de lågutbildade, går nu direkt ut i socialpensionering, dvs. ett permanent beroende av socialbidrag. Vidare har folkpensionsreglerna förändrats, vilket medfört en ytterligare ökning av socialbidragskostnaderna.

Kommunerna pekar också på problemen med sekundärinflyttning. Gnis-sel i samarbetet mellan olika myndigheter förekommer. Generalschablonen upplevs som otillräcklig generellt sett, och den täcker dessutom inte anhöri-ginvandringen fullt ut. I längden går det inte att staten ansvarar för invand-ringspolitiken, medan kommunerna får stå för en allt större, ökande del av kostnaderna.

Vi måste nu analysera vilka institutionella hinder som finns, och som hind-rar att arbetsuppgifter i samhället utförs. De invandrare som uppbär bidrag skall utföra arbetsuppgifter eller studera. Det är nödvändigt att med friska ögon analysera och se över hela regelverket, som i dag snarare utvecklar människor till klienter än till ansvarstagande och kreativa individer. Många invandrare skulle klara sig jättebra om de bara fick en chans.

För att flykting- och invandringspolitiken skall lyckas krävs en nödvändig förståelse och en positiv inställning bland medborgarna, och jag tror att det går att åstadkomma. Men då behövs en uppstramning och ökad tydlighet, samtidigt som vi slår fast att vi skall ha en humanitärt präglad inriktning av vår flykting- och invandrarpolitik.

Anf. 180 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Fru talman! Gustaf von Essen har pratat med många människor som han mött i olika sammanhang, och han pekar på en mängd problem. Han sade att man möter många frågor och påstod också att han tar de frågorna till sig. Det är då märkligt att Gustaf von Essen egentligen inte bryr sig om vad dessa människor säger. Man fortsätter med precis samma politik som tidigare, utan att ta hänsyn till vad människorna verkligen tycker och tänker.

Annars ställer vi gärna upp på många saker som Gustaf von Essen tog upp. Det gäller dokumentlösheten, kravet på att man skall kunna identifiera sig när man kommer in i landet, utresekontroll och mycket annat.

Gustaf von Essen tog sedan upp institutionella hinder. Genom att man i stort sett bara skulle ta emot kvotflyktingar, anser vi i Ny demokrati att In-vandrarverket kan avvecklas i sin helhet. Det blir ju nästan inga människor som söker asyl vid vår gräns. Den här tanken uttrycktes redan för ett år se-dan av Bernhardsson och Christina Rogestam i en skrivelse till regeringen i oktober 1992. I den sades att man egentligen borde satsa mer på kvotflyk-tingar och i möjligaste mån begränsa möjligheterna att söka asyl vid vår gräns.

Jag vill fråga Gustaf von Essen: Delar ni uppfattningen att det vore bra

om vi avvecklade Invandrarverket och såg till att vi bara tog emot kvotflyktingar?

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

Anf. 181 GUSTAF VON ESSEN (m) replik:

Fru talman! När man lyssnar på nydemokrater i allmänhet och här i dag på Moquist i synnerhet, får man intrycket att nydemokraterna egentligen inte vill släppa någon jäkel över bron, om jag får ta till ett sådant uttryck. Det kan jag inte acceptera. Däremot måste en förankring bland människor ske. Människor måste kunna lita på att de som får asyl i Sverige och får stanna också har mycket välgrundade skäl därtill.

Därför kan vi i längden inte ha en flykting- och invandrapolitik, eller asylpolitik, som skiljer sig särskilt mycket från övriga länders asylpolitik. Då får vi en s.k. pull-effekt, en magnetisk effekt. Folk kommer att vända sig till Sverige i första hand, eftersom de vet att andra länder har en mer restriktiv hållning.

I stället måste vi samordna vårt regelverk och regelsystem och utveckla det internationella samarbetet på olika sätt. Det innebär på kort sikt inte att man avvecklar något invandrarverk. Däremot kan jag tänka mig att man kanske gör om det till en immigrationsmyndighet och särskiljer förläggningsverksamheten. Det är möjligt.

Men jag vill alltså inte gå så långt som nydemokraterna föreslår i sitt program. Det är inte möjligt för mig att gå med på någonting sådant.

Anf. 182 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Fru talman! Gustaf von Essen sade att Ny demokrati förespråkar att vi inte skall släppa någon jäkel över bron. Det gör vi inte alls. Det är konstigt att Gustaf von Essen kan säga det efter att kanske ha tittat på vårt flyktingpolitiska program.

Vi säger: Låt oss ta emot kvotflyktingar. Det främsta skälet till det är att de är konventionsflyktingar. Vi kan på plats säga att dessa människor har behov av personligt skydd. Vi får också ett grepp om vilka kostnader Sverige anser sig kunna ställa upp med.

Som det nu har varit har vi inte kunnat råda över dessa omständigheter. Människor har sökt asyl, och vi har provat tillstånden – om de över huvud taget får vara kvar i Sverige eller inte – i årtal. Det har dragit på svenska staten en mängd kostnader.

Vi kan gott tänka oss att ta emot t.ex. 4 000 kvotflyktingar per år, vilket kanske skulle generera 6 000 personer i anhöriginvandring. Det skulle innebära 10 000 per år. Vi har över huvud taget inte nämnt några siffror, men vi har heller inte sagt att alla som kommer hit skall stoppas.

Däremot har vi sagt: Se till att människorna kommer hit under ordnade former. Se till att vi har en så liten administration som möjligt för den här verksamheten. Då får vi de människor som har störst behov. De andra katastroflyktingarna hjälper vi på plats.

Anf. 183 GUSTAF VON ESSEN (m) replik:

Fru talman! För det första är det så att de kvotflyktingar som kan bli aktuella i normalfallet inte är s.k. Genèvekonventionsflyktingar. De kanske

*Allmänpolitisk
debatt*

*Invandrar- och
flyktingpolitik*

har en annan status. Men de befinner sig ändå på UNHCR:s läger, och i samverkan med UNHCR gör man bedömningar av vilka som skulle få komma hit på vår kvot.

Detta, herr Moquist, är någonting som vi från moderat håll har drivit långt innan nydemokraterna ens kom till. Därvidlag har ni i så fall anslutit er till vår ståndpunkt. Vi vill göra asylbegreppet snävare, det är riktigt, och vi vill ha en ökad kvot. Det är också riktigt. Där tycks vi ha liknande åsikter.

Men det är inte samma sak som att säga att de skall kunna visa upp dokument på att de är förföljda och alla möjliga andra saker, som ni har föreslagit. Det är det jag vänder mig emot.

Talmannen anmälde att Lars Moquist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 184 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Fru talman! Repatriering är viktigt att ha med när det gäller flyktingar från många olika länder i världen. Så fort det blir ett annat läge i deras hemländer – ett krig är slut, en regering är utbytt osv. – vill merparten av flyktingarna återvända hem. Det bör därför föras en medveten politik för att underlätta för dem att göra det.

Gustaf von Essen pratar som om det vore lätt att få uppehållstillstånd i Sverige i dag. Antalet personer som beviljades uppehållstillstånd under det första halvåret i år var 4 447 totalt, med Utlänningsnämndens och Invandrarverkets uppgifter sammanräknade.

Man vet också att nästan var fjärde asylsökande har varit utsatt för tortyr och att en del avvisas trots välgrundad fruktan för att de skall torteras på nytt. Sten Jacobson vid Centrum för tortyrskadade säger att så många människor som blivit torterade har avvisats från Sverige under de senaste åren att det kan jämföras med baltutlämningen.

Det är ju verkligen att spå på främlingsfientlighet om man går ut och pratar ungefär som om ekonomiska asylsökande och lycksökare kunde komma till Sverige. Det är faktiskt mycket svårt att få uppehållstillstånd i Sverige i dag. Många som skulle behöva stanna och som vid en bättre prövning verkligen skulle anses vara flyktingar enligt konventionen blir tillbakasända.

Anf. 185 GUSTAF VON ESSEN (m) replik:

Fru talman! Det är ju väldigt svårt med den praxisbildning som sker. Det har talats om att praxis nu gradvis har skärpts och att kraven är högre. Det är möjligt. Det får den utvärdering visa som invandrarministern har beställt.

Det är inget tvivel om att det många gånger är fråga om gränsfall. Vad vi föreslår är att Genèvekonventionen skall vara basen för en bedömning, och utöver det måste tillstånd för uppehåll också kunna ges av visade humanitära skäl. Jag inser att det kommer att bli en skärpning, men vi har ändå inget riktigt val.

Vad som nu sker är ju att människor kommer i större utsträckning till Sverige än till andra länder, just därför att vi har en profil som ett land med en generösare lagstiftning. Vi har det – låt vara att tillämpningen av den har skärpts på senare tid. Det är bättre och mer humant att vara klar och tydlig

på denna punkt. Då vet människor att det är på ett visst sätt här, och därmed är de mindre benägna att ta en chans.

Det är denna lärdom vi får dra av exempelvis det stora inflödet av koso-voalbaner. De har alltså valt ut Sverige därför att de tror att det här finns en chans, eftersom vi har en sådan profil. Sedan skall dessa fall utredas, ett efter ett, med långa överklagningar. Det är ingen human politik att lägga upp det på det sättet.

Många människor blir självfallet förtvivlade när det börjar gå upp för dem att de blir utvisade. Vi måste ha klara och entydiga regler, så att människor förstår och kan bedöma i förväg vad som kommer att hända om de försöker. Det är inte samma sak som att vara inhuman, utan det är bara att vara klar och tydlig. Jag tror att det är en human inställning på längre sikt.

Anf. 186 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Fru talman! Det som Gustaf von Essen redovisar är egentligen ingen skärpning, utan det är läget i dag, förutom när han tar exemplet med koso-voalbaner. I Kosova har människor haft det fattigt och bedrövt i decennier, men de har inte flytt för det. Men nu pågår också där en rensning på etnisk grund.

Det handlar om tolkningar av Genèvekonventionen, där det talas om den som har välgrundad fruktan för att söka sitt eget lands skydd, på grund av förföljelse, på etnisk, politisk eller religiös grund. Det är precis vad som händer i Kosova i dag. Människor misshandlas, arresteras, torteras och råkar på andra sätt ut för grova kränkningar av mänskliga rättigheter, just på etnisk grund.

Anf. 187 GUSTAF VON ESSEN (m) replik:

Fru talman! Det går inte i längden för Sverige att ha en avvikande flykting- och invandrapolitik jämfört med våra grannländer och övriga västeuropeiska länder. Det är därför som Flykting- och invandrapolitiska kommittén, som jag själv är med i liksom Lars Moquist och andra, har begärt att med stor skyndsamhet få en belysning av vilka regler och vilken praxis som gäller i övriga Västeuropa på det här området. Invandrarministern har i sina direk-
tiv särskilt nämnt att vi skyndsamt skall ta fram detta.

Detta kan föranleda förslag från kommitténs sida om att ändra asyllagstiftningen, för att den skall anpassas till någon form av europeisk praxis – i den mån en sådan kan urskiljas på ett säkert sätt. Det är för att vi skall få en enhetlighet, så att vi tillsammans med övriga västeuropeiska länder kan bygga upp en flykting- och invandrapolitik som är gemensam och som kan tillföras större resurser.

Om vi fortsätter på samma sätt som i dag, riskerar vi ju att väldigt stora strömmar kommer just till Sverige, därför att människor fortfarande tror – möjligtvis med rätta – att här finns en god chans att få stanna. Det finns inget annat land i hela Västeuropa som i förhållande till sin folkmängd har tagit emot så många flyktingar och invandrare under de senaste åren. Jag tror inte att svenska folket anser att det är möjligt att fortsätta med det. Därför måste vi vara lyhörda och fortsättningsvis förankra vår politik så att den ligger något så när i harmoni med vad människor tycker är rimligt och möjligt. Det

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Invandrar- och
flyktingpolitik*

är en gigantisk arbetsuppgift vi har framför oss nu, att integrera dessa hundratusentals människor som står i kö för att komma ut i samhället. Vi måste helt enkelt få en mer realistisk flykting- och invandrapolitik.

Anf. 188 RUNE BACKLUND (c):

Fru talman! Det finns förvisso ett stort antal frågor som skulle vara värda att ta upp i den här delen av den allmänpolitiska debatten, men eftersom det är en knapp tid utmätt för våra anföranden har jag valt att koncentrera mig på två mer övergripande uppgifter, som jag anser att vi omgående måste ta tag i när det gäller flykting- och invandrapolitiken.

Den ena uppgiften är att återskapa svenska folkets förtroende för flyktingpolitiken.

Den andra uppgiften är att möta den spirande främlings- och invandrarfientlighet som finns i vissa ungdomsgrupper.

Situationen är allvarlig i dag. Bortsett från att man kan diskutera värdet av undersökningar, är det ändå så att en majoritet uttalar en misstro mot den förda flyktingpolitiken. Man kan naturligtvis fundera över hur denna situation har uppkommit, och då finner man förvisso flera orsaker. Några av dem är ganska tydliga.

En orsak är det stora antalet asylsökande under flera års tid. Det har också varit ett hårt tryck på flyktingmottagandet, med konsekvenser som långa väntetider och en del andra saker som utspelar sig kring själva flyktingmottagandet.

En annan orsak är att det har begåtts en del missgrepp i flyktingpolitiken – det kan vi inte komma ifrån – som har urholkat förtroendet. Vår reaktion mot avarter har ibland varit långsam. När det har uppstått debatter och vi har upptäckt saker som vi borde ha rättat till snabbt, har det tyvärr tagit ganska lång tid innan vi kommit till skott med åtgärder. Det har naturligtvis inte heller bidragit till att öka förtroendet för politiken.

Jag tror också att en del synsätt – som stämde när det gällde flyktingmottagandet för 10–15 år sedan, då man hade 5 000–10 000 personer att ta hand om, mot i dag 70 000–80 000 – har fått leva kvar i flyktingmottagandet, trots att vi kanske borde ha gjort oss av med dem tidigare.

Men en orsak som utan tvivel har påverkat opinionen är naturligtvis den förtals- och smutskastningskampanj som har bedrivits mot flyktingpolitiken med hjälp av tydliga överdrifter och lögn. I första frontlinjen har Ny demokrati stått under ett par års tid.

Ta t.ex. det där med flyktingpolitikens kostnader. Här har Ian Wachtmeister och andra nydemokrater om och om igen under hela sommaren påstått att flyktingpolitiken i Sverige kostar minst 50 miljarder. Bert Karlsson, som ju alltid lägger moms på sina siffror, har varit upp i 60, 70, ja 80 miljarder när det har varit som värst.

När företrädare för Sveriges riksdag slungar ur sig sådana uppgifter och siffror till allmänheten är det naturligtvis inte underligt om en del människor tar till sig det. Om jag trodde på de här siffrorna eller om det vore så att flyktingpolitiken kostade 50–60 miljarder skulle naturligtvis jag också tappa förtroendet för flyktingpolitiken. Men alla vi som deltar i den här debatten vet ju att den siffran är våldsamt överdriven.

Nu har Lars Moquist, som är Ny demokratis företrädare, en utmärkt möjlighet att inför svenska folket dementera den här siffran eller också att faktum för faktum klart redovisa hur man kommit fram till den siffra som man har uppgivit för svenska folket att flyktingpolitiken kostar. Jag har hittills inte kunnat få någon annan nydemokrat att redogöra för innehållet i den siffran.

Den nya politik som Ny demokrati nu tänker marknadsföra är fylld av motsägelser – det upptäcker man när man lyssnar på vad som sägs. Å ena sidan har Ny demokrati här i riksdagen sagt att målet för mottagandet av flyktingar och invandrare är att de så mycket som möjligt skall integreras i det svenska samhället. Men hur skall man kunna integrera människor om man samtidigt säger: Du kan under en tioårsperiod kastas ut från Sverige när vi bestämmer det. Vilken person vill integreras i ett samhälle om han inte vet om han nästa dag måste packa sina väskor och åka hem, inte av egen vilja utan därför att Sverige eller svenska myndigheter vill det? Sådana motsägelser bidrar inte heller till att öka kunnandet om den svenska flyktingpolitiken.

Fru talman! Från Centerpartiets sida har vi sett det som mycket viktigt att försöka värna asylrätten. Där finns en annan sak i Ny demokratis resone-mang som också är litet märklig. Man talar väldigt mycket om Genèvekonventionen. Men en av de viktigaste bitarna i Genèvekonventionen är ju just att värna rätten att söka asyl. Det är faktiskt grundbulten i Genèvekonventionen. Därför menar vi att det är viktigt att vi har ett folkligt stöd för att värna asylrätten.

En arbetsgrupp i Centerpartiet har lagt fram en del förslag som vi anser behöver genomföras för att återupprätta förtroendet för flyktingpolitiken.

Det handlar om att förtydliga utlänningslagen så att det klart framgår för människor vem det är som kan söka asyl. Det handlar också om att definiera skyddsbehoven.

Det handlar om att få till stånd kortare handläggningstider i asylärenden, max ett halvårs väntan på beslut, ett billigare mottagande av asylsökande, mer av egen försörjning och ansvar för det dagliga livet och mindre av omhändertagande.

Vi behöver också åtgärder mot missbruket av asylrätten och brottsligheten.

Fru talman! Den andra huvudpunkt som jag nämnde inledningsvis handlar om att möta den spirande främlings- och invandrarfientligheten. Tiden medger tyvärr inte att jag går in så mycket på det problemkomplexet. Men jag kan ändå säga att vi kan konstatera en ökning av våld mot invandrare och invandrarfientliga aktiviteter den senaste tiden. Ofta är det ungdomsgång inblandade.

Man kräver allt oftare i den här debatten hårdare straff. Självfallet skall man dömas till fängelse om man begår våldsbrott, men fängelsevistelse i sig löser inte grundproblemet. Det handlar ju om att ändra på värderingar och fördomar. Jag tror, fru talman, att en viktig del i det här skulle vara att vi i straffsatsen för den här typen av brott skulle införa obligatorisk samhällstjänst; det skulle så att säga ingå att efter strafftiden jobba tillsammans med

flyktingar och invandrare. Vi vet alla att det bästa sättet att förändra attityder och bekämpa fördomar är att göra det på individnivå.

Anf. 189 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Fru talman! Rune Backlund säger att man måste skapa förtroende för flyktingpolitiken och att man måste försöka vidta åtgärder mot invandrafientligheten bland ungdomar. Jag menar att det inte räcker att bara förklara den flyktingpolitik vi har – vi måste ändra den. Människor har insett att den flyktingpolitik vi har i dag inte fungerar. Alltså: Förklara den inte bara – se till att vi ändrar flyktingpolitiken! Det är väsentligt.

Rune Backlund sade att det har skett misstag i flyktingpolitiken. Visst har det gjorts det! Det har vi och många andra påstått. Alla känner till att det har begåtts misstag. Men när Rune Backlund talar om detta använder han perfektumformen ”det har skett” och tror alltså att det inte skall ske i framtiden. Men nu har det kommit en ny proposition på vårt bord enligt vilken man vill fortsätta med den här politiken: Vi skall alltså ta in ytterligare 1 000 personer i månaden, alltså 6 000 personer under det här budgetåret. Om man nu har insett att det har skett misstag – se då till att vi råder bot på det och ändrar politiken!

Sedan sade Rune Backlund att Ny demokrati är duktigt på att sprida lögnar och att vi uppger felaktiga kostnader för flyktingpolitiken. Som exempel nämnde Rune Backlund att vi skulle ha sagt att kostnaden är 50 miljarder. Nej, vi har inte sagt att kostnaden är 50 miljarder – vi har sagt: Är kostnaden kanske 50 miljarder? När etablissemangen då sagt att den inte är 50 miljarder har vi sagt: Okej – den är inte 50 miljarder. Men tala då om vad den är!

Vi har hela tiden velat ha reda på hur höga kostnaderna är. Vi vet att de är stora. Låt oss begränsa oss till de flyktingkostnader som betalas via Kulturdepartementet – vi känner alla här i kammaren till att det rör sig om omkring 11,8 miljarder. Men det är bara de pengar som kommunerna får för sitt flyktingmottagande plus kostnaderna för asyihanteringen hos Invandrarverket. Men sedan tillkommer många andra kostnader, om de här människorna inte kan få den utkomst de har haft från början. När vi hade arbetskraftsinvandring kunde de här människorna så småningom försörja sig. Men vi kan inte förvänta oss att de här stora grupperna skall klara sin egen försörjning i framtiden. Då står kommunerna där med sin försörjningsplikt, och kommunerna kan egentligen bara välja mellan att höja skatten och att försämra villkoren för övriga medborgare i kommunen, dvs. att dra in på vård, på skolor, på omsorg och annat. Det är den uppgiften man måste ställa sig i samhället: Vi måste prioritera bland kostnaderna.

Sedan sade Rune Backlund också att det är motsägelsefullt att vi vill integrera invandrare och flyktingar. Det har vi aldrig sagt. Där är nog Rune Backlund litet dåligt påläst, eller också blandar han ihop begreppen assimilering och integrering. Vi har sagt att de människor som kommer hit skall ta seden dit de kommer, dvs. att de skall assimileras och på sikt anta de kulturmönster som vi har i Sverige.

Anf. 190 RUNE BACKLUND (c) replik:

Fru talman! Det Lars Moquist säger om siffran 50 miljarder är intressant. Här har Ny demokrati åkt runt hela sommaren och påstått att det kostar

minst 50 miljarder, men nu säger Moquist: Nej, det har vi inte sagt. Vi *antar* att den kostar 50 miljarder. Jag kan läsa upp avsnitt ur debattartiklar som är undertecknade av partiledaren och andra och där man skriver att samhällets totalkostnader omöjligen kan understiga 50 miljarder kronor per år. När man kommer med ett sådant påstående måste det väl ändå bygga på vissa fakta som man har införskaffat.

Det är en väldig skillnad mellan de belopp som vi här i kammaren hantarerar, där vi talar om 11–12 miljarder kronor, och 50 miljarder kronor. Den skillnaden kan inte förklaras med att det skulle finnas andra kostnader ute i kommunerna eller i framtiden, Moquist. Vi talar ju fortfarande om förfluten tid. Eller ackumulerar Moquist kostnader under flera år för att komma upp till de här 50 miljarderna? Man måste väl ha gjort en kalkyl när man så tvärsäkert kan påstå att kostnaderna är 50 miljarder kronor.

När man går ut med sådana här påståenden finns det naturligtvis människor som tror på dem. Om jag finge den här siffran presenterad och inte hade någon egen ram att sätta in den i skulle jag naturligtvis också säga att det är helt orimligt att flyktingpolitiken skall få kosta 50 miljarder. Det skulle inte jag heller ställa upp på. Men det gör den ju inte! Det är därför den här debatten blir så vilseledande. Ni lurar människor att tro att den politik som har förts är sämre än vad den i själva verket är. Det är Ny demokratis ansvar.

Nu har Moquist här en chans att rätta till det här så att vi kan få klarhet i hur ni räknar när ni uppger vad flyktingpolitiken i dag kostar. Då kan vi föra den debatt som ni efterlyst, där vi med sakliga argument kan gå igenom område för område och konstatera vad som är rimligt att satsa på flyktingpolitiken.

Anf. 191 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Fru talman! Rune Backlund tar fortfarande upp kostnadsaspekten. Vi har lagt fram en rad förslag om hur vi vill utforma flyktingpolitiken.

Ny demokrati har egentligen inte resurser för att ta fram den här kostnaden. Vi har sagt att kostnaden måhända är 50 miljarder. Om den inte är det, tala då om vad den verkligen är!

Både Rune Backlund och jag sitter med i den invandrar- och flyktingpolitiska kommittén. Vi har gett en forskargrupp i Lund eller Malmö i uppdrag att ta fram de samhällsekonomiska kostnaderna. Precis som Rune Backlund väntar jag naturligtvis med spänning på att få se resultatet.

Jag hävdar att kostnaderna för flyktingpolitiken alldeles säkert är 50 miljarder. Men vi vet inte. Vi säger att det förmodligen är så. Den som så bestämt förnekar den här siffran och som har resurser för att ta fram en korrekt siffra måste ju veta vad den är. Tala då om det! Är den 39 miljarder, 21 miljarder eller 77 miljarder? Häng inte bara upp resonemanget på att vi har sagt att den kanske är 50 miljarder. Den kanske är det.

Anf. 192 RUNE BACKLUND (c) replik:

Fru talman! Lars Moquist! Ni säger inte att kostnaden *kanske* är 50 miljarder. Om det hade varit så skulle vi naturligtvis kunna diskutera 10 miljarder uppåt eller neråt.

I en debattartikel i Svenska Dagbladet skriver Ian Wachtmeister: "Sam-

hällets totalkostnader kan omöjligen understiga 50 miljarder kronor". I en annan artikel som har varit införd i en del andra tidningar skriver han att den nationalekonomiska kostnaden ligger på mellan 40 och 60, kanske 80, miljarder om året.

Det är klart att de här siffrorna inte kan vara tillhöftade, eftersom man kastar ut sådana här påståenden. Man har faktiskt satt sig ner i Ny demokrati – hoppas jag – och försökt summera summor som man har skaffat fram. Man har gått igenom samhällsområde efter samhällsområde och försökt lokalisera kostnaderna. Man har sedan summerat dem och sagt att de är 50 miljarder. Det är den kalkylen som vi vill se. Vi påstår nämligen att det inte kostar 50 miljarder. Om jag finge göra en kalkyl skulle jag, högt räknat, hamna på ungefär 15 miljarder. Det är en våldsam skillnad mellan 15 och 50 miljarder.

Jag vill se er kalkyl. Så länge vi inte får se den kalkyl som ligger till grund för detta påstående som ni har fört ut på torg och gator under det här året kan vi inte uppfatta det annat än som att det är en våldsam överdrift.

Fru talman! Jag kommer att fortsätta att plåga Lars Moquist så länge han inte presenterar kalkylen. Förr kommer han inte undan den här frågan. Ett annat alternativ är att han dementerar siffran och säger: Okej, vi högg till. Vi inser att vi tog i för mycket.

Men då skall ni gå ut och säga det till allmänheten, eftersom många människor bibringas en felaktig uppfattning genom dessa uttalanden.

Talmannen anmälde att Lars Moquist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 193 MÄRTHA GÅRDESTIG (kds):

Fru talman! Varje dag informeras vi av olika medier om krigens fasor och om grymheter, terror, svält och död som drabbar människor på många håll i världen.

Vi frågar oss hur grym människan kan bli. De som var med på 30- och 40-talen ställde samma fråga då. 1948 bildades FN. Alla världens folk skulle värna freden och människovärdet. FN:s högtidliga förklaring av de mänskliga rättigheterna skrevs med inledningen: "Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter". Kommunismen höll med sin järnhand många motsättningar under ytan.

Plötsligt föll Berlinmuren, och de gamla motsättningarna började krypa fram på olika håll. Plötsligt är katastrofen i det forna Jugoslavien ett faktum. Nära 4 miljoner människor har fått fly från sina hem och lever som flyktingar i "eget" land. Ca 800 000 lever i annat land. Förra året kom enligt Statistiska centralbyrån 69 000 asylsökande, av totalt 83 000, från det forna Jugoslavien till Sverige. Av dessa uppfyller inte alla de krav som svensk lag ställer.

Vi svenskar splittras i olika grupper – för och emot. En del säger att vi inte kan ta emot så många flyktingar. En del säger att vi tar emot fel flyktingar. Andra säger att vi utvisar fel flyktingar och att vi gör det på ett sätt som kränker människovärdet.

Mitt i detta går vi in i en lågkonjunktur, den värsta ekonomiska kris som Sverige har upplevt sedan 30-talet. Det är klart att människor känner oro.

Det blir lätt så att man söker en lättavgränsad, påtaglig orsak till den oro som får hela samhället att skälva.

Det är flyktingarnas fel, säger man. Precis så sade man på 30-talet. Det är judarnas och zigenarnas fel, sade man. Så är det när diskriminering och främlingsfientlighet spirar. Allt ont förlägger vi utanför vår egen grupp, vårt eget folk och vår egen hudfärg. Vi har ett omätligt begär efter att finna syndabockar att lasta vår egen ångest på. Men det handlar om människor av kött och blod, som väntar på vårt besked och vår medmänsklighet.

Den nuvarande regeringen har liksom den tidigare försökt göra en insats för flyktingarna. Låt oss diskutera hur flyktingmottagningen kan förbättras, effektiviseras och göras billigare och hur vi kan ställa krav på både flyktingar och svenskar när de möts i den svenska vardagen! Men låt oss inte kränka människovärdet!

Låt oss också diskutera hur vi skall kunna motverka flykt ute i världen. Sverige är för närvarande en av de största givarna av humanitärt bistånd till det forna Jugoslavien. Det förbereds fler insatser för flyktingar.

Invandrarministern har äskat 830 miljoner till utökad flyktingkvot. Jag skulle vilja att detta blev ett flexibelt inslag, så att pengarna kunde användas även till hjälp på plats, om och där det är möjligt. Upp till fem gånger fler skulle då kunna få hjälp. Även om regeringen inte verkar ha den vägen öppen finns det skäl för riksdagen att diskutera hur pengarna kan användas för att det skall bli största möjliga effektivitet. Samtidigt skall människorna naturligtvis få skydd.

Jag vill också ta upp kosovoalbanernas öde. De utvisas nu i snabb takt. I går morse kunde vi höra en ögonvittnesskildring därifrån i P 1. I Kosovo och Voyvodina har serbisk polis inlett etnisk rensning av den albanska befolkningen. Enligt rapporten är bilden förändrad. Situationen har förvärrats sedan de som nu utvisas flydde. Människor fångslas. Det är brutala inslag av tortyr. Människor som återvänder har ingenstans att ta vägen och inget att leva av. Amnesty har blivit utkastat. Det är illavarslande. Jag väddar till invandrarministern att lyssna på signalerna därifrån, och på FN:s flyktingkommissarie, och omedelbart stoppa utvisningarna till de här områdena tills en noggrann analys av läget har gjorts. Amnesty har ju en helt annan uppfattning om förhållandena än vad Statens invandrarverk och Utlänningsnämnden har.

Judiska flyktingar från Ryssland och Ukraina står nu inför utvisning. Enligt den judiska församlingen i Stockholm är Sverige därmed den enda västnation som efter andra världskriget utvisar judar till f.d. Sovjet.

Asylärenden har lagts på hög hos Utlänningsnämnden i väntan på en undersökningsresa. Nu har Utlänningsnämnden gjort ett fem dagars besök där. Man anser inte att förhållandena utgör grund för asyl. Hänsyn har tagits till utvecklingen under de senaste åren.

Antisemitism är inte officiell politik, men den är inte förbjuden i lag. Mynigheterna skyddar inte judiska medborgare mot övergrepp.

Läget i OSS är ytterst instabilt. Det är skillnad mellan officiell politik och hur det fungerar på lokal nivå. Efter kuppörsöket måste man vara observant på utvecklingen. Det finns skäl att ta hänsyn till vad som har skett under de senaste veckorna.

Låt dessa judar få stanna eller låt Sverige fungera som transitland!

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Invandrar- och
flyktingpolitik*

Anf. 194 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Fru talman! Vi har nu en ganska omfattande offentlig debatt. Vi ser väldigt många reportage om invandrar- och flyktingpolitiken, och det tycker jag är bra. Jag tycker att det behövs en offentlig debatt. Den kan inte minst bidra till att öppna diskussionen inför de överväganden som skall ske i den parlamentariska utredningen om invandrar- och flyktingpolitiken.

Jag tror att det är viktigt att vi har den här diskussionen för att få en förankring för en human politik. Men det behövs också mycket upplysning. Här florerar lögnar och fördomsfulla uppfattningar, men det förekommer också rena missuppfattningar. Regeringen har för avsikt att upplysa om fakta när det gäller flykting- och invandrapolitiken genom ett utskick till samtliga hushåll i Sverige. Det är bra att människor får en faktagrund för att kunna delta i den här diskussionen.

Fru talman! Jag har samma bild som Maj-Lis Lööv försökte redovisa här. Det är en delvis annan bild än den som redovisas i den offentliga debatten. Det var mycket intressant att se att man i den omdiskuterade Expressenkampanjen hade frågat människor som har egna erfarenheter av invandrare vad de tycker. En överväldigande majoritet sade att man hade i huvudsak positiva erfarenheter av invandrare.

Häromdagen var det ett reportage från Falkenberg inför ett mottagande av flyktingar från Bosnien. Man hade intervjuat några ungdomar som sade att de inte hade märkt något och att allt väl var bra. Samtidigt sade de att det inte skall komma hit fler flyktingar. Varifrån får de sådana uppfattningar? Jo, naturligtvis av propaganda och illvilliga uttalanden från människor som vill desinformera. Det är inte människors egna erfarenheter av invandrare och flyktingar utan den allmänna debatten, som är så oerhört inriktad på problem och "hårda" värden, såsom pengar, som slår igenom.

Det pågår också en debatt om huruvida man över huvud taget får diskutera dessa frågor. Många säger att det är tyst och att man inte får säga något. Det begriper inte jag. Vi har en oerhört öppen debatt. Men det får naturligtvis inte vara så att en del människor som är kritiska skall åka i ett slags "snobbfil", som innebär att de aldrig blir motsagda. Skall man ha en debatt skall den vara öppen, och då får alla parter delta. En del skall inte försöka göra sig till martyrer på grund av att de får mothugg.

Ett annat vanligt inslag i debatten är att man säger att man inte kritiserar flyktingar och invandrare utan flyktingpolitiken och de politiker som står för denna politik. Men vad är det annat än flyktingarna som man vänder sig emot när man kritiserar politiker som vill föra en human flyktingpolitik, dvs. politiker som ser positivt på flyktingarna och vill ge dem skydd? Ytterst är det naturligtvis en kritik av att det över huvud taget finns flyktingar här i Sverige. Så lätt skall man inte få komma undan.

En mycket vanlig infallsvinkel i debatten, som förekommit även här i dag, är att det väller in en massa människor i vårt land. I början på 1980-talet kom mellan 15 000 och 20 000 asylsökande per år. Under tre år i slutet av 1980-talet gjordes ett skutt upp till ungefär 30 000 asylsökande per år. Förra året gick antalet ned till 15 000 plus de ca 70 000 som kom från Jugoslavien. I år kommer det – med den takt som inflödet nu har – att handla om ungefär 10 000 asylsökande. Det är ganska få människor, om man bortser från flyk-

tingarna från Jugoslavien. Jag tror att alla människor inser vad det är som pågår i Jugoslavien och vad det är som gjort att människor gett sig ut på flykt.

I ljuset av att det finns 40 miljoner externflyktingar och internflyktingar i världen är det här naturligtvis, som jag sagt många gånger från denna talarstol, fråga om en rännil.

Det förs här många diskussioner om asylpolitiken och Genèvekonventionen. Jag tycker att det är något av en flykt bort ifrån verkligheten. De människor som kommer från Exjugoslavien har vi från regeringens sida inte betraktat som flyktingar enligt Genèvekonventionen – det gäller även bosnierna. Dessa människor flyr undan krig och elände, och de behöver skydd, oavsett om de har status som Genèvekonventionsflyktingar eller inte. Det gäller människor som riskerar att dödas.

Lars Moquist sade att han är byråkrat. Det förekommer här ett slags byråkratflykt; man bortser från den faktiska verkligheten. Av de mellan 15 000 och 30 000 människor som de senaste åren har sökt sig hit har ungefär hälften fått stanna. Nettoinvandringen till Sverige har minskat under de senaste åren – det visar en jämförelse mellan antalet icke-svenska medborgare som har åkt härifrån och det antal som kommit hit.

Det talas vidare om en stor anhöriginvandring. Ja, ganska många anhöriga kommer hit. I flertalet fall handlar det om anhöriga till tidigare arbetskraftsinvandrare, som alla älskar i dag, och anhöriga till svenskar som gift sig med utlänningar. Vem vill förbjuda sådan invandring?

Man talar också om att andra länder är så ogenerösa och att det bara är hit som det kommer invandrare. Det beror också litet grand på hur man registrerar människor. Här i Sverige registreras precis alla som asylsökande. Därför hamnar vi ganska högt i tabellen. I många andra länder har man inte samma registreringsförfarande. I länder i närheten av Jugoslavien har man en tidigare arbetskraftsinvandring. Det betyder att många av exjugoslaverna går över gränsen till Schweiz och Österrike. De flyttar fram och tillbaka beroende på hur kriget utvecklar sig. De registreras aldrig som asylsökande.

Här i Sverige verkställer vi dessutom avvisningsbeslut. Om någon inte har fått tillstånd att stanna här, försöker vi också hjälpa vederbörande att komma hem. Det gör man inte i andra länder i Europa. Det betyder att mängder av människor som där har fått avslag på sin asylansökan fortfarande finns kvar i landet. Därför blir dessa jämförelser inte riktigt rättvisa.

Lars Moquists anförande handlade om kostnader – naturligtvis skall människor skickas tillbaka och gränserna stängas. Vi har sett att Ny demokrati har ett nytt program på gång som innebär att den asylsökande skall kunna visa upp handlingar som bevisar att han eller hon blivit torterad för att accepteras som flykting. Man skall vara här i tio år utan att veta om man får ha ena foten här i Sverige eller om man skall vara i något annat land. Var går egentligen gränsen? Är det när varenda invandrare som inte är svensk medborgare har kastats ut ur det här landet?

Bakgrunden till det här programmet var att man tyckte sig märka att andra partier nu också har velat strama åt litet grand, och då måste Ny demokrati vara värre. De människor som har jagats bort från Bosnien skall vara där de är och inte där vi är, säger man. Vad är det för smitta som man är rädd för? Det sågs i KU-anmälan att det var ett "etniskt beslut". Vad är det för dumhe-

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Invandrar- och
flyktingpolitik*

ter? Det finns i grundlagen bestämmelser om att alla människor skall behandlas lika i det här landet.

De människor som kommer från Bosnien är välutbildade, och många har en mycket kvalificerad yrkesbakgrund. Min bedömning är att de har stora möjligheter att integreras i det här samhället, om arbetsmarknadsläget förbättras, något som regeringens politik är inriktad på. Men om det skulle bli en snabb och säker fred där nere, är jag övertygad om att merparten av bosnierna kommer att åka tillbaka. De vill ingenting hellre. Det spelar ingen roll om dessa människor fått ett tillfälligt eller ett permanent uppehållstillstånd – deras längtan är att få åka tillbaka till sitt land.

Regeringen har i dag lagt fram en proposition som innehåller två förslag – dels att vi skall fullfölja löftet att inte stänga våra gränser utan ha möjligheter till en organiserad överföring från Bosnien i framtiden, dels att kommunerna skall få extra stimulansbidrag för att kunna ta emot bosniska flyktingar.

Dessa förslag innebär inte att det bli dyrare här i Sverige. Det är fråga om en budget på ungefär 11,7 miljarder kronor som riksdagen har fattat beslut om för detta år. Den budgeten kommer inte att påverkas av dessa förslag. Vi klarar av att ta hit några fler. Dessutom får kommunerna stimulansbidrag. Bakgrunden är att det är billigare att människor ges en möjlighet till att förbereda sig för att försörja sig ute i kommunerna än att sitta på förläggningar och bara vänta.

Anf. 195 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Fru talman! Kulturministern ställer många frågor till Ny demokrati.

Till att börja med säger kulturministern att en faktabroschyr skall presenteras. Det är alldeles utmärkt. Det är det vi har efterlyst hela tiden. Jag är litet fundersam över regeringens möjligheter att ta fram en sådan faktabroschyr. Regeringen har nämligen inte samma uppfattning – t.ex. om anhöriginvandring, som Birgit Friggebo har belyst här – som sin egen chefsmyndighet, dvs. Invandrarverket. Invandrarverket säger något helt annat än vad regeringen gör beträffande möjligheterna att ta emot anhöriga. Enligt Invandrarverkets erfarenheter kommer anhöriginvandringen att uppgå till 45 000–50 000 personer. Men regeringen gör bedömningen att intervallet är 20 000–30 000 personer. Jag tycker att det är konstigt att regeringen skulle ha bättre möjligheter att förutse detta än vad Invandrarverket har som hanterar dessa frågor dagligen.

Kulturministern tar vidare upp frågan om humanism. Vi i Ny demokrati skulle inte vara humana och mänskliga. Är det humant att vi i Sverige i fråga om dessa katastrofflyktingar, dvs. de som flyr från Bosnien, skall hjälpa en när vi i stället kan hjälpa mer än 50 på plats? Pengarna skall sändas dit där människorna finns. Jag förstår inte vad det är för konstigt med det. I stället för att välja ut en viss grupp som får komma hit till Sverige kan vi hjälpa många fler som är kvar.

Vidare har vi frågan om dokument och identifikation. Jag tycker att det är en självklarhet att var och en skall ha en legitimation som talar om vem man är. Det som har gjorts att det har funnits så stora bekymmer vad gäller både asylutredningar och så småningom utvisningar av de människor som

inte får stanna i Sverige, är att de inte har haft någon tillfredsställande dokumentation eller identifikation från början.

När det gäller dokumentation har vi sagt att det inte behöver vara fråga om dokument. Personal från Amnesty kan ha vetskap om att dessa människor har skyddsbehov. Det behöver i och för sig inte vara fråga om ett papper. Det kan räcka med vittnesuppgifter e.d.

Kulturministern säger att vi förespråkar att alla skall kastas ut. Jag kan inte förstå hur man kan tolka det jag läste upp tidigare så. Vi har sagt att kvotflyktingar skall prioriteras, dvs. de flyktingar som finns i FN:s läger. Vi skall välja ut de människor som skall få komma hit. Då vet vi kostnaderna. Regeringen måste plocka fram dessa kostnader.

Delar kulturministern Rune Backlunds idé om att det utöver själva flyktingmottagandet på 11 miljarder kronor skulle kosta bara 3 miljarder kronor för invandrargrupperna att finnas här i Sverige? Det skulle vara fråga om socialbidrag, sjuk- och tandvård, skola, hemspråksundervisning, bostadsbidrag, barnbidrag osv. till dessa människor som inte har arbete. Delar kulturministern Rune Backlunds idé om att det är fråga om 3 miljarder kronor? Han säger att det är fråga om totalt 15 miljarder, och vi vet att Kulturdepartementets budget är 11–12 miljarder kronor.

Anf. 196 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Fru talman! Lars Moquist tycker att det är bra att vi skall gå ut med fakta. Fakta är sådant som har inträffat, inte prognoser.

När det gäller frågan om anhöriginvandring och bosnierna, har vi på ett mer grundligt sätt gått igenom hur situationen faktiskt ser ut. Det har visat sig att många av de bosnier som befinner sig här finns i samlade familjer. Invandrarverket har använt sig av allmänna tumregler och har bortsett från den faktiska situationen för de olika grupperna.

Inriktningen hos Ny demokrati är nu att hjälpa på plats. Häromåret sade Ny demokrati att de som flyr från krig skall tas om hand. 700 000–800 000 människor har gett sig av från Bosnien ut i Europa. Skall vi skicka tillbaka de människorna? Vi har en verklighet att hantera nu. Det finns 40 000 människor här. Vad skall vi göra för dem?

Vidare kritiserar att Sverige skall ta emot fler flyktingar. Samtidigt säger Lars Moquist att det går väl att ordna flyktingpolitiken via kvoter. Det är precis det regeringen föreslår i dag. Vi föreslår att det, om det behövs, skall finnas en beredskap för att ta emot människor från Exjugoslavien under det kommande året. Det kan vara fråga om vädjanden från UNHCR om hjälp för någon grupp som inte kan placeras någon annanstans. Vad vet vi om vad som händer i Kosovo?

Vidare talar Lars Moquist om legitimation. Jag har inte talat om detta. Jag har, precis som Ny demokrati, talat om att man skall kunna styrka att man har utsatts för förföljelse. Det sker i dag genom att människors berättelser faktiskt blir trodda. Det är tydligen fråga om någon form av vittnesförhör, handlingar eller något annat som skall till för att människors berättelser skall bli trodda.

Jag tillät mig att fråga var gränsen egentligen går för Ny demokratis inställning när det gäller invandrare och flyktingar i Sverige. Man har blivit grövre

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Invandrar- och
flyktingpolitik*

i sin framställning jämfört med valrörelsen 1991 då kampanjen mot människor som var födda i andra länder inleddes.

Anf. 197 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Fru talman! Till att börja med kan jag konstatera att kulturministern tydligen inte litar på Statens invandrarverk i dessa frågor. Kulturministern säger att regeringen har bättre resurser att bedöma det hela än vad Invandrarverket har. Jag noterar detta med viss förvåning.

Vidare säger kulturministern att vi i Ny demokrati har ändrat oss. Vi var från början positiva till de bosnier som skulle komma hit. Det enda som jag kan tänka mig att kulturministern tänker på är att vi inte krävde visum av dessa människor. Men vi har hela tiden hävdats att de människor som kommer från katastrofområden kan få komma hit temporärt. Men man skall hela tiden se till att resurserna fördelas så att människorna kan hjälpas där de befinner sig och inte här.

Då har vi frågan om temporära eller permanenta uppehållstillstånd. Vi menar på att statusen för de människor som redan har uppehållstillstånd inte skall förändras. Vi har aldrig sagt att de som är svenska medborgare eller har uppehållstillstånd i Sverige skall utvisas. Vi har aldrig ifrågasatt uppehållstillstånden. Det är något som redan är beslutat. Vi har däremot motsatt oss det nya som regeringen har föreslagit, nämligen att de 40 000 kosovoalbanska och deras anhöriga skall få stanna. Vi menar att dessa människor skall ges tillfälliga, temporära uppehållstillstånd. När läget blir sådant att de kan återvända till sitt land skall så ske. Vi har i och för sig satt en tioårsgräns.

Vidare har vi frågan om dokumentation. Precis som kulturministern säger innefattar detta begrepp två bitar. Dels är det dokumentation, dels är det identifikation. Vi har sagt att det skall vara stopp vid gränsen för dem som inte kan klara sin identifikation, dvs. inte har legitimation. För att kunna positivt pröva frågan om skyddsbehov kräver vi att de skall kunna förete en dokumentation. Det kan antingen vara ett papper eller en Amnestyrapport e.d. Jag förstår inte att det skulle föreligga några konstigheter i den frågan. Jag tror att många tycker att det är rimligt att ha en dokumentation. Invandrarverkets bekymmer i dagsläget är att det inte finns en tillräcklig dokumentation. Invandrarverket får avgöra om den sökande skall få stanna eller inte på subjektiva grunder och på den sökandes egna berättelser. Ibland har verket träffat rätt, ibland fel. Väldigt många gånger har besluten blivit felaktiga. Det är detta vi vill påtala.

Anf. 198 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBÖ (fp):

Fru talman! Det förvånar mig att Lars Moquist med sådan lätthet kan uttala sig om alla de tiotusentals prövningar som har gjorts under årens lopp i fråga om tillståndsgivningen. Det är alldeles riktigt att vi har en marginal för humanitet i tillståndsgivningen. Hellre fria än fälla. Det är precis också det som gäller i vårt domstolsväsende. Jag tycker att det är helt riktigt att det är så.

Det talas väldigt mycket om permanent och om temporärt uppehållstillstånd. Hur lång tid skall då det tillfälliga uppehållstillståndet gälla? Ny demokrati har sagt att det handlar om tio år.

Men ungarna går kanske nästan hela sin skoltid i svensk skola och gifter sig kanske med svenska ungdomar. Kanske hinner de rejält få in en fot på arbetsmarknaden eller påbörja en rejäl karriär i Sverige. De har kanske blivit en stor resurs här. Efter tio år skall de alltså bara kunna kastas ut. Självfallet måste det då handla om tvång. Men vad är det för humanism?

Jag instämmer helt och fullt i det Rune Backlund sade när han frågade hur detta underlättar den assimilation som Ny demokrati talar om – dvs. att invandrarna eller flyktingarna skall bli svenskar – när risken finns att de åker ut efter sex, sju eller åtta, ja, t.o.m. efter tio år. Det här håller ju inte. Man måste väl ha någon inriktning på sin politik.

Jag tycker att de människor som bedöms behöva skydd här skall kunna få permanent uppehållstillstånd och en möjlighet att själva skapa åt sig en framtid i Sverige. Väljer de själva att återvända, tycker jag att man skall kunna hjälpa till med det. Där tycker jag att det i dag är en brist i svensk flyktingpolitik att vi inte mera kraftfullt understödjer dem som vill återvända till sitt land när de själva vill detta.

Andre vice talmannen anmälde att Lars Moquist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 199 GUSTAF VON ESSEN (m) replik:

Herr talman! Jag delar invandrarministerns uppfattning om Ny demokratis förslag när det gäller just uppehållstillståndens längd och en del andra påpekanden som gjorts här. Det är inhumant att lägga fram sådana förslag.

Jag skulle vilja återvända till en annan fråga. För att vi skall kunna klara den omfattande och viktiga process som vi har framför oss när det gäller att ta hand om främst bosnierna måste kommunerna och kommunalpolitikerna också vara med på detta. Det är nödvändigt att de känner att de verkligen kan klara den här stora uppgiften.

I går var jag och Maud Björnemalm på besök i Uppsala tillsammans med Flykting- och invandrarkommittén. Det var en hel dag med föredragningar. Det är bara att se på utvecklingen av socialbidragskostnaderna och på invandrarernas mycket stora överrepresentation när det gäller arbetslösheten och detta med att stå till arbetsmarknadens förfogande, när det gäller utbildningsinsatser, när det gäller kostnader för anhöriginvandring som inte täcks av generalschablonen, när det gäller kostnader för pensionsåtaganden, om jag får uttrycka mig så, efter den förändring som gjordes här för ett år sedan i samband med EES-avtalet – dvs. att äldre invandrare inte är berättigade till folkpension, en fråga som regeringen för övrigt skall se över och där man kommer tillbaka med förslag – samt över huvud taget när det gäller kostnaderna för äldre invandrare. Många får i dag faktiskt i praktiken socialpension. Det handlar alltså om pensionering med hjälp av socialbidrag.

Naturligtvis måste detta bedömas. Man måste överväga hur vi skall kunna klara kommunernas åtagande härvidlag. Det är ju ändå statsmakterna som bestämmer invandringspolitiken. Men kommunerna får nu ta över en allt större del av kostnaderna för att genomföra densamma.

Här måste man hitta metoder som gör att statens åtagande faktiskt blir något större än som i dag är fallet, därför att annars kommer kommunerna

inte att orka eller vilja klara av detta. Då får vi, tyvärr, kanske konstatera ett bakslag när det gäller förståelsen för de insatser som vi nu bedömer vara nödvändiga för att vi skall kunna integrera de tusentals personer som faktiskt väntar på att få komma in.

Min konkreta fråga är för det första om invandrarministern bedömer att detta är ett problem för kommunerna och för det andra vad man kommer att göra med just de pensionskostnader som nu måste bestridas över socialbidragsbudgeten – dvs. den pensionskostnad som tidigare rörde folkpensionerna.

Anf. 200 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Jag delar uppfattningen att det är en stor utmaning vi står inför när det gäller beslutet om bosnierna. Tidigare har det varit den statliga myndigheten Invandrarverket som har klarat av en brydsam situation. Nu är det kommunerna som det handlar om. Det gäller i mångt och mycket en mobilisering ute i kommunerna, och då inte bara från kommunala myndigheters sida utan också från kyrkor, frivilligorganisationer och andra som ofta engagerar sig i flyktingarnas sak.

Jag skulle helst se att man kunde bilda ett nätverk innebärande att alla flyktingfamiljer får en anknytning via t.ex. ett slags fadder här i Sverige.

I dag har regeringen lagt fram sin proposition för riksdagen om mottagandet i kommunerna. Det innebär ett extra bidrag om 25 000 kronor för varje individ – för alla flyktingar, inte bara för bosnierna – från den 1 oktober i år fram till den 1 oktober nästa år.

När det gäller anhöriginvandringen står staten för kostnaderna också för dem som kommer till Sverige inom en tvåårsperiod.

Just nu pågår en faktainsamling, en utvärdering, beträffande grundscha-blonen – det bidrag som kommunerna får. Dessutom har vi överläggningar med Kommunförbundet. Resultatet av de överläggningarna kommer att redovisas i budgetpropositionen. Utgångspunkten för de överläggningarna är att kostnadsfördelningen mellan stat och kommun *inte* skall förändras. Den del som staten nu ansvarar för skall staten även i fortsättningen ansvara för. Det betyder att om kommunerna i genomsnitt får stå för socialbidragskostnaden under en längre period än tidigare, skall schablonersättningen justeras därefter.

När vi diskuterar pensioner t.ex. är det viktigt att komma ihåg att det inte bara handlar om flyktingar utan att det också handlar om invandrare och andra. Det är också viktigt att komma ihåg att många invandrare här i Sverige faktiskt har bidragit genom att betala skatt under många år. Ibland har vi inte haft lika stora kostnader för invandrarna som vi haft för svenskarna när det gäller barnomsorg, utbildning o.d.

Jag tycker alltså att man ändå skall skilja ut vad initialkostnaden för flyktingpolitiken är och vad totalkostnaden för invandrarna är. Man skall ju också titta på dem som kom hit på 50-, 60- och 70-talen och som här i Sverige har betalat miljard efter miljard i skatt att användas till sin egen försörjning. Dessutom har de bidragit till svenskarnas försörjning.

Anf. 201 GUSTAF VON ESSEN (m) replik:

Herr talman! Jag gör fullt ut samma påpekande som invandrarministern gjorde i slutet av sitt inlägg. Självfallet måste man se invandrarna också som en tillgång, som personer som under årens lopp oerhört mycket har bidragit till utvecklingen av det här samhället.

Vad vi nu talar om är den praktiska situationen när det gäller invandrare som sent kommit hit. När det gäller socialbidragsökningen är det ännu inte fråga om bosnierna, som ju inte ens kommit med i rullorna. Det är ju först nu som man börjar placera ut bosnierna. Jag avser i stället utvecklingen under de två, tre eller fyra senaste åren. Kostnadsökningen i detta sammanhang är högst påtaglig i en del kommuner. Via socialbidragssystemet får man täcka in det som andra myndigheter inte klarar av, inte vill klara av eller inte har möjligheter att klara av.

Häromdagen sade en kommunal tjänsteman i Växjö att det egentligen inte spelar så stor roll om generalschablonen täcker 18 eller 24 månader. Egentligen borde den täcka 60 månader. Så ser det ut på många håll i dag. Arbetsmarknaden är nämligen i praktiken stängd för närvarande, och då inte bara för invandrare utan också för många andra. Det här är ett problem som vi måste identifiera. Först när vi har gjort det kan vi hitta metoder för att vinna en ökad förståelse hos medborgarna för det som vi nu skall sätta i gång med.

Jag har fullt förtroende för invandrarministern när det gäller att på olika sätt bidra till att metoder utvecklas på detta område. Men vi får inte sticka huvudet i busken och säga att det här är något som kommunerna får klara, att de säkert gör det bra osv. En sådan stämning finns inte i dag ute i kommunerna, i varje fall inte där jag har varit. Problemen är alltså stora.

Jag tycker att det är bra att man även går ut med information. Det är intressant att konstatera att invandrarministern anser att det finns behov av sådan. Det finns det. Det finns många fakta som måste läggas fast, så att inte några missuppfattningar uppstår i fortsättningen. Det krävs att man gör ett förankringsarbete hos medborgarna nu. Det måste alla delta i. Då får vi inte heller peta undan problem och obehagliga fakta. Allting måste fram. Därifrån måste vi utgå och formulera oss på ett positivt sätt.

Anf. 202 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBÖ (fp):

Herr talman! Jag är också av den uppfattningen att man inte skall dölja de problem som finns. Man måste se verkligheten för att kunna fatta riktiga beslut. Men låt oss heller inte överdriva problemen.

Här är det fråga om en enhetlig grupp som har samma språk. De är hyggligt välutbildade. De har hyggligt bra yrkesbakgrund. Vi har många tomma lägenheter i Sverige. Det finns jugoslaver här sedan tidigare, som kan hjälpa till med integrationen.

Dessutom är signalerna från kommunerna litet olika om hur långt schablonersättningen verkligen räcker. En del säger att den är slut efter ett och ett halvt år. Kommunrevisorerna har gjort en undersökning som visar att en stor del av kommunerna har pengar kvar även efter ett par år.

För övrigt är jag en av dem som tror på regeringens ekonomiska politik. Vi skall stimulera till nyföretagande genom olika åtgärder, bl.a. genom att få bort effekterna av budgetunderskottet. Man kan inte börja tala om hur

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Invandrar- och
flyktingpolitik*

det ser ut om fyra fem sex sju år och anticipera det i dagens politik. Det vi nu gör är att gå igenom hur det faktiskt ser ut, vad som är den faktiska utvecklingen av socialbidragsbetalandet ute i kommunerna. På grundval av den faktiska utvecklingen skall vi diskutera med Kommunförbundet och förändra ersättningen till kommunerna. Detta kommer att presenteras i budgetarbetet.

De kommuner som är mycket aktiva när det gäller integrationsåtgärder – att se till att flyktingarna kommer in i svenskundervisning, att de stannar där och tar del av undervisningen, att de får yrkesträning, beredskapsjobb och att de kan komma in i arbetsmarknadsmyndigheternas verksamhet – har ju en positivare utveckling. Helsingborg är ett sådant exempel. Där har många flyktingar fått arbete. Man har minskat sina socialhjälpstagare bland flyktingar från 80 % till 27 % genom aktiva åtgärder. Dessutom kan man utnyttja statens olika insatser genom arbetsmarknadspolitiken. Då bortfaller ju kostnaderna för kommunerna.

Låt oss inte bara se moln. Låt oss också se möjligheterna inför den mycket stora uppgift som vi nu står inför. Det är en stor sak för Sverige. Vi har inte tagit emot en sådan stor grupp någonsin tidigare under så kort tid. Det är en stor sak för Sverige, men jag skulle samtidigt vilja säga att för mänskligheten är det kanske trots allt en ganska liten sak vi gör.

Anf. 203 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Jag vill först säga att jag är mycket nöjd med att det nu skall komma en broschyr till alla hushåll om Sveriges flyktingpolitik. Det var ett förslag som jag lade fram här i kammaren för två år sedan.

Jag vänder mig mycket starkt emot den debatt som följer av att man tar upp flykting- och invandrapolitiska frågor samtidigt. Jag har vid tidigare tillfällen här i kammaren sagt att jag tycker att flyktingfrågor hör mer ihop med utrikespolitiska frågor, med frågor om vapenexport, om mänskliga rättigheter, om hur Sverige skall agera ute i världen för att människor inte skall tvingas att fly. De hör ihop med humanism. De hör ihop med asylrätt. De hör ihop med internationella konventioner.

Just den här sammanblandningen gör att man i nästa andetag, efter att man har presenterat vilka problemen är, kommer fram till slutsatsen, som många gör, att vi inte har råd att ta emot fler flyktingar. Nu måste vi, om vi går så långt som Ny demokrati, stänga våra gränser.

En annan fråga handlar om att bosniernas ärenden nu skall bedömas. Det skall avgöras om det i deras permanenta uppehållstillstånd skall stå att de är konventionsflyktingar, de facto-flyktingar eller om de har fått stanna av humanitära skäl. Enligt de föreskrifter som jag pratade om i mitt anförande finns det bedömningar både från regeringen och från Norrköping som skall gälla som vägledning. Jag tycker att de bedömningar man har gjort är riktiga. Men jag vill också veta om de bedömningarna skall gälla även asylsökande från andra länder.

Sedan skulle jag vilja att Birgit Friggebo nämnde något om den proposition som kom i dag angående smuggling av flyktingar.

Anf. 204 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Jag skall inte kommentera Invandrarverkets olika föreskrifter eller annat sådant. Det får de stå för själva.

Det vägledande beslut som regeringen fattade handlade om att bosnierna skulle få uppehållstillstånd i huvudsak av humanitära skäl. Det är ungefär samma grunder som man använde när det gällde krigsoffren från Libanon. Men sedan skall det naturligtvis alltid till en bedömning i det enskilda fallet, där den enskilde sökandens egna skäl sett i förhållande till situationen i hemlandet skall bedömas. Där kan och skall inte jag göra någon värdering eller ge några riktlinjer för om de skall bedömas som Genèvekonventionsflyktingar, de facto-flyktingar eller om de skall få stanna här av humanitära skäl. Regeringen har bara fattat några beslut. I övrigt skall detta hanteras av myndigheterna.

Dagens proposition finns ju tillgänglig. Den har i huvudsak två förslag. Det ena är att regeringen ber riksdagen att det utöver de 1 800 som redan i dag finns som kvot för Exjugoslavien skall tillföras ytterligare 5 500 fram till budgetårsskiftet. Därtill föreslås en kvot på 500 personer, tillgänglig för flyktingar från övriga världen.

För att underlätta för kommunerna att kunna teckna avtal med Invandrarverket har vi också föreslagit ett extra stimulansbidrag för alla flyktingar, oberoende av om de kommer från Bosnien eller andra länder, från den 1 oktober i år fram till den 1 oktober 1994, under förutsättning att man snabbt tecknar ett avtal om ett väsentligt ökat flyktingmottagande ute i kommunerna. Detta avtal skall tecknas före den 1 april 1994. Båda dessa insatser kan vi göra till i huvudsak samma budgeteffekter som riksdagen tidigare har fattat beslut om, beroende på att en hel del förläggningsplatser, som är dyrare än kommunplaceringsplatser, därmed bortfaller.

Anf. 205 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Den proposition som jag bad Birgit Friggebo att kommentera var den som gällde smuggling av flyktingar och som kom i dag.

Anf. 206 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Den propositionen lades fram i går, så det var därför som det uppstod ett missförstånd. Jag ber om ursäkt. Jag kan gärna kommentera den.

Det är en proposition som innebär skärpta straff vid grov människosmuggling. Det innebär också att man kan straffas för medhjälp till människosmuggling. Dessutom kan transportmedel tas i beslag.

Det slås också fast i propositionen att det självklart fortfarande inte är någon kriminell handling att på ideell grund hjälpa flyktingar att ta sig till Sverige. Det är i själva verket en mycket human handling att på ideell grund hjälpa människor.

Låt mig säga rent allmänt att människor har utnyttjats grovt vid smuggling av olika slag. Dels har det ibland varit fråga om livsfarliga transporter, dels har ohemula summor avkrävts dessa stackars människor, av vilka alla faktiskt inte har varit flyktingar. Det är viktigt att stävja sådan verksamhet för

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Invandrar- och
flyktingpolitik*

att inte lura fler människor att utnyttja den här formen för att ta sig till Sverige.

Samtidigt tycker jag inte att detta är någon stor och avgörande fråga. Det viktiga är att vi hjälper de nya demokratierna österut att själva kunna uppfylla det internationella samfundets olika konventioner och önskemål när det gäller flyktingpolitik. Där har vi från svensk sida utomordentligt gott samarbete med de baltiska staterna. Vi har också hjälpt UNHCR med personal och annat i Moskva för att man där skall kunna få till stånd en ordentlig utlänningslagstiftning, lära sig att göra en asylprövning och hjälpa till med sociala åtgärder av olika slag, flyktingförläggningar och liknande.

En del tror att vi gör detta av egoistiska skäl, för att flyktingar inte skall komma till Sverige. Så är det emellertid inte, utan det är efter önskemål från dessa länder, som själva vill bli accepterade i det internationella samfundet. De vill uppfylla olika internationella konventioner. Det är huvudbakgrunden till att vi gör dessa hjälpinsatser österut.

Andre vice talmannen anmälde att Berith Eriksson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 207 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Det finns fortfarande många mörka blad i vår flyktinghistoria under senare tid. Alla vet vi ju att angreppen och sabotagen mot flyktingförläggningar i Sverige fortsätter. Även andra övergrepp sker i spåren av detta. Samtidigt finns det en del ljuspunkter i situationen. Birgit Friggebo har berört dem i sitt anförande, och det har också andra gjort.

Det är viktigt att tillägga därvidlag att det nu sker en viss förskjutning i inställningen både bland arbetsgivare och bland arbetstagare ute i Europa. De tyska arbetsgivarföreningarna har reagerat mycket starkt emot dem som spekulerar i flyktingfientlighet och agerar härför. Det är av intresse på dagens arbetsmarknad att på allt sätt beivra den här spekulationen i rasfördomar och invandrarfientlighet. Dess bättre är de partier i Norden som har gjort sig skyldiga till sådant nu av allt att döma på tillbakagång. Det är ett friskhetstecken att den invandrarfientliga kampanjen, trots att den bedrivits mycket hårt i vårt land, inte har gett resultat. Det går inte i längden att slänga ur sig påståenden som man inte kan styrka och inte ens göra sannolika.

Efter att åtminstone indirekt ha retirerat från påståendena om vad flyktingmottagningen kostar, biter sig Lars Moquist fast vid argumentet att man skall hjälpa folk på plats. Självklart skall man göra det. Men situationen är den att det rör sig om tre och en halv miljon människor i det forna Jugoslavien som är hemlösa, på flykt eller tvångsförflyttade. Samtidigt har det införts restriktioner i de europeiska ländernas flyktingpolitik, vilket har lett till att väldigt många av dem som har sökt asyl eller sökt en fristad i annat land har tvingats tillbaka till det forna Jugoslavien och också till gränsländer. Dessutom finns en mycket stor del av dem fortfarande kvar i Västeuropa, i Centraleuropa, och lever ett underjordiskt liv. Ingenting är farligare i dagens situation än att vi har människor som på detta sätt lever laglöst, arbetar svart, bor svart. Ingenting skadar så mycket som detta.

Därför är det mycket angeläget att man når bättre överenskomelser här

i Europa. Det är nödvändigt att inte bara försvara asylrätten, utan det gäller också att bygga vidare på de ställningstaganden som gjorts bl.a. i Europarådet men framför allt inom UNHCR i syfte att nå överenskommelser i Europa och på det internationella planet som kan ge skydd utöver Genèvekonventionen åt dem som är i starkt behov av det.

Till Gustaf von Essen vill jag säga att hans inställning här har en negativ inverkan. Han är hela tiden på reträtt. När vi skall försöka förhandla i Europarådet, FN eller på bilateralt plan är det dåligt att vi gör reträtter i vår ståndpunkt. Vårt bästa argument i de internationella förhandlingarna är att vi så långt det är möjligt för oss inom ramen för vår förmåga föregår med gott exempel. Det är därför som de avsteg som trots allt gjorts här har begränsats så mycket som möjligt.

Jag menar också att det är angeläget att regeringen, liksom de som har uppdrag på detta område, är ännu mera aktiva i syfte att bredda ansvaret och att förmå de länder i Europa som tar ett väldigt litet ansvar att godkänna överenskommelser som är nödvändiga.

Jag vill gärna fråga Birgit Friggebo hur hon ser på möjligheterna att göra en aktivare insats. Jag vill också fråga henne om anledningen till att man inte har kommit med något förslag mot organiserad förföljelse med rasistisk och invandrar- och flyktingfientlig bakgrund.

Anf. 208 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Herr talman! Hans Göran Franck inledde sitt anförande med att säga att den politiska propaganda som har bedrivits i Norden – också i Sverige – inte har gett resultat. Eftersom Hans Göran Franck tittade åt mitt håll, fick jag en känsla av att han kanske syftade på Ny demokrati.

Jag tror emellertid att den politik och den argumentation som vi i Ny demokrati har fört har gett resultat, bl.a. i form av att dessa problem har kommit upp till ytan. Vi kan resonera om dem, och de finns också med i debatten. Ett annat resultat är att regeringen har närmat sig vissa positioner som Ny demokrati har intagit när det gäller några av dessa frågor. Jag ser med tillfredsställelse att man i viss mån har insett problemen. Vi har ju tagit emot massor av flyktingar i Sverige, många fler än något annat land i förhållande till vår folkmängd. Det är bara att konstatera. De ekonomiska påfrestningarna i samhället är stora och förorsakar bekymmer. Det finns sådana stämningar ute i kommunerna att de har bekymmer med att klara flyktingmottagandet.

Hans Göran Franck nämnde att det finns 3,5 miljoner flyktingar i Jugoslavienområdet och att det därför behövs resurser, dvs. att vi skulle ta hit dem. Jag vidhåller mitt resonemang: Varför inte se till att vi hjälper fler? Se till att Sverige lägger sina resurser på dessa 3,5 miljoner i stället för att ta hit ytterligare 6 000 människor från Jugoslavienområdet. Är det inte bättre att vi hjälper 50 gånger fler människor, att t.ex. hjälpa 300 000 bosnier på plats i stället för att ta emot 6 000 bosnier i Sverige? Vad är det för humanism att plocka ut en liten grupp på 6 000 människor som skall få komma till Sverige i stället för att ge 300 000 människor hjälp i deras närområde?

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Invandrar- och
flyktingpolitik*

Anf. 209 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Lars Moquist har inte insett att det här rör sig om ett både- och, både så långt möjligt hjälpa på plats och att öka flyktingkvoten samt ta emot spontaninvandring. Det finns här inget antingen-eller. Det är detta som är det grundläggande felet i Lars Moquists inställning. Enligt de rapporter som vi har fått är situationen i grannländerna till det forna Jugoslavien, naturligtvis inklusive det forna Jugoslavien självt, dessutom ytterligt allvarlig. Man har nått den absoluta bristningsgränsen när det gäller vad som kan göras. Det är i dagens läge väldigt svårt att finna praktiska lösningar på detta problem, men det görs naturligtvis ansträngningar. Enligt mitt förmenande är det fel att göra denna fråga till ett antingen-eller.

Ny demokrati skall inte slå sig för bröstet och säga att man har nått resultat med sin politik. Tvärtom, när debet och kredit skall läggas ihop blir det ett fruktansvärt stort deficit. Nu hör inte Lars Moquist till de värsta – jag tänker då på dem som har talat om att det bara är en tidsfråga innan svenska barn vänder sig mot Mecka. Jag utgår ifrån att Lars Moquist, i likhet med att han har gjort en viss reträtt beträffande ekonomin, även tar avstånd ifrån sådana här typiska utfall av rasfördomar.

Anf. 210 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Herr talman! Hans Göran Franck återkommer till detta att vi skall göra både-och, dvs. vi skall både ta emot människor här och hjälpa dem på plats. Det är möjligt att det i dagsläget finns flaskhalsar som försvårar för UNHCR att agera i Jugoslavienområdet. Det kan jag inte debattera med Hans Göran Franck om, eftersom jag inte riktigt känner till förhållandena. Man har ju löst problematiken på så många andra håll i världen där UNHCR har flyktingläger. Om man fick mera resurser bl.a. ifrån Sverige är det självklart att detta skulle bidra till att hjälpa fler människor på plats. Det handlar om ett antingen-eller. Vi kan se till att vi hjälper fler människor där de befinner sig än vad vi gör här.

Hans Göran Franck nämnde någonting om att debet och kredit inte går ihop. Den frågan vill jag inte diskutera. Det fordras kanske något annat kriterium för att kunna bedöma den. Jag har inte backat från någon position i fråga om ekonomin, Hans Göran Franck. Vi har aldrig påstått att flyktingkostnaderna är så höga. Vi befarar att de uppgår till 50 miljarder. Motargumentet från regeringen har hela tiden varit att det beloppet inte stämmer. Då har vi sagt: Tala om vilka kostnaderna är! Men jag får ju inget besked. Rune Backlund tog upp detta och sade att kostnaderna var 15 miljarder, dvs. ytterligare 3 miljarder utöver de 12 miljarder som Kulturdepartementet förfogar över. När jag ställde frågan till Birgit Friggebo...

Anf. 211 ANDRE VICE TALMANNEN:

Replikrätten gäller Hans Göran Francks anförande.

Anf. 212 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Herr talman! Det hela har alltså med ekonomi att göra. Jag behöver inte gå i ytterligare svaromål. Jag vidhåller att vi vill ha reda på vad kostnaderna för flyktingpolitiken är. Det var den frågan som Hans Göran Franck ställde,

samtidigt som han påstod att jag hade backat från en position. Vi vill ha reda på vad kostnaderna uppgår till.

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

Anf. 213 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

*Allmänpolitisk
debatt*

Herr talman! Jag bara konstaterar att man först påstod att kostnaderna var 50–60 miljoner. Sedan talade man om att det var "sannolikt" att kostnaderna var så höga. Nu är det senaste ordet att man "befarar" att de uppgår till det beloppet. Det här är ett dribblande med ord som är ovärdigt en seriös politisk debatt.

*Invandrar- och
flyktingpolitik*

Vi måste arbeta på tre fronter när det gäller flyktingsituationen. Vi måste för det första se till att det internationella och det europeiska ansvaret ökas samt att det blir en jämnare fördelning av ansvaret. För det andra måste vi se till att vi hjälper folk på plats. För det tredje måste vi vara beredda att ta emot flyktingar.

När det gäller frivilliga återvändande berörde Birgit Friggebo den frågan, som är en viktig fråga. Den har varit uppe till debatt under tio års tid, och fortfarande anser jag att vi inte har något program för verkligt frivilligt återvändande. Jag efterlyser ett sådant. Det skulle vara av betydelse i flyktingpolitiken.

Andre vice talmannen anmälde att Lars Moquist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 214 GUSTAF VON ESSEN (m) replik:

Herr talman! Jag vill hänvisa till de direktiv som invandrarministern och regeringen har utfärdat när det gäller just utredningens bedrivande. Av dessa direktiv framgår det tydligt att en särskild delstudie med en internationell översikt och analys av invandringsreglering och skyddsbestämmelse för flyktingar och hur dessa regler är utformade jämfört med de svenska jämte de överväganden och förslag detta kan aktualisera skall överlämnas till Kulturdepartementet senast den 1 september 1993.

Utredningen har alltså uppdragit åt Jonas Widgren och hans medhjälpare att göra denna studie, som inom kort kommer att presenteras inför utredningen. Sedan får man bedöma vad detta kan innebära för slags förändringar. Vi kan givetvis inte i längden ha ett regelsystem i Sverige som märkbart skiljer sig från övriga länders system. Vi måste få till stånd en samordning just för att man skall uppnå det som Hans Göran Franck nyss talade om, nämligen en internationell överenskommelse om hur flyktingströmmar skall hanteras och om hur man skall bära sig åt för att motverka att det uppstår flyktingströmmar.

Jag kan i dag inte bedöma om reglerna skall ändras så, att det skall vara en klar insnävning eller inte, men det måste bli en precisering där man utgår ifrån Genèvekonventionen. Reglerna måste vara klara, entydiga och definierade regler, så att alla som kommer hit och söker asyl skall veta vilket regelsystem som gäller. Det är det som är tanken bakom mina tidigare påpekanden.

Anf. 215 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Jag har självfallet ingenting emot att det blir en ytterligare belysning och ytterligare studier av dessa frågor. Det är tvärtom bra. Vad jag reagerade något emot var att jag uppfattade Gustaf von Essen så, att han i huvudsak ville att man skulle bygga på Genèvekonventionen plus att man skulle kunna ge fristad på humanitära grunder. Gustaf von Essen tillade också att detta skulle innebära en förändring. Detta är den moderata ståndpunkten sedan lång tid tillbaka. Jag tycker att det är väldigt viktigt att vi får se vad som kan komma fram ur internationella överenskommelser.

Det finns ett mycket viktigt dokument från EG-parlamentet, som innehåller en mycket stark kritik mot EG-regeringarnas politik. Det ligger väldigt nära de humanitära organisationernas ståndpunkt, som också tidigare har intagits inom Europarådet.

Jag utgår också från att Europarådet skall komma med en rapport, vilken jag för övrigt själv arbetar med, som skall kunna befordra ett förstärkt försvar av asylrätten. Dessutom skall vi försöka komma fram till vissa överenskommelser som gäller de facto-flyktingar och andra som är i starkt skyddsbehov.

Anf. 216 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Jag instämmer i mycket av det som Hans Göran Franck har sagt. Jag tycker också att det internationella samarbetet är av helt avgörande betydelse när det gäller flyktingfrågorna.

Vi har från svensk sida varit mycket aktiva. Vi har presenterat resolutionsutkast och liknande för hur man på lång sikt skall kunna få till stånd överenskommelser, resolutioner eller liknande, bl.a. mellan Europas stater för att vi just skall kunna veta hur vi skall hantera den här typen av krissituationer som vi nu upplever efter kriget i Jugoslavien. Det har visat sig vara ganska svårt att få gehör för detta. Om EG intensifierade sitt samarbete litet mer och inte bara ägnade sig åt diskussioner bilateralt, tror jag att möjligheterna skulle öka.

När det gäller Jugoslavien har jag inom ramen för det långsiktiga arbetet också satt i gång ett rejält arbete för att på kort sikt inför vintern försöka att få till stånd någon form av gemensam uppfattning i Europa. Statsministern liksom jag har varit i England. Europarådet höll ett toppmöte förra helgen, i vilket statsministern deltog. Jag har en personlig emissarie som nu besöker en del av Europas huvudstäder för att förbereda någon form av gemensam uppfattning som innebär att också övriga stater i Europa, utöver de fem stater som har tagit huvudansvaret – Schweiz, Österrike, Tyskland, Sverige och Danmark – skall kunna bidra dels med att vid behov ta emot flyktingar i sina egna länder, men också att mycket kraftfullare kunna satsa på åtgärder i närområdet.

Som Hans Göran Franck säger måste det vara ett både-och. Vi fick exempelvis för några år sedan en vädjan från UNHCR om att ta emot lägerfångar från Bosnien, därför att de inte kunde få skydd någon annanstans i närområdet. Då var det ju en självklarhet att vi skulle ställa upp på en sådan vädjan. Den möjligheten ges ju nu genom den beredskap som vi har med en utökad kvot.

Herr talman! Jag vill inte på något sätt förneka att Birgit Friggebo har gjort en hel del på det internationella planet. Det är ju också andra instanser som har agerat. Men jag menar ändå att detta är otillräckligt av den enkla anledningen att det finns ett motstånd här som är betydande. Det finns vissa länder i Europa som nästan inte gör någonting alls, eller i vart fall mycket litet. Därför menar jag att det nu fordras att dessa frågor får en högre politisk prioritet. Statsministern i all ära, men han har gjort alldeles för litet på det här området.

Europarådets parlamentarikerförsamling har haft en bra inställning i dessa frågor. Bromsklossen i det här sammanhanget är ministerkommittén. Det är ministerkommittén som inte har genomfört en rad av de viktiga beslut som har fattats. Det gäller nu att utöva press från olika håll, både från oss parlamentariker men också från regeringshåll. Skall man få en vändpunkt, måste man få regeringschefen att agera mycket kraftfullare.

Herr talman! Jag vill redovisa att också jag hittills är besviken på resultaten av de olika insatser och påtryckningar som vi har försökt att åstadkomma.

Hans Göran Franck, jag vet att det finns önskemål om att i olika sammanhang vara litet kritisk mot statsministern när det gäller dessa frågor. Jag måste säga att man kanske inte kan begära mer av honom, eftersom han nästan varje dag under de senaste veckorna i olika sammanhang har tagit upp dessa frågor både bilateralt och i olika internationella forum. Det har glatt mig att det har funnits en sådan villighet och ett sådant engagemang för att ta upp dessa frågor.

Herr talman! Det är med en viss bävan som jag har anmält mig till den här debatten. Det är få områden som är så fyllda med olika uppgifter och sanningar som flyktingpolitiken och debatten kring denna. Begreppen är oerhört många och motsägande. Detta framgår inte minst av den debatt som jag nu har lyssnat till här, bl.a. mellan statsrådet Friggebo och ledamoten Moquist.

Ovanpå detta har flyktingfrågan fått en tabustämpel. Det tycks oftast inte finnas något utrymme för annat än ytterligheter med rasister på ena sidan och flyktingivrare på den andra. Så är det naturligtvis inte i verkligheten. De verkliga rasisterna är nog ganska få, och de som pläderar för flyktingmottagande och insatser för flyktingar gör det i allmänhet på ett sansat sätt.

Däremot har nog politiker alltför litet förstått hur mycket dessa frågor diskuteras man och man emellan. Man kan med fog tala om ett avstånd mellan väljare och valda just när det gäller dessa frågor. Maj-Lis Lööws inlägg i den här debatten upplevde jag som ett skolexempel på detta.

Jag tycker att det helt och hållet ankommer på oss som är politiskt engagerade att se till att det blir en ändring. Att flyktingdebatten till vissa delar har kommit att kännetecknas av främlingskap och frågetecken beror också på

oss politiker. Jag tror att alla vi som är politiskt engagerade är ansvariga för detta.

Herr talman! Denna sommar och höst har det skett en del ruggiga och spektakulära händelser som har kopplat nya namn och orter till frågor om rasism och utanförskap. Jag tänker t.ex. på Trollhättan och Nödinge i Älvsborgs län.

Det är alldeles självklart att de unga moskébrännarna i Trollhättan inspirerades av uttalanden från ledande politiska företrädare, som talat om att "passar inte galoscherna så går det bra att åka hem".

Lika självklart är att de människor som har agerat i Nödinge har gjort det därför att de framför sig har sett bilden att vi "daltar med svartskallarna som kommer hit och tar våra pengar". Att den bilden finns har vi som är politiskt engagerade i olika grad ett ansvar för.

Om inget görs åt dessa ytterligheter kommer allt flera människor att börja vandra i demonstrationståg och skandera "Ut med packet", så som det gjordes i Göteborg förra helgen.

Herr talman! Det vill jag inte vara med om. Mina och så småningom deras barn skall få leva i ett civiliserat samhälle där svenskar finns kvar, men där det naturligtvis också finns utrymme för flyktingar och invandrare.

För mig är det en självklarhet med öppna gränser för den som behöver hjälp. Men lika självklart är att gränsen inte kan vara öppen för alla. Den svenska flyktingpolitiken har under många år inneburit att oproportionerligt stora flyktingströmmar aktivt har valt Sverige framför andra mottagande länder. Vi har i Sverige signalerat för flyktingmottagning när vi i stället borde ha arbetat hårdare för att anpassa våra normer efter andra länders.

Vi borde också ha lagt ned betydligt större insatser för att få andra mottagarländer att inse att de måste bära en större del av bördan. I det avseendet har vi misslyckats. Det är den enkla sanningen. Jag hoppas och tror att regeringen nu är på väg att i ett internationellt perspektiv återställa respekten för vår flyktingpolitik.

Herr talman! Det finns politiker som säger att de håller på Sverige och svenskarna, när de vill sätta stopp för flyktingar. Förutom att de spelar på okunnighet har de fel i sak. Vad vore, för att ta ett exempel just från denna stund, det svenska fotbollslandslaget utan anfallsessen Martin Dahlin och Henrik Larsson? Dessa mörkhyade gossar gör Sverige bättre precis som massor av andra flyktingar, invandrare och invandrarättlingar som drar sitt strå till stacken på sina håll. Nej, hudfärgen spelar faktiskt ingen roll. Därför måste vi se till att de människor som kommer hit verkligen får chansen både till uppehälle och till att bidra med någonting till det svenska samhället. Därför vill jag att den svenska flyktinglagstiftningen skall anpassas till den verklighet som gäller runt omkring oss i dag. Vi behöver inte använda uttryck såsom "hårda tag" eller liknande. Vi måste förena humanism och omtanke med realism och stramhet.

Jag har en liten önskelista, som, om den skulle förverkligas, skulle bidra till att flyktingdebatten och flyktingpolitiken blev bättre. Å ena sidan handlar det om att säga nej till den typ av tokerier som t.ex. en folkomröstning om antalet flyktingar skulle innebära. I en rättsstat folkomröstas man faktiskt inte om människor. Å andra sidan gäller det ett antal av de punkter som

Gustaf von Essen tidigare var inne på och som jag av tidsskäl inte kan repetera men som handlade om skärpt anhöriginvandring, åtgärder mot människor som inte har resedokument, åtgärder när det gäller fängelsepåföljder och utvisning av människor som dömts för grova brott.

Ett av de mest grundläggande krav som kan ställas på personer som får uppehållstillstånd i vårt land är att de talar och förstår svenska. Vi måste öka kraven på svenskundervisning. Samtidigt kan vi – det är min uppfattning – ta bort statens ansvar för hemspråksundervisningen. Det är ingen stor utgift, men det är en uppgift som inte bör ligga på staten som det ser ut i dag. Hemspråksundervisningen kan invandrarnas och flyktingarnas egna organisationer klara själva.

Med en sådan politik, herr talman, behöver vi inte riskera att få höra roppen "passar inte galoscherna, går det bra att flytta hem igen". I stället skall varje flykting faktiskt ta seden här när han har kommit hit, men han har också rätt att driva sin egen tradition så länge han inte stör svensk lagstiftning och är till olägenhet för andra människor i vårt land.

Anf. 220 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Herr talman! Stig Bertilsson gick ut hårt och avslutade sitt anförande ungefär på samma sätt. Han började med att säga att det fanns två trender i samhället: flyktingvänner och rasister. Jag vill då fråga: Menar Stig Bertilsson att Ny demokratis företrädare här i riksdagen är rasister?

Vidare sade Stig Bertilsson något om att passar inte galoscherna är det bara att åka hem. Vi har använt dessa citat bl.a. i anslutning till de exempel som Stig Bertilsson själv tog upp, nämligen om man begår brott i Sverige och inte kommer in i samhället på det sätt vi önskar. Vi förespråkar en assimileringspolitik, vilket innebär att invandrarna skall ta seden dit de kommer. Om dessa flyktingar och invandrare skall assimileras i Sverige, måste de bli ungefär som svenskar.

Vi kan se på arbetskraftsinvandringen på 1960- och 1970-talen. De människor som då kom hit – spanjorer, greker, italienare och många andra – har tagit seden dit de har kommit. Därför har de inte haft några svårigheter med att smälta in i den svenska miljön.

Sedan kan man undra vad Henke Larsson och Martin Dahlin har att göra med denna debatt. Det kanske beror på att Stig Bertilsson i början av denna debatt avvek för att se på fotboll. Men att dessa båda ypperliga fotbollsspelare skall tas upp i en flyktingdebatt har jag föga förståelse för. Det kanske vi kan få en förklaring till.

Anf. 221 STIG BERTILSSON (m) replik:

Herr talman! Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på att jag inte med ett ord har vänt mig mot Ny demokrati i mitt anförande. Tvärtom återgav jag några uttalanden som har gjorts av enskilda politiker, bl.a. under den gångna sommaren. Men jag har inte med ett ord anklagat Ny demokratis företrädare för att vara rasister. Jag förutsätter faktiskt att det inte – även om det kan låta så ibland, Lars Moquist, och även om man faktiskt får intrycket att ni ibland önskar inta en egen särposition i dessa frågor – finns

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Invandrar- och
flyktingpolitik*

någon rasistisk ådra i ert partiprogram. I så fall vore det värre än jag har anat.

Jag uttryckte mig inte som Lars Moquist påstod, alltså att det finns flyktingvänner och rasister i Sverige. Men det låter så i debatten ibland, eftersom bara ytterligheterna kommer till tals. Just detta är det stora problemet. Jag vill säga – för att återvända till Lars Moquist, som tog upp detta – att om man vore litet mer omsorgsfull med debattinläggen och med orden, skulle vi få en sakligare debatt, där det inte hela tiden låter som om två poler står mot varandra. Så är ju faktiskt inte fallet, utan här liksom i alla andra frågor handlar det om en grå eller ibland ljusare vardag, där vi skall försöka lösa problemen i samförstånd i stället för genom en polarisering som saknar förankring i verkligheten.

Jag kunde inte låta bli att nämna de båda fotbollsspelarna, eftersom de är två mörkhyade gossar, som faktiskt har fått utstå en del smälek just på grund av sin hudfärg. Men jag skulle inte drömma om att anklaga Lars Moquist för att tillhöra dem som stressar dessa spelare för det.

Anf. 222 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Herr talman! Jag tackar för de orden från Stig Bertilsson. Att vi över huvud taget har tagit upp denna problematik beror på att man inte har diskuterat frågan om flyktingpolitiken tidigare. Från medierna och från regeringshåll har man hela tiden hävdats att Sverige självklart skall ta emot så här många flyktingar. Vi anser att Sverige har tagit emot alldeles för många flyktingar i förhållande till det antal människor som kan smälta in i vår miljö. Därför uppstår de bekymmer som vi har haft i dagsläget. Om man på orter med en liten befolkning placerar för många invandrare eller flyktingar, blir det bekymmer. Vi kan bara studera löpsedlarna och läsa i tidningarna om vad som händer, så inser vi att vi får bekymmer, om vi inte kan klara en vettig integration och se till att flyktingarna smälter in i samhället på ett riktigt sätt.

Vi har velat motverka att främlingsfientlighet uppstår, en fientlighet som både Stig Bertilsson och jag tycker är lika tråkig. De människor som kommer till vårt samhälle skall naturligtvis tas om hand på ett vettigt och bra sätt. Vi har egentligen drivit denna fråga från kostnadssynpunkt. Vi kan hjälpa flera människor – jag tänker då främst på Jugoslavien – om vi kan se till att hjälpen kommer dit i stället för att ta människor hit till Sverige.

Anf. 223 STIG BERTILSSON (m) replik:

Herr talman! Det är ett speciellt problem att diskutera dessa frågor med Ny demokrati och dess företrädare, eftersom de diskuterar dessa frågor så olika beroende på var man befinner sig. Om man diskuterar på en sommarturné, är åtminstone några av partiets företrädare hämningslösa i uttalanden, som det senare visar sig att man inte har någon tacksning för utan backar från. Det gäller från partiledningen och neråt. Ledande företrädare för partiet byter kostym – och inte bara kostym utan även innehåll – alltefter var de befinner sig.

Flera av Lars Moquists partikamrater bidrar faktiskt inte till en saklig debatt i dessa frågor utan använder felaktiga och osakliga uppgifter för att rikta uppmärksamheten på sitt parti och sin politik, och det må de göra. Jag tror

att det i längden kommer att straffa de människor som driver denna typ av politik.

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

Andre vice talmannen anmälde att Lars Moquist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 224 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! I den här debatten är det svårt att förstå moderaterna. Stig Bertilsson säger att Sverige sänt ut signaler och att det i det sammanhanget har kommit så många människor ifrån det forna Jugoslavien.

*Invandrar- och
flyktingpolitik*

I somras var jag på utskottsresa i England. Där förstod politiker och ansvariga att orsaken till att många människor från f.d. Jugoslavien sökte sig till Sverige var den stora arbetskraftsinvandring som vi haft i Sverige från just det forna Jugoslavien.

Vad skall vi anpassa oss till egentligen? Birgit Friggebo nämnde tidigare att det är svårt att göra jämförelser. Men när vi i utskottet ställde frågor i England om hur många människor som kommit dit från Bosnien fick vi veta att de inte visste det, eftersom man vid inresan i landet automatiskt fick sexmånadersvisum. Men de visste att ca 70 000 personer hade rest in i landet. Vidare sades det att ca 2 000 personer hittills sökt asyl och att merparten som rest in i landet förväntades söka asyl.

Vi frågade också hur många avvísningar som verkställdes vid avvísningsbeslut när det gäller flyktingar från andra länder. Vi fick svaret: 5 %.

Nyligen läste jag i en tidningsartikel om förhållningssättet i Frankrike visavi flyktingar från f.d. Jugoslavien. I Frankrike fick flyktingarna ingen asylrätt, men de avvisades inte heller. Då är man inne på det som Hans Göran Franck tog upp, nämligen en situation med massor av människor som lever under jorden i landet.

När det gäller språkfrågan ställs här svenskundervisning och hemspråksundervisning mot varandra. Moderaterna har tidigare i dag sagt att de är positiva till en bra repatrieringspolitik. I ett repatrieringsprogram är hemspråksundervisning ett av de viktigaste inslagen. När de här barnen skall återvända måste de ju kunna det språk som gäller i deras forna hemland för att de skall kunna anpassa sig där.

Anf. 225 STIG BERTILSSON (m) replik:

Herr talman! Det är inget tvivel om att Sverige under många år har sänt ut signaler som har gjort att Sverige, jämfört med andra länder, har fått en mycket stor flyktingström – det tror jag vi är ganska överens om. Den nuvarande regeringen har vidtagit en del åtgärder för att rätta till detta. Jag konstaterar också att statsrådet Birgit Friggebo tidigare sade att man inte är nöjd med det samarbete som man hittills lyckats åstadkomma med andra länder i Europa, men att åtgärder vidtagits.

Det är alldeles självklart, Berith Eriksson, att när Sverige tidigare hade högre dagbidrag till flyktingar än kringliggande länder, fungerade det som en signal till flyktingar att söka sig hit av rent mänskliga skäl – tror jag t.o.m. att man vågar säga.

I en tid med brist på resurser måste man kanske, med tanke på språkfrå-

gan, prioritera mellan att lära flyktingar svenska och att lära flyktingar hem-språk. Men det behöver inte betyda att flyktingarna inte får lära sig hem-språk. Jag är tvärtom alldeles övertygad om att det finns ett mycket starkt intresse och en mycket stor kunnighet inom flyktingarnas och invandrarnas organisationer när det gäller att ta ansvar för den delen. Allt behöver faktiskt inte alltid serveras.

Anf. 226 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Det stora misslyckandet i det internationella samarbetet när det gäller att ta ansvar är ju att man inte får stopp på kriget. Nästa steg i det här sammanhanget är då att vi får finna oss i att ta emot de drabbade människorna. Att samarbetet med att ta emot dessa människor inte är bra och att det bör förbättras är alla ganska överens om. Men detta blir riktigt absurt om vi skall börja prata i termer om att folk kommer hit för att få högt dagbidrag; det är ju Ny demokratis termer.

Så till den sista frågan i det här replikskiftet, nämligen hemspråksundervisningen. Som tidningsman borde Stig Bertilsson veta vikten och nödvändigheten av att behärska språket, både det svenska språket och hemspråket. De behöver inte stå emot varandra, och de skall inte stå emot varandra, utan här skall det vara ett samarbete. Förutsättningen för att lära sig det svenska språket är att man behärskar sitt modersmål. Ingen förälder kan fungera som en sådan på ett främmande språk. Att lära in ett nytt språk är inte bara att lära sig nya ord, utan det innebär också att ge en känslofärg åt det nya språket. Angreppet på hemspråksundervisningen är fel. Hemspråksundervisningen har varit av dålig kvalitet, och den bör bli bättre, precis som svenskundervisningen för invandrarbarn bör bli. Men språken skall samverka och inte ställas mot varandra.

Anf. 227 STIG BERTILSSON (m) replik:

Herr talman! Utan att ta till alltför stora ord, kan man konstatera att vi, om vi har en situation där utgifterna är klart större än inkomsterna, inte enbart skall säga nej till alternativa möjligheter när det gäller att lägga ansvar för hemspråksundervisning på invandrarnas egna organisationer. Berith Eriksson sade själv att den här undervisningen dessutom fungerar dåligt. Då skall man inte rakt av underkänna möjligheterna att hemspråksundervisningen kanske kan bli bättre i en annan organisation.

Jag understryker att jag inte har sagt att vi inte skall ta emot flyktingar. Men man måste kunna diskutera detta i kritiska termer utan att få stämpeln på sig att man hävdar att Sverige inte skall ta emot flyktingar. Så är det icke, men återigen vill jag säga att det handlar om avvägningar och om vilja och förmåga att diskutera detta i sansade termer.

Visst kan jag hålla med Berith Eriksson om att det stora problemet är att man inte kan få slut på kriget. Det är självfallet det grundläggande problemet i hela flyktingproblematiken. I det avseendet skulle Berith Eriksson kunna hjälpa till och dra åt samma håll genom att ställa sig på min sida när det gäller en utbyggnad av EG och en starkare EG-gemenskap. EG kommer att bli en mycket stark fredsfaktor vid en utbyggnad. På den punkten tycker jag, Berith Eriksson, att vi kan hjälpas åt.

Herr talman! Situationen i turkiska Kurdistan är just nu olidlig. Våldet har trappats upp de senaste månaderna på ett för civilbefolkningen förödande sätt. Den turkiska militären, kontragerillan och PKK skyr inga medel. Hela byar töms, och regelrätta avrättningar pågår dagligen. Vi talar om etnisk rensning i Bosnien och upprörs med all rätt över detta, men varför upprörs vi inte mer över vad som händer i Turkiet? Det är ju faktiskt samma sak. Bosnier får asyl i Sverige, men kurder skickas tillbaka. Massor av kurdiska familjer har tvingats fly till Ankara, Istanbul och Izmir, där förföljelse också pågår. Invandrarverket och Utlänningsnämnden utvisar kurder till dessa städer – det är att medverka till den etniska rensningen i Turkiet.

Situationen i Peru är likartad. Terrororganisationen Sendero Luminoso och militären terroriserar och dödar civila. Sverige, som enda land, skickar tillbaka peruaner som söker skydd. Journalisten Carlos Arroyo fick en brev-bomb sänd till sig, och sekreteraren råkade öppna brevet och dog omedelbart. Carlos var chefredaktör för tidningen Cambio, som försöker försvara demokrati och mänskliga rättigheter. Därför var Carlos måltavla för attentatet. Invandrarverket har ännu inte fattat beslut om han måste resa tillbaka till Peru, men risken är stor.

Asylsökande judar i Sverige har skrivit ett öppet brev och klagat på att de kollektivutvisas efter flera års väntan i flyktingläger. Sovjetunionens fall har inte inneburit att antisemitismen har försvunnit. Tvärtom görs ofta judarna till syndabockar för elände och misär i Ryssland. 141 jurister har kritiserat den hårda praxis som nu råder och bl.a. tagit upp de förföljda judarnas situation. Generaldirektören för Utlänningsnämnden svarade på kritiken: "Även för judar gäller utlänningslagens regler för asyl." Det är en upprörande insinuation, som inte borde komma från den person som har ett mycket stort ansvar för tillämpningen av asylpolitiken. Jag delar Märtha Gårdestigs beskrivning när det gäller judiska asylsökandes situation.

Sylvia Skarin Agha är gift med en palestinsk läkare, Fawaz, som kom till Sverige för tre och ett halvt år sedan. De gifte sig för snart två år sedan och blev då uppmanade att resa till Libanon för att snabbt få sitt ärende behandlat som ett anknytningsfall. Sylvia lämnade sina fyra barn här i Sverige och åkte dit med sin man, men hon måste naturligtvis efter några veckor åka hem igen. Beslut har ännu inte fattats. Hon har varit i Libanon ytterligare två gånger, nu senast i somras, när det pågick bombningar i södra Libanon. Hon hamnade alltså mitt i en krigssituation. Många har upprörts över detta fall, som fortfarande inte är slutbehandlat. Det är knappast skärpt anhörig-invandring som behövs, utan tvärtom.

Jag vill med dessa fall visa att det finns asylsökande från andra områden än forna Jugoslavien, men att praxis har blivit så hård att få tillåts stanna. Det är inte bara jag som reagerar – alla som jobbar aktivt med flyktingfrågor är lika förtvivlade över att humanism ofta saknas i flyktingärenden.

Den här kritiken får tyvärr inte heller komma till uttryck i massmedia, utan vi får höra vad Ny demokrati tycker, att galoscherna inte passar osv. Det är fruktansvärt att pendeln har slagit över så totalt, att vi i dag bara får höra kritik från höger. Jag vet inte riktigt hur det har kunnat bli så här, men jag delar inte Hans Göran Francks uppfattning att Ny demokratis hetspropa-

ganda inte har gett resultat. Jag tycker att den har gett resultat, och jag beklagar det djupt.

Jag skräms över den fientlighet som i dag finns i det svenska samhället och för övrigt i Europa gentemot främmande kulturer. Den här avoga inställningen sprider sig på ett smygande sätt. Nu säger t.ex. kommuner att de inte vill ta emot flyktingar som har fått asyl. Det är därför desto viktigare att politiker och andra opinionsbildare står upp mot rasism och främlingsfientlighet.

Jag vill kommentera det som har diskuterats i dagens debatt om att hjälpa på plats. Jag håller med om att man bör se på situationen på plats, men man måste också se till att göra någonting när konflikter utlöser att folk måste fly. Man måste t.ex. reagera på det som händer i Turkiet i dag. Jag tycker att ESK borde engagera sig, gå in och försöka få till stånd en politisk lösning på problemet. Man kan inte klara situationen i Turkiet och för kurderna med våld. Det tvingar människor på flykt.

Jag tycker inte heller att man kan exportera vapen till Indonesien, med förtrycket på Östtimor, där man tvingar unga människor på flykt. Vi hade tre studenter som sökte asyl på den svenska ambassaden. Därför kan man inte fortsätta med vapenexport till länder där det finns konflikter, och man kan inte heller minska biståndet.

Det finns mycket att göra på det internationella planet för att se till att det inte blir så mycket flyktingar i världen.

Anf. 229 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Herr talman! Jag vill bara ställa några frågor till Ingela Mårtensson, som talar om etnisk rensning och bekymren för den kurdiska situationen. Jag vill då anknyta till det som börjar komma upp i debatten även här hemma beträffande bosnierna: Hur ser Ingela Mårtensson på att ett mottagande av de 40 000 bosnierna kanske innebär en hjälp till serber och kroater med den etniska rensningen? Genom att de får permanent uppehållstillstånd här i Sverige har man egentligen löst problemet för serber och kroater. Man är av med problemet, därför att de har fastnat i Sverige i stället för i sitt eget område.

Är det inte också märkligt att kosovoalbanerna nu skall ut och bosnierna skall in? Vi från Ny demokrati hävdar att båda grupperna bara skulle ges tillfälliga uppehållstillstånd. Man skiljer ut två grupper från områden där det pågår etnisk rensning, i och för sig på ett mycket våldsammare sätt i Bosnien än i Kosovo.

Anf. 230 INGELA MÅRTENSSON (fp) replik:

Herr talman! Jag har inte talat för att vi skall skicka tillbaka kurder, tvärtom. Men jag säger att det sätt som vi gör det på naturligtvis alltid innebär en risk för att man spelar krigsherrarna i händerna, de som står för våld, eftersom de vill ha bort de här människorna.

När det gäller Bosnien skulle man satsa betydligt mer på att försöka lösa konflikten, inte med militär intervention utan genom att sätta in mycket mera kraft via diplomater och politiska diskussioner osv. Jag tror inte på att man med våld kan lösa konflikter. Man måste satsa minst lika mycket som på militära vapen på att lösa etniska konflikter. Där har vi inte kommit någon

vart. När vi ser allt som händer runt omkring, med de etniska konflikterna, måste det till en ändring av strategin, inte bara en upptrappning med militär, som diskussionen nu går ut på.

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 231 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Herr talman! Jag har ingen annan uppfattning än Ingela Mårtensson, dvs. att man skall sätta in resurserna och ansträngningarna där problemet finns, att sätta in den största hjälpen där de är i stället för där vi är. Det ger mycket mer effekt. Jag tänker inte bara på det som vi har diskuterat här i dag, nämligen om flyktingarna skall befinna sig i Sverige eller i sina egna områden, utan naturligtvis också frågan om att ge större resurser för att lösa konflikten, så att de här människorna verkligen kan bo kvar i sitt eget område, där de har alla sina anförvanter och har ett kulturmönster som stämmer mera överens med dem själva.

*Invandrar- och
flyktingpolitik*

Anf. 232 BIRGIT HENRIKSSON (m):

Herr talman! Det har tyvärr blivit mycket svårt och på många sätt grannlaga att diskutera flykting- och invandrapolitik i dag i Sverige. Delvis tror jag att det beror på en del av de stora, massmediala reportagen och de ibland, från vissa grupper, mycket onyanserade påståenden som utan riktig grund ändå framförs och vilseleder många människor.

Ett oerhört stort problem – ett problem som har medverkat till att diskussionerna många gånger hamnat snett – är den orimligt långa tid det tagit och tar för att göra de enskilda utredningar som sedan ligger till grund för möjligheten att få stanna eller att återförvisas.

Eftersom jag själv arbetat direkt aktivt med flykting- och asylfrågorna i min hemkommun, vill jag peka på några egenheter i hanteringen som jag tror medverkar till den långa väntetiden – en väntetid i oro och ängslan, en väntetid under mycket svåra förhållanden och som vi i dag vet bryter ned människor psykiskt och gör dem mer eller mindre arbetsoförmögna när de väl skulle kunna börja ett annat liv, och då göra det som de flesta helst vill när de kommer hit, dvs. arbeta och försörja sig och sin familj.

Herr talman! När Hallstahammars kommun som en av de första kommunerna i Sverige skrev kontrakt – med AMS, om jag inte missminner mig – om att ta hand om ett stort antal flyktingar och direktplacera dem i bostadsområde ställde vi som krav att få ha egen personal, anställd av kommunen men betald av staten. Vi lyckades behålla ett sådant kontrakt i många år, till stor fördel för alla inblandade parter. De anställda på förläggningen deltog även i personalutveckling och ingick i diskussionsgrupper i kommunen, tillsammans med anställda på t.ex. socialförvaltning, skola, kultur och fritid. Man hade lätt att hitta vikarier i dessa grupper, man fick kontinuitet i anställningen och man slapp utbrändhet.

Från många håll hörde vi klagomål på ständiga personalomsättningar, på korttidsvikariat, på att tjänster ständigt utlystes som projektanställning högst något år. Jag vet att det är mycket svårt att beräkna en plötslig flyktingströms omfattning, men med en god och stabil stomme borde det ändå gå att undvika många av de svårigheter man fortfarande brottas med, en

stomme av välutbildad, fast anställd personal som kan gå ned i andra tjänster ibland men som finns med all sin goda erfarenhet när den sedan behövs.

Många av problemen bottnar i ständigt nyrekryterad personal som hakar upp hanteringen. Den långa förläggningstiden med åtföljande passivisering bidrar till att sprida myten att de flesta bara kommer hit av ekonomiska skäl och att de har lärt sig att leva på bidrag från det generösa Sverige. Sådana rykten sprids nämligen även i dag, trots att vi dagligen kan se fasansfulla bilder från inbördeskriget i det forna Jugoslavien. Ryktena har ibland sin grund i en tidigare, ibland kanske alltför generös, flyktingpolitik, men i dag är de här ryktena svåra att avliva.

Jag beklagar på många sätt att regeringen var så snabb att ge permanent uppehållstillstånd till alla våra nya asylsökande. Inte minst av psykologiska skäl hade det kanske varit bättre med temporära uppehållstillstånd, speciellt som de flesta säger sig vilja flytta tillbaka och återuppbygga sitt land. Det hade då, av flera orsaker, varit lättare med repatrieringen, och kanske lättare att få svenska medborgare att vara mera generösa och hjälpa till.

Herr talman! I somras deltog jag – som internationell ordförande i EFU:s kommission för flykting-, invandrar- och befolkningsfrågor – i en work-shop som anordnades av EFU i Worrick, England. Rubriken var Europa och islam. Kvinnor från 18 medlemsländer var närvarande. Debatten var mycket livlig – diskussionens vågor gick höga. En lång resolutionstext blev resultatet, och resolutionen antogs i sin helhet av generalförsamlingen.

I stort bestämde vi oss för att uppmana alla våra regeringar att samarbeta över landsgränser och över partigränser, men också att vädja till alla våra regeringar att ställa upp med den hjälp och det stöd som många länder i den s.k. tredje världen kommer att behöva för att deras människor skall kunna få hopp om en framtid för sina barn i det egna landet. Vi vet att det föds fler barn än man i dagens läge själv klarar av att livnära. Frihandelsavtal är en mycket viktig del för att ingjuta hopp och tro på förbättringar i det egna landet.

I debatten framkom med all tydlighet att man i många länder ansåg sig ha mycket stora problem. Man var rädd för fundamentalism, för att den skulle kunna få sin grogrund i de stora, gettoliknande stadsområden som växt upp t.ex. i vissa delar av Frankrike. Man talade om svårigheten att få vissa grupper att bry sig om värdlandets lagar och förordningar och om tilltagande kriminalitet bland ungdomar. Alla poängterade hur viktigt det är att värdlandets lagar och regler följs av alla, att man lär sig det språk som talas i värdlandet och att man anpassar sig utan alltför stora avvikelser. I Sverige har vi inte på långt när de här problemen. Låt oss arbeta tillsammans för att slippa dem!

Det är därför, herr talman, viktigt att vi genast reagerar och säger ifrån t.ex. när vissa invandrargrupper, stöttade av syndikalister som kallar sig antifascister, ger sig på svensk polis på det sätt som skedde i Göteborg härförliden. Det är också viktigt att invandrargrupperna tar avstånd – högt och tydligt – från sådana beteenden. Vi har demonstrations- och yttrandefrihet i Sverige. Den får inte tystas av pöbelupplopp.

Anf. 233 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Herr talman! Jag såg talmannens negativa attityd till att jag skulle säga något ytterligare, så jag skall fatta mig mycket kort.

Birgit Henriksson tog här upp det faktum att de asylsökande vistas väldigt lång tid i läger och sade att det var en av orsakerna till att vi hade fått den situation vi har i dag och den negativa kritik som i dag förekommer mot Invandrarverket. Jag vill bara fråga Birgit Henriksson: Vad säger Birgit Henriksson om att prioritera kvotflyktingar som AMS-chefen Bernhardsson och dåvarande chefen för Statens invandrarverk Rogestam föreslog regeringen i oktober 1992? De sade: Asylpolitiken skall inriktas på en generösare tillståndsgivning inom ramen för kvoterings. Däremot bör möjligheten att få tillstånd för bosättning efter inresa på eget initiativ begränsas i all rimlig utsträckning.

Jag vill bara höra om Birgit Henriksson delar uppfattningen att det skulle innebära ett bättre sätt att hantera situationen om vi satsade mer på kvotflyktingar i stället för ett asylmottagande vid gränsen.

Anf. 234 BIRGIT HENRIKSSON (m) replik:

Herr talman! Det är naturligtvis helt beroende på situationen. I Bosnien-Hercegovina, som vi har pratat mycket om i dag, råder det inbördeskrig. Där gäller det i dag att skydda människor från direkt dödsfara. Det upphäver normala lagar.

Men jag hör till dem som mycket länge har pläderat för att vi skall ha en stor och generös fast kvot för att på sikt kunna hjälpa till med att tömma de flyktingläger som vi har i FN:s regi överallt i världen. Däremot kan vi aldrig säga tvärt nej när människor far direkt illa och är i nöd.

Demokrati- och författningsfrågor

Anf. 235 THAGE G PETERSON (s):

Herr talman! I sin regeringsförklaring hoppades statsministern på en uppgörelse i författningsfrågan.

I våras nådde vi en preliminär överenskommelse om fyraåriga mandatperioder, fortsatt gemensam valdag, inslag av frivilligt personval samt fler valkretsar i storstadsområdena. Självklart kommer vi socialdemokrater att stå fast vid denna överenskommelse.

Vi är också beredda att acceptera Fri- och rättighetsutredningens kompromissförslag, och vi är beredda att pröva en grundlagsmässig reglering av ett eventuellt svenskt medlemskap i EG.

Jag beklagar att de andra riksdagspartierna inte velat medverka till en ändring av valsystemet i syfte att få fram starka och regeringsdugliga regeringar.

Eftertänksamhet och engagerad debatt är omistliga förutsättningar för att vi skall få en bra författningsreform. Författningsfrågan lämpar sig inte för snabba och illa genomtänkta beslut. Författningsfrågan lämpar sig inte heller för partipolitisk konfrontation.

Frågan om personval är en fråga där vi inte bör gå för hastigt fram. Det är viktigt att vi vet effekterna av det vi föreslår. Vi anser att vi nu bör komma överens om ett frivilligt personval inom ramen för partivalet. Men vi socialdemokrater avvisar varje tanke på ett renodlat personval. Om kandidaterna

blir helt hänvisade till väljarnas gradering tvingas kandidaterna att föra egna dyra valkampanjer. Den som är rik eller sponsrad av ekonomiskt starka intressen har då större möjlighet än den kandidat som tvingas att självständigt och på egen hand söka väljarnas förtroende. Länder med renodlade personval kan peka på hur oönskade bindningar uppstått till starka ekonomiska intressen.

Även ett försiktigt inslag av personval kan innebära risker som det ligger i demokratins intresse att vi är uppmärksamma på. Men jag hoppas att personvalsinslaget skall innebära livligare valkampanjer, vilket vore en fördel.

Allemansrätten bör – som Fri- och rättighetsutredningen föreslår – skrivas in och skyddas i grundlagen. Alla människor skall ha tillgång till skog och mark. Ingen skall få stängas ute från att fritt få vandra i naturen, plocka bär och svamp och bada i våra sjöar. Tillgången till naturen är en livsstil som vi ärvt. Den rätten skall inte få inskränkas. Med allemansrätten följer naturligtvis också en allemansskyldighet. Ingen har rätt att skada naturen.

Riksdagen är den viktigaste politiska församlingen i vår demokrati. Men svenska folkets intresse av, kunskap om och respekt för riksdagen och dess verksamhet är mycket skiftande.

Det är bra att Riksdagsutredningen nu har lagt fram sina förslag. De skall så småningom bli föremål för konstitutionsutskottets behandling.

Men det finns flera andra frågor att ta upp. Ökad uppmärksamhet måste riktas mot plenisalen, som är riksdagens ansikte utåt. Statsråden och oppositionen bör förlägga politiska utspel till riksdagens talarstol. Den principiella och ideologiska debatten måste stärkas. En återkommande debatt om tillståndet i vår demokrati bör äga rum. Om vi skall få ungdomen intresserad av politik och demokratiskt arbete måste riksdagen ägna sig mycket mer åt miljö, överlevnadsfrågor, livskvalitet och samhällsmoral.

Även om mycket har blivit bättre bör riksdagen göra större satsningar på utåtriktad information om riksdagen och om vårt arbete. Kanske bör vi överväga tillsättandet av en specialkommitté under talmannens ledning, som får som enda uppgift att göra riksdagen och vårt arbete mera allmänt känt och respekterat.

Som ledamöter av Sveriges riksdag har vi ett ansvar för att demokratin utvecklas.

Politik och politiska partier är nödvändiga i en demokrati som vill överleva. En del tror att Sverige blir bättre om Sverige avpolitiserar, om det blir färre politiker och färre politikerbeslut. Jag delar inte denna uppfattning. Jag tror att demokratin utvecklas bäst om fler blir engagerade.

Om det politiska arbetet hamnar i kris, om de politiska partierna har svårt att värva nya medlemmar och få folk att ställa upp är det en angelägenhet för hela nationen, inte bara för de politiska partierna själva. Jag tycker faktiskt att de politiska partierna bör samarbeta för att finna bra och framgångsrika modeller för att vinna fler för politiken och det viktiga demokratiska arbetet.

Anf. 236 BJÖRN SAMUELSON (v):

Herr talman! Vår tids utveckling innebär några stora grundproblem för demokratin.

Vi upplever en tid då stora sociala och ekonomiska klyftor växer fram. Dessa växande klyftor ökar också mångas utanförskap. Man känner att politik pågår i ett mer eller mindre oåtkomligt spel ovanför ens huvud. Samtidigt kan vi se att de politiska partierna totalt sett engagerar en allt mindre del av befolkningen och att de politiska ungdomsförbunden organiserar få ungdomar.

Inom det politiska livet finns det också de som utnyttjar den här situationen. De talar om oss politiker som om vi vore främmande, som om vi vore en särskild yrkeskår, som om vi vore jämförbara med t.ex. kamrerer eller något annat – detta trots att de själva är ledamöter av den här kammaren.

Herr talman! Under riksdagens sommaruppehåll har vi haft en del tunga propositioner liggande. Jag har därför av och till varit här i riksdagen och arbetat med våra motioner till regeringsförslagen om läroplaner, betyg m.m. Det har inte gjorts något reportage i någon tidning om detta.

När jag en kväll gick ut för att handla litet frukost till nästa dag mötte jag det trevliga folkliiv som finns här i Stockholm: gatumusikanter, strosande turister och flanerande stockholmsbor. Men för första gången på alla år som jag har vistats här i sta'n mötte jag också en syn som jag hittills bara har mött i stora städer, som London och New York. Jag mötte en människa som låg på trottoaren i gamla stan och stilla bad om en skärv. Detta tidens tecken av ökade klasskillnader och ett stegrande utanförskap tog sig ett av sina tydligaste uttryck.

Motsättningarna i samhället tar sig allt hårdare former. Det är inte längre bara busar och rånare som döljer sin identitet. Kommunalanställda som vill protestera mot nedskärningar och försämringar döljer sina ansikten av rädsla för reprimander från ansvarigt politiskt håll. Detta är oacceptabelt.

För några veckor sedan sparkades en anställd efter över 20 års anställning för att han som partipolitiskt aktiv hade undertecknat ett yttrande till Koncessionsnämnden. Frågan rörde företagets miljöåtaganden och viss kritik av hur de hade fullgjorts. Den sparkade ansågs vara illojal.

Detta är bara några exempel på vad jag anser är problem av högst demokratisk art i dag. Demokrati är ett medel för att människor bl.a. skall kunna göra sig hörda, kunna påverka, kunna verka och kunna synas. Det oroar mig starkt när vi in på bara skinnet får signaler som entydigt pekar på samhällets direkt omvända utveckling. Det är vår plikt som politiker att ta till oss dessa intryck och detta skeende.

I en demokrati har människor rätt att synas. Än viktigare är det kanske att de blir sedda. Vi kan inte blunda och gå förbi när vi ser att segregeringen ökar. Även om det inte är starka signaler finns de där. Ett stilla vansinne måste vila över dem som inte reagerar och inte ser hur segregeringen i dag ökar inom t.ex. utbildningssystemet.

Det är dags att damma av gamla begrepp som jämlikhet och solidaritet. Delaktigheten i vårt samhälle måste byggas ut och förstärkas. En stegrande ungdomsarbetslöshet har direkt motsatt effekt. Att verka för solidariskt stöd och omfördelning till de svagare får inte föraktfullt kallas för att leva med handen i andras fickor.

Detta är några av de stora demokratiska grundfrågorna i vår tid. Frågor om riksdagens mandatlängd, antalet ledamöter och personval, som diskute-

ras, är mot denna bakgrund litet mera triviala ting, även om de rymmer principiella sidor.

För oss som är politiskt aktiva handlar det om att återupprätta den politiska dialogen och om att föra ut densamma.

Anf. 237 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! I dessa dagar talas det ibland om en kris för den svenska demokratin. Jag tror inte att vi har någon egentlig kris. Jag tror tvärtom att t.ex. händelserna i före detta Sovjetunionen och i Östeuropa har gjort många klart medvetna om det stora värde som den svenska demokratin har.

Detta hindrar inte att man mycket väl kan diskutera formerna för demokratin. Björn Samuelson tog upp en del exempel. De skulle naturligtvis kunna bli betydligt fler om man skulle gå igenom samhället och se hur det ser ut.

Under senare tid har vi också kunnat se hur man på en del håll har krävt att demonstrationer skall stoppas. Man vill göra värderingar av den ena eller den andra åsiktsriktningen och säga vilka som bör få förekomma. Jag tycker att det var ett sundhetstecken att regeringen gav klartecken för den marsch som man ville genomföra i Lund den 30 november, i enlighet med en gammal tradition.

Som någon sade i debatten om invandrar- och flyktingpolitik – jag tror att det var Birgit Henriksson – finns det all anledning för oss att till det yttersta slå vakt om åsikts- och yttrandefriheten och om rätten att demonstrera för våra uppfattningar. Däremot kan vi inte tolerera att dräggen försöker attackera detta uttryck för demokrati. Vi har Polisen, och Polisen skall i ett demokratiskt samhälle se till att sådana yttringar stoppas. Sådana kan aldrig tolereras.

För att vi skall kunna få en levande demokrati fordras det också att budskapen kommer fram på rätt sätt. Björn Samuelson var inne på den politiska dialogen, och det är en sak. Men man skulle också kunna säga att det kanske krävs att journalister och massmedia över huvud taget har tillräckliga kunskaper och en vilja att rätt återge vad som sker i politiska sammanhang. Alltför många gånger ser vi hur journalister litet arrogant försöker rida på vad de vill kalla för en våg av politikerförakt. Politikerförakt i en demokrati, är det över huvud taget möjligt?

För bara några veckor sedan läste jag en krönika i en Östgötatidning, där vederbörande journalist, han återkom sedan också, gjorde gällande att om man räknade in de olika inkomsterna för ledamöterna i den här kammaren skulle det motsvara ungefär 60 000 kr i månaden. Det är att jämföra med de 23 425 kr som vi alltså har i arvode. Journalisten kom, allt som allt, fram till 60 000 kr. Han skrev också att ledamöterna bara har halvtidsarbete och dessutom är lediga fyra månader på sommaren och tar en månad ledigt vid jul också.

Det värsta är att det finns människor som tror på sådant här. De har inte varit här och sett Björn Samuelson eller mig när vi har varit här uppe i sommar. De har inte heller sett när vi har rest runt på en rad olika uppdrag. Det har förvisso inte varit fråga om fyra månaders semester. Däremot glädde jag

mig mycket åt de två veckor som jag kunde ta ut då jag helt och hållet kunde lägga politiken åt sidan.

Det är nödvändigt att journalister och andra tar sig själva i kragen och inte håller på med sådana här överdrifter.

När det gäller instrumenten för demokratin har Thage G Peterson varit inne på de förändringar som vi behöver genomföra. Man kan naturligtvis diskutera hur slutresultatet skall se ut. Man behöver kanske ändra riksdagens storlek. Det har angetts olika siffror på hur många ledamöterna skulle vara. Om man skall skära ned antalet ledamöter kraftigt måste man också ändra arbetsformerna i riksdagen högst väsentligt. Man måste gå betydligt längre än vad riksdagsutredningen har gjort. I annat fall kommer det med säkerhet inte att fungera.

Valsystemet har diskuterats. Jag tycker att det ligger mycket i de varnings-signaler som Thage G Peterson kommer med när det gäller personval. Det är givet att det är betydelsefullt med ett inslag av personval. Jag hoppas att vi skall få ett sådant, kanske av den modifierade danska typen. Det är också givet att personval inte löser alla problem. Det kan tvärtom skapa nya. I Danmark och Belgien har man ett system med personval. Bara 40–45 % av väljarna begagnar sig verkligen av det. I övrigt blir det partival. Man skall således inte ha någon övertro på personvalets roll, även om det kan vara positivt att införa det.

Europakonventionen kommer att införlivas med vår författning. Det är bra. Det tycks vara enighet om att mandatperioden skall vara fyra år. Det är också bra. Hur valen i övrigt skall se ut tål naturligtvis att diskuteras.

Fri- och rättigheterna kommer att utökas. Det finns åtskilligt att diskutera. I Fri- och rättighetskommittén nådde vi ändock en kompromiss. Just därför att beslut i grundlagsfrågor bör fattas i största möjliga enighet finns det anledning att säga att detta ändock kan vara några steg på vägen.

Herr talman! Alla måste naturligtvis vinnlägga sig om att vara beredda till kompromisser och att visa beslutsfäihighet när så krävs. Som jag så många gånger förut har avslutat mitt anförande från talarstolen med, tror jag att varje generation måste vinna sin demokrati på nytt. Detta har Gunnar Heckscher sagt, och det gäller också i dag.

Anf. 238 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! För att bygga på Gunnar Heckschers uttalande vill jag säga att demokratin vinner vi varje dag.

Birger Hagård försvarar demonstrationsrätten, och det är en sak. När vi ser att människors "demokratiska manöverutrymme" begränsas i dag, såsom jag har pekat på med några exempel, måste vi reagera härifrån som riksdagspolitiker. Denna begränsning kan kanske ibland vara självpåtagen, men ofta är det påtvingat av yttre faktorer såsom rädslan för att bli av med jobbet.

Färre människor deltar t.ex. i valen till kommunfullmäktigeförsamlingar. Det gäller särskilt tidigare invandrade människor. Allt fler kräver anonymitet när de intervjuas i massmedia om förhållanden inom delar av den offentliga sektorn. I förslaget till denna riksdag om läroplan finner man att skolans värdegrund skall vila på kristen etik och västerländsk humanism. Det finns risk för att en del människor kan känna sig trängda när de t.ex. skall uppfylla

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Demokrati-
och författnings-
frågor*

skolplikten. Det är vår uppgift att se till att vi inte ens indirekt skapar förhållanden som tränger in människor i hörn och inte tillåter dem att använda sina demokratiska fri- och rättigheter fullt ut. En av dem är, som jag sade i mitt anförande, rätten att synas och bli sedd.

Anf. 239 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Självfallet skall ingen hindras från att utöva sina demokratiska fri- och rättigheter. Det är vår sak som parlamentariker i Sveriges riksdag att se till att detta kan efterlevas. Jag vet dock inte om man skall stirra sig helt blind på de yttre formerna. Det har vi varit inne på här tidigare. Förhållandena ändras självfallet allteftersom samhället förändras.

De former som vi i dag har går i mångt och mycket i stort sett tillbaka på dem som nu har funnits i 100 år. Det är mycket möjligt att de måste anpassas till nya tider. Det är också mycket möjligt att man på olika sätt kan stimulera till ett större valdeltagande. Självfallet måste etiken och moralen spela en roll i allt samhällsarbete. Självfallet måste det vara så att det förs fram uppfattningar och fattas beslut som många människor kanske inte gillar därför att de är av en annan uppfattning. Den andra uppfattningen skall också respekteras. Jag tror att vi måste ha detta klart för oss.

Vi måste se till att människorna verkligen vill vara med och vara delaktiga i utformningen av politiken i landet. Det är endast då som demokratin verkligen kan fungera. Där har vi kanske en mission att fylla.

Anf. 240 THAGE G PETERSON (s) replik:

Herr talman! Jag delar Birger Hagårds uppfattning om demonstrationsfrihet och om rätten att demonstrera för sina uppfattningar och åsikter. Vi vill nog inte tillbaka till ett samhälle som arbetarrörelsen en gång i tiden slogs mot där överheten, dvs. militär och polis, bestämde vilka som skulle få demonstrera och vad man skulle få demonstrera om. Jag tror att det är oerhört viktigt för vår svenska demokrati att vi är rädda om vår mötes- och samlingsfrihet och om vår demonstrationsfrihet.

Birger Hagård talade om drägg. Jag hoppas att han menade drägg på båda sidor – mötesstörande och sådana som har rasistiska och främlingsfientliga åsikter och som demonstrerade för att störa vårt demokratiska system. Jag är naturligtvis överens med Birger Hagård om att dessa skall mötas i en debatt med information och sakliga argument. Jag tror dock att det är mycket viktigt att vi är observanta på utvecklingen när det gäller både dem som demonstrerar för odemokratiska och rasistiska inslag och dem som demonstrerar emot och av olika anledningar vill störa sådana demonstrationer.

Anf. 241 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Åsiktsmässigt kan det i det här fallet inte råda någon som helst skillnad mellan Thage G Peterson och mig. Alla odemokratiska yttringar skall bekämpas till det yttersta, men med demokratiska medel.

Vid händelserna i Göteborg kunde vi tyvärr konstatera att det var den ena sidan som stod för bråken, misshandeln av poliser och annat – vilket inte den andra sidan, vars åsikter jag absolut och bestämt tar avstånd från, gjorde. Detta var i och för sig synd, men är ett åskådningsexempel. Det visar just

att dessa, i detta fall, gatans drägg verkligen gjorde demokratin en otjänst. De andra kom att framställas som något slags helgon, som de förvisso inte var. De har visat sig vara väl så goda huliganer i andra sammanhang. Men vi skall ta till oss för framtiden just att slå vakt om den fredliga, demokratiska processen. Det är det enda som är acceptabelt.

Anf. 242 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag tillhör inte dem som har applåderat några nobelpristagare i ekonomi under de senaste åren. Jag tycker att en del av dem har uttryckt mycket märkliga åsikter. Men i år tycker jag att de ansvariga har utsett ett par nobelpristagare i ekonomisk historia som kan vara värda att uppmärksamma.

Vad dessa båda herrar har kommit fram till är bl.a. att utvecklandet av välstånd och västerländska samhällen över huvud taget inte enbart grundar sig på tekniska uppfinningar och rationaliseringar av arbete osv. De har funnit att det kanske allra viktigaste är att ha stabila institutioner, att ha ett regelsystem som man kan lita på och som kommer att tillämpas på förutsebara situationer.

Jag tycker att det är viktigt att lyfta fram detta i en debatt om demokratin. Det uttrycks ofta förakt emot institutionerna i ett demokratiskt samhälle. Det gäller mot förvaltningsmyndigheter, mot folkvalda och mot lagstiftningen som sådan. Jag tycker att det är en viktig erinran att konstatera att ett av de viktigaste fundamenten som forskarna har funnit för framgångsrika samhällen är att man har effektiva institutioner och att man har en omfattande lagstiftning som reglerar olika områden i samhällslivet och som gör att alla vet vilka spelregler som gäller.

Nu är det klart att vi har en lång tradition på området. Vi gnetar litet fram och tillbaka och ändrar på lagstiftningen. Vi försöker så gott det går att göra förbättringar. Ibland tar vi naturligtvis miste, men då är demokratin alltid öppen för förändringar. Så är det för närvarande med författningsfrågan. Det är inga stora, revolutionerande ting som vi har arbetat fram i olika kommittéer. Men det är sådana saker som vi tycker är nyttiga och som bygger vidare på tidigare erfarenheter och också i någon mån på tidigare misstag. Jag tycker att detta sätt att förbättra ett lagstiftningssystem, dvs. att försöka ompröva, är en mycket viktig tillgång i en demokrati. Jag hoppas att de förslag som nu har lagts fram så småningom skall leda till lagstiftning.

När det gäller frågan om grundlagen och EG, måste vi fatta beslut i riksdagen om det över huvud taget skall vara meningsfullt att hålla en folkomröstning. Vi kan inte ha en grundlag som utestänger-möjligheterna till en EG-anslutning och samtidigt anordna en folkomröstning som kanske ger ett ja till en EG-anslutning. Då har vi satt oss själva i en mycket besvärlig situation.

Om Sverige blir medlem i EG, vilket inte behöver vara följden av att grundlagen ändras, kommer detta att påverka den svenska demokratin. Jag tror att vi kommer att få ett annat slag av demokratidebatt som vi också bör vara förberedda på, nämligen hur demokratin skall vidareutvecklas inom EG som helhet.

Flera tidigare talare har varit inne på frågan om misstron mot demokratin.

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Demokrati-
och författnings-
frågor*

Jag tror inte att man kan nonchalera detta. Jag fick just i dag – det har väl flera av er fått – en sammanfattning av några resultat från 1991 års valrörelse. Här har de undersökande framställt två påståenden. Det ena påståendet är att partier bara är intresserade av folks röster, men inte av deras åsikter. Det andra påståendet är att de som sitter i riksdagen och fattar beslut inte tar mycket hänsyn till vad vanligt folk tycker och tänker. På dessa påståenden har 70 % av de tillfrågade reagerat positivt.

Detta är ett memento som vi inte kan nonchalera. Det är viktigt att alla vi som är engagerade, mer eller mindre på heltid, i politiskt arbete, aktivt arbetar på att förklara det politiska innehållet och den politiska processen på ett annat sätt än vad vi har lyckats med tidigare.

En annan fara som jag har framhållit och som är kontroversiell, är att politikerna blir för få. Det blir ett släkte som nästan håller på att försvinna. Vi kan se hur det har gått i en del kommuner efter det att den mera frihetliga kommunallagen antogs. Där har en mängd funktioner som tidigare ankom på politiker avvecklats. Det händer att fullmäktigesammanträden inställs och att nämnderna inte har något att göra. Detta är ett memento.

Vi måste naturligtvis tillsammans slå vakt om värdet av politiska institutioner och politiska beslut. Vi får inte stryka under eller medverka till en utveckling som gör att politiska beslut i realiteten överförs till andra som inte har politiskt ansvar.

Anf. 243 INGVAR SVENSSON (kds):

Herr talman! "Gatstenar mot demokratin." Så löd en rubrik i en kvällstidning häromdagen. Det är en allvarlig rubrik. Finns det ett hot mot demokratin? Den frågan kan vara värd att ställa.

När jag för ett par år sedan, debutnervös och stressad av klockan framför mig, jungfrutalade i denna kammare tog jag upp de centrala frågorna kring demokratin, nämligen de värderingar som skapar och utvecklar demokratin. Den debatten är inte mindre viktig i dag. Om de värdena inte är för handen eller, rättare sagt, inte finns i människornas inre, så är själva demokratins form verkningslös. Demokratin förutsätter ett antal underliggande värden och värderingar.

Jag tror det är just kring denna värdegemenskap vi i dag ser turbulens och litet osäkerhet. Varför utvecklas rasism, främlingsfientlighet och förakt för andra människors liv och värde? Varför förekommer det gatstenar mot demokratin?

Herr talman! I sommar har jag läst en bok av en neurofysiolog, Hjärnans resurser av professor Matti Bergström i Helsingfors. Där säger han att intagande och användande av kunskap kontrolleras av hjärnans värdekapacitet. Denna kapacitet förmår välja nödvändig kunskap och förkasta onödig. "Men för detta", skriver Bergström, "fordras en vältränad och utvecklad förmåga att bedöma och se helheter och utvärdera följderna av vad man gör."

Matti Bergström menar att en värdeinvalid hjärna saknar denna förmåga. Så fortsätter Bergström, och det är viktigt: "Då värdenas kvalitet ur hjärnans synpunkt är mindre viktig jämfört med själva bristen, söker sig barn instinktivt till första bästa värden som finns till hands."

Har barn och ungdom under sin uppväxt inte tillförts goda värden och vär-

deringar blir det gatans och gängets värderingar som gäller. Värdebehovet fylls på annat sätt. Vi får gatstenar mot demokratin, både bildligt och bokstavligen.

För demokratins skull är det helt grundläggande om vi klarar av att överföra den bakomliggande värdeorienteringen till de uppväxande. Detta införlivande av samhällets grundläggande värden brukar vi kalla för internalisering eller socialisation. Den enorma betydelsen av detta borde fokusera ett avsevärt intresse på familjernas och skolans situation. Det är där införlivandet sker, även om de olika medierna och olika signalbärare i samhället också bidrar.

Herr talman! Min övertygelse på den här punkten har knappast försvagats efter en genomläsning i dagarna av kriminologisk forskning i boken "A General Theory of Crime", skriven av ett par forskare vid Stanforduniversitetet i Kalifornien. Där avfärdas både bestraffnings- och belastningsteorierna. I stället pekar de båda kriminologerna just på internaliseringen; människors inre kontroll, som är baserad på det omgivande samhällets värden och normer. Det är denna inre kontroll som utgör det främsta hindret för en kriminell karriär.

Det finns ett gammalt uttryck som säger att tillfället gör tjuven. Enligt den modell som Stanfordforskarna bygger på skulle detta vara fel. Finns det en inre kontroll, finns det heller ingen tjuv även om tillfälle ges. Jag tror att det skulle behövas mer debatt och framlyftande av faktisk forskning på det här området. Det skulle peka på att vi som politiker inte kan stå neutrala i fråga om synen på t.ex. familjens funktion och uppgifter med hänsyn till den betydelse som det har för demokratin och rättssamhällets framväxande.

Jag gläder mig också åt att Riksdagens revisorer pekar på den här utgångspunkten i sin skrivelse RR2 om polisens arbete: "Det viktigaste och egentligen enda verkligt effektiva brottsförhindrande instrumentet är människornas samveten. Moraluppbyggnaden syftar till att inpränta respekt för andra människors liv, välbefinnande och egendom. Processen startar redan i tidig ålder. En av vuxenvärldens viktigaste uppgifter är att överföra grundläggande värderingar till det uppväxande släktet."

Herr talman! Enligt min uppfattning har vi under lång tid försummat denna värdeorientering, som främst bygger på människovärdet – ett specifikt människovärde. Detta värde, som utgår från människolivets okränkbarhet, varje människas lika och unika värde, borde enligt mitt förmenande också framgå av vår författning. Men det gör det bara delvis i dag.

Människolivets okränkbarhet eller rätten till mänskligt liv finns inte med i författningen, märkligt nog. I de s.k. målsättningsstadgarna i 1 kap. 2 § regeringsformen finns rätten till arbete, bostad, utbildning m.m. med, men inte den grundläggande rätten till liv. Denna rätt är ju egentligen den viktigaste. Finns inte den, finns inte heller de andra rättigheterna, som då blir värdelösa.

I Europakonventionen är detta den första rättighet som nämns.

Jag aktualiserade de här frågorna i Fri- och rättighetskommittén men förblev tämligen ensam om att ha nämnda synsätt. Målsättningsstadgarna i 1 kap. 2 § är till sin karaktär inte rättsligt bindande, dvs. man kan inte föra de här frågorna till domstol. Men samtidigt anger de målen för den samhälleliga

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

*Demokrati-
och författnings-
frågor*

verksamheten. Det kan ha politisk betydelse, och frågan om de här effekterna kan bli föremål för politisk kontroll. Därför borde man enligt mitt förmenande ha kunnat föra in detta om människolivets okränkbarhet även i den här paragrafen. Men jag blev, som sagt, ensam om att tycka så. Det gläder mig att flera remissinstanser i mångt och mycket delar min uppfattning. Det gäller kammarrätten i Jönköping, länsrätten i Stockholm och, inte minst, Sveriges Advokatsamfund.

Avslutningsvis: Om jag har respekten för medmänniskans liv i mitt inre, skjuter jag inte ner henne, sticker inte ner henne med kniv och misshandlar henne inte, utan då anstränger jag mig för att ge min medmänniska ett värdigt liv. Då blir det, herr talman, inga gatstenar mot demokratin.

Näringspolitik

Anf. 244 BIRGITTA JOHANSSON (s):

Herr talman! Den svenska ekonomin befinner sig i sin djupaste kris under efterkrigstiden. Nyckeln till en vändning av den bekymmersamma situationen finns i att vi åter får fart på hjulen i industrin och i företagsamheten.

Vi socialdemokrater vill därför få till stånd en aktiv och utvecklingsinriktad näringspolitik. Det duger inte att passivt avvakta att det svenska näringslivet skall konkurrera med hjälp av en låg kronkurs. Det gäller nu att aktivt medverka till att nya arbetstillfällen kommer till stånd. Detta är en viktig förutsättning för att vi åter skall få hjulen att snurra.

Näringspolitiken måste bedrivas på bred front och på ett sådant sätt att den ökar vårt lands attraktionskraft. Vi måste nu kunna dra till oss och behålla produktiv näringsverksamhet. En aktiv näringspolitik måste således leda till att produktiviteten väsentligen förbättras.

Näringspolitikens konst ligger i förmågan att få insatserna inom områden som utbildning, kommunikationer, arbetsmarknad, export m.m. att samverka. Endast då kan vi få den uthållighet i tillväxten och produktiviteten som är så nödvändig för vårt land. Men den samordningen existerar inte i dag.

Den internationella integrationen förutsätter en aktiv näringspolitik för att industriell produktion och teknikutveckling skall kunna etableras i Sverige. En viktig uppgift under kommande år är därför att förstärka den tekniska utvecklingen, att åstadkomma nya tekniksprång bl.a. genom att föra över ny teknik till Sverige och att åstadkomma en bred spridning av tekniska innovationer, inte minst till de små och medelstora företagen.

Ny teknik, nya produktionsmetoder, nya transportsätt, nya insatsvaror och ny kunskap är några konsekvenser av kravet på en uthållig tillväxt.

Den tekniska forskningen och utbildningen vid våra universitet och högskolor måste snarast ytterligare stärkas och byggas ut. Samverkan mellan näringslivet och forskningen måste fördjupas.

De stora företagen har betytt mycket för Sverige. De kommer att vara viktiga även i fortsättningen, inte minst för den tekniska utvecklingens krav på stora, samlade resurser. Men det är de små och medelstora företagen som

kommer att vara mest betydelsefulla för den framtida ökningen av antalet arbetstillfällen i vårt land.

Till skillnad från de nyliberala krafter som i dag dominerar den borgerliga regeringen vill vi ge staten en aktiv roll för att åstadkomma en positiv näringslivsutveckling. Staten har enligt vår uppfattning två viktiga funktioner när det gäller att bidra till en uthållig tillväxt och till näringslivets utveckling.

Staten skall dels sätta upp regler och ge allmänna förutsättningar, dels uppträda som aktör. Till de allmänna förutsättningarna hör främst detta med att bedriva en långsiktigt hållfast ekonomisk politik som leder till låg ränta och låg inflation. Dit hör också ansvaret för kunskapsförmedling, forskning, kompetensutveckling och goda kommunikationer. Men staten måste också vara aktör och uppträda som såväl katalysator som accelerator när det gäller svenskt näringslivs utveckling. Hit hör en rad instrument – t.ex. stöd till struktumvandling, riktade forsknings- och utvecklingsinsatser, offentlig upphandling och miljökrav som driver på utvecklingen.

Vidare står vi inför ett skeende där vi måste åstadkomma ett bättre samspel mellan ekonomi och ekologi. Det kommer att innebära stora omställningar i vår konsumtion och produktion. Vi vill utnyttja detta i den industriella verksamheten som en språngbräda för tillväxten. En nationell strategi bör utformas för hur Sverige skall bli världsledande när det gäller miljövänlig produktion.

Till sist, herr talman, vill jag säga några ord om energipolitiken, särskilt om den planerade avregleringen av elmarknaden. Svenskt näringsliv domineras av industrier som är elintensiva. Den svenska näringsstrukturen är i större grad än andra länders beroende av basindustrier inom områden som papper, massa och stål. Sverige har för närvarande bland de lägsta elpriserna i världen, vilket hittills har gynnat svensk industri.

En avreglering av elmarknaden kommer inledningsvis, i nuvarande elöverskottssituation, att leda till fallande elpriser. Men detta kommer att bli mycket kortvarigt. Studier har visat att det i slutet av 90-talet kommer att föreligga stor elbrist. En avreglering leder till ökad konsumtion av el, och elberoendet blir större. Detta kan få allvarliga konsekvenser för svensk industri. Vi menar därför att de näringspolitiska konsekvenserna av en ensidig svensk avreglering av elmarknaden måste belysas ytterligare. Frågan om en svensk elmarknad har stor politisk tyngd eftersom regeringen kopplat den till privatisering av naturtillgångar. Frågan griper vidare in i vår anknytning till EG-marknaden, energi- och miljöpolitiken, regionalpolitiken, m.m.

Därför anser vi socialdemokrater att en parlamentarisk beredning snarast skall tillsättas för behandling av de konsekvenser en avreglering av elmarknaden skulle få. Detta har vi också på olika sätt framfört till regeringen.

Anf. 245 BENGT DALSTRÖM (nyd):

Herr talman! Jag tänkte uppehålla mig vid innovationsklimatet. Det måste förbättras om vi skall klara välfärden och jobben här i landet. Det räcker inte med en utbyggd näringslivsorienterad verksamhet vid universitet och högskolor samt hitintills gjorda satsningar på riskkapitalföretagen i Atle/Bure-sfären och Industri- och nyföretagarfonden. De kan inte tillgodose finan-

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Näringspolitik

sieringsbehoven för enskilda uppfinnare och små innovationsföretag i form av s.k. såddkapital.

Mot den bakgrunden motionerade vi i Ny demokrati om någon form av innovationsfond sammankopplad med de nyetablerade produktråden i de lokala utvecklingsfonderna. Motionen låg i sig till grund för ett utskottsförslag om en snabb utredning av situationen för landets uppfinnare och innovatörer, främst i småföretagen. Kommittédirektiven i maj satte den 15 september som datum för utredarens presentation. En tuff uppgift.

Professor Bengt Arne Wedin vid Chalmers fick uppdraget, som jag har haft tillfälle att till en del följa under sommaren fram till den slutgiltiga utformningen. Utredaren har enligt min uppfattning presterat en utomordentligt intressant rapport, som alla näringslivsintresserade borde ta del av. Jag hinner här bara föra fram några av de i mitt tycke mest intressanta förslagen i utredningen.

Utredaren slår fast behovet av en lokalt förankrad kontaktmöjlighet för uppfinnare/innovatörer. Det innebär ett utnyttjande av produktråden, främst inom utvecklingsfonderna. Men det finns ett starkt behov av en mycket bättre samordning mellan NUTEK, utvecklingsfonder, produktråd och de lokala uppfinnarföreningarna.

Personligen anser jag att frågan om produktrådens sammansättning är helt avgörande för möjligheterna att fungera som bollplank för uppfinnare. NUTEK måste få till uppgift att finna någon gemensam organisationsform som garanterar kompetensen och näringslivsrepresentationen i dessa produktråd. Här skall uppfinnaren kunna få råd och finansieringsstöd för patentsökning, marknadsutvärdering, prototypillverkning upp till ett visst angivet belopp. I en andra etapp kan produktråden också medverka i sökningen av samarbetspartner och licensgivning. Starta eget kan vara bästa lösningen innan Industri- och nyföretagarfonden kommer in i bilden.

För finansieringen av den här lokalt förankrade verksamheten tar utredaren fasta på Utvecklingsfondsutredningens förslag om en såddkapitalfond baserad på bidrag och ett s.k. kreativt kapital som villkorlån. Den här lösningen baseras på ett befintligt kapital inom utvecklingsfonderna – 600 miljoner plus 1,2 miljarder – som kan fördelas genom fonderna efter behov, med dragningsrätt. Med den lösningen är ingen låsning av kapitalet kopplat till detta.

Det lokalt disponerade riskkapitalet kan i sig kompletteras av ett centralt innovationscentrum, som utredaren kallar det, med en styrelse där riskinvestorer, teknikföretagare, etc. finns. NUTEK ses av utredaren som en lämplig ansvarig i ledningsfunktionen. Som ekonomisk bas talar man i utredningen om 100 miljoner kronor.

Dessutom föreslår utredaren en för Sverige ny innovationsfond för kapitalplaceringar – öppen för obeskattade medel under exempelvis ett års tid. Kapitallet låses under fem tio år, och resultatet delas sedan ut till investerarna.

Olika former av skattelättnader föreslås. Patentkostnaden blir avdragsgill för uppfinnare. Skattefria royaltyer under två år är ett bra sätt att belöna anställda och behålla uppfinningarna här i Sverige. Enskilda investeringar i innovationsobjekt föreslår utredaren görs avdragsgilla upp till en miljon

gentemot inkomst av tjänst. Det tycker jag är ett förslag som väger mycket tungt.

Bland övriga idéer och förslag kan nämnas inrättande av en patenteringsfond som ger finansiering mot återbetalning av royalty från uppfinnaren. Regeringen inrättar ett innovationsombud för stimulering av innovationer kopplade till stora infraprojekt. Med den lösningen tror man att det kan finnas mycket stora rationaliseringsvinster att göra. Satsningar på teknikbrosstiftelser för att förbättra relationerna mellan uppfinnare, forskare och högskolor är andra förslag i utredningen.

Slutligen föreslår utredaren instiftande av en årlig innovationsvecka i regeringens regi i samarbete med topporganisationer som t.ex. IVA, NUTEK och inte minst i samverkan med TV och pressmedier. Det är en, som jag ser det, viktig del i den nödvändiga satsningen för ett bättre innovationsklimat i Sverige, som kan säkra den fortsatta tillväxten och därmed välfärden.

Anf. 246 KARIN FALKMER (m):

Herr talman! För att klara sysselsättning och tillväxt behöver vi en mängd nya entreprenörer som startar och driver företag i vårt land. Lika viktigt är det att de företag som vi redan har får motivation att utvecklas och växa.

Det borde vara ett gemensamt intresse för alla politiker att skapa en jordmån för entreprenörskap som blir så näringsrik att nya och gamla företag kan våga sig upp ur jorden för att blomma, växa och befrukta den svenska ekonomin och därmed skapa sysselsättning.

Vi behöver med andra ord företagare som finner det meningsfullt att bedriva verksamhet och vara arbetsgivare. Regeringen har alltifrån starten för två år sedan sett som en huvuduppgift att konsekvent och målmedvetet förbättra det av socialdemokraterna demolerade näringsklimatet.

En av de första åtgärderna var, som ni minns, att avskaffa skatten på arbetande kapital i företagen. Totalt har vi hittills sänkt skatter på produktionen med nästan 40 miljarder kronor. Vi har avreglerat och öppnat de offentliga monopolen för konkurrens. Vi har infört nyföretagarlån och skapat riskkapitalbolag. Vi har en gång för alla avskaffat löntagarfonderna. Få saker har mer negativt påverkat näringsklimatet i vårt land än dessa socialistiska fonder.

Vi förbereder åtgärder för att ge uppfinnare och småföretagare bättre villkor i starten. Vi har tillsatt en särskild avregleringsdelegation och fortsätter att förenkla den regelmassa för företagande som så många mindre företag i dag upplever som en mycket tung ryggsäck att bära. Vi ser över de arbetsrättsliga bestämmelserna för att ta bort det som i praktiken fungerar hämmande och som är särskilt betungande för de mindre företagen.

Vi har lagt fram förslag om förändringar i företagsbeskattningen för att ge samma möjligheter för egenföretagare att expandera och investera som för aktiebolagen.

Vi förbereder förslag om förändringar i arbetslöshetsförsäkringen i avsikten att ytterligare ge småföretagen förbättrade incitament att driva verksamhet och anställa. Vi har gjort mycket annat. Med andra ord: Vi plockar bort hinder, gallrar och rensar. Undan för undan tar vi bort socialistiskt betingade

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Näringspolitik

bromsklossar som stoppat och hindrat tillkomsten av nya välbehövliga företag och jobb.

Vi gör detta eftersom vi vet att det enda som långsiktigt kan klara sysselsättning och tillväxt är lönsamma företag. Vi gör det eftersom vi vet att de som kan skapa trygga jobb är entreprenörer och företagare som tillsammans med anställda driver lönsamma företag.

Eftersom de nya arbetstillfällena som vi behöver för att få ner arbetslöshetstalen bara kan skapas genom att nya och gamla småföretag ges möjligheter att växa, borde alla partier i riksdagen medverka till att göra jordmånen så god som möjligt för de mindre företagen.

Storföretagen utgör en omistlig trygg bas för vår ekonomi. Även om de ökar sin verksamhet, kan vi inte räkna med att de skall klara av att möta det ökande behovet av sysselsättningstillfällen – nyanställningar måste till för att lätta på arbetslöshetsbekymren.

I vetskap om denna verklighet har företrädare för Socialdemokraterna inlett en charmoffensiv gentemot småföretagen. Man talar väl om småföretagens betydelse. Det låter förförande. Men mot bakgrund av tidigare socialdemokratiskt agerande är det inte särskilt trovärdigt. Detta framstår tydligt när vi tittar i facit. Under regeringens första två år har i stort sett varje förslag som syftat till att förbättra företagsklimatet motarbetats av socialdemokraterna.

Nu kan vi skymta viktiga ljuspunkter, som visar att regeringens politik leder långsiktigt rätt. Exportsiffrorna har förbättrats, och flera svenska företag har flyttat verksamheten tillbaka till Sverige. Konkursvågen har dämpats. En gryende optimism börjar sprida sig i företagarleden. De lediga platserna har blivit fler.

Uppgången på aktiemarknaden är också ett positivt tecken. I det sammanhanget måste jag säga att socialdemokraterna har en konstig inställning.

Budskapet från socialdemokraterna att det är fult, omoraliskt och skumt att äga aktier påverkar näringsklimatet negativt. I stället borde budskapet till svenska folket lyda, att den som har en slant över gör en bra insats om han eller hon stöder vårt näringsliv genom att placera pengarna i aktier. Det borde vara en självklarhet att den som säger sig vara mån om företagande och sysselsättning också uppmuntrar till stöd av näringslivet genom att uppmuntra till aktieinnehav.

Socialdemokraterna kan öka sin trovärdighet gentemot småföretagen genom att visa att man menar allvar med senaste tidens fagra tal om småföretagens betydelse. Stöd förslagen om de för de mindre företagen så avgörande lättnaderna i arbetsmarknadslagstiftningen och de aviserade förändringarna i företagsbeskattningen till småföretagens fromma.

Slut upp på vår sida. Låt oss tillsammans förmedla budskapet att det är fint och hedervärt att driva företag och att tjäna pengar. Det är nämligen bara i lönsamma företag som de långsiktigt trygga jobben finns.

Anf. 247 BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Karin Falkmer började sitt anförande med att säga att nya och gamla företag skall växa. Det tycker jag var ett positivt drag, för den

inställningen har också vi självklart haft i alla de debatter som vi från socialdemokratisk sida har deltagit i.

Karin Falkmer fortsatte med att räkna upp allt som har gjorts för att stimulera företagsamheten i Sverige sedan den borgerliga, moderatledda regeringen kom till. Då måste jag fråga: Hur många sysselsättningstillfällen har den här politiken givit Sverige och det svenska folket? Hur många konkurser har det blivit med den moderatledda regeringspolitiken? Det är frågor som jag vill ha svar på.

Anf. 248 KARIN FALKMER (m) replik:

Herr talman! Jag tror att alla i Sverige är medvetna om att dagens kris har skapats under de senaste 20 åren. Även om regeringen har åstadkommit en hel del, tar det lång tid att vända utvecklingen. Den socialdemokratiska regeringen misslyckades totalt med att forma ett positivt näringsklimat under den unikt utdragna högkonjunktur som rådde under 80-talet. Man lämnade efter sig ett arv av ekonomisk stagnation och stigande arbetslöshet. Höga skatter och skenande offentliga utgifter försvagade ekonomin och motverkade företagsamheten. Dessutom var socialdemokraternas negativa inställning till enskild företagsamhet direkt hämmande.

Anf. 249 BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Karin Falkmer fortsätter precis som en handelsresande som försöker att sälja en dålig vara när hon propagerar hur eländigt det har varit under de senaste 20 åren och hur bra det har blivit under de senaste två åren i svensk politik.

Det finns många oförskämdheter i Karin Falkmers inlägg, och en vill jag ändå bemöta. Vi socialdemokrater har aldrig ansett att det är fult att tjäna pengar, för vi vet att när företagen har gjort vinster investerar de i att skapa nya sysselsättningstillfällen. Jag hoppas att Karin Falkmer på den punkten tar tillbaka sina oförskämdheter.

Anf. 250 KARIN FALKMER (m) replik:

Herr talman! Dess värre är det verkligheten jag beskriver. Vi minns alla t.ex. löntagarfondsdebatten. Vi vet alla att socialdemokraterna faktiskt misslyckades med att forma ett positivt företagarklimat. Följden blev tragisk för Sverige. Många företag valde att flytta utomlands. Många småföretagare avstod från att starta verksamhet och anställa.

Alla landets småföretagare som vi möter när vi är ute vittnar om hur de i praktiken motarbetats med orimligt höga skatter, byråkrati och snåriga regler. Det fagra talet om vikten av fler företag visade sig tidigare vara platt intet värt. Det har dess värre varit en misstänksam och missunnans inställning hos socialdemokraterna gentemot småföretagen, något som även Göran Persson, Socialdemokraternas företrädare i dessa frågor, har erkänt varit ett misstag.

Anf. 251 GUDRUN NORBERG (fp):

Herr talman! "Nu har det vänt. Sverige sjuder av framtidstro!" skrev Aftonbladet i början av sommaren. "UPPÅT!" skrev Dagens industri med stora bokstäver nyligen.

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Näringspolitik

Det är bara ett par av alla de positiva rubriker som tidningarna fylls av. Men jag vill inte ge en alltför glättig bild av situationen. Vi vet alla att arbetslösheten är alldeles för hög och att det inte går att i en handvändning avskaffa den.

Jag tycker ändå att det finns anledning att citera Länsarbetsnämndens i Örebro Arbetsmarknadsutsikter för Örebro län. Länsarbetsnämnden borde väl vara politiskt ganska neutral och oberörd av vem som kan ta åt sig beröm eller kritik.

Så här inleds rapporten: "Utvecklingen på arbetsmarknaden har nu nått en brytningspunkt. -- Inom exportindustrin har läget förbättrats påtagligt. Antalet industriföretag som förväntar sig ytterligare personalnedskärningar har minskat kraftigt sedan i våras. Rekryteringsbehovet stiger, om också långsamt. Utvecklingen berör inte bara exportföretagen utan också en del mindre företag i underleverantörsledet. Antalet inkomna och kvarstående varsel har fortsatt att minska hela året, främst inom industrin men även inom övriga sektorer."

Detta gäller situationen i Örebro län. Det länet är ett av de svårast drabbade länen när det gäller arbetslöshet i landet, men utsiktsrapporten skulle kunna vara hämtad från nästan vilket län som helst. Den är nog sanningen ganska nära. Det svenska näringslivets djupa svacka har nått botten och är på väg uppåt, men det är från ett djup som gör att det tar tid att nå ytan och det tar tid att ge betydande effekter på arbetslöshetsläget.

I dag talar alla partier om småföretag – åtminstone talar. Men om en företagervänlig politik förts även av den socialdemokratiska regeringen under högkonjunkturtiden skulle svenskt näringsliv inte ha befunnit sig i nuvarande svåra situation.

Den borgerliga regeringens viktigaste uppgift har varit att försöka dämpa utförsbacken för företagen. Skatter för näringslivet har sänkts med nästan 40 miljarder kronor. Åtskilliga miljarder i nytt riskkapital har tillförts marknaden och ytterligare åtgärder planeras nu för särskilt de små företagen.

Dessutom har de senaste två årens politik medfört en omvänd attityd mot företagare. I dag har t.o.m. Socialdemokraterna börjat förstå att företagen måste gå bra för att kunna behålla sina anställda.

Den här regeringen visar företagaren uppskattning och tilltro, samtidigt som den försöker underlätta arbetet med att göra svenskt näringsliv konkurrenskraftigt. Och det är nu vad som nu sker och som är upphovet till de rubriker som jag inledde med.

Nu går utvecklingen åt rätt håll, även om den än så länge går ganska långsamt. Frågan är vad som skulle hända om olyckan vore framme och det blev regeringsskifte vid nästa val. Socialdemokraterna har, även de, börjat tala väl om företagen. Men det tycks mer vara en läpparnas bekännelse än en inre övertygelse. För det är ju faktiskt så, att ni socialdemokrater röstar mot nästan alla förslag som innebär lättnader för företagen och som därmed skulle främja jobben. Låt mig ta några exempel:

slopad omsättningsskatt på aktier,
slopad moms på värdepapper,
slopad skogsvårdsavgift,

slopad allmän löneavgift,
slopad avgift för vinstandel,
sänkt särskild löneskatt,
full kvittning för ränteutgifter,
sänkt skatt på aktievinster,
sänkt skatt på kapitalförsäkringar och värdepappersfonder,
lindrade regler för fåmansbolag,
sänkt förmögenhetsskatt och avskaffad förmögenhetsskatt på arbetande kapital,
sänkt arvsskatt,
sänkt arbetsgivaravgift,
sänkt särskild löneskatt,
sänkta egenavgifter,
slopad fastighetsskatt på kommersiella lokaler,
sänkt energiskatt för industrin,
sänkt dieselskatt och sänkt fordonsskatt för vissa fordon samt
sänkt och slopad kilometerskatt.

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Näringspolitik

Hur många av dessa beslut har Socialdemokraterna röstat för? Knappast några. En del av dessa beslut ingår dessutom i krispaketen från i fjol och borde ha stötts av Socialdemokraterna, men jag är inte ens säker på att så har skett. Vad gör egentligen Socialdemokraterna för att förstärka svenskt näringsliv? När ni ägnar er åt företagarriksdag, är det blott och bart ett spel för galleriet. I verkligheten är ni mer av företagens motståndare än tillskyndare.

Vad händer framöver? Jo, ni lovar riva upp beslut om förändringar i LAS. Ni vill avskaffa ungdomspraktikplatserna. Ni rasar över att dubbelbeskattningen av aktieutdelning avskaffas. Vilka delar i den kommande småföretagarpropositionen kommer ni verkligen att stödja? Jag förmodar att den kommer att antas trots Socialdemokraterna, inte tack vare.

Jag förväntar mig att Socialdemokraterna nu talar om vad de verkligen konkret vill göra för att förbättra företagets situation och konkurrenskraft.

Eftersom jag har 25 sekunder kvar på min taletid, vill jag ta upp en tråd som Birgitta Johansson tog upp, nämligen energifrågorna och elavregleringen. Hon sade att man inte får gehör för en parlamentarisk utredning. Departementet har faktiskt bjudit in en företrädare för samtliga riksdagspartier att delta i departementets arbete med att försöka lösa problemen och penetrera hur man skall kunna komma fram till en rimlig avreglering. Denna inbjudan har Socialdemokraterna tackat nej till.

Anf. 252 BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Gudrun Norberg är rädd för att olyckan skall vara framme nästa år. Jag hoppas att den olyckan verkligen inträffar. Jag är övertygad om att en socialdemokratiskt ledd regering kan hantera de stora viktiga frågor som vi står inför. Det handlar inte bara om enskildheter i politiken, utan det gäller att se helheten beträffande alla politikområden.

Socialdemokratin och hela arbetarrörelsen har sedan begynnelsen varit en industriell organisation i den bemärkelsen att vi har varit tillskyndare av in-

dustrins tillkomst. Det kan historieboken visa Gudrun Norberg. Sedan är det av ideologiska skäl som Gudrun Norberg och jag inte har riktigt samma synsätt i fråga om fördelningspolitiken.

Anf. 253 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Herr talman! Birgitta Johansson sade att Socialdemokraterna har varit tillskyndare av industrin. Det är därför förvånansvärt att industrin i Sverige befann sig i det svåra läge som den gjorde vid konjunkturedgången. Man tålde inte att se företagens stora vinster under högkonjunkturstiden, utan man ville lägga på olika skatter och pålagor för att hålla nere vinsterna. Detta gjorde att företagen inte blev konkurrenskraftiga. De tappade marknad. Det är vad som har skett och det är det som är anledningen till den enorma konkursflod som har uppstått och som började redan tidigt på våren 1991, långt före valet. Detta ledde också till den stora arbetslöshet som vi nu har.

Det går långsamt att vända skutan, men vi håller på att försöka att göra det. Jag vill gärna ha svar på mina frågor: Vilka av dessa beslut som har medfört lättnader för företagen har ni varit med och röstat för? Vilka sådana förslag kommer ni att stödja i fortsättningen? Vad är det som ni i handling vill göra för att svenskt näringsliv skall bli starkare, annat än att bara ta till vackra ord?

Anf. 254 BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Efter nästa år kommer vi att kunna ta till både vackra ord och handling när det gäller industripolitik och övriga politikområden.

Jag vill bara påminna Gudrun Norberg om att Socialdemokraterna inte styr företagsamheten i Sverige. Den styrs av företagsledare: företagskvinnor och företagsmän. Vi försöker så långt möjligt att inte lägga oss i de spelregler som behövs för företagen. Men på Gudrun Norberg låter det ungefär som att det har suttit enbart socialdemokrater i varenda bolagsstyrelse och ställt till elände för svenskt näringsliv. Det kan väl ändå inte vara hennes mening.

Anf. 255 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Herr talman! Efter nästa år skall vi få både ord och handling, sade Birgitta Johansson. Men snälla nån, ni måste väl ha förslagen nu! Ni borde ha förslag att presentera för väljarna. Hur skall de kunna rösta om de inte vet någonting om vilken företagspolitik som kommer att föras? Det räcker inte, Birgitta Johansson, att presentera förslagen efter nästa år. Ni måste ha er näringspolitik klar redan nu, så att ni kan svara på frågorna: Vad tänker ni göra för att svenskt näringsliv skall kunna återta sin konkurrenskraft, kunna frodas igen och kunna ge vinster?

Anf. 256 KJELL ERICSSON (c):

Herr talman! Vi har i dag en rad olika problem att brottas med. De stora ekonomiska obalanserna i statens affärer, finanskrisen och den höga arbetslösheten är några av dessa problem. För att man skall kunna bekämpa arbetslösheten behövs det både långsiktiga och kortsiktiga lösningar. Vi bör då komma ihåg att grunden för en framgångsrik arbetslöshetsbekämpning är en sund ekonomi med livskraftiga och lönsamma företag.

Det är därför synnerligen angeläget med åtgärder som ger riktiga jobb, vilket också har varit en ledtråd i regeringens arbete med olika näringspolitiska åtgärder. I detta arbete har småföretagen en nyckelroll, eftersom det är just i dem som flertalet av de nya jobben kommer att skapas.

De åtgärder som har vidtagits har också en långsiktig bäring, bl.a. genom olika skatte- och avgiftssänkningar precis i enlighet med det som Gudrun Norberg tidigare räknade upp här. Därtill kommer också den förbättrade riskkapitalförsörjningen som bl.a. skett via Industri- och nyföretagarfonden.

Regeringen kommer också inom kort att lägga fram ytterligare ett småföretagspaket med en sänkning av skatten för egenföretagare och fåmansbolag. Denna kategori har hittills haft en överbeskattning på ca 2,5 miljarder kronor. Det var ju meningen att dessa skatter skulle ha tagits bort redan under förra året, men de fick då stryka på foten i krisuppgörelserna. Därför är det nu bra att det skapas rättvisa mellan olika företagsformer.

I samma paket ingår också ett återinförande av kvittningsrätten. Den togs som bekant bort i samband med skattereformen 1990, vilket jag och många med mig anser var olyckligt. Många som vill starta eget företag vill kanske inte i ett inledningsskede säga upp sin anställning, utan de vill ha kvar sin inkomst som en trygghet. I många företag uppstår också i olika skeden underskott i verksamheten. Kan man då kvitta underskott av näringsverksamhet mot inkomst av tjänst är detta ett bra sätt att stärka företagets ekonomi. Införandet av kvittningsrätten kommer säkert också att medverka till att många nya företag skapas. Sammantaget innebär småföretagspaketet att möjligheterna att finansiera nya investeringar med eget kapital kommer att öka. Härtill kommer också insatser för uppfinnare och innovatörer som också är en viktig åtgärd i det rådande läget.

Vi har också under det gångna året utrett utvecklingsfondernas framtida verksamhet. Utredningen, som har varit ute på remiss, slår fast att utvecklingsfonderna behövs även i framtiden. Det är viktigt att slå fast att utvecklingsfonderna skall reformeras och inte avvecklas. Jag vill inte föregripa den kommande propositionen, men jag vill ändå upprepa några av de principer för utvecklingsfonderna som jag tillsammans med Folkpartiets och kds representanter har anfört i ett särskilt yttrande.

För det första är närheten mellan företag och fond mycket viktig. Lokalkännedomen spelar en viktig roll. Därför anser vi att utvecklingsfonderna även fortsättningsvis i princip skall vara länsvisa.

För det andra skall finansieringsverksamheten vara kvar. De medel som i dag finns i utvecklingsfondernas lånefonder skall bilda en fond som de regionala utvecklingsfonderna sedan har dragningsrätter till. Dragningsrätternas storlek bör bygga på dagens förhållanden i fonderna. I det rådande besvärliga finansiella läget med bl.a. bankkriser är det helt nödvändigt att utvecklingsfonderna får möjlighet att behålla finansieringsverksamheten. Helst vill jag också se en hopkoppling med nyföretagarfonden och att även beslut i nyföretagarärenden fattas ute i regionerna.

För det tredje får inte den målgrupp som utvecklingsfonderna vänder sig till bli snävare. Behovet av nya företag kommer att vara stort. Det är därför viktigt att utvecklingsfondernas tjänster kan erbjudas till en bred målgrupp.

För det fjärde skall landstinget vara kvar som en av huvudmännen i de

framtida fonderna. Landstinget svarar i dag för en betydande del av utvecklingsfondernas driftskapital. Skulle dessa resurser försvinna, skulle basen för verksamheten bli alltför smal. Det är också bra om även näringslivet engagerar sig.

För det femte skall styrelsrepresentationen ha en lokal förankring med företrädare för staten, landstinget och näringslivet.

Herr talman! Jag skulle även vilja ta upp en annan väsentlig näringspolitisk fråga. Det gäller vår svenska skogsnäring. Skogen är vår i särklass närmsta resurs. Den ger oss också den i särklass största exportinkomsten. Men vi kan bli ännu bättre på att förädla vår skogsråvara. Det skulle ge ett bättre konkurrensläge på den internationella marknaden. Sverige bör sälja mera förädlade skogsprodukter och mindre bulkvaror. Därför är det viktigt med en förbättrad forskning kring träteknik och träfiber. Det behövs också en förbättrad utbildning av exempelvis arkitekter för få en mer omfattande användning av trä vid byggnationer.

Det bör också satsas mer på biobränslen. Skogen är en mycket förnämlig förnybar energikälla som gynnar miljön och handelsbalansen. Den ger nya företag och därmed nya jobb.

Herr talman! Jag skulle även vilja att man försöker med en försiktig stimulans för reparation av bostadshus. I våras infördes ett reparationsavdrag på 30 % av arbetskraftskostnaden. Detta är bra, men nu borde man kunna gå vidare och införa större avdrag, där även byggmateriel kan ingå. Jag tycker att man kanske kunde ge avdrag på upp emot 100 000 kronor för reparationer av bostadshus.

Slutligen vill jag ta upp en del av de ljuspunkter som vi kan glädjas över. Skatter och avgifter har sänkts, kronans depreciering har medfört ökad konkurrenskraft, produktiviteten har ökat, exportorderna har ökat, många företag har ett högt övertidsuttag. Svenska företag har nu ett bra konkurrensläge. Detta gör att vi börjar känna att framtidstron och tillförsikten kan börja återvända. Detta har stöd från Konjunkturinstitutet som skriver: För industrin, särskilt exportindustrin och industrinära delar av den privata tjänstesektorn, vänder konjunkturen uppåt i år. En hög tillväxt kan därför förutses för de två närmaste åren, då vi också räknar med en successiv förstärkning av den internationella konjunkturen.

Detta visar alltså att det finns många goda ljuspunkter att ta vara på.

Anf. 257 CARL OLOV PERSSON (kds):

Herr talman! Jag känner stor oro inför en eventuell olycka – ursäktat uttrycket – dvs. en eventuell socialdemokratisk regering med Göran Persson som ansvarig för finans- och företagspolitiken, särskilt med tanke på att han alltid är så säker på allt han säger. I kväll har Göran Persson deltagit i ett program i radion under rubriken "Är Göran Persson den nya frälsaren för S?"

Det finns bara en väg att gå för att bota den svenska sjukan: att människor på nytt blir entreprenörer. För detta krävs att politikerna blir mindre pompos och inte längre inbillar sig att det är de som ordnar jobben.

Vilka är det som ordnar jobben? När jag utanför Riksdagshuset emellanåt

möter demonstranter för fler arbeten, brukar jag smyga mig fram till någon av dem och säga: Vilka tror ni vill bli era arbetsgivare?

De arbetslösa har gått fel när de kommer till politikerna. Politikerna ordnar inga riktiga jobb. Det är inte heller deras uppgift. Politikernas uppgift är att lägga till rätta, så att entreprenörer känner sig uppmuntrade att göra arbetsgivarjobbet. I den mån politikerna ordnar jobb, drabbar det oss alla via skattsedeln. Dessutom handlar det ganska ofta om felsatsningar.

Herr talman! Under vårsessionen besökte vi Uppfinnarföreningen. Där berättade man att man hade tusen uppfinningar som ingen ville ta itu med att producera. Under vårsessionen träffade vi också NUTEK, som hade tusen idéer på vilka man hade satsat mellan 50 000 kronor och en miljon kronor, men som ingen ville göra någonting av. Det finns massor av idéer ute i företagen. Det finns också massor av idéer på universitet och högskolor. Vi exporterar uppfinningar och innovationer för 800–900 miljoner kronor netto. Detta skulle kunna representera 30–50 miljarder kronor i produktion i Sverige. Men vi saknar alltså entreprenörer.

Vi behöver nu en miljon nya jobb på tio år – 100 000 nya jobb per år. De flesta säger att de skall komma genom småföretagen. Då krävs det att vi slutar att använda floskler och slagord och att vara rädda för sanningen. Vi måste hitta en samtalston och ett klimat, där vi lugnt och sansat kan förklara sambanden och få förståelse för vad som krävs för att vi skall få människor att bli arbetsgivare.

Jag ställer oss alla inför frågan: Hur får vi nya entreprenörer som skall bli nya arbetsgivare?

Den som i dag startar företag och skapar sysselsättning är ingen rik patron. Han eller hon är inte stark. Detta måste vi vara medvetna om. Den som skall bli företagare och som skall skapa jobb på fem, tio eller femtio års sikt, kanske startar hemma i källaren. Han kanske jobbar tre fyra timmar på kvällar och nätter. Dessutom jobbar han på helgerna, samtidigt som han arbetar för att få lön från ett annat företag. Han har dubbel arbetstid. Han har ingen semester eller fritid. När han misslyckas faller inga fallskärmar ut, och han kan inte se fram emot några fina pensionsförmåner. Möjligen lyckas han. Då kan det gå bra. Den nye arbetsgivaren tillhör definitivt inte frälset.

I dag är alla de hundratusentals människor som är eller skall bli företagare den svaga parten. Det skall vi komma ihåg.

Detta måste ni i socialdemokratin lära er förstå, om ni över huvud taget skall kunna vara med och medverka till att bygga ett samhälle med meningsfullt arbete åt alla. Ni kan inte bara prata och slå blå dunster i folk. Ni måste inse att när regeringen arbetar med trygghetslagarna sker det inte för att riva upp dem, utan det sker i stället för att skapa förutsättningar för en ny trygghet. Kom ihåg att det utan företag och företagare inte blir någon trygghet alls.

Anf. 258 MATS LINDBERG (s):

Herr talman! Sverige befinner sig i en djup ekonomisk kris. Jag kan också konstatera att regeringen saknar en trovärdig näringspolitik.

För att åstadkomma en positiv näringsutveckling i vårt land måste åtgärder sättas in på bred front. Vi socialdemokrater har tidigare i olika motioner

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Näringspolitik

redovisat förslag till åtgärder, som vi anser angelägna för att få fart på industrin i landet. Dessa insatser måste vara av såväl generell som selektiv art och ske både på kort och på lång sikt. Generella insatser görs genom satsningar på t.ex. infrastruktur, teknisk forskning och utveckling samt kompetenshöjning. Därutöver krävs andra åtgärder för att skapa gynnsamma betingelser för att stödja och utveckla både de små och de medelstora företagen.

Vi har tidigare föreslagit att ett samlat näringspolitiskt program riktat till både de små och de medelstora företagen skall utarbetas. Programmet skall utformas i ett Europaperspektiv. En samordning måste ske med EG:s näringspolitik. Inom EG bedriver man i dag – till skillnad från i vårt land – en mycket aktiv näringspolitik, som bl.a. innebär satsningar på olika branschprogram till förmån för småföretagen. Vi bör på olika sätt försöka få delta i dessa projekt. I dag får vi inte det. Om inte, riskerar svenska företag att komma på efterkälken jämfört med de företag i Europa som utvecklas inom EG-samarbetet.

Detta kräver dock att nationella program tas fram på olika områden. Som exempel kan jag nämna träteknik, skogsbruk, miljöteknik, transportteknik och verkstadsteknik. Men även program för svenska underleverantörer bör tas fram.

Det är även viktigt att den svenska gruvindustrin kan utvecklas. För att gruvnäringen på sikt skall kunna överleva måste en fortlöpande satsning ske på baskartering och mineralprospektering. Ett Europaprogram måste vidare innehålla konkreta förslag om stöd och stimulans till de små och medelstora företagen när det gäller att komma ut på den europeiska marknaden. Det handlar här om kunskapsstöd av olika slag, t.ex. hjälp med marknadsföring, utbildning för förbättrade språkkunskaper och ökad förståelse för kulturella skillnader. Också information om EES-avtalet, som ger möjligheter att bl.a. konkurrera om offentlig upphandling inom EG, måste ges.

Det är således av största vikt för svenskt näringsliv att rejäla satsningar sker på småföretagen. Många har här talat om bristen på utveckling av de svenska företagen under lång tid med socialdemokratiskt styre. Det är inte sant. Vi har aktivt satsat på småföretagen. Detta har också inneburit att arbetslösheten har hållits nere.

Herr talman! Det är oerhört viktigt att man tar till vara de utvecklingskrafter som finns hos småföretagen och att man stimulerar tillkomsten av nya företag. Här kan vi konstatera att riskkapitalförsörjningen är ett betydelsefullt inslag. För lång tid framöver kommer bristen på riskvilligt kapital att vara stor.

För att fullfölja de uppgifter som är förknippade med ett starkt stöd till småföretagen behövs också en kompetent och kraftfull statlig aktör. NUTEK har haft och har en viktig uppgift här. Dess roll är att främja nyföretagande och utveckla befintliga små och medelstora företag. Regeringen väljer nu att på olika sätt avveckla NUTEK:s resurser. Detta kommer vi socialdemokrater att motsätta oss.

Ett viktigt inslag när det gäller att bevara och stimulera de små företagen är också att utveckla de regionala utvecklingsfonderna och inte avveckla dem, vilket regeringen uppenbarligen vill. Dessa fonder kan på olika sätt

bidra till att stödja och stimulera det regionala näringslivet, särskilt då de små företagen. Även stödet till uppfinnarverksamheten är viktigt för utvecklingen.

En annan väsentlig åtgärd för att förbättra klimatet för småföretagen är att effektivt bekämpa den ekonomiska brottsligheten. Ekobrottsligheten undandrar tiotals miljarder kronor från beskattning. Den snedvrider konkurrensen i näringslivet och undergräver samhällsmoralen.

Satsningar behövs också på tillämpad teknisk forskning och utveckling. Småföretagen måste ges stöd för att kunna höja tekniknivån och hämta hem ny teknologi.

Herr talman! Vi socialdemokrater har således på många punkter lagt fram konkreta åtgärdsförslag. Dess värre har alla våra yrkanden som gällt småföretag blockerats av den borgerliga riksdagsmajoriteten. Det är tragiskt mot bakgrund av att regeringen har velat uppträda som de små företagens allra bästa vän. Vi behöver samverkan – inte motsättning – kring småföretagarfrågorna.

Anf. 259 KARIN FALKMER (m) replik:

Herr talman! Det är med blandade känslor som man lyssnar på Mats Lindberg, som efterlyser regeringens näringspolitik. Regeringen har, som jag beskrev i mitt anförande, gjort avsevärda insatser för att underlätta för företagen i vårt land. Vi satsar dessutom på en förbättrad konkurrenspolitik för att förbättra den teknologiska infrastrukturen. Vi gör också andra infrastruktursatsningar. Privatiseringen av statliga företag är en annan del av denna näringspolitik. I stort sett allt detta motsätter sig Socialdemokraterna.

Jag kan hålla med Mats Lindberg om att det är viktigt att svenska företag och småföretag får samma spelvillkor för att komma med i EG:s småföretagarprogram. Men då skall vi politiker för sjutton ta bladet från mun och tala om för svenska folket hur viktigt det är för sysselsättning, välfärd och företagande i vårt land att Sverige blir medlem i EG.

Socialdemokraterna duckar i debatten. Det är dags att ni går ut och öppet förklarar för era väljare vikten av ett EG-medlemskap.

Mats Lindberg talade också om satsningar på småföretagen. Men varför säger ni då så konsekvent nej till alla förslag som regeringen har lagt fram för att underlätta företagande och entreprenörskap i vårt land?

Anf. 260 MATS LINDBERG (s) replik:

Herr talman! Det är viktigt att Karin Falkmer förstår vad som händer i fråga om småföretagen. Småföretagen i Sverige lider i dag inte av skattebördans tyngd. Vad de lider av är att de har för få produkter att sälja. Det är viktigt att Karin Falkmer och flera i denna kammare förstår att vi politiker kan bidra med stimulanser för att få i gång verksamheten. Vi har lagt fram förslag på det området vid ett flertal tillfällen. Karin Falkmer m.fl. har alltid motarbetat dem.

Det är också viktigt att notera det tonläge som Karin Falkmer använder i debatten. Det finns anledning att diskutera dessa frågor och inte bara hänvisa till att den socialdemokratiska regeringen har misskött småföretagspolitik och företagande. Det är inte sant. Vi har haft en situation med hög syssel-

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Näringspolitik

sättning i Sverige under lång tid med socialdemokratiskt styre. Det var först när vi fick en borgerlig regering som det blev en helomvändning.

Anf. 261 KARIN FALKMER (m) replik:

Herr talman! Sanningen är den att nedgången i svensk ekonomi och konkursvågen startade långt innan den borgerliga regeringen fick ansvaret. Vi övertog ett arv från den socialdemokratiska regeringen som vi nu försöker bemästra. Det kommer att ta tid för oss. Det ni har ställt till med under 20 års tid tar naturligtvis lång tid att reparera.

Det viktigaste vi gör nu är att vi ger småföretagen, entreprenörerna och företagen i Sverige, signaler att det är viktigt att driva företag, att det är hedervärt att vara företagare och att det är bra att dessa företag tjänar pengar.

När det gäller socialdemokratiska regeringars politik kan vi bara nämna symbolfrågan löntagarfonder. Vi behöver inte gå djupare in på det som företagen upplevt som ett direkt motarbetande av deras verksamhet under den röda perioden. Här har vi nu vänt på kuttingen. Vi vill ge svenska företagare bra villkor och fasta spelregler.

De opinionssiffror som finns i dag utgör ett hot. Hotet om att det eventuellt blir en socialdemokratisk regering igen, som kommer att bedriva samma gamla politik som socialdemokratiska regeringar har gjort tidigare, gör att det i dag finns företagare som, trots att de skulle vilja anställa folk, avvaktar. De väntar och tvekar. Det tycker jag är tråkigt. Där skulle ni kunna hjälpa till, Mats Lindberg, genom att t.ex. stödja vårt förslag om förändringar i LAS, som är så väsentliga för de mindre företagen. Det skulle vara en bra signal från er att ni, om ni kommer till makten, verkligen står för alla de fina ord som ni uttalar i dessa dagar om småföretagens betydelse. Upp till bevis!

Anf. 262 MATS LINDBERG (s) replik:

Herr talman! Har inte tanken slagit Karin Falkmer att opinionssiffrorna i sig är ett bevis för det missnöje som nästan alla människor och många företagare känner över den politik som förs i dag? När man träffar företagare är det oerhört många som säger: Det förs ingen näringspolitik i Sverige i dag. Det finns anledning för Karin Falkmer att fundera över vad opinionssiffrorna egentligen innebär.

Det är faktiskt en mytbild som sprids runt omkring LAS-frågan. Det förslag som man nu verkar komma att lägga fram kommer inte att innebära något annat än ett gissel för de medelstora svenska företagen. Jag tycker att det finns anledning för alla som har tänkt lägga fram förslag i den riktningen att fundera över om detta är rätt medicin för företagen och framför allt att prata med företagen om det. Ni kommer att få svaret: Nej. Det är viktigt, tror jag, att de som skall lagstifta om detta också funderar över konsekvenserna.

Anf. 263 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Herr talman! Det är kanske föga konstruktivt att här diskutera historia, men jag gör det eftersom Mats Lindberg här försöker vara något slags bes-

serwisser och tala om för oss andra hur det är. Hans historieskrivning är inte riktig.

Mats Lindberg säger att arbetslösheten och konkurserna har uppstått sedan det blev en borgerlig regering. Detta är fel. Det kan man lätt bevisa, och Mats Lindberg vet att det är fel. Han vet att den utvecklingen påbörjades långt före regimskiftet i Sverige och före valet 1991. Den berodde naturligtvis på konjunkturfallet och på att vi dessförinnan hade ett försvagat näringsliv. Vi hade ett enormt utflöde av investeringskapital i Sverige. Om man besökte företag och frågade om de ville investera fick man svaret: Ja, vi skall nog investera, men inte i Sverige. Det gällde nästan vilket företag man än besökte.

Det var den näringspolitik som Socialdemokraterna förde som ledde till detta. Men nu säger man att det inte förs någon näringspolitik i Sverige. Det är faktiskt enbart snack!

Ni säger att ni vill vidta åtgärder. Det gäller t.ex. infrastruktur, säger Mats Lindberg. Men infrastruktursatsningar som är mångdubbelt större än vad de var under den socialdemokratiska tiden sker nu i Sverige. För resten skall jag roa mig med att gå in i protokollet och se efter om ni ens här i riksdagen har stött förslagen om de kraftiga infrastruktursatsningar som nu genomförs.

Nej, Socialdemokraterna har ingen egen näringspolitik. Ni säger att ni begär ett samlat program för småföretagen. Det är hela den socialdemokratiska näringspolitiken – att begära ett program! Det kan vem som helst göra. Men vi har också vidtagit åtgärder – jag räknade förut upp en hel mängd. Det är betydligt mer handlingskraftigt än att säga att man begär ett program!

Anf. 264 MATS LINDBERG (s) replik:

Herr talman! Konkurer är ju någonting naturligt i företagsvärlden. Konkurer har alltid funnits och kommer alltid att finnas. Gudrun Norberg förstår säkert vad jag menar: Den ökning av antalet konkurer som har skett under de senaste åren har i stor utsträckning berott på att den borgerliga regeringen inte på något sätt har stimulerat efterfrågan. Ökningen har i stor utsträckning också berott på att det inte har funnits riskvilligt kapital, framför allt i företag som är etablerade. Det är också någonting som jag tror att de flesta av de borgerliga ledamöterna känner till. Men varför har man inte gjort någonting åt detta?

Anf. 265 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Herr talman! Nu skulle jag vilja veta vad det är Mats Lindberg vill stimulera för att få i gång efterfrågan. Hur skall stimuleringen gå till? Det är så lätt att i debatten säga: Vi skall stimulera. Skall ni öka budgetunderskottet eller skall ni stimulera på något annat sätt? Ni har tidigare talat om en moms-sänkning. Göran Persson sade inte ett ord om momssänkning i debatten i dag.

Vad skall ni stimulera?

Mats Lindberg säger att riskkapital inte tillförs marknaden. 10 miljarder i riskkapital har tillförts marknaden under dessa två borgerliga regeringsår.

Man kan inte kritisera regeringen utan att komma med något eget förslag. Talar man om stimulans skall man tala om vad det är för stimulans. Räkna

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Näringspolitik

upp de åtgärder som ni vill vidta för att stärka näringslivet så att det blir fler jobb!

Anf. 266 MATS LINDBERG (s) replik:

Herr talman! Jag skall börja med att ta upp riskkapitalet. Regeringsbeslutet innebar att riskkapitalet skulle vara strikt kommersiellt. Vad innebär det? Jo, det innebär att det skall bli avkastning redan då man lånar ut pengarna. Det är inget riskkapital.

Man har dragit in kapital från utvecklingsfonderna. Man har inte sett till att det har kommit ut pengar i systemet. Det är orsaken till att företagen har gått i konkurs. En del företag skall gå i konkurs. Det är naturligt. Men det är brist på riskvilligt kapital.

Gudrun Norberg säger att vi inte har talat om vad vi vill stimulera. Det har vi visst gjort. Det finns ingen anledning för mig att här rapportera vilka åtgärder vi skall vidta. Hon nämnde själv momssänkningen.

Jag tror att Gudrun Norberg mycket väl vet vilka åtgärder som vi har vidtagit och som vi är beredda att fortsätta att vidta, även om Göran Persson inte sade det i dag. Han har också ledsnat på att upprepa detta, eftersom han inte har fått något gehör för det.

Anf. 267 KJELL ERICSSON (c) replik:

Herr talman! Mats Lindberg beskriver det som att den här regeringen inte har gjort någonting och att den tidigare regeringen gjorde allt som gick att göra. Det stämmer inte med verkligheten. Det förstår alla som lyssnar på detta.

Han tog också upp detta med att man höll nivån på arbetslösheten nere under den här tiden. Det var kanske inte så märkligt. Det var ju den längsta högkonjunktur som vi någon gång har haft. Det var en kolossal överhettning. Det var i stället svårt att hitta arbetskraft. Det snurrade på ganska fort. Men under de här åren samlade man tyvärr inte i ladorna för att ha till de litet magrare år som skulle komma. Man spekulerade och byggde många gånger upp luftslott. Det har gjort att kraschen blev desto hårdare.

Den här bubblan sprack redan 1989 när alla kriser uppstod. Sedan har det egentligen varit ett fritt fall för den svenska ekonomin. Det har varit svårt att hejda.

Mats Lindberg säger att man inte har vidtagit några generella åtgärder i fråga om infrastruktur. Precis som Gudrun Norberg sade har det gjorts stora insatser när det gäller vägar och järnvägar. Jag tror att alla som har rest i Sverige den här sommaren har kunnat se att många vägprojekt är på gång överallt. Dessa insatser gör det också lättare att nå olika delar av landet. På det viset hjälper man näringslivet. Det ger också sysselsättning i ett svårt läge. Många entreprenörer har fått jobb.

Vi fattade ett beslut i våras om mycket omfattande forskning och utveckling som är bra för det här landet. Där kommer också träteknisk forskning att ingå, som ni känner till.

EG:s småföretagsprogram tycker vi allihop är jättebra. Vi arbetar på att komma i kapp med den biten också.

Utvecklingsfonderna skall icke avvecklas. De skall reformeras. Jag tog i

mitt anförande upp vilka principer som bör gälla för dem i fortsättningen. Utvecklingsfonderna är de viktigaste aktörerna som vi har i vårt land som verkar på regional nivå.

Det har vidtagits en mängd åtgärder som gynnar småföretagen och också ger dem möjligheter att i framtiden investera för eget kapital.

Det är viktiga saker som har gjorts.

Jag tror att man måste tänka på den ekonomiska politiken totalt. Nu kan det bli en balans i statens affärer som på sikt också får ner räntan ännu mer. Den höga räntan har varit en farsot för företagen och också för enskilda. Nu har vi en politik som gör att det blir sänkt ränta. Därmed är det också lättare att stimulera.

Anf. 268 MATS LINDBERG (s) replik:

Herr talman! Kjell Ericsson påstår att jag skulle ha sagt att den nuvarande regeringen inte gjort någonting som varit bra för småföretagandet. Men jag har t.o.m. i tidigare debatter sagt att regeringen har presenterat förslag som varit bra för småföretagen. Om Kjell Ericsson har fått uppfattningen att jag sagt att ingenting som gjorts har varit bra, så är det fel.

Den omfördelning som har skett mellan de stora och de små företagen har sin grund i att de små företagen har en svår ekonomisk situation. En skattelättnad ger ingen effekt för småföretagen, Kjell Ericsson. Småföretagens problem är inte skatten. Vad de vill är att tjäna pengar, och de är beredda att betala skatt. Internationellt sett har vi i Sverige en mycket låg företagsbeskattning – det är bara att konstatera.

Regeringen och näringsministern har mycket klart deklarerat att utvecklingsfonderna skall läggas ned. Här måste jag ge Bengt Wittbom en eloge – tyvärr har han nu lämnat kammaren. Han har fört den här debatten på ett sätt som gör att vi socialdemokrater i rätt mycket kan vara överens med honom, och det tycker jag är bra. Men näringsministerns grundtes var faktiskt att utvecklingsfonderna skulle läggas ner. Sådant glömmer inte jag, och det tror jag inte heller att någon annan här i kammaren gör.

Anf. 269 KJELL ERICSSON (c) replik:

Herr talman! Det är bra då att Mats Lindberg sagt att regeringen har gjort bra saker. Det tackar vi för.

När man bl.a. genom en sänkning av skatter och avgifter ger småföretagen bättre förutsättningar, är det naturligtvis en fördel för dessa. Småföretagarna säger själva att de nu får möjligheter att växa genom att investera med eget kapital. Vi vet att de dessutom måste få ökad tillgång till riskkapital. Det har de fått, och här kommer det att vidtas ytterligare åtgärder.

Jag har hela tiden hävdat att utvecklingsfonderna skall vara kvar, reformeras och utvecklas. Det har jag många gånger sagt i denna kammare. De principer jag drog upp i det här fallet bör också gälla. Här finns en stor del av riskkapitalförsörjningen, som är mycket viktig för småföretagen i de olika länen. Vidare gör närheten att det kan förekomma bra kontakter mellan utvecklingsfonderna och småföretagen när det gäller rådgivningen.

Vi har hela tiden drivit linjen att utvecklingsfonderna inte skall avvecklas utan reformeras. Det har vi gång på gång slagit fast här i kammaren.

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Näringspolitik

Anf. 270 MATS LINDBERG (s) replik:

Herr talman! Kjell Ericsson och jag har en ganska likartad syn på många av dessa frågor. Det var synd att han inte kunde ta replik på Karin Falkmers anförande – det var egentligen mot henne han borde ha riktat sin replik. Moderaterna har i dessa frågor en helt annan uppfattning än vad både jag och Kjell Ericsson har.

Anf. 271 CARL OLOV PERSSON (kds) replik:

Herr talman! Kedjebrevssystemet på 80-talet gick åt pipan, Mats Lindberg. Nu vill ingen sitta där med Svarte Petter – alla vill slippa ifrån ansvaret för det som hände då.

Det talas varmt för att riskkapital skall fixas fram. Jag tycker att ett bra mycket enklare sätt vore att något lindra beskattningen av småföretagen, så att de själva kan "fixa fram" riskkapital. Småföretagarna tycker kanske inte att det är så roligt att vända sig till utvecklingsfonderna och alla möjliga andra institutioner och ansöka om pengar, utan de vill med egna medel få företagen att växa och därmed skapa ökad produktion och sysselsättning. Jag tycker att det skulle vara mycket skönare att kunna hjälpa till på det sättet och få en lindrigare beskattning.

Mats Lindberg säger att Socialdemokraterna inte har haft någon skev inställning till företagande. Mona Sahlin säger att Socialdemokraterna har haft en konstig syn på företagande. Jag har också tyckt så. Jag hoppas verkligen att det inte är så längre. Jag har svårt att tro att vi skall lyckas lösa landets problem med hjälp av att småföretagarna nyanställer folk. Det kräver att politiker från alla håll och kanter förstår att småföretagarna vill ha så litet krångel som möjligt och så stor frihet som möjligt. Det krävs ett riktigt bra företagsklimat där företagarna känner sig uppmuntrade. Undersökningar visar att småföretagare vill ha lindringar när det gäller LAS.

Anf. 272 MATS LINDBERG (s) replik:

Herr talman! Carl Olov Persson tar upp frågan om den glada yran under 80-talet. Jag delar uppfattningen att det gjordes många misstag under 80-talet. Men det skulle ha varit klädsamt om politiker som nu anklagar oss socialdemokrater för att inte ha gjort något åt detta, under de åren hade ställt sig upp och varit beredda att vidta åtgärder som skulle ha eliminerat delar av det som hände i slutet av 80-talet. Men jag hörde inget då. Ingen av dem som nu är uppe i talarstolarna och predikar om detta syntes till under den tiden. Ansvaret till att Svarte Petter existerar delar vi med oerhört många andra. Det är inte bara Socialdemokraterna som skall ta ansvaret.

Anf. 273 CARL OLOV PERSSON (kds) replik:

Herr talman! Det är inte särskilt konstruktivt att tala om det som har varit. Frågan är om vi kan lita på att Socialdemokraterna i framtiden verkligen kommer att ha denna inställning att entreprenörer är något viktigt. Vi måste satsa på dem för att få sysselsättning.

Anf. 274 MATS LINDBERG (s) replik:

Herr talman! Carl Olov Persson kan vara helt övertygad om att vi är beredda att, precis som vid alla andra tillfällen, ta ett stort ansvar. Vi har gjort

det efter misslyckanden som har skett i tidigare borgerliga regeringar. Vi är beredda att göra det ännu en gång. Men någon gång skulle det också vara klädsamt om de som har försatt oss i denna situation vore beredda att långsiktigt hjälpa till att räta upp den. Vi är beredda att göra detta flera gånger.

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 275 BENGTT DALSTRÖM (nyd) replik:

Herr talman! Mats Lindberg gav oss mycket godis om socialdemokratiens förträfflighet att kommentera jämfört med det läge vi har i dag inom näringslivet – då speciellt i fråga om arbetslösheten. Tror jag det! Ni är ansvariga för uppbyggnaden av en ofantlig offentlig sektor som verkligen sugit upp arbetskraften och skapat så orimliga kostnader som samhället i dag inte klarar av. Dessa kostnader måste åtgärdas.

Det är dessa områden ni har satsat på. Denna improduktiva satsning får vi i dag ta konsekvenserna av. Samtidigt, Mats Lindberg, skrämde den kapital- och företagsfientliga politiken som ni drev under 80-talet den svenska industrin utomlands. Under en treårsperiod, 1987–1989, skapade svenska företag 130 000 nya jobb utomlands.

Talet om att socialdemokratin stöder småföretagaren måste anses vara föga trovärdigt enligt min uppfattning. Inget av regeringens förslag till olika lättnader för småföretagen under det senaste halvåret har gått igenom utan stöd från Ny demokrati. Ni har regelmässigt röstat mot den typen av förslag.

Nu skall det bli intressant att följa ert ställningstagande till de kommande förslagen om olika skattelättnader för småföretagen som är på gång. Handen på hjärtat: En positiv samverkan i dessa frågor skulle betyda ofantligt mycket för omvärldens inställning till Sverige. Det är vad vi behöver i dag – trovärdighet och en långsiktig ekonomisk satsning.

Anf. 276 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Det är märkvärdigt tyst i landet om följande trista faktum. Småhusbranschen, en av landets viktigaste basnäringar, håller på att duka under, snabbare och brutalare än någonsin varvs- och tekoindustrierna. 30 000 människor av 40 000 som arbetat där har redan fått sparken. Det har skett under 90-talet, väl att märka, och många gånger i småföretag, apropå föregående debatt.

En framtida marknad för småhus finns givetvis i Sverige, även om nuläget är dystert. Människor kommer alltid att efterfråga småhus. Bygg- och byggmaterielbranschen kommer alltid att behövas. En väl fungerande byggnadsindustri är den motor för hemmamarknaden som får fart på produktionen av insatsvaror och möbler. Och det är hemmamarknaden som just nu sviktar. Det är från denna som människor drivs ut i arbetslöshet. Vi befinner oss i en djup lågkonjunktur och kommer att stanna där längre än nödvändigt om inte regeringen sätter in stimulansåtgärder.

Jag anklagar regeringen för att ha drivit en ideologiskt enögd politik och alltför hårdhänt och drastiskt skurit i subventionerna till byggmarknaden. 80 miljarder skall bort i stöd under en tioårsperiod. Efter år 2000 skall den privata marknaden ensam avgöra den enskildes bostadsstandard. Socialdemokraterna kommer aldrig att tolerera något sådant. För oss är en god bostad en social rättighet.

Näringspolitik

Botten är inte nådd ännu om inte något görs. Arbetslösheten ligger på 30 % och väntas stiga. Fler trähustillverkare kan få slå igen. Den region jag representerar – Vetlanda, hjärtat i småhusbranschen – har till dags dato förlorat 890 arbetstillfällen. Kommunen och dess invånare är hårt drabbade.

Regeringen har ett ansvar för denna utveckling. Jag kräver en bättre tingens ordning. Det är bråttom – mycket bråttom. Att vänta med åtgärder och utvärdering av branschen till 1995 är för sent. Träindustriarbetareförbundet har en kravlista enligt följande:

Förläng ROT-programmet till 1996, och förstärk insatserna.

Stoppa indragningarna av bostadssubventionerna.

Se till att kreditförsörjningen till byggprojekt fungerar.

Satsa på forskning och utveckling i träindustrin.

Säkra träindustrins tillgång till högkvalitativ råvara.

Vidta åtgärder som gör det möjligt att öka exporten.

Sveriges trähusfabrikanters riksförbund anser att de krav på kommunal borgen som infördes för nystartade byggen 1992 skall slopas och att kreditgarantins andel av garantiunderlaget skall öka.

Det som Åke Gustavsson och jag framfört i en motion, att bundet bistånd skulle användas till att förmedla svenskt trähuskunnande och husexport till Chekboksary i Ryssland, är fortfarande en idé att ta fasta på. Ants Surkuusk, vd för Myresjöhus, är inne på liknande tankegångar. Baltikum behöver också vår hjälp för återuppbyggnad. För en kostnad av 1 miljard i bistånd skulle småhusindustrin kunna tillhandahålla 2 500 lägenheter. Minst 10 000 människor skulle få en god bostad och ca 2 000 sättas i arbete här hemma.

Trähusindustrin har yrkeskunniga människor som vill arbeta och tillgång till goda råvaror. Hemmamarknaden måste fås att fungera bättre och inte som nu ligga för fäfat. Nya marknader i Baltikum och Östeuropa kan bli tillgängliga.

Herr talman! Skall vi verkligen acceptera att dessa resurser inte tas till vara? Skall vi verkligen acceptera detta samhällsekonomiska slöseri?
(forts. prot. 7)

6 § Bordläggning

Anmälades och bordlades

Propositionerna

1993/94:28 Fortsatt giltighet av lagen om försöksverksamhet med kooperativ hyresrätt

1993/94:30 En strategi för biologisk mångfald

1993/94:45 Uppskovsregler vid bostadsbyten, m.m.

1993/94:48 Handlingsoffentlighet hos kommunala företag

1993/94:51 Överföring och mottagande av flyktingar från f.d. Jugoslavien
m.m.

1993/94:53 Förbud beträffande viss avkodningsutrustning

1993/94:54 Ersättning åt författare m.fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m.m. budgetåret 1993/94

1993/94:64 Bidrag till Stiftelsen Utbildning Nordkalotten, m.m.
1993/94:71 Ändringar i trafikskadelagen m.m.
1993/94:73 Förvaltningen av Svenska kyrkans finansförmögenhet

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

7 § Anmälan om frågor

Anmälades att följande frågor framställts

den 12 oktober

1993/94:43 av *Kenneth Attefors* (nyd) till kommunikationsministern om finansieringen av Öresundsbron:

Det kommer då och då oroande rapporter om fördyringar när det gäller Öresundsbron. Eurotunnel (under den engelska kanalen) kostar ca 9 miljarder pund. Denna finansieras och byggs utan några som helst statliga garantier. Ny demokrati är anhängare av en fast förbindelse över Öresund. Dagens brobeslut innebär att staten inte skall gå in med medel. Bron skall betalas med avgifter. Detta förefaller alltmer osäkert. Ny demokrati kommer inte att med nuvarande avtalsform bidra till beslut som gör att staten måste tillskjuta medel. Skall statliga medel tillskjutas, skall nya beslut tas före byggets start. Alltför ofta står staten med Svarte Petter i hand och anses som den ständiga mjölkkon.

Min fråga blir:

Vilka löften ger kommunikationsministern Sveriges riksdag att inte riksdagen med dagens broavtal behöver tillskjuta medel för att täcka brokonsortiets överbyggkostnader?

1993/94:44 av *John Andersson* (-) till jordbruksministern om s.k. rotsnurr:

När täckrotsplantor började användas i det svenska skogsbruket var dessa plantors rotsystem omslutna av papper. Det har nu visat sig att detta papper medförde att plantans rotsystem inte har fått en normal utveckling. Resultatet blev vad som kallas rotsnurr.

Det är många privata skogsägare som hörsammat råd och anvisningar från den statliga myndigheten – Skogsvårdsstyrelsen – och planterat dessa plantor. Risken finns nu att omplanteringar måste göras, när dessa plantor nu dör eller blåser omkull. Det handlar här inte enbart om stora extrakostnader utan också om förlorade decennier i skogstillväxt.

Min fråga till jordbruksministern:

Är jordbruksministern beredd att ta nödvändiga initiativ för att omfattningen av det s.k. rotsnurret klarläggs så, att ansvars- och skadestandsfrågan kan få sin lösning?

Prot. 1993/94:6
13 oktober 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

8 § Kammaren åtskildes kl. 22.30.

Förhandlingarna leddes

av talmannen från sammanträdet början t.o.m. 5 § anf. 29 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. anf. 65 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. anf. 155 (delvis),
av talmannen därefter t.o.m. anf. 198 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. anf. 244 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter till sammanträdet slut.

Vid protokollet

TOM T:SON THYBLAD

/Barbro Nordström

Onsdagen den 13 oktober

1 § Utökning av antalet suppleanter i näringsutskottet	1
2 § Val av suppleant i näringsutskottet	1
3 § Justering av protokoll	1
4 § Hänvisning av ärenden till utskott	1
5 § Allmänpolitisk debatt	2
<i>Ekonomisk politik</i>	2
Göran Persson (s)	
Ian Wachtmeister (nyd)	
Johan Lönnroth (v)	
Lars Tobisson (m)	
Lars Leijonborg (fp)	
Per-Ola Eriksson (c)	
Stefan Attefall (kds)	
Arne Kjörnsberg (s)	
Bo G Jenevall (nyd)	
Eva Zetterberg (v)	
Stig Grauers (m)	
Rose-Marie Frebran (kds)	
Sonia Karlsson (s)	
Hugo Hegeland (m)	
<i>Miljöpolitik</i>	77
Margareta Winberg (s)	
Max Montalvo (nyd)	
Jan Jennehag (v)	
Miljöminister Olof Johansson (c)	
Mona Saint Cyr (m)	
Lennart Fremling (fp)	
Dan Ericsson i Kolmården (kds)	
Kaj Larsson (s)	
Rolf L Nilson (v)	
Lennart Daléus (c)	
Lena Klevenås (s)	
Annika Åhnberg (-)	
<i>Invandrar- och flyktingpolitik</i>	125
Maj-Lis Löw (s)	
Lars Moquist (nyd)	
Berith Eriksson (v)	
Gustaf von Essen (m)	
Rune Backlund (c)	
Märtha Gårdestig (kds)	
Kulturminister Birgit Friggebo (fp)	

Hans Göran Franck (s)	
Andre vice talmannen (om debattreglerna)	
Stig Bertilsson (m)	
Ingela Mårtensson (fp)	
Birgit Henriksson (m)	
<i>Demokrati- och författningsfrågor</i>	169
Thage G Peterson (s)	
Björn Samuelson (v)	
Birger Hagård (m)	
Tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c)	
Ingvar Svensson (kds)	
<i>Näringspolitik</i>	178
Birgitta Johansson (s)	
Bengt Dalström (nyd)	
Karin Falkmer (m)	
Gudrun Norberg (fp)	
Kjell Ericsson (c)	
Carl Olov Persson (kds)	
Mats Lindberg (s)	
Catarina Rönnung (s)	
(forts. prot. 7)	
6 § Bordläggning	198
7 § Anmälan om frågor	
1993/94:43 av Kenneth Attefors (nyd) om finansieringen av	
Öresundsbron	199
1993/94:44 av John Andersson (-) om s.k. rotsnurr	199

